

DE ECONOMIST



P 311562 Ec7
Class Com. 2d Book

University of Chicago Library

GIVEN BY

Besides the main topic this book also treats of

Subject No.	On page	Subject No.	On page
-------------	---------	-------------	---------

UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

Class **311562** Book

University of Chicago Library

GIVEN BY

Besides the main topic this book also treats of

<i>Subject No.</i>	<i>On page</i>	<i>Subject No.</i>	<i>On page</i>

DE ECONOMIST.

DE ECONOMIST

OPGERICHT DOOR

MR. J. L. DE BRUYN KOPS.

REDACTIE:

J. D'AULNIS DE BOUROUILL, N. P. VAN DEN BERG,
G. M. BOISSEVAIN, H. B. GREVEN, R. MACALESTER LOUP,
M. MEES, F. S. VAN NIEROP, J. K. W. QUARLES
VAN UFFORD, C. A. VERRIJN STUART.

1897.

TWEEDE DEEL.

'S-GRAVENHAGE. — H. L. SMITS.
1897.

311
70
00A0110

HB 9. E 5

INHOUD.

JAARGANG 1897.

T W E E D E D E E L.

	Pag.
<u>Een protectionistische theorie der wisselkoersen. Door A. Zagnoni, vertaald door Mr. J. J. van Konijnenburg .</u>	565
<u>Europeesche kolonisatie in de Tropen en ontginning van Suriname. Door Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford .</u>	585
<u>Uittreksel uit de toespraak van den Heer W. A. Viruly Verbrugge, gehouden op het Pomologisch Congres te St. Petersburg</u>	665
<u>Het Benthamsche stelsel geamendeerd. Door Joh. Enschedé</u>	672
<u>De Oranjabond van Orde en andere soortgelijke stichtingen. Door Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford. . . .</u>	681
<u>De strijd over den werkdag van acht uur in Engeland. Door Mr. M. Mees</u>	689
<u>Waardevastheid van het ruilmiddel. Door G. M. Boissevain.</u>	729
<u>Enkele opmerkingen naar aanleiding van de onlangs verschenen statistiek der bedrijfsbelasting. Door Mr. C. O. Segers</u>	751
<u>Proeve eener berekening van de koopwaarde der gronden in Nederland bij den landbouw en de veehouderij in gebruik (Met Naschrift). Door A. Venema . . .</u>	801, 897

	Pag.
Voortbrengingskosten en prijzen. Door G. M. Boissevain .	889
De Paketvaart en nog wat. Door J. B. R.	909
Wijziging van het tarief van invoerrechten. Door R. van der Feen.	918

Nieuwe Uitgaven.

	Pag.
<u>G. M. BOISSEVAIN. De munttoestand in 1897. — Jhr. Mr. W. H. DE SAVORNIN LOHMAN AZN. Samenwerking op maatschappelijk gebied, inzonderheid door volksbanken. — Mr. R. J. G. BOISSEVAIN. Landbouwoöperatie in Frankrijk. Een voorbeeld ter navolging. Academisch proefschrift. Door Mr. N. G. Pierson</u>	605
<u>De werking der Duitsche wet van 22 Juni 1889 op de invaliditeits en ouderdomsverzekering door Mr. J. Bn. d'Aulnis de Bourouill en Mr. H. B. Greven. Door Mr. H. Goeman Borgesius</u>	622
<u>„The Labour Gazette“ en andere publicatiën van het Labour Department of the Board of Trade in Engeland. Door Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford.</u>	853
<u>Mr. H. P. G. QUACK. De Socialisten, 4^e deel, 3^e stuk. — Mr. J. A. N. PATIJN. Zondagswetgeving. Academisch Proefschrift. Leiden 1897. Door Dr. C. A. Verriijn Stuart. 921</u>	

Economische Kroniek.

	Pag.
<u>Nederlandsche financiën. — Duitsche margarinewet. — Pruisische aanvullingsbelasting. — Organisatie van het handwerk. — Fransche belastingstelsel. — Het nieuwe bankprivilege in Frankrijk. — Fransche pensioenkas. — Portugeesche financiën. — Engelsche Coöperatie. — Internationaal mijnwerkerscongres. — Strijd over den werkdag van acht uur.</u>	636
<u>Muntverslag. — De buit van Lombok. — Landbouwcoöperatie. — Fransche belastingen. — Maatschappij voor onderling hulpbetoon in Frankrijk. — Internationale arbeidswetgeving. — Russische arbeidswetgeving.</u>	693
<u>Nederlandsche Financiën. — Landbouwbelangen. — Muntwezen. — De Rijkspostspaarbank. — Internationale coöperatieve bond. — De Engelsche bank en het zilver. — Suikerwetgeving. — Trade Unions. — De strijd over den werkdag van 8 uur.</u>	764
<u>Muntquaestie. — Oostenrijksche financiën. — Fransche financiën. — Ongelukkenverzekering in Frankrijk. — Postspaarbank in Engeland — De Engelsche werkstaking. — Vrije arbeid</u>	867
<u>Nederlandsche Belastingen. — Indische financiën. — Schatkistbiljetten. — Personeele belasting. — Nachtarbeid der bakkers. — De Engelsche werkstaking. — Landbouw-warrants. — Spoorwegen in Zwitserland</u>	930

Handelskroniek.

	Pag.
<u>Verslag van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen over 1896. — Verslag van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij over 1896. — Verslag van de Noord-Brabandsch-Duitsche Spoorwegmaatschappij. — Verbetering van den Waterweg van Dordrecht naar Zee. — Duitschland's buitenlandsche handel in het eerste kwartaal 1897. — Statistiek van zeerampen op of nabij de kusten van het Vereenigd Koninkrijk</u>	649
<u>Het nieuwe Amerikaansche tarief. — Opzegging der handelstractaten met Duitschland en België. — Jaarbericht van de centrale Rijnvaart-commissie. — Scheepvaart Amsterdam—Rotterdam</u>	718
<u>Statistiek van den in- en uitvoer van Nederland over 1896. Verslag van de postertijen en telegrafie 1896. — Exploitatie der intercommunale telefoonverbindingen door het rijk. — Verslag van den Staat der Zeevisscherijen 1896. — Consulaire verslagen Kaapstad, Buenos Aires, Hongkong. 787</u>	787
<u>Staatsbegrooting voor 1898. — Buitenlandsche Zaken. — Stoomloodsdiensd. — Zeevaarkundig onderwijs. — Scheepvaartstatistieken. — Nieuwe vuurtoren op de kust van Bretagne.</u>	880

	Pag.
Afschaffing van het uitvoerrecht van suiker in Nederlandsch-Indië. —	
Goedkeuring van eene overeenkomst betreffende overneming van de Nederlandsche gedeelten van eenige in Nederland en België gelegen spoorwegen. —	
Telegraafovereenkomsten voor het verkeer met Rusland en Noorwegen. —	
Persoonlijke ongelukken op de spoorwegen in Groot-Brittanie. —	
Handelsbetrekkingen met Perzië. — Consulaire verslagen. Peking; Pretoria .	943

Economische Nalezingen en Berichten.

	Pag.
<i>Arbeidsduur in fabrieken en werkplaatsen</i>	<u>657</u>
<i>Nieuwe sterftetafels</i>	<u>658</u>
<i>Verzekering en armenzorg.</i>	<u>658</u>
<i>Verband tusschen welstand, sterfte en nataliteit</i>	<u>660</u>
<i>Mr. N. G. Pierson over de klassieke Engelsche Economen</i>	<u>662</u>
<i>Naschrift Europeesche kolonisatie in de tropen en ontginning van</i> <i>Suriname</i>	<u>664</u>
<i>Koop- en pachtprizen van landerijen</i>	<u>724</u>
<i>Inkomende rechten in Frankrijk</i>	<u>726</u>
<i>Een wet tegen de kartels.</i>	<u>727</u>
<i>Duitsche onderdoms- en invaliditeitsverzekering</i>	<u>799</u>
<i>Loonen en werktijden in het Vereenigd Koninkrijk.</i>	<u>799</u>
<i>Engelsche Deposito-Banken</i>	<u>953</u>
<i>Productie van boter en kaas in Nederland in 1895</i>	<u>956</u>

EEN PROTECTIONISTISCHE THEORIE DER WISSEL- KOERSEN.

De schrijvers over staathuishoudkunde van het vorig geslacht hebben zich wel groote illusies gemaakt, toen zij, na hun moedigen en scherpzinnigen strijd voor den vrijen handel, meenden het sophisme der bescherming tot in de verste schuilhoeken achtervolgd en met wortel en tak uitgerooid te hebben. Dit was geenszins het geval, en op het oogenblik is meer dan ooit de tijd nog ver in het verschiet, waarop verhandelingen over deze wetenschap het vraagstuk der protectie stilzwijgend kunnen voorbijgaan of het in een aanhangsel bespreken, bij onderwerpen, die slechts van historisch belang zijn. Op de grenzen der staten zijn bolwerken van douanen opgericht, niet minder monsterachtig en verschrikkelijk dan die welke door de militairen van getrokken kanonnen en draaiende koepels worden voorzien. En het schijnt wel, dat voor deze bescherming der nijverheid, evenals voor de militaire defensie, nooit voldoende maatregelen kunnen genomen worden, want geen gelegenheid, die eenigermate een kans op goeden uitslag biedt, laat men voorbijgaan om te vragen naar nieuwe tarieven en naar verscherping der bestaande. Een uitstekend voorwendsel wordt tegenwoordig in enkele rijkere landen verschaft door den stand hunner wisselkoersen op andere minder voorspoedige landen en door den invloed, dien men meent, dat feiten als de ontmunting en depreciatie van het zilver of de invoering van den gedwongen koers van het papieren geld in een of anderen staat op de kansen van buitenlandsche concurrentie hebben. Dit vraagstuk begint de aandacht der protectionisten in Frankrijk te trekken, en zoo is de heer Edmond Théry, directeur van den Economiste européen, tot nu toe een voorstander van den vrij-

handel, hierdoor zelfs in zijne oude meening aan het wankelen gebracht. Hij besloot deze quaestie te behandelen, eerst in de kolommen van zijn tijdschrift, later in een afzonderlijk boekdeel, dat kort geleden is verschenen. ¹⁾ Bovendien is hij nog uitgenoodigd door den heer Méline, destijds aanvoerder van de agrarische partij in de kamer van Afgevaardigden in Frankrijk, om deze stelling in eene bijeenkomst van genoemde partij uiteen te zetten. Te oordeelen naar de uitwerking, welke de voordracht op de toehoorders scheen te hebben, was niets natuurlijker, dan dat deze groep de praktische gevolgtrekkingen van de theorie van den directeur van den Economiste européen spoedig in haar programma opnam.

Op de volgende wijze zet de heer Théry dit vraagstuk uiteen:

Zoolang Frankrijk getrouw is gebleven aan het bimetallisme en het zilver daar en op het grondgebied van de andere staten der Latijnsche Muntunie vrij heeft kunnen circuleeren, in eene verhouding tot het goud van $15\frac{1}{2}$ tot 1, kon men zeggen, dat die beide metalen slechts een enkel vormden, omdat over een uitgestrekt gebied altijd het één in het ander volgens die vaste verhouding kon worden omgezet. De aldus verkregen onveranderlijkheid in hunne onderlinge waarde gaf vastheid aan den stand der prijzen en maakte, dat Frankrijk op het gebied van het muntwezen de belangrijke functie verrichtte van bemiddelaar tusschen landen met den enkelen gouden standaard, zooals het Vereenigd Koninkrijk, en landen met den enkelen zilveren standaard, zooals China, Indië, Mexico. Ernstig nadeel werd hierdoor van beide groepen landen afgewend, daargelaten nog van Frankrijk zelf. Maar in 1873 kwam hierin verandering. Het zilver daalde in waarde; Duitschland begon het te ontmunt en vond 't voordeeliger dit metaal in groote hoeveelheden in de Latijnsche Staten tegen eene verhouding tot het goud van $15\frac{1}{2}$ tot 1 dan op eene vrije markt tegen een lageren koers te verkoopen. Vooral door dezen maatregel van Duitschland was Frankrijk — om zijn voorraad goud te bewaren, dien het noodig heeft: op economisch gebied voor zijne betrekkingen met landen met gouden standaard, op

¹⁾ Edmond Théry, *La crise des changes*. Paris, 1894, pag. XXXI, 261.

politiek gebied als mogelijke oorlogsschat — genoodzaakt om in overleg met de andere staten der Muntunie eerst de vrije aanmunting van het zilver te beperken, later geheel te verbieden. En hieruit vloeide die reeks van handelingen voort, waardoor de Staten der Latijnsche Muntunie van den zuiveren dubbelen standaard overgingen tot een gekortwiekt bimetalisme. Maar in werkelijkheid is dit een enkele gouden standaard, vermomd door eene belangrijke circulatie van zilver, bestaande uit stukken die tengevolge van het verbod van vrije aanmunting een aanmerkelijk hoogere waarde hebben dan zij zouden moeten hebben volgens de hoeveelheid metaal, welke zij bevatten. Want terwijl te Londen het zilver tegen 32 pence het ons standaard genoteerd staat, kent de wet van de Staten der Unie aan de vijf francs stukken eene willekeurige waarde toe, welke zij pas zouden hebben, indien de materie, waaruit zij zijn geslagen, à 60.87 pence het ons standaard genoteerd was. Het ruwe metaal is daardoor 47,42 pCt. minder waard dan het gemunte. Behalve in de vermindering der productie-kosten moet in tal van andere feiten de oorzaak van deze gansch ongekeerde daling van het zilver gezocht worden: de overgang van Duitschland tot den enkelen gouden standaard, het verbod van vrije aanmunting der vijf francs stukken in de Staten van de Latijnsche Muntunie, korter geleden de in-trekking van de Sherman Act in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en het verbod van aanmunting der ropijen in Indië; altogader feiten, welke de vraag naar het zilver hebben verminderd, 't aanbod vermeerderd en daardoor hebben bijgedragen om de ruilwaarde van het zilver tot het tegenwoordig standpunt terug te voeren. Het goud bleef alleen over om dienst te doen als internationale munt en werd duurder. En terwijl het eens in vereeniging met het zilver vrij circuleerde volgens de behoeften van de markt, wordt het tegenwoordig, nu het schaarsch is, door de rijkere landen in beslag genomen, genationaliseerd en tot staatsgevangene verklaard, zoodat de armere landen, die het noodig hebben voor hunne betalingen in het buitenland, het slechts op onvoordeeliger voorwaarden kunnen verkrijgen. Dit blijkt uit den hoogen wisselkoers in Staten met gedeprecieerd geld (zilver of papier), zooals de Argentijnsche Republiek, Spanje, Portugal, Griekenland,

Italië, Indië, op landen met waardig geld, zooals Frankrijk en Groot-Brittannië.

Maar de loop der verschijnselen, zoo vervolgt onze schrijver, eindigt hier niet. De landen met gedeprecieerd geld ondergaan volstrekt niet zelve alleen al het nadeel uit de mindere deugdelijkheid van hun muntstelsel voortvloeiende. Integendeel; zij slagen er in dat terug te kaatsen op landen met waardig geld en aldus op kosten van deze de ontwikkeling hunner eigene industrie te bevoordeelen. Want in de eerste plaats is de buitengewone hoogte van het goudagio op den duur te bezwarend voor met schulden beladen landen, welke geld gedeprecieerd is, en dwingt deze vroeg of laat tot een meer of minder vermomd bankroet. De koers der schuldbrieven, die bijna alle in het buitenland geplaatst zijn, daalt en berokkent beduidend nadeel aan het kapitaal in portefeuille der schuldeischende landen; indien het al niet zóóver komt — waarheen dit trouwens noodzakelijkerwijs moet leiden en in Portugal al gekomen is — dat buitendien nog op andere wijze de schuld verminderd wordt. In de tweede plaats: het toenemen van het goudagio doet tegelijk met de stijging van den wisselkoers de prijzen van alle handelswaren toenemen, welke de staten met gedeprecieerde munt gewoon zijn uit Engeland, Frankrijk, België in te voeren. Dientengevolge wordt aan dezen invoer een onvermijdelijke grens gesteld ten voordeele van gelijksoortige bedrijven in de landen, waar die invoeren plaats hebben, maar ten nadeele van de uitvoerende landen, die de gevolgen onder vinden van deze inkrimping van afzet. Ten laatste — en dit is het belangrijkste punt van de door Théry verdedigde leer — de sterke rijzing van den wisselkoers geeft aan alle voor uitvoer werkende takken van nijverheid in landen met ongunstige wisselkoersen een belangrijk voordeel, omdat de voor export werkende industrieelen zich daardoor op de buitenlandsche markt kunnen tevreden stellen met een prijs, die zooveel lager is als op hunne eigene markt de wisselkoers ongunstiger is. En zoo gebeurt het, dat Frankrijk, Engeland enz. dagelijks meer te lijden hebben van de levendige mededinging, welke hun op neutrale markten of op hun binnenlandsche markt wordt aangedaan door de productie van die nieuwe of in verval geraakte landen, welke zij met hun kapitaal,

met den arbeid hunner ingenieurs en hunner ondernemers hebben bijgestaan om uit niets te verrijzen, of hebben voortgeleid op den weg van vooruitgang. Vele dezer landen zijn in buitengewoon gunstige natuurlijke omstandigheden, hebben edelmoedige ondersteuning genoten door buitenlandsch geld en buitenlandsche bekwaamheden, hebben geen inwendige be-roeringen te vreezen, zooals een meer ontwikkelde staat, en zij beschikken tot lage loonen over arbeidskrachten. Om al deze redenen zijn zij in staat eene concurrentie aan te doen, die lastig genoeg is voor oudere en meer ontwikkelde landen. Indien zich nu hierbij nog voegen de voordeelige invloeden, welke het gevolg zijn van ongunstige wisselkoersen, die voor een groot deel door den toestand van hun eigen muntstelsel worden bepaald, is hunne mededinging niet alleen te vreezen, maar wordt zij verpletterend en zijn Frankrijk, Engeland, enz. onherroepelijk ten ondergang gedoemd.

De feiten bevestigen deze conclusies en toonen aan, dat terwijl de handelsbeweging van Frankrijk, Engeland, enz. naar de Argentijnsche Republiek, Portugal, Spanje enz. vermindert, die in tegengestelde richting toeneemt, naarmate het agio van het goud klimt. In het bijzonder hebben de Fransche landbouwers reden om zich te beklagen over deze concurrentie, welke hun wordt aangedaan door alle landen, die deze twee eigenschappen in zich vereenigen, dat zij op economisch gebied achterlijk zijn en daardoor een overwicht hebben op agrarisch terrein, en ten tweede dat hun muntstelsel minder goed in orde is en daardoor hunne wisselkoersen hoog zijn. Ter bescherming zijn de bestaande tarieven niet meer voldoende, omdat het voordeel, dat de hooge wissel den concurreerenden vreemdeling geeft, van dien aard is, dat het hem in de gelegenheid stelt zijne waren op de Fransche markt tegen een prijs te verkoopen, die nog altijd lager is dan die, welke beschouwd wordt een voldoende belooning aan den nationalen landbouwer te geven. Overigens verdient de nationale landbouwer des te meer de belangstelling, daar hij veel kapitaal in zijn grond heeft vastgelegd, waaraan hij niet terstond eene andere bestemming kan geven.

Om zijne meening duidelijk te maken geeft Théry het volgende voorbeeld. Gesteld dat eene steenkolenbedding door de

grenzen van de staten A en B in tweeën wordt gesneden. In staat A bestaat de circulatie uit goudgeld, in staat B uit gedeprecieerd geld, zilver of papier, dat ten opzichte van het goud 40 pCt. onder pari staat. In elk land krijgt eene afzonderlijke maatschappij concessie tot het aanleggen van mijnen. De materieele voorwaarden, waaronder beide ondernemingen werken, zijn volkomen gelijk: de afstand naar de markt, waar het product verkocht wordt, is dezelfde; gelijk is de hoeveelheid steenkolen welke wordt opgegraven en de diepte waaruit zij worden gedolven. Indien, alle bestanddeelen der voortbrengingskosten in aanmerking genomen, de steenkolen van A voor niet minder dan 10 francs in goud per ton kunnen verkocht worden, kunnen die van B, belast met dezelfde productiekosten, bij verkoop een prijs opleveren van 7.50 francs in goud, hetgeen overeenkomt met 10.50 francs in gedeprecieerd geld; want $7.50 + (7.50 \times 0.40) = 10.50$. Aldus zal de maatschappij, die haren zetel in B heeft, een voordeel boven de in A gevestigde genieten dat haar niet behoorde ten deel te vallen en alleen het gevolg is van het gedeprecieerde geld, waarvan B gebruik maakt. Want B kan zijne steenkolen 25 pCt. goedkoper van de hand doen dan A en toch nog een voordeel van 5 pCt. genieten. Men begrijpt hieruit, hoe onmogelijk het voor A is om te concurreren en dat het recht heeft zich te beklagen over dezen stand van zaken, welke B in staat stelt op de verkoopsmarkt zulk een heftigen strijd te voeren, hoewel het bij de productie geen enkel bijzonder voordeel heeft.

In den toestand van A bevinden zich landen zooals Frankrijk, Engeland, België, voor zoover zij handel drijven met de Argentijnsehe Republiek, Spanje, Portugal, Indië, enz. Voorzeker is het verschijnsel niet nieuw; het heeft al vroeger plaats gegrepen. Maar zoolang het geld slechts in enkele landen gedeprecieerd was, zooals in Rusland en Oostenrijk, beide sedert lang gewoon aan papieren munt, was het kwaad nog te dragen, daar het een beperkt gedeelte van onzen aardbol gold. Maar thans heeft de belangrijke daling van het zilver dit buitenmate verergerd, omdat de rijkere landen van Europa tegenover de uitgestrekte staten van Azië en Amerika komen te staan, wier geldwezen door genoemde gebeurtenis in de

war is gebracht, en dat nog wel op het oogenblik, waarop de Europeesche productie zich in de grootste moeilijkheden bevindt, zoowel tengevolge van den natuurlijken vooruitgang der nieuwe landen, als door den steeds heviger strijd tusschen arbeid en kapitaal. Door dit alles wordt men versterkt in het vermoeden van die treurige toekomst, welke Charles Pearson in den Engelschen Economist den meer beschaafden volken van het blanke ras dreigend heeft voorgehouden als uiterste consequentie van dien economischen strijd, waarin zij door de steeds toenemende punten van aauraking met de kleurlingen gewikkeld worden.

Hoe kan in dezen op den duur onhoudbaren toestand verandering worden gebracht? Er is slechts één radicaal geneesmiddel, waarop door H. Cermischi en zijne school is gewezen: terugkeer tot het bimetallisme. Indien Frankrijk alleen zijn Munt weer openzette voor het zilver, zou het deze moeilijke quaestie niet oplossen, maar niets anders doen dan zich alle welbekende nadeelen op den hals halen, die het bimetallisme meebrengt, zoo het tot een klein gebied is beperkt. Daarom moeten de voornaamste staten van de wereld, die bij de waardeestijging van het zilver belang hebben, zich tot een bond vereenigen en algemeen den dubbelen standaard aannemen. De verhouding van 1 tot $15\frac{1}{2}$, welke op hun markt overheerschend zou worden, zou bewerken, dat ook in het overige deel der wereld dergelijke maatregelen zouden worden genomen. Het zilver zou weer genoteerd worden tegen 60.87 pence; de hooge wisselkoersen van landen met gedeprecieerd geld zouden bijna geheel verdwijnen, en de normale omstandigheden der geldmarkt van 30 à 40 jaar geleden zouden terugkeeren. Enkele staten zijn tegen deze wijze van oplossing gekant. Maar de loop der gebeurtenissen in vereeniging met de schade, welke zij daardoor ongetwijfeld zullen lijden, zal hen te eeniger tijd noodzaken haar aan te nemen. Engeland bv. heeft met dezelfde moeilijkheden te kampen als Frankrijk. Wanneer die erger worden, zal het om ze te ontgaan zijn monometallisme prijsgeven. Maar de Fransche Republiek kan niet kalm den tijd afwachten — die misschien nog ver in het verschiet is — waarop hare naburen, Engeland en Duitschland, berouw krijgen over hun muntpolitiek. Zij moet dadelijk voor haar behoud

de noodige maatregelen nemen en het eenige overblijvende redmiddel aangrijpen.

Uit een en ander blijkt, dat de bestaande douanetarieven niet meer voldoende zijn om den Franschen landbouw en nijverheid tegen de mededinging der landen met gedeprecieerd geld te beschermen en dat zij daarom naar evenredigheid van het voordeel, dat de hooge wisselkoersen aan deze landen verschaffen, moeten worden verscherpt. Zonder talmen dient derhalve een bijzonder douane-tarief ad valorem te worden samengesteld, welk tarief men een correctief tegen de wisselkoersen zou kunnen noemen en dat de inkomende rechten, geheven van de geïmporteerde handelswaren, zou verhoogen overeenkomstig de gemiddelde premie die de wissels op Frankrijk der verschillende landen, waarvan de goederen herkomstig zijn, genieten. Aldus zouden de voorwaarden, waaronder beide groepen van landen handel drijven, worden gelijk gemaakt en zou ons land gedekt zijn tegen alle schadelijke invloeden, waaraan het nu tengevolge van den algemeenen munttoestand bloot staat. Het zal een nieuwe inbreuk op de vrijhandelsleer zijn, maar de heer Théry, die bekend tot nu toe aan die leer getrouw te zijn gebleven, troost zich met de gedachte dat het leerstuk van den vrijhandel op reciprociteit berust en dat het daarom voor het tegengestelde moet plaats maken, zoodra de voorwaarde van gelijkheid ontbreekt. Het handelsverkeer vrij laten met landen, die dezelfde munt als Frankrijk hebben, kan goed zijn, maar dit te doen met alle landen is zooveel als zichzelf in den toestand brengen van een handelaar, die zijne betalingen doet met goed geld en verkoopt tegen geld van slecht allooï. De voorliefde voor den vrijhandel kan zoo ver niet gaan. De ontmunting van het zilver en de waardevermindering van dit metaal zijn zijne voornaamste vijanden. Hij zal niet herleven, dan wanneer deze door een alom aangenomen bimetalisme zijn verdwenen.

Ziedaar de leer van den schrijver, zoo wij hem ten minste goed hebben begrepen. Dat zij niet eenvoudig is, kan men haar niet ten laste leggen; wel, dat het haar ontbreekt aan nauwkeurigheid en dat zij in strijd is met de meest vaststaande beginselen der wetenschap. Het verwijt is niet van dien aard, dat de directeur van den Economiste européen het zich bij-

zonder veel zal aantrekken, omdat het de gewoonte is der protectionisten en van allen, die tot het protectionisme naderen, om weinig rekening te houden met deze beginselen en zich tegenover haar op feiten te beroepen. Doch wij zullen een gerust geweten hebben en van meening zijn, dat wij geen inbreuk maken op de regels der positieve methode, zoo wij, om een denkbeeld te geven van de waarde der conclusies, waartoe de schrijver komt, deze toetsen aan de eenmaal aangenomen leer. Deze leer toch is op waarneming gegrond. Ons onderzoek zal derhalve een toetsen van die conclusies aan de feiten zelve zijn.

Wij zijn van oordeel, dat Théry, bij de uiteenzetting zijner meening, in de sophistische fout is vervallen, welke men die der valsche oorzaak noemt. De stoornissen, welke de huishouding der kapitaalrijke volken in hare handelsbetrekkingen met meer achterlijke, met schulden beladen volken ondervindt, moeten niet hieraan worden toegeschreven, dat deze laatste gebruik maken van gedeprecieerde munt, maar aan andere omstandigheden. De ondeugdelijkheid van het geld kan hoogstens van voorbijgaanden invloed zijn, kan slechts de snelheid van het proces bevorderen, waaruit de zoo betreurd storungen voortspruiten, maar kan ze niet van grooter afmetingen maken, alleen misschien verhaasten, hetgeen van onderschikt belang is. En ondanks de verwarring, die elke verandering teweeg brengt, sluit het proces met een duurzaam voordeel voor de rijkere landen, met een even duurzaam verlies voor de met schulden beladen landen. Is er reden tot klagen dan bestaat zij niet voor de eerste, maar voor de laatste. Ten slotte zijn de aanbevolen geneesmiddelen niet bij machte, het ééne om iets meer te doen dan den loop der genoemde verschijnselen eenigszins te verzachten, het ander om iets anders te doen dan den stand van zaken nog te verergeren.

Gesteld dat er twee landen zijn, met gelijk standaardmetaal, A en B die geen andere betrekkingen van credit en debet hebben dan die het gevolg zijn van koop en verkoop van goederen. De quantitatieve verhouding, waarin deze goederen worden geruild, m. a. w. hunne internationale ruilwaarde, zal worden bepaald binnen de grenzen aangewezen door de respectieve productiekosten en in overeenstemming met de

wet van de wederkeerige vraag. Deze ruilwaarden zullen onder normale omstandigheden van dien aard zijn, dat zij de vraag over en weer gelijk maken, dat zij de handelsbalans, in dit geval geheel overeenkomende met de betalingsbalans, in evenwicht brengen, zoodat de wisselkoers in beide landen op pari blijft. Want zoowel in A als in B zijn vraag en aanbod der wissels, vereischt om de schulden in het buitenland af te doen, noodwendig aan elkander gelijk, en geen muntstuk zal de grenzen overgaan hetzij in de eene, hetzij in de andere richting.

Laten wij nu aannemen, dat, al het overige gelijk blijvende, B debiteur wordt van A voor een jaarlijkschen cijns. De schatkist van B zal natuurlijk maatregelen moeten nemen om de noodige overzending van waarden aan de schatkist van het naburige land te bewerkstelligen. Van alle gevallen, waarin betalingen in het buitenland moeten geschieden onafhankelijk van goederenruil, is het nu onderstelde het eenvoudigste. Daarom nemen wij dit als voorbeeld. Het gelijkt ook sprekend op het door zijne actualiteit zoo belangrijke geval van sommen, die naar het buitenland moeten gaan als rente of aflossing van aanzienlijke schulden, veroorzaakt door grootendeels improductief gebleken uitgaven. Hoewel de overzendingen tot zeer hooge bedragen, welke sommige minder rijke staten om deze reden naar andere staten moeten doen, niet op denzelfden juridischen grondslag rusten, gelijken zij uit een economisch oogpunt op betaling van een cijns.

Is de cijns eenmaal opgelegd, dan groeien de verplichtingen van B jegens A met het volle bedrag daarvan aan, en B zal — indien de eenmaal bestaande internationale ruilverhoudingen stand houden — een hoeveelheid goederen moeten uitzenden, ter waarde van het cijfer van den cijns. Maar dit alles is in werkelijkheid een weinig ingewikkelder. In B zal de vraag naar wissels het aanbod daarvan overtreffen, omdat zich bij de vraag der particulieren nog die van den staat voegt. Daarom stijgen de wisselkoersen in B, terwijl in A het tegengestelde plaats grijpt. Maar de schommelingen van den wisselkoers kunnen zich niet ver van de muntpariteit verwijderen, omdat zij de grenzen, welke worden aangewezen door de kosten van vervoer, verzekering enz. van het geld, niet kunnen overschrijden.

Het wordt eerlang voordeelijker edel metaal te zenden, zoodat de metaalvoorraad in B zal afnemen en die in A aangroeit. Nu dalen, als gevolg van de verplaatsing van edel metaal van het eene land naar het andere, de prijzen in B, zij stijgen in A. De goederenuitvoer van B naar A wordt gemakkelijker; moeilijker die in omgekeerde richting, zoodat B goederen tot een hooger bedrag uitzendt dan ontvangt en in dezen vorm ten minste een gedeelte van den cijns begint te betalen. Het overblijvende deel zal aanvankelijk nog met geld voldaan worden. De wisselkoersen zullen dan in B hoog blijven, omdat in dit land de vraag naar wissels het aanbod daarvan nog overtreft. Maar ten slotte komt door nieuwe geldverplaatsing daaraan een einde, de uitvoer wordt toereikend om behalve de goederen welke men ontvangt, ook den cijns geheel en al te betalen. Dan komen de wisselkoersen weer op pari, en herstelt zich tusschen de met elkaar in verbinding staande markten het evenwicht, dat door het opleggen van den cijns was geschokt.

Wie nu goed over deze verschijnselen nadenkt, bemerkt, dat ondanks alle verwickelingen de gebeurtenis, die het herstel van het evenwicht der betalingsbalans mogelijk maakt, in werkelijkheid ongunstig is voor B, gunstig voor A. In A zal het verbruik der producten van B toenemen, in B dat der producten van A verminderen, want het bedrag der goederen, welke A van B ontvangt, is in waarde gelijk geworden aan het bedrag der goederen, die in tegengestelde richting gaan, plus den cijns. De aanvankelijke verzending van geld was het middel, waardoor dat mogelijk werd; daardoor werden nieuwe internationale prijsverhoudingen geschapen. Nu letten de protectionisten op de in A voor uitvoer werkende takken van nijverheid, welker gelegenheid tot afzet in B kleiner werd, en op die, welke thans met scherper concurrentie uit B te kampen hebben. De vrijhandelaars daarentegen wijzen hierop dat de daaruit voor sommigen ontstaande nadeelen van voorbijgaanden aard zijn en eerlang verdwijnen zullen door eene andere verdeling van arbeid en kapitaal in de verschillende vakken; dat daarentegen B over een duurzame schade te klagen heeft, omdat het voortaan uit het buitenland op ongunstiger voet zal ruilen, hetgeen gelijk zal staan met vermindering van productiviteit

der nijverheid. Het is onnoodig, dat wij ons begeven in dezen strijd. Voor ons oogmerk is het genoeg te doen opmerken, dat de grootte der stoornissen, waarover A zich beklagen kan, ten slotte hiervan afhangt, in welke mate het evenwicht der betalingsbalans is verbroken; want daardoor alleen ontstond een verandering van de handelsbalans. Dat A meer goederen dan vroeger van B ontvangt en zijn eigen goederen er minder aftrek vinden, daaraan heeft alleen de cijnsbelasting schuld. In dit proces speelt het muntwezen (naar onze onderstelling in beide landen op goud gegrond), slechts een rol van onderschikt belang. Alleen dit moet worden toegegeven, dat door de gelijkheid van muntmetaal in beide landen het geld gemakkelijk van de eene markt naar de andere kan vloeien en dus de economische toestanden in de beide landen zich zonder te zware schokken naar den nieuwen stand van zaken voegen.

Doch stellen wij thans een andere hypothese. Onderstellen wij dat B, in plaats van goud, geld heeft dat niet uitgevoerd kan worden, bv. papiergeld. Indien daarvan eene hoeveelheid in omloop is niet grooter dan, die van het goud in onze vorige stelling, zal er niets veranderen zoo lang de handelsbalans geheel samenvalt met de betalingsbalans en deze in evenwicht is; de goederen zullen op dezelfde wijze en op denzelfden voet worden geruild. De binnenlandsche prijzen hebben zich hiernaar geschikt, niet alleen in A met zijn gouden, maar ook in B met zijn papieren geld, en dit laatste, waarvan geen te groote voorraad voorhanden is, zal geen agio doen. Nu wordt B weder aan A een jaarlijkschen cijns schuldig, zoodat de betalingsbalans niet meer zal samenvallen met de handelsbalans en een deficit oplevert. De wisselkoersen, aanvankelijk op pari, worden daardoor ongunstig, aangezien de vraag naar wissels het aanbod daarvan overtreft met het volle bedrag van den cijns. Maar zij zijn, omdat er geen geld voor uitvoer geschikt gevonden wordt, bij hunne stijging niet meer afhankelijk van de muntpariteit, die in dit geval niet bestaat; zij zullen dus in korten tijd buitengewoon klimmen. Daar het verschil in de betalingsbalans niet in geld betaald kan worden, moet dit wel in goederen geschieden. Doch tot de bestaande prijzen is aan de wederkeerige vraag geheel voldaan en zal door A geen grootere hoeveelheid goe-

deren van B gebruikt worden. Daarom moet B, om vraag van A uit te lokken, prijzen stellen, die voordeliger zijn voor het naburige land, maar die B zelf in slechter conditie brengen.

De plotselinge stijging der koersen is het middel, waardoor men tot deze oplossing komt. Zij verhoogt in B den kostprijs der van A ingevoerde artikelen en beperkt dus daarvan den invoer; tevens maakt zij de producten van B in A goedkooper en prikkelt daar het gebruik er van. Zoo komt er eene verandering in de handelsbalans. Het is echter duidelijk, dat die verandering ten slotte niet grooter zal zijn dan in het boven besproken geval, toen de circulatie uit goud bestond. De onmogelijkheid om het geld van B uit te voeren brengt geen wijziging in de einduitkomst en geeft dus geen reden om te onderstellen, dat de storingen ten goede of ten kwade, welke de beide landen ondervinden, ten slotte omvangrijker zullen zijn dan anders het geval zou zijn geweest. Indien het geld van B niet uitgevoerd kan worden, moet slechts het volgende worden toegegeven. Zoodra het volstrekt onmogelijk is het saldo van de balans op het eerste oogenblik met geld te betalen, zal het geheele proces zich plotseling met grootere snelheid ontwikkelen, zullen de wisselkoersen in eens tot eene buitengewone hoogte stijgen, de prijzen in korten tijd veranderen en zal er even spoedig wijziging komen in de wederkeerige vraag. Naarmate dit alles sneller geschiedt en er minder tijd overblijft om de noodige maatregelen te nemen, is ongetwijfeld deze verandering des te pijnlijker; niet alleen voor B, dat gedwongen is bij zijn handel op onvoordeeliger voet te ruilen, maar ook voor A, dat verplicht is om schielijk eene andere richting aan zijne nijverheid te geven. Maar men moet niet vergeten, dat de snelheid, welke genoemd proces moet hebben, ingeval het met schuld beladen land geen voor uitvoer geschikt geld heeft, aanmerkelijk wordt verminderd door het gebruik van effecten, die bij deze gelegenheid hunnen verzachtenden invloed doen gevoelen, gelijk zoo dikwijls wanneer de loop der economische verschijnselen te plotseling en te pijnlijk is.

In onzen tijd is er overvloed van effecten die in den handel met het buitenland de plaats van geld innemen, evenals ander papier dezen dienst verricht in het binnenland. Het stijgen der

wisselkoersen veroorzaakt in den regel eene verhooging van het disconto en van den rentestand, waardoor de koers van tal van effecten (staatsschuldbrieven, aandelen in handelsmaatschappijen, obligatiën) daalt en dit papier gemakkelijk uitgevoerd kan worden. Gelijk duidelijk is lost deze uitvoer het probleem niet op, omdat het niets anders is dan een voldoen aan oude verplichtingen door het aangaan van nieuwe, door het betalen van schuld met schuld. Maar toch bewijst hij goede diensten, nl. voorzover vermeden wordt, dat de verzending van goederen plotseling toeneemt. Daardoor worden de prijsveranderingen ook nu vertraagd: hetgeen voordeelig is voor beide partijen. Het is waar, dat Théry zich ook beklaagt over de daling der effectenprijzen. Hij ziet daarin een nieuwe oorzaak van verlies voor de burgers van A voorzover zij effecten bezitten, die reeds vroeger door de regeering of de industrieele ondernemingen van B zijn uitgegeven. Ongetwijfeld is hier een verlies, maar Théry begrijpt niet, dat deze schadepost slechts dient om een andere schade op de goederenmarkt te verhoeden of te verminderen. Bovendien vergeet hij, dat deze effecten, die nu zoo laag staan, vroeger misschien tegen een nog lageren koers zijn aangekocht (dikwijls was dit ook zoo) en dat in elk geval de koers weer zal stijgen, zoodra er verandering in dezen toestand komt. En verandering zal er komen, zoodra B zijne schuldbrieven in het buitenland tegen goederen gaat terugkopen en zodoende zijn schuld, door den cijns ontstaan, werkelijk, dat is in goederen, kwijt. Krachtige middelen ontbreken dus niet, waarmede de handel uit zich zelf, zonder tusschenkomst van den wetgever, de scherpe kanten van de door ons besproken veranderingen wegneemt, veranderingen welke overigens onvermijdelijk zijn, als zekere gebeurtenissen eenmaal plaats grijpen, op hoedanige wijze men ook tusschenbeide komt en welk muntstelsel de met cijns belaste staat ook heeft.

Eerlang ontstaat nu in B een agio op het goud, en naar verhouding daarvan stijgen er de wisselkoersen. Maar de (in papier uitgedrukte) prijzen der voor uitvoer geschikte goederen stijgen er niet, zoodat de voortbrengers der goederen lagere prijzen in goud bedingen. Daarin openbaart zich de ongunstiger voet van ruiling van B met het buitenland. Men kan nu in

zekeren zin naar waarheid zeggen, dat het goudagio bij de daarmede gepaard gaande hooge wisselkoersen in B den uitvoer bevorderen. Men houde echter wel in het oog, dat beide het gevolg zijn van de noodzakelijkheid, waarin B door den cijns is gebracht om meer dan vroeger te exporteeren. De hooge wisselkoersen scheppen wel bij de kooplieden een belang om meer uit te voeren; doch waren de wisselkoersen voor verhooging onvatbaar geweest — zooals in het eerst beschreven geval — dan zou dat belang op andere wijze zijn ontstaan. De beide gevallen verschillen in het wezen van de zaak slechts weinig van elkander. In het eerste geval ontstaat in B daling der in goud uitgedrukte prijzen door wegstroming van muntmetaal, en zoo wordt er meer goederenuitvoer mogelijk. In het tweede geval ontstaat evenzeer daling der in goud uitgedrukte prijzen, maar dit openbaart zich in een minder eenvoudigen vorm. Het openbaart zich namelijk zoo, dat de in papier uitgedrukte prijzen stand houden, en het papier zelf tegenover goud een lagere waarde verkrijgt. Nu schijnen de gestegen wisselkoersen de oorzaak te wezen van den grooteren uitvoer, en als naaste oorzaak kan men ze laten gelden. Doch de ware oorzaak ligt dieper en is in beide gevallen dezelfde. In onze hypothese was deze oorzaak een cijns. Doch evenzoo als een cijns, werkt de betaling van rente voor in het buitenland aangegane schulden.

Aldus kunnen wij langzamerhand met gemak de door Théry bedoelde feiten beoordeelen, zonder de noodzakelijkheid te gevoelen om eenige verandering te brengen in de basis van de oude theorie over wisselkoersen en over buitenlandsche betalingen, eene omstandigheid die niet onverschillig is voor de bewonderaars van schoonheid en eenvoud. De in papier uitgedrukte prijzen in B stijgen niet, omdat in onze hypothese het onuitvoerbare geld er terzelfdertijd niet overvloediger wordt en de omstandigheden, die de waarde van het geld bepalen, nagenoeg geen verandering ondergaan: het totaal der circuleerende waarden, de hoeveelheid geld en de snelheid, waarmede het circuleert. De uitvoeren van B naar A nemen toe en de invoeren in B uit A verminderen, en vandaar ontstaan al die storingen in de beide landen die de heer Théry beschrijft. Maar deze feiten zijn het onvermijdelijk gevolg van

de wijzigingen die om de een of andere oorzaak de betalingsbalans heeft ondergaan en niet van het gebruik van slecht geld door B, dan alleen voor zoover dit op de snelheid van ontwikkeling van het proces van invloed is. De depreciatie van het binnenlandsche geld tegenover goud der met schulden beladen landen is niet de eindoorzaak van de boven omschreven verschijnselen, maar zij is met die verschijnselen een der talrijke feiten, die alle hun oorsprong nemen in eenzelfde gebeurtenis, de buitengewone snelle aangroeiing van de schuld van enkele staten, de overdreven aanwending tot improductieve doeleinden van in het buitenland geleend kapitaal. En daaruit vloeit voort, vooreerst de noodzakelijkheid om afstand te doen van het goede geld, dat het gemakkelijkst verplaatsbaar kapitaal is, en zich voortaan tevreden te stellen met geld dat geen internationale waarde heeft; ten tweede, om al de reeds aangewezen gevolgen, die dit op den internationalen handel heeft, te dragen, gevolgen die ongetwijfeld — ten minste gedeeltelijk en binnen de door ons aangeduide grenzen — schade berokkenen aan de schuldeischende landen. Dit is, als het ware, hun straf voor de verregaande vrijgevigheid, waarmede zij uit winzucht crediet hebben verleend aan nieuwe en achterlijke landen.

Ditzelfde betoog, hier gehouden met het oog op eene circulatie uit papier bestaande, zou moeten worden herhaald voor verschillende andere gevallen, bv. wanneer het land B den enkelen zilveren standaard had, of wanneer het in naam den dubbelen standaard, maar door de werking der wet van Gresham eene circulatie had van slechts één metaal, het gedeprecieerde. Korthedshalve zullen wij ons bepalen tot dit tweede geval.

Onderstellen wij dus dat B den dubbelen standaard heeft. Zoolang de waardeverhouding tusschen de beide metalen op de vrije markt van A overeenkomt met die welke in B door de wet is aangenomen, verrichten zij hun dienst alsof zij slechts een enkel metaal vormden. Zoodra B betalingen in het buitenland heeft te doen, kan het zich zoowel van het eene als van het andere bedienen, op de wijze en met de gevolgen, die dit zou hebben, zoo het evenals A den gouden standaard had. Dank zij mogelijkheid om muntmetaal uit te voeren, blijven

de wisselkoersen binnen de grenzen aangewezen door de constante muntpariteit, en de binnenlandsche prijzen van B blijven op dezelfde hoogte als de internationale, terwijl het ontstaan van een agio wordt voorkomen.

Maar stellen we nu eens, dat de werkelijke verhouding tusschen de twee metalen plotseling niet meer samenvalt met de wettelijke en bv. het zilver in waarde daalt. Dan zal niet alleen het goud geheel door zilver worden vervangen, maar ook het totaal van de gemiddelde circulatie toenemen, totdat de koopkracht van het zilvergeld gelijk wordt met zijn ruilwaarde als metaal. Naar deze hypothese groeit de invoer van muntmetaal (zilver) aan, waardoor er een stoornis in de betalingsbalans ontstaat; de wisselkoeren stijgen, en de buitenlandsche prijzen evenzeer, zoolang, totdat de verhouding tusschen de zilver- en goudprijzen dezelfde is als die welke op dat oogenblik tusschen de beide metalen bestaat. Maar wat wint B er mee, wanneer dit geschiedt? Het zal meer moeten afstaan van zijne oogsten, van zijne machinerieën, van zijne voortbrengselen van nijverheid, om eene grootere hoeveelheid zilver in omloop te brengen, dat voorzover het als geld moet dienst doen geen gebruikswaarde heeft, noch als deel van den verbruiksvoorraad noch als productiemiddel, en dat als ruilmiddel des te minder deugt naarmate het omvangrijker wordt in verhouding tot de koopkracht!

Hebben de prijzen in B. zich eenmaal naar de verlaagde waarde van het zilver geschikt, dan komt de betalingsbalans tot rust, tenzij een nieuwe oorzaak van stoornis zich voordoet. Zulk een oorzaak kan zijn: de verplichting tot betaling van cijns, of wat dezelfde werking heeft, van rente voor in het buitenland aangegane schulden. Dan zal echter niets anders gebeuren, dan gebeurd zou zijn, indien het land B. den enkelen gouden standaard had. Dit alleen moet men toegeven: wanneer de beide oorzaken van stoornis der betalingsbalans samenvallen, wanneer dus tegelijkertijd èn het zilver depreciëert èn nieuwe behoefte aan remise ontstaat, zal de stoornis grooter zijn, dan wanneer uitsluitend deze laatste oorzaak werkte. Door de depreciatie van het zilver kan dus het gevolg van een verbreking der betalingsbalans uit anderen hoofde worden verscherpt.

Gegevens zijn nu bijeengebracht ter beoordeeling van Thery's

voorstellen: internationaal bimetallisme, en, zoolang dit niet verkregen is, „rectificeerende” invoerrechten. Ongetwijfeld zouden de betrekkingen tusschen de armere, met schulden beladen en de rijkere, schuldeischende landen vergemakkelijkt worden, indien algemeen het bimetallisme werd ingevoerd door middel van een tractaat tusschen de voornaamste landen, Frankrijk, de Vereenigde Staten, Groot-Brittannië en Duitschland; zoodoende zou werkelijk eene verhouding van bv. tot 15½ tusschen de beide metalen worden verkregen. Want de armere landen zouden dan een munt hebben, die gemakkelijk naar de rijkere uitgevoerd kon worden, en de verbreking der betalingsbalans zou niet worden versterkt, gelijk thans dikwerf het geval is. Maar hierdoor zou men niet de oorzaken, ja zelfs geen der oorzaken wegnemen, die de beide groepen van staten tot een aanhoudende inspanning noodzaken om hunne huishouding weer aan de nieuwe toestanden aan te passen, telkens wanneer door oorzaken buiten het muntwezen gelegen een ongelijkheid in de betalingsbalans is ontstaan. Dit doel kan slechts op één wijze bereikt worden, nl. door paal en perk te stellen aan de voortdurende toeneming van schuld der armere landen aan de rijkere; door de eerstgenoemden tot de overtuiging te brengen, dat zij het sluiten van leeningen niet moeten overdrijven, en de anderen, dat hij die de dwaasheden van anderen aanmoedigt, daarvan soms zelf lastige gevolgen ondervindt. Van hoe groot belang het voorstel van den heer Théry: terugkeer tot een algemeen aangenomen bimetallisme, uit een ander oogpunt ook wezen mag, in de door ons behandelde gevallen kan het geen aanspraak maken op den naam van geneesmiddel. Het is slechts een hulpmiddel (en niet het eenige) om de scherpe kanten van een economisch proces, dat onvermijdelijk is, als eenmaal zekere feiten zich voordoen, te verzachten.

Over de tarieven van invoerrechten die als correctieven tegen de wisselkoersen zouden moeten dienen, kan het volgende worden opgemerkt. Indien men er werkelijk in slaagde door dit middel den uitvoer uit de armere landen met gedeprecieerd geld naar de rijkere met goudgeld te beperken, zou het voor eerstgenoemde onmogelijk worden om hunne verplichtingen na te komen op gelijken voet als thans. Zij zouden gedwongen worden op nog ongunstiger voet te ruilen

om toch maar, ondanks de verscherping der tarieven, hun doel te bereiken, hun doel om een grooter verbruik hunner voortbrengselen in het buitenland uit te lokken. En wanneer hun door eene nieuwe verhooging der douanerechten andermaal de weg werd versperd, zou hun geen ander hulpmiddel meer ten dienste staan dan dat, waarover Théry zich beklagt, dat het reeds in enkele staten toepassing gevonden heeft, nl. het bankroet. Wij weten niet of deze oplossing de burgers der schuldeischende staten aangenaam zou stemmen en hun verkieselijker zou voorkomen dan de storingen welke de goederenmarkt ondervindt, wanneer de landen die betalen moeten, aan hunne verplichtingen voldoen. Zeker is het, dat de heer Théry ook hiervoor bevreesd is en de onderlinge tegenstrijdigheid zijner verschillende opmerkingen niet inziet.

A. ZAGNONI. ¹⁾

¹⁾ Het bovenstaande artikel, dat voorkomt in het *Giornale degli economisti* van December 1894 en — ter wille der duidelijkheid vooral met eenige vrijheid in den vorm — voor ons tijdschrift vertaald werd door mr. J. J. van Konijnenburg, is lezenswaardig. Het put wel het onderwerp niet uit, maar werpt op sommige deelen daarvan een verrassend licht. Tot nu toe werd altijd aangenomen, dat in landen met oninwisselbaar papieren geld een goudagio slechts ontstaan kan door twee oorzaken: door overmatige uitgifte van zoodanig geld, en door wantrouwen. Uit Zagnoni's betoog blijkt, dat nog een derde oorzaak hetzelfde gevolg kan teweeg brengen: een ongunstige betalingsbalans veroorzaakt door groote behoefte aan remise voor buitenslands aangegane schulden. In zoodanig geval is het agio niet een openbaring van daling in de waarde van het papier, maar van rijzing in de plaatselijke koopkracht van het goud, samenvallende met een ongunstiger geworden ruilvoet. Streng genomen, zou men deze oorzaak onder de eerste — overmatige uitgifte — kunnen brengen, in zooverre namelijk als de uitgifte ook dan kan gezegd worden overmatig te zijn, wanneer de behoefte is verminderd. Doch het juiste inzicht in de voorwaarden, onder welke een goud-agio moet ontstaan, wordt meer bevorderd, zoo men deze oorzaak afzonderlijk vermeldt, want zij draagt een zeer eigenaardig karakter.

In het algemeen ligt hierin de beteekenis van Zagnoni's studie, dat zij, vollediger en juistere dan tot dusver is geschied, den invloed op het handelsverkeer van het ontstaan van groote schuldver-

bintenissen in verre landen doet kennen. Zooals hij zelf zegt, sluiten zijne beschouwingen zich nauw aan bij sedert lang vaststaande theorieën; doch hij werkt daaraan voort en geeft ons zodoende iets te zien, dat vroeger niet of niet genoeg was opgemerkt.

De hoofdgedachte van zijn betoog laat zich ook aldus uitdrukken. Ontstaat een buitengewone en blijvende behoefte aan remise in een land met den gouden standaard, dan zal dat land een gedeelte van zijn goud moeten uitvoeren; het ruilmiddel wordt dan schaarscher, de prijzen dalen. Maar is het in omloop zijnde geld louter papier, zoo kan dit niet gebeuren. Het correctief der prijsverlaging kan zich dan niet voordoen. Bijgevolg wordt een ander correctief noodzakelijk, en dat is de rijzing der wisselkoersen in verband met het ontstaan van een goud-agio. P.

EUROPEESCHE KOLONISATIE IN DE TROPEN EN ONTGINNING VAN SURINAME.

In den aanhef van het aan het Kolonisatie-vraagstuk gewijd, in de „Economist“ van April 1896 opgenomen artikel werd gezegd, waarom met het nader bespreken van het onderwerp niet langer werd gewacht op het zoo lang uitblijvend rapport der in 1892 in Suriname opgetreden Commissie.

Schier gelijktijdig met ons artikel, en wel op 18 April, zag dat rapport te Paramaribo het licht. Weldra mochten wij een ons uit Suriname toegezonden overdruk er van, opgenomen in het „Gouvernements-Advertentieblad“ van 28 April en 1 Mei, ontvangende, terwijl ook de in Mei afgetreden Gouverneur van Suriname, Jhr. Mr. T. A. J. van Asch van Wijck de goedheid had ons spoedig na zijn terugkeer in het vaderland een exemplaar van dat rapport ter hand te stellen.

Den belangrijken inhoud van dat stuk wenschen wij kortelijk te bespreken. Kortelijk, o. a. omdat het rapport, dat, zonder dat de Regeering er meer over zei dan de weinig zeggende woorden in de Mem. v. Antw. op 't Verslag der 2^e Kamer over de begrooting van Suriname voor 1897, opgenomen is als bijlage I tot het Koloniaal Verslag over Suriname over 1896, ook reeds werd besproken in „de Indische Gids“ van Juni 1896, p. 954 en in het „Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap“ van dat jaar, p. 282, en ook in enkele dagbladen.

Aan de Commissie was opgedragen „om te onderzoeken en te adviseeren of kolonisatie van Europeanen, speciaal van Nederlandsche landbouwers naar Suriame, ook uit een koloniaal oogpunt, gewenscht is, aan welke eischen behoort te worden voldaan en welke steun behoort te worden verleend.“

De eerste vraag, welke de Commissie zich stelde, was deze:

„Is kolonisatie gewenscht“? De vraag, zoo zegt de Commissie, of kolonisatie van Europeanen, speciaal van Nederlandsche landbouwers, naar Suriname ook uit een koloniaal oogpunt gewenscht is, lost zich op in de navolgende vragen: *a.* is zij gewenscht in het belang der kolonie en der kolonisten? *b.* is zij uitvoerbaar?“

Beide vragen worden bevestigend beantwoord, maar er wordt op gewezen, dat de verwachtingen niet te hoog gespannen moeten zijn, en dat, lettende op de vele mislukte kolonisatieproeven, aanvankelijk slechts eene in alle opzichten goed voorbereide proef met een twintigtal gezinnen zou moeten worden genomen. Eerst wanneer gebleken zou zijn dat deze het landbouwbedrijf met goed gevolg konden uitoefenen en daarbij gezond bleven, zou een tweede groep van een twintigtal gezinnen kunnen volgen, „en zoo vervolgens“.

Daarbij wordt gewezen op den betrekkelijken staat van welvaart, waartoe de afstammelingen der vroegere kolonisatie aan de Saramacca zijn gekomen en waarvan bleek op 20 Juni 1895, toen zij plechtig hun 50jarig bestaan in Suriname herdachten. ¹⁾

In § 2 wordt betoogd dat aan geene kolonisatieproef mag worden gedacht „indien men niet beschikken kan over eene voldoende uitgestrektheid lands, in alle opzichten geschikt tot vestiging van kolonisten“.

De leiding der kolonisten, meent de Commissie, moet worden toevertrouwd aan „iemand die, zoowel door zijne bekendheid met den boerenstand en het landbouwbedrijf in Nederland en Suriname, als door zijne practische ontwikkeling, der kolonisten vraagbaak kan zijn“.

De Commissie meent dat de proef door den Staat moet worden genomen ²⁾ en dat de kolonisten eerst volkomen zelfstandig en onbeperkt eigenaar van den door hen bewerkten grond zullen worden wanneer zij, zie p. 6, het bij wijze van voorschot genotene geheel zullen hebben terugbetaald.

¹⁾ Zie in het te Semarang verschijnend weekblad «Soerja Soemirat» van 7 September: «Nederlandsch kolonistenfeest.»

²⁾ Anders dus dan de heer Pyttersen, die, zie Economist 1896, p. 303, slechts «bevordering van individueele kolonisatie» voorstond.

In § 6: „Vestiging van de kolonisten in Suriname“, worden verschillende wenken gegeven, waaraan de kolonisten zich zullen hebben te houden, willen zij op welslagen kans hebben. Daarbij is, sub g, sprake van de „geldelijke aangelegenheden.“ In § 4 is aangenomen „dat het noodige land, behoorlijk bepodderd, door het gouvernement gratis ter beschikking van de kolonisten wordt gesteld“. Voor kosten van overtocht en van vestiging in Suriname, met inbegrip van levensonderhoud in de eerste 1½ jaar en van voorschot voor arbeidsloon gedurende 3 jaar, wordt f 4400 per gezin berekend. Wordt daarbij 3 pCt. enkelvoudige interest berekend, dan bedraagt de schuld na 10 jaren f 5720.— Den kolonist zijn 20 jaren gegeven om zich van deze schuld te kwijten, waarmede hij eerst in het elfde jaar na zijne vestiging behoeft te beginnen. Hij zou die schuld ook kunnen kwijten door 20 jaren lang eene voor hem niet bezwarende annuïteit van f 384.47 te betalen. In normale omstandigheden wordt hij dus eerst na 30 jaren onbezwaard eigenaar der 30 akkers (\pm 13 H.A.) bij zijne vestiging ter zijner beschikking gesteld, met alles wat zich daarop bevindt.

Ten slotte van haar rapport zegt de Commissie: „Uit haar verslag blijkt dat zij meer doordrongen is van de wenschelijkheid eener kolonisatie met Europeanen, dan van haar mogelijkheid. Welslagen is slechts mogelijk als de kolonisten gezond blijven. Dat zij dit zullen doen, wordt wel algemeen verwacht, maar staat niet vast genoeg om de commissie te veroorloven de dadelijke uitvoering van een uitgebreid plan in zijn vollen omvang aan te bevelen. Vrees voor mislukking anders dan tengevolge van slechten gezondheidstoestand bestaat bij de commissie niet.

„De tot standbrenging dezer zaak eischt van het gouvernement geen ander noemenswaardig offer, dan afstand te doen van een stuk op loozing gebracht woest land groot genoeg om daarop eene goede proef te nemen. Want wat den verder gevraagden financiëelen steun betreft, worde niet uit het oog verloren dat deze, van een staathuishoudkundig oogpunt gezien, zoo goed als zonder risico is. De Staat, de zaak ondernemende, kan moeilijk anders dan er bij winnen. Om dit duidelijk te maken, zij nogmaals gewezen op de aanwezige kolonisten ¹⁾,

¹⁾ Van welke meerderen in de Commissie zitting hadden.

aan wier vestiging 50 jaren geleden nagenoeg zeven ton gouds ten koste gelegd werd" "Moesten de voorbereiding, de uitvoering en de leiding der nieuwe kolonisatie even gebrekkig worden als die der vorige geweest zijn, het ware misdaad over herhaling van de proef in ernst te spreken."

En toch heeft, zoo zegt de commissie verder, die mislukte proef aan de kolonie groot voordeel opgeleverd doordien reeds gronden in cultuur zijn gebracht en vele inlanders voor vee-teelt en tuinbouw bij de boeren zijn ter school gegaan.

Gelukt de nieuwe proef, zoo zegt de Commissie ten slotte "hoe krachtig is dan niet het wapen dat aan Nederlandsche gezinnen voor den strijd om het bestaan in handen gegeven kan worden. In zedelijken en maatschappelijken zin zal de kolonie er wel bij varen. Uit een staatkundig oogpunt levert deze kolonisatie een der krachtigste middelen om bijtijds een tegenwicht te vormen tegen den steeds wassenden invloed van de vreemde elementen in deze kolonie.

"Kortom, van de ontwerpen en plannen om Suriname als Nederlandsche kolonie tot bloei te brengen, beschouwt de Commissie de hier besproken kolonisatie als een der krachtigste en rationeelste middelen tot hulp die Nederland kan aanwenden."

Het komt ons voor dat de Commissie goed heeft aangetoond welke gunstige gevolgen eene kolonisatie van Nederlandsche landbouwers voor Suriname zou kunnen hebben en dat zij er terecht op gewezen heeft dat daarbij met groot beleid en voorzichtigheid zal moeten worden te werk gegaan. En toch achten wij het begrijpelijk dat dit, met ongeduld verwacht en ruim een jaar geleden verschenen rapport betrekkelijk zoo weinig is besproken en dat van het uitvoering geven aan de daarin aangegeven denkbeelden niets wordt vernomen. Wij vinden daarvoor eene financieele en eene economische of humanitaire reden.

De Commissie meent "dat het noodige land, behoorlijk bepolderd, door het gouvernement ter beschikking van de kolonisten moet worden gesteld." Dat de regeering hier en in Suriname ook van die meening is, blijkt uit de wet van 20 Maart 1896, Stbl. n° 46, krachtens welke, ten koste van belangrijke geldsommen, terreinen in de nabijheid van Paramaribo

geschikt zullen worden gemaakt voor cultuur en vestiging van Nederlandsche kolonisten. Maar behalve dat de grond hun kosteloos ter beschikking zou worden gesteld, zou, volgens de berekening der commissie, gedurende de eerste drie jaren der vestiging in een bedrag van f 4400.— per gezin moeten worden voorzien. Nu berekent de commissie wel dat die financiële steun „zoo goed als zonder risico is” en dat de Staat de voorgeschoten gelden gemakkelijk kan terugkrijgen. Dit zal echter alleen het geval zijn wanneer de proef inderdaad goed gelukt en de kolonisten in het leven blijven.

Wij gelooven gaarne dat eene kolonisatieproef, genomen met al de voorzorgen waarvan de commissie spreekt, goed zal kunnen gelukken en ook in het belang der kolonie zal zijn. Maar wij vinden het begrijpelijk dat het gouvernement (want van particuliere zijde zal eene zoodanige kostbare proef wel niet licht worden genomen) vooralsnog aarzelt de noodige gelden voor het nemen van dergelijke proef bij de wetgevende macht aan te vragen. Men vergeet toch niet dat voor Suriname nog jaarlijks een belangrijk subsidie op de staatsbegrooting moet worden uitgetrokken, een subsidie dat door de belastingschuldigen in Nederland moet worden betaald. In de belangrijke, in de dagbladen van 11 Juni onder onze aandacht gebrachte rede, waarmede de Gouverneur van Suriname op 11 Mei de vergadering der Koloniale Staten opende, wees hij er op dat op de door hem opgemaakte nieuwe begrooting een subsidie-cijfer van f 255.388 had moeten worden uitgetrokken of ongeveer f 25.000 meer dan voor 1896 noodig is geweest. En nu moge men de meening deelen van den steeds van ijver voor de ontwikkeling van Suriname blakenden oud-Gouverneur Jhr. Mr. van Asch van Wijck dat de kolonie met woeker zal teruggeven al wat er aan wordt besteed, zeker is het dat men daarbij slechts op weinige in de laatste jaren verkregen verbeteringen kan wijzen, meestal slechts gunstige verwachtingen kan voorspiegelen en dat schier al het geld daarvoor uit Nederland, hoofdzakelijk uit de Nederlandsche schatkist zal moeten komen.

Begrijpelijk dus dat de berekening der Commissie omtrent het hooge bedrag dat per gezin noodig zou zijn om de kolonisatieproef goed te doen gelukken eenigszins als een koudwater-

straal gewerkt heeft op het enthousiasme van hen die van die kolonisatie veel verwachtten.

Dit wat de financieele zijde der zaak betreft.

Over de economische zijde der zaak slechts dit weinige ten betooge dat het begrijpelijk is waarom zich hier te lande zoo weinig stemmen verheffen voor het geven van uitvoering aan de denkbeelden der Surinaamsche Commissie.

Uit de eerste brochure van den heer Pyttersen over dit onderwerp: „Door een rooden draad verbonden. Armverzorging. Emigratie. Suriname“, kan men zich herinneren (zie ons artikel in „de Economist“ van Januari 1893, p. 78 en v.) dat het hoofddoel van zijn voorstel om de emigratie van Nederlandsche landbouwers naar Suriname te bevorderen was om de hier en daar in Nederland bestaande werkeloosheid te verminderen en tevens eenigermate in Suriname's behoefte aan werkkrachten te voorzien en die kolonie tot ontwikkeling te brengen. Nu ziet men evenwel dat de commissie ernstig aanraadt eene proef met niet meer dan een twintigtal gezinnen te nemen en die proef eerst te herhalen wanneer gebleken zou zijn (wat natuurlijk eerst na eenige jaren het geval zou kunnen zijn) dat die eersten het landbouwbedrijf met goed gevolg konden uitoefenen en daarbij gezond bleven. Terecht maant de commissie tot groote voorzichtigheid aan, maar men zal toegeven dat bij het opvolgen van hare wenken de emigratie van een zoo luttel getal gezinnen van geen, althans van slechts weinig beteekenis zal zijn om de alhier bestaande werkeloosheid te verminderen, terwijl het tevens heel wat jaren zal duren eer een genoegzaam aantal dier immigranten iets van beteekenis tot ontwikkeling van Suriname zullen kunnen bijdragen.

Begrijpelijk dus ook dat zij die van de emigratie van Nederlandsche landbouwers naar Suriname heel wat verwacht hadden voor de vermindering van werkeloosheid alhier en voor de ontwikkeling der kolonie, zich door het rapport der commissie teleurgesteld gevoelen en het nu maar het verstandigste vinden over de zaak te zwijgen.

Eene goed voorbereide, met alle mogelijke voorzorgen ondernomen kolonisatieproef met „picked people“, als de commissie aanraadt, zullen wij gaarne zien tot stand komen, omdat daaraan niet de bezwaren verbonden zijn, waartegen wij in

vroeger stukken over massale Europeesche kolonisatie in de tropen meenden te moeten waarschuwen. Gelukt de proef, zij zal kunnen leiden tot de ook uit een politiek oogpunt zoo wenschelijke versterking van het Nederlandsch element in Suriname en ook kunnen bijdragen tot de ontwikkeling der rijke, nog veel te weinig ontgonnen hulpbronnen dier kolonie.

Daarvoor echter verwachten we meer en spoediger resultaten van het tot stand komen der te 's Gravenhage te vestigen Maatschappij „Suriname“, waarvoor dezer dagen (begin Juli) de deelneming van het publiek in het maatschappelijk kapitaal van f 500.000, is ingeroepen. Bij besluit van den Gouverneur van Suriname van 4 Januari jl. is aan de heeren J. A. de Gelder, oud-lid in den Raad van Ned.-Indië, J. C. Jansen, oud-Minister van Marine, C. Lely, oud-Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, en Mr. H. W. F. Struben, Advocaat te 's Gravenhage, vergunning verleend tot het instellen van een geologisch en landbouwkundig onderzoek van een deel der kolonie Suriname, gelegen bezuiden Paramaribo, tussehen de Suriname- en Marowijne-rivieren. Aan de Maatschappij, aan welke de vergunning door genoemde heeren, die in het bestuur zitting zullen hebben, wordt overgedragen, zal concessie worden verleend tot een maximum van 550.000 H.A. op de door haar onderzochte gronden met uitsluiting van anderen. De Maatschappij verkrijgt dus niet een eenvoudig op de kaart aangegeven, goeddeels onbekend terrein, maar eerst na het instellen van een volledig geologisch en landbouwkundig onderzoek in het zoo uitgestrekte gebied tussehen de beide genoemde rivieren, waar reeds met goed gevolg zooveel goud gegraven werd, wijst zij het terrein aan, waarvoor zij concessie verlaugt. Voor verdere bijzonderheden zie men de verspreide prospectussen en de financieele bladen, o. a. de „Nieuwe Financier en Kapitalist“ van 30 Juni jl., die o. a. terecht zegt dat de personen die zich aan 't hoofd der zaak hebben gesteld, dit niet zouden hebben gedaan als zij niet volkomen overtuigd waren dat de kans van welslagen gunstig is. Het tot stand komen der zaak is dan ook gelukkig verzekerd, ook al zou het aan het publiek aangeboden kapitaal van f 400.000 op 1 Juli niet terstond geheel zijn volteekend. Niet alleen toch dat van het geheele kapitaal van vijf ton reeds terstond f 100.000 was geplaatst,

maar alvorens de deelneming van het publiek in de resteerende 4000 aandeele van f 100 werd ingeroepen, had zich een Syndicaat gevormd dat de plaatsing dier aandeele waarborgde. Geen wonder dan ook dat, gelijk de dagbladen dezer dagen berichtten, het tot stand komen van dat Syndicaat in Suriname, voor welke kolonie de nieuwe Maatschappij van zoo onberekenbaar nut zal kunnen zijn, met groote ingenomenheid was vernomen.

Waar ernstige, bekwame mannen zich hebben vereenigd om zoodanige zaak tot stand te brengen, mag op het welgelukken worden vertrouwd, ook omdat de concessionarissen zich de medewerking van hoogst bekwame mannen hebben weten te verzekeren. Het heet toeh dat de Leidsche hoogleeraar Martin, die eenige jaren geleden een voorloopig geologisch onderzoek in Suriname instelde en over zijne bevindingen belangrijke stukken publiceerde ¹⁾, zich bereid zou hebben verklaard, zoo hij van de Regeering het noodige verlof kon krijgen, de verder noodige geologische onderzoekingen in loco te gaan instellen, terwijl de heer M. D. Havelaar, Ingenieur 1^o kl. B. O. W. in Ned.-Indië, doch thans in Suriname belast met de uitvoering der belangrijke door hem ontworpen werken, vertegenwoordiger der Maatschappij te Paramaribo zou worden.

Door het tot stand komen van zoodanige maatschappij, van welke ook blijkens de rede waarmede (zie o. a. «het Vaderland» van 11 Juni) de Gouverneur op 11 Mei de Zitting der Kol. Staten opende, voor Suriname zooveel wordt verwacht en van welke een zoo krachtige stoot kan uitgaan om de rijke hulpbronnen van Suriname tot ontwikkeling te brengen, zal zeker een lievelingsdenkbeeld worden verwezenlijkt van den steeds volijverigen Secretaris onzer Maatschappij van Nijverheid F. W.

¹⁾ Zie daarover o. a. Tijdschrift v. h. K. N. Aardrijksk. Genootschap, 1884—87 passim, Economist 1885, p. 410, Ind. Gids van Febr. 1887 en Aug. '88, Spectator van 19 Febr. en 5 Nov. 1887 enz.

Dat Prof. Martin zich voortdurend voor het geologisch onderzoek van Suriname bleef interesseeren, bleek uit de voordracht door hem op 31 October jl. in het Koloniaal Museum te Haarlem gehouden en waarvan een overzicht wordt gegeven op p. 12 van het in Juli jl. in 's Museum's «Bulletin» verschenen, bijzonder inhoudrijk en lezenswaardig «Verslag over het jaar 1896».

van Eeden, die sedert zoovele jaren voor die ontwikkeling ijvert, en op wien hernieuwden aandrang tot „wetenschappelijk onderzoek“ wij in „de Economist“ van 1896, p. 639, de aandacht vestigden ¹⁾). Verwacht mag dan ook worden dat weldra in het Nijverheids-tijdschrift of in het Bulletin van het Koloniaal Museum door den heer van Eeden een warm woord aan de nieuwe Maatschappij zal worden gewijd. ²⁾)

Moge zij en in Nederland en in Suriname den steun onder vinden waarop zij zoo terecht aanspraak schijnt te mogen maken.

Zij zal ook krachtig kunnen medewerken tot versterking van het Nederlandsch element in Suriname. Evenals in de Zuid-Afrikaansche Republiek de Spoorwegmaatschappij meest met Nederlandsch personeel werkt, mag toch worden verwacht dat de Maatschappij „Suriname“, voor alles wat geen koelie-werk is, voornamelijk Nederlandsch personeel in dienst zal

¹⁾ Ten vervolge daarop vestigen wij thans de aandacht op zijn, in zijne hoedanigheid van Directeur van het Koloniaal Museum te Haarlem in 's Museums «Bulletin» van Maart jl. geschreven artikel: «Eene Tentoonstelling van Ned. West-Indië in 1898.» Na het nut van zoodanige hiertelande te houden Tentoonstelling te hebben aangetoond, eindigt hij met «alle voorstanders van den vooruitgang van N. W.-I. uit te noodigen, het denkbeeld in gunstige overweging te nemen en hunne opmerkingen en wenken, ten nutte van dit onderwerp, ten beste te willen geven, om daardoor tot een deugdelijk programma en een gunstige uitkomst van ons streven te geraken.»

Zoodanige Tentoonstelling, waarover zie ook p. 51 van het «Bulletin van het Kol. Museum» van Juli jl., zou zeker heel wat kunnen bijdragen om «onze West» nader bekend te maken. Zij die zich de afdeeling West-Indië van de Koloniale Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 herinneren, zouden dan kunnen zien of N. W.-I. sedert dien tijd is vooruitgegaan, dan wel of Suriname nog in den toestand van achterlijkheid verkeert, waarvan in 1890 (zie Hoekstra's artikel in het «Tijdschrift van het K. N. Aardrijkskundig Genootschap» 1891, p. 988) de Berlijnsche hoogleeraar Joest sprak.

²⁾ In het begin-Juli verschenen «Bulletin», dat het Verslag over 't Kol. Mus. over 1896 bevat, is van die nieuwe Maatschappij uog geen sprake, maar wel wordt er menig aan Suriname gewijd woord in aangetroffen, waarop dringend de aandacht der Maatschappij «Suriname» wordt gevestigd.

nemen. Dit zal ook ten goede kunnen komen aan de bestaande of toekomstige kolonisten, die, voorzoverre zij in land- en tuinbouw en veeteelt geen voldoende bestaan konden vinden, dit allicht wel bij die Maatschappij zouden doen.

Vermoedelijk zal de Maatschappij het eerst beginnen met het geologisch onderzoek, omdat dit het spoedigst goede uitkomsten belooft en omdat van de uitkomst daarvan zal afhangen welke terreinen zij ter bewerking zal aanvragen. Maar gelijk wij zagen zal zij ook een landbouwkundig onderzoek instellen. Daarbij zal zij gewis ook letten op artikelen als dat voorkomende in het „Handelsblad“ van 9 Juni jl., „de toekomst der Gomelastiek“. Daaruit ziet men dat tegenover sterk toenemende consumptie de productie in schier alle landen, met uitzondering van die in den Congostaat, sterk afnemende is, en zulks niettegenstaande, volgens mededeeling van den Engelschen gezant in Mexico, met de teelt van de „Castellao elastica“ na 5 jaren tijds 300 pCt. winst zou te maken zijn. Moge dat artikel en ook dat over „Caoutchouc“ in „de Ind. Gids“ van Juni jl., p. 843, voornamelijk over de „balata's“ handelende, de aandacht trekken niet slechts van de bestuurders der Maatschappij „Suriname“, maar ook van andere planters in onze Oost- en West-Indische bezittingen, inzonderheid ook van de Directie van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg.

Na deze uitweiding over de Maatschappij „Suriname“ moeten wij nog even op het kolonisatie-vraagstuk, inzonderheid wat West-Indië betreft, terugkomen om, getrouw aan onze gewoonte, melding te maken van nog enkele daaraan gewijde geschriften.

Veel is het niet. Vermeld worde een in de „Vragen des Tijds“ van October 1896 opgenomen artikel van den heer H. van Broom, dd Paramaribo April, dus gelijktijdig met het kolonisatie-rapport, welks inhoud den schrijver nog niet bekend schijnt te zijn geweest. In aansluiting aan den heer Pyttersen, geeft de heer v. B. een beknopt historisch overzicht van tal van mislukte kolonisatie-proeven, ontraadt Europeesche kolonisatie anders dan op kleine schaal ¹⁾ voor tuinbouw en vee-

¹⁾ Dit doet ook H. B. in het „Dagblad van 's Gravenhage“ van 8 Mei jl., als eisch stellende dat de kolonisten voorbereiden grond en woningen zullen vinden.

teelt. Kolonisatie met Javanen en Britsch-Indische koelies acht hij gewenscht.

In het „Handelsblad“ van 27 Februari jl. verklaart de heer C. Busch, sedert 50 jaren cacaoplantier in Suriname, zich sterk tegen kolonisatie met Hollandsche boeren, die er onmogelijk wezenlijken landbouw kunnen uitoefenen. De thans bij Paramaribo gevestigde Hollandsche boeren, zegt hij, zijn schier allen in de kolonie geboren, dus geacclimatiseerd.

Dit bewijst dan toch, zouden wij zeggen, dat eene met de noodige voorzorgen genomen proef, als welke men op het oog heeft, kans van slagen heeft. Het bewijst ook, zoo dat nog bewijs noodig had, dat het Europeesch ras in de tropen in stand kan blijven, ofschoon, voegen wij er dadelijk bij, eerst na heel wat meer geslachten zal kunnen blijken of het zich zuiver weet te houden.

In de „Vragen des Tijd“ van Januari jl. (zie ook „het Vaderland“ van 14 Januari) schreef de heer van Wesenhagen ¹⁾ over „Het verval der cultures in Suriname en de wenschelijkheid van opheffing.“ Hij dringt aan op beter behandeling der arbeiders, op vestiging van Javaansche gezinnen ²⁾ in bepaald voor hen gestichte desa's, op den aanleg van spoorwegen, op de immigratie van Europeanen, doch nimmer massaal, het daarbij betreurende dat een man als Professor Stokvis steeds de wenschelijkheid daarvan blijft betoogen, en herinnert daarbij aan Cateau van Roosevelt's woord: „het zou zijn een moord op groote schaal.“

¹⁾ Dat deze steeds voortgaat in het openbaar van zijne belangstelling in «onze West» te getuigen, bleek ook uit de beide door hem in 1896 uitgegeven brochures: «Suriname. Iets over land en volk» en «Een en ander over de West.»

²⁾ Bij de discussie over de begroting voor Suriname in de Tweede Kamer op 10 December jl., bleek dat ook de Minister v. Kolonien een voorstander was van het vestigen van Javaansche gezinnen. Daarop was ook reeds in 1896 aangedrongen in een in het «Nieuws van den Dag» van 29 Augustus ondersteund adres van de «Vereeniging voor Suriname», waarover zie «de Ind. Gids» van September en October, p. 1364 en 1592. Hét is bekend en bleek ook uit de bovenaangehaalde openingsrede van den Gouverneur dat onlangs weder 711 Javaansche immigranten, waaronder vele vrouwen, in Suriname aankwamen.

Ofschoon ook wij ons meermalen de vrijheid veroorloofden tegen Prof. Stokvis' betoogen bescheidenlijk op te komen, zij ons tegenover den heer van Wesenhagen, uit wiens woorden, misschien tegen zijne bedoeling, zou kunnen worden opge maakt dat hij den hoogleeraar onder de voorstanders van zoodanige massale kolonisatie rekent, de opmerking vergund, dat die gevolgtrekking onjuist zoude zijn. Ten blijke daarvan worde slechts herinnerd aan des hoogleeraars in *„de Economist“* van April 1896, p. 308, aangehaalde woorden: *„La colonisation sur une grande échelle, la colonisation des masses doit être rejetée“*.

Op die woorden worde ook de aandacht gevestigd van Dr. Herman ten Kate, die in de in Juni verschenen jongste aflevering van het *„Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap“*, op p. 136, in eenige aan Paraguay in Zuid-Amerika gewijde regelen schreef: *„Alle pogingen van kolonisatie met Europeanen of Australiërs zijn geheel of gedeeltelijk mislukt. Dit staft mij weder in mijne overtuiging, dat massale kolonisatie door Europeanen in heete gewesten eene utopie is, n'en déplaise prof. Stokvis“*.

Men moet den duivel niet zwarter maken dan hij is. Velen, ook ik, kwamen tegen Prof. Stokvis' theoriën op omdat men op grond zijner vroegere geschriften in hem een voorstander van zoodanige *„massale kolonisatie“* meende te moeten zien. Sedert hij echter in September 1895 in het *„Institut Colonial International“* zijne meening over het kolonisatievraagstuk nader uiteenzette en daarbij o. a. tot de in de aangehaalde woorden uitgedrukte conclusie kwam, mag men hem niet langer tot de voorstanders eener *„massale kolonisatie“* rekenen.

Over dat betoog van Prof. Stokvis zie men ook M. B.'s artikel in het *„Bat. Nieuwsblad“*, overgenomen in *„Soerja Soemirat“* van 7 en 14 November jl. Men leze er ook over wat Dr. Swart Abrahams op 29 December jl. in het Indisch Genootschap tegen Prof. Stokvis aanvoerde. Men zie daarover ook *„Soerja Soemirat“* van 6 Februari jl.

Dat Suriname, hoewel langzaam, vooruitgaat, bleek uit het Verslag over die kolonie over 1896, uit de stukken en discussiën over de begroting voor Suriname in de beide Kamers

op 10 December ¹⁾ en 27 Januari jl., uit de mededeelingen van den steeds van belangstelling in die kolonie blakenden oud-Gouverneur van Asch van Wijck in meerdere in het openbaar gehouden voordrachten gedaan, uit *«de Economist»* van Maart jl., p. 289 enz. De kolonie zal gewis sneller vooruitgaan zoo de kolonisatie met Europeanen en Javanen mocht slagen en zoo de Maatschappij *«Suriname»* mocht bereiken wat zij zich voorstelt.

Die vooruitgang is niet te wachten van onberaden, onvoorbereide pogingen tot kolonisatie met Duitschers of Italianen, als waarvan de *«Nieuwe Rotterdamsche Courant»* van 5 en het *Haagsche Dagblad»* van 26 Mei jl. gewaagden.

Meer laat zich daarvoor verwachten van de Vereeniging: *«Wie wil, die kan»*, wier statuten zijn opgenomen in de *«Ned. Staatscourant»* van 5 December 1896, tot welker medebestuurders o. a. behooren de heeren: Prof. B. J. Stokvis, Mr. F. J. Tyndall de Veer en Mr. A. C. Wesenhagen, en welke ontstaan goeddeels het gevolg is der pogingen van den heer H. Beth van 's Gravenhage, oud-planter in Suriname en schrijver der brochure: *«Suriname. Goud-exploitatie. Nederlandsche kolonisatie. De emancipatie 1863. Aanvullingswet 1869. De groeitijd in verband met de Statistiek van Prof. van Geer»*. Die brochure en de oprichting dier vereeniging gaf aan het weekblad *«Sta Pal!»* aanleiding tot een artikel, dat in *«Soerja Soemriat»* van 30 Januari jl. overgenomen is. Daaruit en uit de statuten, ziet men dat de vereeniging zich voornamelijk kolonisatie van Suriname met Nederlanders, maar voorzichtig voorbereide kolonisatie ten doel stelt.

Tot zoover over het kolonisatie-vraagstuk wat West-Indië betreft. Nu nog, ten vervolge op hetgeen daarover in *«de Economist»* van April 1896 werd geschreven, iets over dat vraagstuk voorzoover Ned. Oost-Indië aangaat.

Wij beginnen met aan Dr. W. VAN LINGEN, redacteur van

¹⁾ Waarbij o. a. tusschen den heer Pyttersen en den Minister gedebatteerd werd over de vraag of de particulieren, die Suriname topographisch en geologisch willen onderzoeken, al dan niet zullen worden ondersteund.

het te Semarang verschijnend weekblad „Soerja Soemriat“, onzen dank te betuigen daarvoor dat hij de goedheid had ons artikel uit „de Economist“ van April 1896 (waarover zie ook het „Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap“, 1896, p. 191) in zijn geheel in zijn blad van 6 en 13 Juni 1896 over te nemen ¹. Daardoor toch kwam het onder de oogen van tal van personen, die waarschijnlijk niet tot de gewone lezers van „de Economist“ behooren.

Wij hebben Dr. van Lingen voor meer dank te zeggen. Ons voornemen was, ten vervolge op het vroeger geschrevene, uit het blad „Soerja Soemirat“, dat ons steeds geregeld wordt toegezonden, na te gaan welke vorderingen zijn plannen tot het overbrengen van de op Java aanwezige hulpbehoevende Europeanen naar het land en het stichten van landbouwdorpen in het laatste jaar hebben gemaakt. Goeddeels heeft hij ons echter ont-heven van de taak dit in de verschillende nummers van zijn weekblad na te gaan. In de afleveringen 5 en 6 toch van deel 53 van het „Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in N. O. I.“ schreef hij een uitvoerig stuk: ²) „Een vijfjarig streven. Nieuwe wegen tot welvaart voor Indo-Europeanen en tevens voor de moederlandsche maatschappij.“ Door de lezing van dat stuk komt men op meer geleidelijke wijze dan door de lezing van zijn weekblad, waarin telkens ook andere onderwerpen worden behandeld, op de hoogte van het streven van de vereeniging Soerja Soemirat en van de door Dr. van Lingen gedachte inrichting van het Landbouwdorp. Na het in het vorig jaar daarover gezegde, zullen we daarover niet lang uitweiden, maar ons er toe bepalen er op te wijzen hoe Dr. van Lingen de stof nu behandelt, slechts op enkele punten meer bepaald de aandacht vestigende.

Hij verdeelt zijn artikel in vier hoofdstukken en voegt er onderscheiden bijlagen aan toe. In H. I: „Een stukje geschiedenis“, wordt verhaald hoe de overweging dat iets gedaan

¹) In het nummer 19—20 van 1857 maakt hij ook melding van ons in het „Handelsblad“ van 4 April aan Si Anoe's keurige boekjes: „Een reisje naar Tebing-Tinggi“ enz. gewijd artikel.

²) Waarvan hij voor belangstellenden overdrukken beschikbaar houdt.

moest worden ten behoeve der vele, meer en meer in getal toenemende hulpbehoevende Europeanen in Indië leidde tot het oprichten van werkplaatsen voor Europeanen te Semarang en tot het in het leven roepen van de vereeniging en het weekblad Soerja Soemirat, waarin al spoedig het stichten van een Landbouwdorp werd aanbevolen. In H. II is sprake van „Resultaten van en verwachtingen voor het ambacht in Ned.-Indië.” H. III is getiteld: „De kleine landbouw”. De afdeelingen dragen de volgende opschriften: „A. De kleine landbouw een zegen der volkeren.” „B. De kleine landbouw een zegen voor Ned.-Indië.” „C. Is de Regeering van Ned.-Indië gunstig gestemd voor den kleinen landbouw?” Ja, blijkens onderscheidene aanschrijvingen, de bevordering der conversie van communaal in individueel bezit, de kolonisatieproef met oud-militairen te Poespo (waarover zie ook bijlage B) ¹⁾, en den steun verleend aan het plan tot stichting van een landbouwdorp. In afdeeling D: „Het Landbouwdorp”, p. 327 e. v., is sprake van zijn karakter, plaats van vestiging, proeve eener regeling van de positie der kolonisten, proeve eener begroting, de te beoefenen cultures enz., de leiding van het Landbouwdorp, de opleiding van kinderen en jongelieden ²⁾ enz. De kennismaking van dat alles, ook van bijlage C, p. 386, is nuttig om te doen zien dat Dr. van Lingem bedacht is geweest op alles waarop bij de stichting van het door hem geprojecteerde Landbouwdorp gelet moet worden. Daarbij worde ook gelet op de in de bijlagen D en E opgenomen Nota's van den hoofdamtenaar op wachtgeld H. I. Ch. Te Mechelen en van den administrateur van 's Lands Bergtuin te Tjibodas H. Couperus, die beiden zijn ingenomen met zijn plannen tot het stichten eener landbouwkolonie en zijn denkbeeld om deze in de vlakte van Lembaug in de Preanger, op eene hoogte van ongeveer 3500 voet te vestigen zeer gelukkig noemen. Men leze ook op blz. 329 e. v. welke bijzondere voordeelen dat terrein aanbiedt.

¹⁾ En vooral ook het belangrijke artikel: «Eene kolonisatieproef» in «Handelsbl.» van 3 Maart jl., waarin de proef ontinoedigend wordt geheeten.

²⁾ Zie daarover meer o. a. in «Soerja Soemirat» van 16 Januari jl.

In afdeeling E is sprake van: „Breedere plannen: het landbouwdorp slechts voor enkelen; invoering van den kleinen landbouw in ruimeren zin: uitgifte van perceelen van 30 tot 50 baec aan geschikte personen, steun der Regeering, steun van het kapitaal, Maatschappij van klein landbouwcrediet, voor Europeanen, ook voor Javanen ¹⁾).

Afdeeling F handelt over „immigratie uit het Moederland“, welke Dr. van Lingen, evenals o. a. Prof. Stokvis en de controleur van Gennep, zie p. 366, ook 372, mogelijk, maar welke de Indische Regeering, zie p. 144 van het Koloniaal Verslag over 1895, en ook „Soerja Soemirat“ van 20 Juni 1896, onraadzaam acht.

In zijn slothoofdstuk, p. 367 e. v., vat de schrijver zijn betoog samen, wijst er op dat zijn streven niet is philanthropisch maar sociaal-economisch, waarschuwt tegen misverstand, en roept algemeene medewerking in.

Tot deze dorre opsomming van den hoofdinhoud van Dr. van Lingen's lezenswaardige verhandeling moeten wij ons bepalen, wijzen echter op enkele zinsneden daaruit, waaruit zijne bedoeling bijzonder duidelijk blijkt. In de afdeeling a van H. III, p. 312, uit hij de meening dat „de kleine landbouw, veel meer dan de beoefening van het ambacht, de aangewezen weg is om aan de afstammelingen der Europeanen in Ned. Indië een menschwaardig bestaan te verzekeren“, en ontwikkelt dan hoe hij het begrip „kleine landbouw“ gaarne opgevat zag.

In de afdeeling d: „Het Landbouwdorp“, p. 327, ziet men dat het doel is den kolonist wel het gebruiksrecht voor zich en zijne erven te verzekeren, p. 336, maar niet hem grondeigenaar te maken. Opdat de gemeenschap in stand blijve, moet de grond haar blijven toebehooren. ²⁾

¹⁾ Wat het landbouwcrediet betreft, worde herinnerd aan de geschriften van Mrs. N. P. van den Berg, I. P. Moltzer en anderen, vermeld in «de Economist» van Mei 1887, p. 553. Latere stukken daarover kwamen ons niet onder de oogen. De zaak, in Europa ook steeds aan de orde (zie onderscheiden stukken in «de Economist», laatstelijk April en Juni 1897, p. 360 en 510), schijnt in Indië niet gemakkelijk goed te regelen.

²⁾ Hetzelfde stelsel dus dat ik, optredende voor de Maatschappij van Weldadigheid, in «Erica» 1896 en '97 en in de «Nieuwe

Op p. 362 ontwikkelt Dr. van Lingen zijn denkbeeld betreffende de door hem wenschelijk geachte „Maatschappij van klein landbouwerediet“, een onderwerp waarover we, gelijk op de vorige bladzijde werd gezegd, in „de Economist“ van Mei 1887, p. 553, onderscheiden stukken konden vermelden, maar waarover ons sedert dien tijd weinig onder de oogen kwam.

Tot zoover hetgeen we nu over Dr. van Lingen's belangrijke verhandeling wenschten in het midden te brengen.

Die verhandeling zag in het begin van dit jaar het licht. In het weekblad „Soerja Soemirat“ der laatste maanden hebben wij te vergeefs gezocht naar het bericht dat het den steeds ijverigen Dr. van Lingen gelukt zou zijn landbouwdorpplan tot een begin van uitvoering te brengen. In dat blad van 27 Maart is het op de algemeene vergadering der vereeniging op 23 Maart uitgebracht jaarverslag opgenomen. Daaruit zien we wel dat Dr. van Lingen aan de vergadering kon mededeelen dat de Regeering, onder zeer vrijgeveige voorwaarden, het gereboiseerde boschperceel Tjibogo, groot 180 baoes, gelegen op eene hoogte van 3600 voet in de nabijheid van Bandong voor de stichting van een landbouwdorp, en in alle opzichten voor zoo iets geschikt geacht, aan de vereeniging had toegewezen. Maar een bericht dat men een aanvang heeft gemaakt met de stichting van het landbouwdorp lazen wij nog niet. Het voor het eerste dorp noodige land heeft men nu. Het is bekend dat het voor de eerste jaren benoodigde geld ook reeds sedert het vorig jaar voorhanden is. Maar de „mennekens“, die het landbouwdorp zullen moeten bevolken, schijnen nog te ontbreken. Begrijpelijk dat Dr. van Lingen slechts met in alle opzichten flinke gezinnen aan het werk wenscht te gaan, omdat hem voor het welgelukken der zaak aan het goedslagen der eerste proef zeer veel gelegen is. Mogelijk ook wacht hij op de overkomst der kolonisten uit Europa, welke hij, wij zagen het vroeger, noodig achtte om tot onderwijzers in zaken van land- en tuinbouw en veeteelt te dienen. Maar wenschelijk is het zeker dat de zaak spoedig tot een begin van uitvoering kome, opdat de belangstelling, welke Dr. van Lingen er voor

Rotterdamsche Courant van 12 Maart jl. tegenover de redactie van dat blad verdedigde.

heeft weten op te wekken, niet weder verflauwe. Daartoe zal kunnen medewerken wat we in datzelfde N^o 13 van „Soerja Soemirat“ lezen: dat de vereeniging van dien naam besloten heeft haar werkkring uit te breiden, en ook buiten Semarang afdeelingen te stichten. Te Buitenzorg trad al dadelijk eene krachtige afdeeling in het leven. Zijn die afdeelingen warm voor het kolonisatieplan, dan zijn zij, als plaatselijk goed met personen en omstandigheden bekend, zeker goed in de gelegenheid aan de verwezenlijking van zoodanig plan bevorderlijk te zijn.

Aan de stichting van het Landbouwdorp zal vermoedelijk ook bevorderlijk zijn, wat we in S. S. n^o 19—20 lezen, dat Dr. v. L. zich te Bandoeng heeft gevestigd, zeker tevens om zich geheel aan de leiding der zaak te kunnen blijven wijden. Blijkens S. S. n^o 21 blijft hij toch hoofdredacteur van dat blad.

In het vorig jaar zeiden we genoeg over het doel van de vereeniging Soerja Soemirat en het streven van het blad van dien naam om daarop thans niet te behoeven terug te komen. Alleen zij er op gewezen, ook teneinde te doen zien dat het blad steeds voortgaat met te wijzen op belangrijke publicatiën in Nederland over gelijksoortige onderwerpen als waaraan het blad is gewijd, dat in de nummers 4—6 van den loopenden jaargang veel is overgenomen uit het artikel van den heer S. Kalf in „de Ind. Gids“ van November en December jl.: „G. K. van Hogendorp en zijn kolonisatieplan“ (dat wij, als enkel van historisch belang, in dit stuk onbesproken moeten laten), en in de nummers 14—16 veel uit het keurige, door het Nut uitgegeven boekje van den heer Bruinwold Riedel: Tuingrondverhuring aan „kleine luiden“.

Tot zoover wat we over Dr. van Lingen's publicatiën en zijn plannen te zeggen hadden.

Over het mede in „de Economist“ van April 1896, p. 310, besproken kolonisatieplan van den heer J. L. VAN GENNEP kunnen we met enkele woorden volstaan.

Zijne brochure van 1895: „De hoogvlakte van het Janggebergte op Java, de meest geschikte plaats voor de oprichting van een Sanatorium, een Krankzinnigengesticht en een Europeesche Landbouwkolonie“ had heel wat opmerkingen, ook onzerzijds,

nitgelokt. Hij wederlegde deze en drong zijn betoog nader aan in zijn, in „de Ind. Gids” van Mei 1896 opgenomen artikel: „De wenschelijkheid tot exploitatie van de hoogvlakte van het Janggebergte. Met kaart”. Zijn oorspronkelijk denkbeeld om op die hoogvlakte eene Europeesche Landbouwkolonie te stichten, laat hij daarbij goeddeels los (zie p. 18 van den overdruk) en bepaalt er zich voornamelijk toe de wenschelijkheid van de oprichting aldaar van een Sanatorium, en wel door eene particuliere maatschappij met gouvernements-ondersteuning, te betoogen, alsmede de rentabiliteit der zaak aan te toonen.

Wat het „Handelsblad” naar aanleiding van dit nieuw betoog van den heer van Gennep in het midden bracht, kan men verkort lezen in „de Ind. Gids” van Juli 1896, p. 1063. In dat tijdschrift voor Augustus jl., p. 1287, verklaart Dr. C. L. van der Burg, ongetwijfeld een bevoegd beoordeelaar, zich in ’t algemeen voor v. G.’s Sanatoriumplan, maar oppert toch nog al bezwaren en wijst op onderscheiden punten welke nog toelichting behoeven.

Wij volstaan met dit weinige over het plan van Gennep, omdat het in de nieuwe phase welke het is ingetreden, met het kolonisatie-vraagstuk, waarmede we ons thans bezighouden, slechts in een verwijderd verband staat.

Daarentegen stond wel zeer rechtstreeks daarmede in verband de op 29 December 1896 in het Indisch Genootschap door Dr. SWART ABRAHAMSZ gehouden voordracht over „de Kolonisatie van Europeanen in de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen.” Dat hij die kolonisatie, en daarmede alle Europeesche kolonisatie in de tropen, onmogelijk acht, dus lijnrecht staat tegenover Prof. Stokvis, blijkt uit de volgende, door hem verdedigde stellingen: „1°. dat de Europeaan, of liever de blanke mensch, in de heete luchtstreek zijn kolonisatie niet kan beginnen zonder de hulp van tropenbewoners; 2°. dat, wanneer hij de hulp van tropenbewoners daartoe gebruikt, dan fusie onvermijdelijk is, een fusie, die juist datgeen vernietigt wat hij wil behouden en uitbreiden, zijn Europeanisme, zijn blank zijn.” Voor het betoog dier stellingen, ook van des sprekers beschouwingen over de psychologische

zijde van het vraagstuk, moet, ook om dit artikel niet te uitvoerig te maken, naar de „Handelingen van het Indisch Genootschap” worden verwezen.

Uit al het hierboven aangevoerde blijkt voldoende dat het vraagstuk der Europeesche kolonisatie in de tropen nog steeds aan de orde is en dat men het omtrent de wijze van oplossing volstrekt nog niet eens is, maar tevens dat, wat inzonderheid Suriname betreft, er, buiten die kolonisatie, nog andere middelen zijn om die kolonie tot ontwikkeling te brengen.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

NIEUWE UITGAVEN.

G. M. BOISSEVAIN, *De munttoestand in 1897.*
Amsterdam, J. H. DE Bussy, 1897.

Bryan, de gevallen candidaat voor het presidentschap der Vereenigde Staten, zat eens in een tramwagen tusschen twee personen, die redeneerden over de muntquaestie. Hoe kunt gij het billijken, zeide de een, dat men zilver, voor 50 dollar-cents per $412\frac{1}{2}$ grein aangekocht, in gemunten staat voor 100 cents zal mogen uitgeven? Daarop richtte de ander het woord tot de aanwezigen en vroeg: wanneer ieder van $412\frac{1}{2}$ grein zilver een dollar kan laten maken, wie van u zal die hoeveelheid dan voor minder dan een dollar willen afstaan? „Ik zou het doen”, roept een jong mensch, naast zijn moeder gezeten. Maar de moeder zegt: „Geeft geen acht op hem; hij is een idioot; ik breng hem juist naar een gesticht.”

Deze anecdote, door den heer Boissevain op blz. 46 van zijn geschrift medegedeeld en door hem aan een redevoering van Bryan ontleend, kenteekent den betoogtrant van den volksredenaar. Het is louter goochelspel met het woord „dollar”. „Wanneer ieder van $412\frac{1}{2}$ grein zilver een zilveren dollar kan laten maken, wie van u zal die hoeveelheid dan voor minder dan een gouden dollar willen afstaan?” Het eenige redelijke antwoord hierop zou zijn: dat hangt af van de waardeverhouding die tusschen den gouden dollar en den zilveren, wanneer deze vrij kan worden aangemunt, zal ontstaan. Is die verhouding niet zoodanig, dat beiden a pari tegen elkander worden verruild, zal men bijvoorbeeld voor een gouden dollar ten minste anderhalven zilveren dollar moeten geven, dan heeft de idioot gelijk.

In de volksvergadering, waar Bryan zijn anecdote voordroeg, zal zij wel veel succes hebben gehad. Door de quaestie zoot

stellen als hij deed, glipte hij handig heen over hetgeen hij vast gelooft, maar nooit bewezen heeft; te weten, dat het voldoende zou zijn de Munt der Vereenigde Staten voor het zilver open te stellen, om den prijs van dat metaal, die thans 27 à 28 pence is, op te voeren tot nagenoeg 59; want dat is het punt, waarop het zilver komen moet, zullen de 412½ grein, waaruit de zilveren dollar geslagen is, bij vrije aanneming op den duur een waarde hebben van een gouden dollar. Duidelijk toont de heer Boissevain aan, dat voor Bryan's verwachting geen grond bestaat. De argumenten, die onze schrijver aanvoert, zijn zoo stevig, dat ieder, die onbevangen oordeelt, ze wel onwederlegbaar zal noemen.

Het is een waar geluk, dat Bryan en zijne vrienden niet aan het bewind zijn gekomen; hun optreden ware een groote ramp geweest. Doch waarom bovenal? Omdat de heropening van de Munt der Vereenigde Staten voor het zilver duurzame nadeelige gevolgen zou hebben opgeleverd? Dat is mijne meening niet. Het gevaar, dat de beschaafde wereld in het algemeen en Noord-Amerika in het bijzonder ten vorigen jare bedreigde, lag niet in de heropening der Munt voor het zilver, maar was hierin gelegen, dat deze maatregel, naar zich liet voorzien, een tijdelijk karakter zou dragen. Zoodra men bespeuren zou wat de openstelling der Munt voor het zilver met zich bracht, zou de proefneming buiten eenigen twijfel zijn gestaakt. Indien Amerika onherroepelijk tot den dubbelen (dus inderdaad tot den enkelen zilveren) standaard overging, zou dit wel stoornis geven, maar geen blijvende stoornis. Na eenigen tijd zou alles zich naar den nieuwen toestand schikken, loonen, prijzen, wisselkoersen, en Europa zou er op den duur niet slecht bij varen. Het zilver zou natuurlijk niet op 59 pence komen, maar stijgen zou het zeker, en wanneer eenmaal al het goudgeld in Amerika door zilvergeld ware vervangen, standvastiger in waarde zijn dan nu. Verliezen zouden wel geleden worden door dezulken, die in Amerika vorderingen in „dollars" hadden uitstaan; maar vele schulden zijn in goud gecontracteerd, en voor zoover de op dezen voet gesloten overeenkomsten stipt werden nageleefd, zouden de schuldeischers geen nadeel lijden. Men denke nu echter niet meer aan het tijdperk van overgang, men denke aan hetgeen daarna zou volgen. Men stelle zich de

Vereenigde Staten voor als een land met den enkelen zilveren standaard. Ligt in die voorstelling iets schrikverwekkends? Ik zou niet weten waarom. Herstelden de Vereenigde Staten hun «dollar of the fathers», zij zouden met dat voorvaderlijke geld even voorspoedig kunnen zijn als zij het thans zijn met het goud.

Neen, het groote gevaar lag elders. De «dollar of the fathers» heeft niet de algemeene sympathie; een zeer sterke partij wil van het goud niet scheiden. En zoodra (naar de bekende wet van Gresham) het goud door het zilver op groote schaal zou dreigen verjaagd te worden, zou die partij zich krachtiger dan ooit doen gelden. Angst zou zij verwekken onder allen, die iets te verliezen hadden. En dan zou hetzelfde gebeuren wat geschied is in 1893; gelijk toen de Sherman Act, zou de wet, die de onbepaalde aanmuntning van zilver had toegestaan, worden ingetrokken. Middelerwijl zou de hoeveelheid zilveren teekengeld weder aanmerkelijk toegenomen, het Amerikaansche muntwezen in sterker mate bedorven zijn.

Voor dat gevaar heeft de zegepraal van Mac Kinley de Vereenigde Staten behoed. Maar duurzaam behoed? Een van de belangrijkste gedeelten der brochure van den heer Boissevain dient om te betoogen, dat het gevaar niet voor goed geweken is. Van de 13½ miljoen kiezers, die stemden, hebben 6½ miljoen zich ten gunste van Bryan uitgesproken, en hoe licht kan zulk een groote minderheid aangroeien tot een meerderheid! Wat is het middel om het kwaad te keeren? Hoe te voorkomen, dat de Vereenigde Staten er toe besluiten op eigen hand den dubbelen standaard in te voeren, wat nooit tot iets anders dan tot verwarring of teleurstelling leiden kan? Onze schrijver is niet verlegen om een antwoord: internationale invoering van het bimetallisme, nog om andere redenen wenschelijk, is het eeuwige redmiddel. Met nadruk dringt hij daarom nogmaals op het voorbereiden van dien maatregel aan. De regeeringen der voornaamste Europeesche landen en die der Vereenigde Staten moeten gedelegeerden afvaardigen — louter principieele voorstanders, want hunne taak moet niet zijn te debatteeren over beginselen, maar over toepassing van beginselen — en die gedelegeerden moeten het ontwerp vaststellen van een internationale overeenkomst op den grondslag eener waardeverhouding tusschen de beide metalen, noch

van 15.5, het cijfer der Latijnsche Unie, noch van 33 à 34, dat der bestaande verhouding, maar van een getal dat ergens tusschen die twee gelegen is.

De verhouding van 15.5 wordt door den heer Boissevain afgekeurd. Haar tot grondslag te nemen, zou thaus aanleiding geven tot vele onbillijkheden. Ik voeg erbij, dat het een crisis zou veroorzaken in het Oosten, gelijk daar nooit is doorleefd, en een sterken prikkel zou geven aan de zilverproductie.

Maar ook de bestaande verhouding van ongeveer 33 wil de schrijver niet aanvaarden. Van de ruim 4000 millioen dollars zilvergeld, die naar de begrooting van den Muntdirecteur der Vereenigde Staten thaus in omloop zijn, wordt ongeveer de helft of 2000 millioen gevonden in de landen met gouden of linkenden standaard. Werden die 2000 millioen versmolten en hermunt op den grondslag der actueele waarde, dan zou dat eene inkrimping van het omloopende geld met 1000 millioen dollars, twee en een half milliarden Nederlandsch, ten gevolge hebben! Men kieze dus een middencijfer, bijvoorbeeld 20. Dit zou den zilverprijs, nu 27 à 28, op ruim 47 pence brengen.

Wat hebben wij hiervan te denken? Drie dingen schijnen mij toe volkomen vast te staan. Ten eerste, dat Engeland nog geene geneigdheid toont om zijne principieele bezwaren tegen het bimetallisme te laten varen. Het denkbeeld, dat de Britsche regeering louter verklaarde bimetallisten tot een muntconferentie zou afvaardigen en hun deze hoop zou geven: als gij het samen eens wordt over een redelijk plan, kunt gij rekenen op mijn steun; dat denkbeeld, hoe aanlokkend ook, schijnt mij niet in overeenstemming met hetgeen de Britsche regeering zelve tot dusverre heeft gedaan en gesproken. — Ten tweede staat het vast, dat buiten Engeland's medewerking van de geheele zaak niets komen kan. Eene bimetallieke Unie, waarvan Engeland geen deel uitmaakte, zou daarenboven geen kans van slagen hebben. «Nicht ohne England», is Duitschlands leuze; maar het moet ieders leuze zijn. En Frankrijk zal zijn goudvoorraad in de Bank, dien het als een soort van krijgskas beschouwt, nooit in gevaar willen brengen. Zoolang niet de volstreckte zekerheid is verkregen, dat Engeland zich bij de Unie aansluiten en haar krachtig steunen zal, is ook van Frankrijk geen medewerking te wachten. — Ten derde

staat het vrijwel vast, dat de Fransche bimetallisten hun *quinze et demi* nooit zullen loslaten. Zij worden toornig als men daaraan raakt. Bimetallisme en *quinze et demi* zijn in hunne voorstellingen zoo samengegroeid, dat Paul Leroy-Beaulieu, als hij in zijn *Traité* het bimetallisme bestrijdt, dit stelsel met de aanneming eener verhouding van 15.5 geheel vereenzelvigt. Wie in Frankrijk de openstelling der Munten voor het zilver bepleit, gaat daarbij stilzwijgend of niet stilzwijgend van de gedachte uit: het *quinze et demi* wordt gehandhaafd. Zonderling moge dit schijnen aan hen, die de zeer groote bezwaren tegen het aannemen dezer verhouding kennen; verklaarbaar is het nochtans. Ook dan, wanneer een verhouding van 20 werd aangenomen, zou dit schatten van geld kosten, want ieder vijf-frankstuk zou van 22.5 op 29.03 gram zilver gebracht moeten worden. De sympathie voor het bimetallisme is in Frankrijk niet levendig; zij zou nog veel geringer worden, indien men wist, dat de toepassing van dit stelsel groote offers moest vergen van de reeds nu niet zeer wel gevulde schatkist.

Ik moet hier even mijzelf in de rede vallen. Vóór eenige weken las ik in een onzer dagbladen een als hoofdartikel opgenomen stuk, waarin betoogd werd, dat de schade zoo bijzonder groot niet zou zijn, omdat, bij aanneming van den dubbelen standaard op een voet van bijvoorbeeld 20 tot 1, het zilver spoedig in waarde stijgen zou. Natuurlijk zou het zilver in waarde stijgen — in het onderstelde geval tot 47.15 pence per ons — maar juist dáárom zou het verlies zeer groot zijn. Kou men, eer de plannen tot uitvoering kwamen, nog schielijk al het benoodigde zilver tot 27 of 28 pence koopen, dan ware dit zeer voordeelig. Er zou ook dan nog wel groote schade zijn, want 6.53 gram zilver toe te voegen aan ieder vijf-frankstuk is altijd een kostbaar bedrijf, maar de schade ware niet zoo groot, indien men 27 of 28, dan indien men 47.15 pence moest besteden. Dit laatste zou echter niet te ontgaan zijn, gelijk de schrijver van het bedoelde stuk goed begrepen heeft. Vreemd is het alleen, dat hij een oorzaak van grooter verlies voor een oorzaak van schadevermindering aanzag.

Ik keer terug tot mijne drie stellingen. Engeland laat zijne principieele bezwaren niet vallen; de andere landen gaan niet mede, zoolang Engeland zich onttrekt; en Frankrijk klampt

zich vast aan zijn *quinze et demi*. Nu kan men zeer optimistisch zijn: men kan gelooven aan Englands bekeering, die de bekeering van vele anderen ten gevolge zou hebben. Wat is dan echter gewonnen, zoolang Frankrijk zijn *quinze et demi* niet loslaat? Daarom vrees ik, dat v o o r s h a n d s van het algemeen bimetallisme niets komen kan. Ik zeg v o o r s h a n d s. Mocht het zilver weder aanmerkelijk in prijs stijgen, zoodat dit metaal als muntmetaal meer vertrouwen inboezende, eerst dan zou het oogenblik gekomen zijn voor een hernieuwde poging tot vorming van een internationaal muntverbond op den grondslag van den dubbelstandaard. Thans evenwel vermag ik niet in te zien, dat een poging van dien aard tot iets goeds zou kunnen leiden.

Daarom is verstandige propaganda voor de leer van het bimetallisme geen ijdel werk, want iedere economische dwaling moet bestreden worden. Zij, die in de leer van den dubbelstandaard een ketterij zien, maken zich, dunkt mij, onjuiste of onvolledige voorstellingen van de oorzaken, die in het algemeen de waardeverhoudingen der dingen bepalen, en onjuiste of onvolledige voorstellingen aangaande zulk een gewichtig punt kunnen andere misvattingen ten gevolge hebben. En de geesten moeten voorbereid zijn, als het oogenblik om te handelen gekomen is. Dan mag niet de meening zijn vastgeworteld: het bimetallisme is een onding. Alles wat strekken kan om het verbreiden dezer meening tegen te gaan, moet dankbaar worden begroet, terwijl om dezelfde reden met den meesten nadruk moet worden opgekomen tegen elke verdediging van het bimetallisme, waardoor dit stelsel wordt vereenzelvigd met onnauwkeurige of half nauwkeurige, ten deele zelfs verouderde begrippen omtrent het geld en zijne functiën. Dit laatste is maar al te vaak geschied. Wij zouden in de publieke meening veel verder zijn met de zaak, die wij voorstaan, ware zij nooit anders verdedigd dan op de gronden, door Mees in zijne Academische verhandeling van 1869 aangevoerd, en met de bezadigdheid, daarbij door hem betracht. Wat vooral aan het bimetallisme kwaad heeft gedaan en nog doet, is de omstandigheid, dat in het buitenland vele zijner voorstanders warme protectionisten zijn. In België is het zoover gekomen, dat men zich daar eigenlijk geen rechte voorstelling meer kan maken van een bimetallist, die niet tevens protectionist zou wezen.

Alle freetraders zijn er onze tegenstanders. En in Duitschland is het weinig anders.

Ten aanzien van de meeste punten in het boekje van den heer Boissevain behandeld, denk ik met hem eenstemmig, doch niet ten aanzien van alle. Zoo deel ik niet in zijne opvatting van den eisch der „Waardevastheid“, die men pleegt te stellen aan het ruilmiddel.

Wanneer de voortbrengingsmoeite van alle, of ook slechts van zeer vele artikelen verminderde — zoo bepaalde ik het vraagstuk reeds vroeger ¹⁾ — wat zou men dan wenschen, dat met het ruilmiddel gebeurde? Volgens sommigen (en dat is ook mijne meening) behoeft dan met het ruilmiddel niets te gebeuren; de prijzen der artikelen, die met minder moeite verkregen worden, moeten dalen. Naar deze opvatting voldoet het ruilmiddel aan den eisch der „waardevastheid“, wanneer het niet zelf, door beurtelings overvloedig en schaarschte worden, tot prijsveranderingen aanleiding geeft. Zulke veranderingen zullen dan alleen ontspruiten uit oorzaken, in direct verband staande met de goederen.

De heer Boissevain oordeelt anders. Vastheid van waarde moet, naar zijne meening, worden opgevat als: vastheid van koopkracht. Neemt de voortbrengingsmoeite van alle andere zaken af, dan behoort zij ook af te nemen voor het muntmetaal. Twee argumenten worden door den geachten schrijver aangevoerd om steun te geven aan dit denkbeeld. (Zie bl. 67 en verv.)

Ten eerste zou het voordeel der algemeene productievermeerdering „voor ééne categorie van belanghebbenden vermeerderd worden, en voor de tegenovergestelde belanghebbenden verminderd“, indien de loop van zaken zoo ware als ik dien wenschelijk heb gekeurd. De bedoeling is klaarblijkelijk deze. Neemt alleen de voortbrenging van goederen toe en dalen daardoor de prijzen, dan zal de goudproducent voor zijn product meer kunnen krijgen dan vroeger. Elken anderen voortbrenger zal dit niet zijn vergund: de industrieel zal zich wel tot lager prijs graan kunnen verschaffen, maar dit baat hem

¹⁾ Zie De Economist van 1896, bl. 376; ook mijn Leerboek, 2^e druk, Deel I, bl. 645 en verv.

niet, daar hij voor zijn eigen voortbrengsel met lagere prijzen moet genoeg nemen.

Ik hoop, dat ik het argument goed begrepen heb, maar het overtuigt mij niet. Zeker, de goudproducent wint door het dalen der prijzen; doch ware zijne voortbrenging toegenomen, dan zou hij evenzeer gewonnen hebben, namelijk door die oorzaak zelve. En waarin bestaat de schade voor de anderen, indien de prijzen dalen? De fabrikant zal zich wel degelijk meer graan kunnen aanschaffen, want hij zal een grooter product ter markt brengen en daardoor een gelijke geldsom in handen krijgen als vroeger, welke geldsom hem de beschikking over een grooter hoeveelheid graan geeft. Daalden de prijzen niet, omdat de productievermeerdering zich tot het goud had uitgestrekt, zijn toestand zou er in geen enkel opzicht op verbeteren. Wel ware de geldsom, die zijne voortbrengselen opbrachten, dan grooter, maar alles wat hij zou willen koopen, zou betrekkelijk duur zijn gebleven. Ik kan niet inzien, dat in dit opzicht bij het stand houden der prijzen eenig belang der ondernemers is gemoeid. Vermindert allerwege de voortbrengingsmoeite, dan zal, om het even of die der goudproducenten daarin deelt, de welvaart toenemen, ook voor laatstgenoemden. De toeneming zal niet voor allen evenredig zijn, maar ook hierop heeft het al of niet standhouden der prijzen geen invloed.

Het tweede argument van den schrijver wensch ik in zijn eigen woorden terug te geven „De eigenaardige positie, waarin een ieder gebracht wordt die als ondernemer, hetzij in den landbouw, op uijverheidsgebied, of in den handel, aan het groote werk der voortbrenging deelneemt, is deze: dat hij in het wezen der zaak eene geldelijke verplichting op tijd aangaat, en wanneer dan gedurende het proces van het door hem ondernomen productiewerk de koopkracht van het geld vermeerdert, m. a. w. de waarde van het geld in verhouding tot alle andere waren toeneemt, dan berokkent hem dit verlies.”

Is dat juist? Wordt ook hier niet voorbijgezien, dat er vermeerdering van productie is? Een rijzing in de koopkracht van het geld brengt verlies te weeg, als haar oorsprong ligt bij het geld zelf, doch niet noodzakelijk in het geval, waarvan hier gesproken wordt. De positie is als volgt: de voort-

brengringsmoeite vermindert algemeen, echter niet voor het ruilmiddel. Ieder producent verkrijgt nu meer goederen, maar bedingt slechter prijzen. Het eerste vergoedt nu het tweede, zoodat de aangegane geldelijke verplichtingen zonder bezwaar kunnen worden nagekomen. Zegt men: de vergoeding kan overmatig of onvoldoende zijn, dan merk ik op, dat ook dan wanneer de prijzen dooreengenomen stand hadden gehouden, ongelijkheden in de uitkomsten der onderneming niet zouden zijn uitgebleven. He' eenige, wat men moet erkennen is, dat de kooplieden dan minder benadeeld zouden zijn geworden. Maar tegenover hunne belangen werpen die der arbeiders veel gewicht in de schaal.

Voor hen is waardevastheid van het geld naar mijne opvatting stellig verkieselijker dan waardevastheid naar de opvatting van den heer Boissevain. Naar deze toch kunnen de arbeiders eerst dan voordeel genieten van de vermeerderde uitkomsten der productie, als hunne geldloonen gestegen zijn. Naar gene daarentegen genieten zij onmiddellijk al het voordeel; dank zij de daling der prijzen, die in dit geval, niet in het andere, moet volgen. Mijn hoofdbezwaar tegen de opvatting, waartegen ik mij nu andermaal kant, is daarmede aangewezen. Vermindert de voortbrengringsmoeite algemeen, ook voor het ruilmiddel, zoodat dit laatste in grooter hoeveelheid wordt aangeboden, dan wordt een rijzing der geldloonen wenschelijk en onvermijdelijk; wenschelijk omdat anders de arbeiders niets winnen, onvermijdelijk, ingevolge de wetten van vraag en aanbod. Maar de werking van deze wetten is ten aanzien der loonen altijd min of meer onregelmatig. De verhooging van het geldloon zal hier te gering, ginds te groot zijn. Is het dan niet beter, dat zij overbodig wordt gemaakt, doordien iets anders gebeurt, doordien namelijk de prijzen dalen?

Ten onrechte zou, op grond van deze woorden, mij de meening worden toegeschreven, alsof ik vermeerdering der goudproductie onder alle omstandigheden nutteloos, ja schadelijk achtte. Als verkeer en bevolking toenemen en dit niet met een evenredige meerdere bezuiniging op het gebruik van geld samengaat, is het volstrekt noodig, dat er meer goud komt. Doch waarom? Omdat anders de prijzen zouden dalen door een oorzaak, niet bij de goederen, maar bij het goud

gelegen. Daling der geldloonen zou dan moeten volgen, en men weet hoe pijnlijk, hoe vol bezwaren, de weg is die daartoe voert. De eisch, dat het geld vast in waarde zij, wanneer hij nauwkeurig wordt opgevat, verbiedt niet, maar vordert, dat de goudproductie gelijken tred houde met de behoefte. Nooit mogen er prijsveranderingen zijn, die zich alleen uit oorzaken, niet bij de goederen gelegen, dus louter werkende op het ruilmiddel, laten verklaren: dit is de (natuurlijk nooit geheel te vervullen) eisch. Aan dezen eisch wordt slecht voldaan, wanneer toeneming van verkeer nieuwe behoefte aan ruilmiddelen schept, maar deze behoefte onbevredigd blijft. Volgens den heer Boissevain daarentegen is iedere algemeene daling der prijzen, ook dan, wanneer de daling geheel te verklaren zou zijn uit vermeerdering van de uitkomsten der voortbrenging, een bewijs dat er aan het ruilmiddel iets hapert. Slechts tegen deze meening kwam ik in verzet: men weet nu, op welke gronden.

Ik onderwerp die gronden aan het oordeel van den geachten schrijver. Het door mij aangerorde punt is in de economische litteratuur te nauwnood behandeld. Men bepaalt zich gewoonlijk tot het nitspreken van den eisch der waardevastheid, zonder nadere formuleering; of wel, men voegt er bij, dat men waarde in den zin van koopkracht neemt, doch klaarblijkelijk zonder zich veel rekenschap te geven van hetgeen men zegt. De scherpere belijning van begrippen, die de nieuwere economie zich tot regel stelt, is op dit punt nog maar weinig toegepast. Juist daarom wilde ik de gelegenheid niet verzuimen om op nieuw de beteekenis van het vraagstuk te doen uitkomen.

Tusschen den heer Boissevain en mij bestaat een oud geschil; hij geloofde aan goudschaarschte, toen ik er niet of niet meer aan geloofde. De verbazende toeneming der goudproductie in de laatste jaren (van 4,614,000 onzen in 1883 tot 10,164,497 in 1896) bracht dit geschil tot een practische oplossing. Slechts ten deele evenwel. Mijn geachte vriend heeft zich teruggetrokken in een laatste verschansing; deze werd nu door mij aangevallen. Het boezemt mij belang in te weten, hoe mijn aanval door den verdediger wordt beoordeeld. De quaestie laat zich aldus in weinige woorden samenvatten: heeft men recht van een ongunstigen munttoestand te spreken, als er te weinig

goud komt om te beletten, dat de prijzen door vermindering der voortbrengingsmoeite dalen? Mijn antwoord was: neen, want onder de werking van deze oorzaak acht ik het wenschelijk, dat de prijzen dalen. De heer Boissevain geeft dit laatste niet toe. Daar ligt het geschil; in hoofdzaak het eenige, dat ons nog verdeelt.

Met dit geschil heeft de theorie van het bimetallisme niets te maken. Om haar te beamen, heeft men niet noodig aan goudschaarschte te gelooven, in welken ruimen of beperkten zin dit woord ook wordt opgevat.

Ik eindig met uit dit leerzaam boekje een bladzijde over te nemen (bl. 73)

„Als motto van mijn geschrift koos ik de woorden, waarmede Frankrijks tegenwoordige minister van buitenlandlandsche zaken, de heer Hanotaux, in zijne merkwaardige geschiedenis van den kardinaal de Richelieu de beteekenis aangeeft welke de monarchie voor Frankrijk heeft gehad. Haar werk, zegt hij, was de vervanging der muren die scheiden, door wegen, die naderbij brengen en vereenigen; hij voegt er bij: de moderne beschaving is eene effening (*La civilisation moderne est un aplanissement*).

„Ik pas die woorden toe op hetgeen het werk had moeten zijn van de groote evolutie der negentiende eeuw op industrieel en handelsgebied. Door haar werden aan den menschelijken arbeid de hulpmiddelen verleend om dezen tien- en honderdvoudig vruchtbaarder te maken; al de schatten die de aarde in haar schoot verbergt onder het bereik van den mensch gebracht; verdwenen de afstanden; en werden landen, tot nu toe schier ongenaakbaar, algemeen toegankelijk; werden het Oosten en het Westen vereenigd en al de voortbrengselen van den aardbodem ten dienste van ieder gesteld. Deze evolutie was voorbestemd om op economisch gebied de beschaving met reuzenschreden veld te doen winnen. Zij had eene effening moeten teweegbrengen in het materiele en sociale leven zooals tot heden ongekend is; de laatste scheidsmuren tusschen de verschillende volken moeten doen vallen, en overal eene opheffing moeten veroorzaken, ook der scheiding tusschen de maatschappelijke klassen.

„Doch in de laatste vijf en twintig jaren heeft deze evolutie

te worstelen gehad met een demonische kracht, die overal haar werk ondernijmt en haar belet haar beschavenden invloed uit te oefenen.

„Deze demonische kracht vertoont zich in tweeërlei gedaante Zij heet het Protectionisme, en het Dualisme op muntgebied.”

In krachtige trekken wordt dit thema door den schrijver uitgewerkt. Handelsvrijheid en bimetallisme, naar veler voorstellingen antagonistisch, voor hem hebben zij ééne strekking. Hij wil geen scheidsmuren tusschen de volken. De krachten, die zulke muren oprichten of in stand houden, acht hij „demonisch.” En om ze te bestrijden, waar en wanneer zij zich ook vertoonen, staat hij altijd gereed. Voor „moedeloosheid” vindt hij „geen reden.” Gelukkig; dat er zulke strijders zijn; hun geloofsvertrouwen is opwekkend.

Jhr. Mr. W. H. DE SAVORNIN LOHMAN AZN.,
Samenwerking op maatschappelijk gebied, inzonderheid door volksbanken, Utrecht, 1895.

Het is wel wat laat, in 1897 een werk aan te kondigen, dat reeds in 1895 verschenen is. Maar het boekje van den heer Lohman is niet een vlugschrift, opgesteld om licht te geven over een der vele quaestiën, die heden de gemoederen bezig houden en het morgen niet meer zullen doen; het is een boek van blijvende waarde, dat geraadpleegd behoort te worden, nu en later, door ieder, die zich met het onderwerp der volksbanken bezig houdt.

Een bekwaam jurist is hier aan het woord, doch tevens een goed econoom. Het eerste hoofdstuk, dat handelt over „den middenstand tegenover de ontwikkeling van het maatschappelijk verkeer, en over de coöperatie in het algemeen als den nieuwen vorm van een oud beginsel”, geeft daarvan vele bewijzen. Het karakter der coöperatie en de voordeelen, die zij verschaffen kan, worden hier op voortreffelijke wijze

aangeduid. De bedenking, dat de coöperatie de „tusschenhand“ overbodig zoekt te maken, wederlegt de heer Lohman aldus: „De tusschenhand of tusschenhandel bestaat zoolang zij diensten bewijst aan de samenleving. De tusschenhandel is er echter niet om zijn zelfs wille. Want nam men dit aan, zoo zou dit op niets anders kunnen berusten, dan hierop dat iemand om zijn arbeid zou moeten betaald worden, ook al brengt die arbeid niets op. . . . De wereld is niet begonnen met een tusschenhand. Ieder voorzag oorspronkelijk in zijn eigen behoeften. De tusschenhand dagteekent van den tijd, toen niet meer ieder voor zijn eigen benooidigheden zorgde en het voordeliger werd te gaan produceeren, niet wat men zelf, maar wat anderen noodig hadden.“ Misschien zal het eindpunt der ontwikkeling op het aanvangspunt gelijken. „Of dit echter geschieden zal, m. a. w. of er nooit voor eenigen tusschenhandel plaats zal overblijven, is een vraag, die alleen de toekomst kan oplossen. Het is zelfs zeer goed mogelijk, dat waar de tusschenhand bij het eene verbruiksartikel verdwijnt, de behoefte naar haar bij het andere verbruiksartikel zich in verdubbelde mate zal doen gevoelen. De omstandigheden zullen dit aanwijzen.“ (Bl. 42).

Dit zijn eenvoudige waarheden, zal men zeggen. Niet zoo eenvoudig als zij zich voordoen. De dwaling, die hier bestreden wordt, is de dwaling bij uitnemendheid op economisch gebied. Men vindt haar terug in de leer der bescherming. Zij ligt ook ten grondslag aan de meest gangbare beschouwing omtrent werkverschaffing.

Na gesproken te hebben over coöperatie in het algemeen, spreekt de heer Lohman over coöperatie bij het credietwezen. Deze soort is niet schadelijk aan de tusschenhand, veeleer haar bondgenoot, zooals de schrijver wél doet uitkomen. Hij treedt in een beschouwing der coöperatieve volksbank, welke wezen hij, in onderscheiding van de niet-coöperatieve, met groote helderheid blootlegt. Lezers, die geen juristen zijn, kunnen uit dit verhoog bijzonder veel leeren. In 1892 zijn te Amsterdam twee volksbanken opgericht, de eene niet, de andere wel coöperatief. De statuten dezer beide inrichtingen worden met elkander vergeleken en de verschilpunten opgehelderd.

Bijzondere zorg besteedt de schrijver aan de uiteenzetting

der beginselen, die bij de regeling van de aansprakelijkheid der leden kunnen worden toegepast. Hij meent, dat men de hoofdelijke aansprakelijkheid voor de credietbanken niet moet loslaten, maar tracht duidelijk te maken, hoe men de bezwaren daartegen kan opheffen. Of hij daarin volkomen geslaagd is? Ik geef toe, dat men de bezwaren verminderen kan, maar „opgeheven” kunnen zij, naar het mij voorkomt, nooit worden, en dit is voor mij een reden om, gelijk Luzzatti het in Italië deed, de hoofdelijke aansprakelijkheid, hoe ook geregeld, te verwerpen. De invoering der *limited liability*, waar zij nog niet bestond, is een stap in de goede richting geweest; meer en meer wordt dit erkend. Men denkt er niet meer aan, wanneer men een gewone bankinstelling opricht, de aandeelhouders tot het bedrag van hun gansche vermogen aansprakelijk te stellen voor de schulden der vennootschap. Waarom moet voor de volksbanken anders worden gehandeld? Waarom moet hier nog een beginsel worden toegepast, dat voor alle overige credietinrichtingen is prijs gegeven? Het nut daarvan kan ik niet inzien. Door de onbepaalde aansprakelijkheid vast te houden, vermindert men de kansen, dat de coöperatieve volksbanken zich vermenigvuldigen, en de bloei der *Banche popolari* van Luzzatti bewijst, dat dit middel onnoodig is om aan zulke banken crediet te verschaffen. Wel moet de aansprakelijkheid der leden verder reiken dan het bedrag hunner stortingen, verder zelfs dan het nominaal bedrag hunner deelneming, maar onbepaald hoeft zij mijns inziens niet te wezen.

Maar dit punt is uitvoerig behandeld in het op 5 Maart 11. verschenen rapport der Commissie voor het Landbouweredit, uitgebracht aan het Nederlandsch Landbouw-Comité, zoodat ik het onnoodig acht verder daarover uit te weiden. De heer Lohman heeft dat stuk met mij onderteekend; ik mag dus aannemen, dat wij omtrent de regeling der aansprakelijkheid vrij wel tot eenstemmigheid zijn gekomen.

Als bijlagen van zijn boekje geeft de Schrijver een overzicht van de hier te lande in 1894 bestaande volksbanken, welker getal helaas nog gering is, en de statuten en reglementen der Coöperatieve Credietbank opgericht door de Maatschappij van den Werkenden Stand te Amsterdam.

Moge deze studie beantwoorden aan haar doel: propaganda

te maken voor instellingen, „die in haar eigen geschiedenis reeds hebben bewezen tot hoe grooten zegen zij voor de maatschappij kunnen strekken.“

Mr. R. J. G. BOISSEVAIN, *Landbouwcoöperatie in Frankrijk. Een voorbeeld ter navolging. Academisch proefschrift.* Amsterdam, 1897.

Over coöperatie handelt ook het proefschrift, dat ik hierbij met een enkel woord wensch aan te kondigen.

In 1791 heeft de Fransche wetgever een dwazen stap gedaan. Den 14ⁿ Juni van dat jaar is een wet afgekondigd, bestaande uit vier artikelen, waarvan het tweede aldus luidde: „Les citoyens d'un même état ou profession, les entrepreneurs, ceux qui ont boutique ouverte, les ouvriers et compagnons d'un art quelconque, ne pourront, lorsqu'ils se trouveront ensemble, se nommer ni présidents, ni secrétaires, ni syndics, tenir des registres, prendre des arrêtés ou délibérations, former des réglemens sur leurs prétendus intérêts communs.“ In naam der vrijheid, gelijkheid en broederschap werd dus een der kostbaarste vrijheden, dat der associatie, beperkt, op de gelijkheid inbreuk gemaakt — want patroons kunnen zich altijd veel gemakkelijker in het geheim met elkander verstaan dan arbeiders — en de broederschap tegengewerkt. Vooral de woorden: „prétendus intérêts communs“ zijn kenschetsend.

Drie en negentig jaren heeft deze wet bestaan; eerst op 21 Maart 1884 is zij afgeschaft. Maar zij heeft twee tijdperken gehad, een tijdperk van verscherping en een van verzachting. Den 12 April 1803 werden zoowel patroons als werklieden, die een coalitie hadden gevormd, met straffen bedreigd; doch terwijl de patroons alleen strafbaar waren, indien zij door een coalitie de loonen „injustement et abusivement“ trachtten te verlagen, waren de werklieden het reeds door de coalitie alleen; en dezen werden nog zwaarder gestraft dan genen. Onder Louis Philippe ging het niet beter dan onder Napoleon, ge-

tuige de wet van 10 April 1834 tegen de werkstakingen. Eerst in 1849 nam het tijdperk van verzachting een aanvang. Maar hoe gering was deze laatste in den beginne! Men kreeg gelijkheid van straffen voor patroons en werklieden, de woorden „injustement et abusivement“ uit de wet van 1803 (nu art. 414 C. P.) verdwenen; en dit was alles. Ook de wet van 25 Mei 1864 was onvolkomen: zij verving de beruchte artikelen 414—416 door mildere bepalingen, doch het verbod van 1791 bleef bestaan. Hetzelfde geldt van een wet van 12 Maart 1868. Zij schonk, tot op zekere hoogte, het recht van vereeniging, maar de werklieden hadden daaraan weinig. „Nog altijd werd hun de bevoegdheid onthouden, zich vaste bestuurders te kiezen, reglementen te maken, kassen te vormen; eene bevoegdheid, die den Engelschen werklieden reeds jaren lang was toegekend. Nog eenige jaren zouden zij moeten wachten, voor zij in den gunstigen toestand van dezen zouden komen. De laatste jaren van het keizerrijk, noch de eerste jaren van de derde republiek waren geschikt tot hervormingen van dien aard.“

Deze woorden zijn niet ontleend aan het proefschrift van den heer Boissevain, maar aan dat van Mr. Is. Teixeira d'Andrade, dat in 1891 is verschenen en over de Fransche Wet op de Vakvereenigingen handelt. De beide werken vullen elkander aan. Het proefschrift van den heer Teixeira d'Andrade loopt in het algemeen over de wet van 1884, die aan al dat conservatief getob een einde maakte door de bepalingen van 1791 af te schaffen en te vergunnen dat „syndicats ou associations professionnelles, même de plus de vingt personnes, exerçant la même profession, des métiers similaires, ou des professions connexes, pourront se constituer librement, sans l'autorisation du gouvernement.“ Het behelst ook een belangrijke geschiedkundige inleiding, die inzonderheid voor het tijdperk, voorafgaande aan de Revolutie, vrij uitvoerig is ¹⁾, alsmede een beoordeeling van de algemeene werking der wet van 1884 en een overzicht van de voorstellen, die tot hare verbetering

¹⁾ Tot aanvulling raadplege men het schoone werk van P. Hubert Valleroux, *Les Corporations d'arts et métiers et les Syndicats professionnels en France et à l'étranger*. Paris, 1885.

zijn gedaan. Daarentegen vraagt de heer Boissevain alleen naar de toepassing der wet op het gebied van den landbouw. Dat daarvan veel te vertellen viel, blijkt reeds uit den omvang van zijn werk, 224 bladzijden.

Men heeft bij de samenstelling der wet nauwelijks aan den landbouw gedacht, althans in de regeeringsbureaux. Artikel 3 van het ontwerp luidde nog, toen het voor de tweede maal in den Senaat werd behandeld, als volgt: *„Les syndicats professionnels ont exclusivement pour objet l'étude et la défense des intérêts économiques, industriels et commerciaux.”* Moet daar niet bij staan *„et agricoles”*? vroeg de heer Oudin. Wel zeker, luidde het antwoord, en terstond werden die woorden in het Artikel opgenomen. Maar van de 2322 syndicaten, die op 1 Januari 1889 bestonden, waren toen reeds 577 aan den landbouw gewijd en in 1894 was dit getal vermeerderd tot 1125!

Wil men weten wat deze vereenigingen uitrichten, hoe zij het aanleggen om bedrijfsbenoodigdheden te verschaffen aan hare leden, hun behulpzaam te zijn in den verkoop, in de bewerking hunner voortbrengselen, hoe zich bonden van landbouwsyndicaten hebben gevormd, kortom, hoe het beginsel der coöperatie op allerlei wijze door deze vereenigingen toegepast en de verdere toepassing daarvan door haar bevorderd wordt, men kan het tot in de kleinste bijzonderheden vermeld vinden in het werk van den heer Boissevain *„Een voorbeeld ter navolging”* heeft hij de Fransche landbouwcoöperatie genoemd. Het laatste hoofdstuk moet dienen om dit toe te lichten. Coöperatie op agrarisch gebied ontbreekt hier te lande niet, maar volgens onzen schrijver is zij nog onvolkomen, en hij tracht den weg aan te wijzen, waardoor zij tot hoogere ontwikkeling kan gebracht worden. Ik beproef het niet van dit alles een verslag te geven; mijn doel was uitsluitend, de aandacht der belanghebbenden en belangstellenden op deze monographie te vestigen. Zij verdient gelezen, meer nog, bestudeerd te worden, daar zij van zeer nauwgezet en diepgaand onderzoek de vrucht is.

Eén onderdeel heeft de schrijver opzettelijk onaangeroerd gelaten: het credietwezen. Op dat gebied heeft Frankrijk niets nieuws geleverd — de bankjes van Durand zijn slaafsche kopijen

van de welbekende Raiffeisensche instellingen — en een Commissie, benoemd door het Nederlandsch Landbouw-Comité, bracht over het landbouwcrediet onlangs een verslag uit. „Voor mij een aanwijzing“, zegt de schrijver, „om mijn terrein in gemelden zin af te bakenen.“ Ik geloof, dat hij daaraan wel heeft gedaan. Het terrein, dat overbleef, was ruim genoeg.

Opmerkelijk, hoe in onze dagen de coöperatie in al hare vormen weder de aandacht trekt, en hoe ver wij verwijderd zijn van de denkbeelden, die in de Fransche wet van 1791 uitdrukking vonden. „Les citoyens d'un même état ou profession ne pourront former des réglemens sur leurs prétendus intérêts communs“. Moesten wij een keus doen, hetgeen gelukkig door niemand wordt verlangd, wij zouden thans geneigd zijn om voor te schrijven wat toen verboden werd.

N. G. PIERSON.

*De werking der Duitsche Wet van 22 Juni 1889
op de invaliditeits- en ouderdomsverzekering
door Mr. J. Bⁿ D'AULNIS DE BOURQUILL en
Mr. H. B. GREVEN.*

De Staatscommissie voor de verzekering tegen invaliditeit en den ouden dag is nog niet met haren arbeid gereed, maar dit kan reeds met zekerheid worden meegedeeld, dat zij niet tot een negatief resultaat zal komen. Toen de Commissie in het leven werd geroepen, werd beweerd, dat de ééne helft der Commissie bestond uit voorstanders, de andere helft uit tegenstanders van verplichte verzekering, maar reeds werd in de bladen vermeld — en ik heb reden om te vermoeden dat het bericht juist is — dat de groote meerderheid der Commissie zich ten gunste van verplichte verzekering heeft verklaard. Op welke grondslagen behoort echter dergelijke verzekering te worden ingericht — op welken leeftijd zal de pensioneerendte aanvragen — hoe hoog zal het bedrag van het pensioen zijn, — hoe hoog zullen de kosten zijn — wie zullen in die kosten bijdragen en naar welke verhouding?

Ziedaar eenige van de vele vragen, die zeker veel studie

en onderzoek vereischen en slechts gesteld behoeven te worden om te doen zien dat de Commissie, al werkt zij ook met behoorlijken spoed, geruimen tijd noodig heeft om een volledig rapport over het ingewikkelde vraagstuk saamtstellen.

Het spreekt van zelf dat ook omtrent de Duitsche wet van 22 Juni 1889 en hare werking een volledig onderzoek is ingesteld. Meer in het bijzonder hebben twee leden der Commissie, de heeren mr. J. baron d'Aulnis de Bourouill, hoogleeraar te Utrecht en mr. H. B. Greven, hoogleeraar te Leiden, zich met dat onderzoek belast, en de resultaten van dat onderzoek hebben zij neergelegd in een hoogst belangrijk boekje, dat voor eenigen tijd bij de firma Breijer te Utrecht is verschenen en tot titel draagt: „De werking der Duitsche wet van 22 Juni 1889 op de invaliditeits en ouderdomsverzekering.“ De beide hoogleeraren hebben ieder afzonderlijk nagegaan hoe die wet werkt, welke bezwaren bij de uitvoering worden ondervonden en welke middelen tot verbetering zijn voorgesteld. Hoewel de conclusien, waartoe zij komen, in sommige opzichten — vooral wat de details betreft — weinig van elkander afwijken, zoo hebben zij toch hunne uiteenzetting en indrukken niet tot één rapport verwerkt, maar elk een „bericht“ opgemaakt, welke „berichten“ beide in het bovengenoemd boekje zijn opgenomen.

Die verwachten in deze „berichten“ te zullen lezen in hoeverre de in Duitschland bestaande organisaties ook in Nederland zouden kunnen worden toegepast, zullen teleurgesteld worden. Mr. d'Aulnis schrijft uitdrukkelijk in zijn Voorwoord: „Ik verzoek mijn lezers te willen in het oog houden, dat dit geschrift enkel een verslag is omtrent Duitsche aangelegenheden, geen pleidooi omtrent hetgeen in Nederland moet worden tot stand gebracht of nagelaten. Ware dit laatste het geval geweest, dan zou ik de vraag hebben moeten behandelen van welke gebreken het Duitsche stelsel kan worden gezuiverd, en of een stelsel in dien geest voor Nederlandsche toestanden past. Van dit alles heb ik mij onthouden ook omdat van mij, als lid der bij Kon. Besluit van 31 Juli 1895 n^o 21 benoemde Staatscommissie in zake werkliedenpensioenregeling, opgedragen is dergelijke vragen elders dan in een openbaar geschrift te beantwoorden.“

Ongeveer op hetzelfde standpunt plaatste zich ook Mr. Greven, hoewel hij het niet uitdrukkelijk zegt. Slechts op één plaats gewaagt hij met een enkel woord van toepassing op Nederlandsche toestanden, nl. in de § die meer speciaal handelt over de Duitsche organisatie, welke hij met de volgende woorden besluit:

„Andere landen, die op het voetspoor van Duitschland de verplichte verzekering gaan invoeren, zullen ongetwijfeld uit de aldaar opgedane ervaring leering trekken, en de organisatie van de onderscheiden vormen der verzekering zooveel doenlijk schoeien op gelijke leest. Maar hier te lande is de tijd nog niet gekomen om daarop nader in te gaan. De organisatie der verzekering tegen invaliditeit en ouderdom zal, naar men mag verwachten, zich nauw aansluiten aan de door de Regeering toegezegde verzekering tegen ongelukken; is dat het geval, dan zal, wat als hoofdreden voor de impopulariteit der wetgeving in Duitschland wordt opgegeven, zich ten onzent niet voordoen.“

Toen Mr. Greven zóó schreef, was de wet op de verplichte verzekering tegen ongevallen nog niet ingekomen, maar de hoogleeraar wist waarschijnlijk reeds, dat zou worden voorgesteld de oprichting van een algemeene rijksverzekeringsbank, gepaard aan een verplichting, den patroons op te leggen om hun personeel bij deze instelling en bij geen andere te verzekeren. Komt een wet in dien geest tot stand en wordt de voorspelling van Mr. Greven bewaarheid, dat er hier te lande een nauw verband zal worden gelegd tusschen de verzekering tegen ongelukken en die tegen invaliditeit en ouderdom, dan is daardoor het overnemen van de Duitsche organisatie van zelf uitgesloten.

Welke die Duitsche organisatie is wordt het duidelijkst uiteengezet door Mr. d'Aulnis in zijn „Eerste Hoofdstuk, Werking der wet“, waaraan ik het volgende ontleen:

„Verzekeringsdwang voor pensioenen onderstelt een gedwongen heffing van bijdragen of premiën. Hiervoor is in Duitschland het stelsel gekozen van plakzegels (Beitragsmarken; das Markensystem) in verband met jaarlijksche kwijtingskaarten (Quittungskarten).

„Het Duitsche rijk is gesplitst in 31 districten, grooten-

deels overeenkomende met de bestaande provincien, en ieder voorzien van een „Versicherungsanstalt,“ een instelling welke rechtspersoonlijkheid bezit. Door de Versicherungsanstalt worden de inkomsten geïnd, de uitgaven gedaan, de geschillen beslist met betrekking tot de bevolkingsgroep, voor welke zij naar de territoriale indeeling werkzaam is. Deze instellingen vormen alzoo ieder een eigen kapitaal met een eigen reservefonds.

„Elke Anstalt geeft door middel van de postkantoren zegels uit, vermeldende den naam der Anstalt, het bedrag in geld en de loonklasse, waarvoor het zegel bestemd is. Er zijn namelijk vier loonklassen, te weten :

I klasse,	0— 350 Mark :	hiervoor het zegel van 14 Pfennige
II	„ 350— 550	„ „ „ „ „ 20
III	„ 550— 850	„ „ „ „ „ 24
IV	„ 850—2000	„ „ „ „ „ 30

Zoodra een loontrekkend persoon 16 jaar is moet hij bij de politie een kaart halen, welke aan de binnenzijde ruimte bevat voor de opplakking van 52 zegels. De kaart vermeldt den vollen naam der arbeiders, zijn geboorteplaats, den datum zijner geboorte en de plaats der uitgifte. De werkgever is verplicht elke week een zegel op de kaart te plakken en mag de helft van het bedrag op het loon korten. Zoodra de kaart vol is wordt een nieuwe gehaald. De oude kaart moet ingeleverd worden uiterlijk drie jaren na de uitgifte. De kaart is het eigendom van den verzekerde. Hij kan ten allen tijde de afgifte er van eischen, en neemt haar mede bij verandering van werkgever. De bij het postkantoor of bij de politie ingeleverde kwijtingskaart wordt opgezonden naar het Versicherungsanstalt van het district. De zegels worden aldaar door stempeling voor verder gebruik ongeschikt gemaakt. De kaart wordt er bewaard. Wanneer de verzekerde zijn 71^e jaar is ingetreden, worden zijne kaarten voor den dag gehaald; er wordt geconstateerd hoeveel zegels en tot welk bedrag zij door hem zijn gebruikt. Daarna wordt zijn pensioen berekend, edoch over niet meer dan dertig jaren. Invaliditeitspensioenen daarentegen worden berekend over alle weken, waarover bijdragen blijken te zijn gestort. Elk pensioen voorts

wordt vermeerderd met een toelage van 50 Mark uit de Rijkskas.

„De ouderdomspensioenen bedragen (zij worden over niet meer maar ook over niet minder dan 1410 weken berekend) indien steeds in dezelfde loonklassen premiiën zijn gestort:

I klasse :	1410	×	4 Pf.	+	50 Mark	=	106,40 Mark.
II „ :	1410	×	6 Pf.	+	50 „	=	134,60 „
III „ :	1410	×	8 Pf.	+	50 „	=	162,80 „
IV „ :	1410	×	10 Pf.	+	50 „	=	191.— „

„De invaliditeitspensioenen daarentegen (ingeval van premiiën steeds in dezelfde loonklasse) bedragen na de Wartezeit van 235 weken (5 × 47 weken):

I klasse :	60	+	50	+	(235 × 2 Pf.)	=	114,70 Mark.
II „ :	60	+	50	+	(235 × 6 Pf.)	=	124,10 „
III „ :	60	+	50	+	(235 × 9 Pf.)	=	131,15 „
IV „ :	60	+	50	+	(235 × 13 Pf.)	=	140,55 „

„Voor de tweede klasse wordt eerst na 410 weken invaliditeitspensioen bereikt dat gelijk staat met het ouderdomspensioen dier klasse; voor de derde klasse na 920 weken; voor de vierde klasse na 723 weken.”

Daar echter voor de berekening van het invaliditeitspensioen elk jaar van premiestorting mederekent en voor de berekening van het oudendagspensioen nooit meer dan 30 jaren, zullen in het vervolg voor de ouden van dagen de invaliditeitspensioenen veel hooger worden dan de ouderdomspensioenen. Allengs zullen dan ook de ouderdomspensioenen verminderen en de invaliditeitspensioenen toenemen, want iemand die reeds een ouderdomspensioen heeft, kan ook, als hij later invalide is geworden, overgaan in de categorie voor invaliditeitspensioen, indien hem dat voordeeliger uitkomt.

Tegen het plakzegelstelsel en de geheele organisatie zijn — dat is bekend genoeg — tal van klachten gerezen, die door de beide geleerde schrijvers uitvoerig zijn onderzocht en beoordeeld. Juist terwijl zij bezig waren hun onderzoek in te stellen en daarover een verhandeling te schrijven, diende de Deutsche regeering een wetsontwerp in om aan eenige, meest technische, bezwaren tegemoet te komen. Bij den Rijksdag

heeft echter dat wetsontwerp een ongunstig onthaal gevonden, niet omdat men de meeste der aangebrachte wijzigingen geen verbeteringen vond, maar omdat men meer ingrijpende wijziging noodig achtte.

Maar al zijn vele der grieven tegen de bestaande regeling gegrond, mag daaruit de conclusie worden getrokken, dat de Deutsche wet als een geheel mislukte proefneming moet worden beschouwd en de grondslag, waarop het gebouw dezer verzekering is opgetrokken, veroordeeld is?

Mr. d'Aulnis helt er blijkbaar toe over die vraag bevestigend te beantwoorden; mr. Greven daarentegen is op dit cardinale punt van een lijnrecht tegenovergesteld gevoelen. „Bij de besprekingen over de werking der wet in den Deutschen Rijksdag sedert 1894 is — zoo schrijft hij — de vraag naar opheffing dier wet door niemand in ernst gesteld.” Namens het centrum verklaarde het lid Hitze dat, wanneer zijne partij indertijd tegen de wet heeft gestemd, dit geschiedde, „niet wegens bezwaar tegen de grondgedachte maar tegen de organisatie.” En de sociaal-democraat Singer verklaarde dat zijn partij niet het beginsel der wet bestrijdt maar tegen stemde, omdat zij de uitkeeringen te laag oordeelde. Zelfs de vrijzinnige partij, die indertijd in den omtrek van Neurenberg eene petitie tot intrekking der wet met ongeveer 250.000 handteekeningen wist te doen voorzien, verklaarde in 1896, bij monde van haar medelid Pachnik, dat zij thans een dergelijke adresbeweging niet meer zou op touw zetten, want „ieder jaar schiet de wet dieper wortel.” Uit dit laatste spreekt misschien meer berusting den sympathie. Maar de algemeene overtuiging schijnt toch te zijn, dat de strijd tegen de wet in kracht afneemt, ook buiten het parlement. Sittel kon verklaren, dat het beginsel der verplichte verzekering „tot gemeengoed van het rechtsbewustzijn” van het Deutsche volk is geworden; von Mantuffel zeide op 10 Juni jl., „dat er geheele landen in het Deutsche rijk te vinden zijn, waar men met de wet van 1889 ten volle instemt.” Verder beroept mr. Greven zich nog op Gebhard, die gewag maakt van een ommekeer in gunstigen zin in de beoordeeling van de geheele instelling en op dr. Bonne, die verklaart, dat in den kring zijner patienten uit den werkmansstaad de „plakwet” zich mag

verheugen in eene „merklich wachsende Belieftheit“ — waaruit hij de conclusie meent te mogen trekken, „dat de wet van „de zijde van hen, die het onderwerp bestudeerd hebben, niet „alleen kritiek maar ook oprechte waardeering ondervindt.“

Wat is dan de reden dat Mr. d'Aulnis, voorzooover hij een oordeel uitspreekt, zich veel minder gunstig uitlaat en althans door zijne uiteenzetting bij zijne lezers den indruk moet vestigen, dat niet alleen de organisatie verkeerd maar ook de grondgedachte, welke aan de regeling ten grondslag ligt, foutief is?

Reeds in zijn voorwoord haalt hij aan het getuigenis van Dr. Bamberger, het bekende oudlid van den Rijksdag, die hem schreef: „Es ist jetzt zu schwer umzukehren und deswegen hört man dies Geständnisz über die Mängel des Gesetzes nicht so offiziell ansprechen, wie es in sehr groszen Kreisen Urtheilsfähiger fest steht. Jedenfalls bin ich sicher, dasz mir nicht ernstlich widersprochen wird, wenn ich sage: Käume das Gesetz heute zur Abstimmung, es würde mit groszer Mehrheit abgelehnt.“

Zeker is dat getuigenis niet zonder gewicht, maar er staat tegenover dat vele anderen, niet minder tot oordeelen bevoegd, er veel gunstiger over denken en dat ook de Minister von Bötticher in zijn rede van 25 Januari 1896 aan den eenen kant wel de gegrondheid van vele klachten heeft erkend, maar aan den anderen kant heeft beweerd, dat „die Klagen in neuereu Zeit an Umfang abzunehmen scheinen“.

Maar zelfs al ware het niet tegen te spreken dat de wet, zooals zij thans luidt, niet meer zou worden aangenomen, dan kan dit toch blijkens de voorstellen tot verbetering, die zijn gedaan, niets anders beteekenen dan dat men thans tot het inzicht is gekomen, dat de organisatie veel eenvoudiger moet zijn, dat bij de uitvoering technische bezwaren zijn aan het licht gekomen waaraan men vroeger niet had gedacht, en eindelijk, dat men thans in velerlei opzicht de wettelijke regeling milder zou wenschen.

Dat er bezwaren van organisatie zijn valt niet tegen te spreken. Zeer duidelijk worden die door Mr. d'Aulnis ontwikkeld, waar hij schrijft: „De drie takken der sociale verzekering, die tegen ziekten, die tegen ongelukken en die tegen invaliditeit

en ouden dag hebben eigen administratiën, scheidsgerechten, commissiën, ambtenaren. Hieruit schijnt, zoo geen rechtstreeksche verwarring, dan toch voor de verzekerden last voort te vloeien bij de vraag tot wie zij zich moeten wenden om raad en om beslissing, bovendien in den boezem der administratie veel omslag en geschrijf. Krachtige stemmen gaan op tot unificatie, vooral uit den ambtenaarsstand. Aan iederen tak zijn beginselen van organisatie ten grondslag gelegd, zóó verschillend van die der andere takken, dat de afgevaardigde Dr. Pachnike in den Rijksdag gewaagde van "het labyrinth der kassen", en meende dat slechts weinig menschen in Duitschland leven, die een nauwkeurige kennis der verzekeringswetten bezitten."

Een kritiek, waarmede zeker de Nederlandsche wetgever, als het ook hier komt tot organisatie van de drie takken der verzekering, zijn voordeel zal doen. Maar kan ook in Duitschland het gebrekkige in de bestaande regeling niet hersteld worden? Gaarne geef ik den heer d'Aulnis toe, dat same-smelting om verschillende redenen moeielijk zal gaan, althaus in het systeem dat bij onze naburen is aangenomen, maar zal niet reeds veel verbeterd zijn, indien men althaus de rechtspraak opdraagt aan dezelfde colleges, en dezelfde ambtenaren zooveel mogelijk belast met verschillende werkzaamheden, met de verschillende takken van verzekering in verband staande? Zeker, dat zal dan nog alleen een unificatie zijn voor het "uitwendige" der zaak, maar die toch tot vereenvoudiging en vermindering van kosten moet leiden.

De grootste grief van d'Aulnis schijnt echter deze te zijn, dat in de Deutsche wet het beginsel van verzekering niet zuiver is gehouden. "De wet zelve, zoo schrijft hij, hiukt op twee gedachten: Verzekering en verzorging. Voorzover de pensioenen berekend worden naar de betaalde premiën, is het beginsel van Verzekering gehuldigd. Doch het denkbeeld van Verzorging treedt op bij de Staatstoelage van 50 Mark bij ieder pensioen en bij de gewichtige overgangsbepaling, volgens welke in de eerste 30 jaren de personen, die 70 jaar worden, hoewel slechts sedert 1 Januari 1891 premiën hebbende betaald, een pensioen zullen ontvangen alsof zij deze dertig jaren lang betaald hebben. Geen wet op dit gebied is te ontwerpen of zij moet tal van tamelijk willekeurige termijnen, classificatien,

grensscheidingen, cijfers bevatten, doch wanneer de wet niet meer is de zuiver logische uitwerking van één gedachte, wanneer de wet meerdere beginselen tegelijkertijd huldigt, moeten die grenzen in nog meerdere mate afhangen van hoogst subjectieve opvattingen. Naarmate in vervolg van tijd politieke partijen sommige dier beginselen meer op den voorgrond zouden willen dringen, was in den lande agitatie te verwachten tot verandering der cijfers en classificatie, b.v. tot verhooging van de Rijksbijdrage, — tot verlaging van den leeftijd — tot uitbreiding van de pensioengerechtigheid tot neringdoenden, pachters en andere kleine ondernemers, — tot verruiming van het begrip invaliditeit, — tot afschaffing der loonklassen. Het stelsel opent een onafzienbaar terrein van zoogenaamde »hervormingsvoorstellen,» bij welke van rechtmatige of overdreven grieven tegen de kunstige machinerie maar al te licht gebruik kan worden gemaakt om haar zelve zooveel mogelijk over boord te werpen, met dien verstande altijd dat men de uitdeelingen uit de staatskas behoudt, uitbreidt en verhoogt.»

Is die critiek billijk? Ik geloof van neen. Waar is het, dat de wet een mixtum compositum is van twee denkbeelden: verzekering en verzorging, en de staatsbijdrage is den heer d'Aulnis blijkbaar een reden van groote ergernis, maar daarom heeft men nog niet het recht te spreken van een betreuenswaardig hinken op twee gedachten. Op den voorgrond stond natuurlijk, dat het in 's lands belang wenschelijk werd geacht, dat oude, invaliede werklieden, die lange jaren hunne beste krachten aan den dienst der nijverheid hebben gewijd, niet meer telkens en telkens voor de droevige noodzakelijkheid worden geplaatst om òf honger te lijden òf om een plaatsje te bedelen op de lijst der armenbedeelden.

Hoe nu dit doel te bereiken? De eenvoudigste weg was zeker de arbeiders bij de wet te dwingen van jongs af van hunne verdiensten zooveel af te zonderen, dat uit die premiën aan allen op zekeren leeftijd een behoorlijk pensioen kan worden betaald. Maar de eenvoudigste weg is niet altijd de beste. De groote vraag was of een dergelijke maatregel uitvoerbaar zou zijn, en zoo ja of zij met de billijkheid zou zijn overeen te brengen.

Welnu, ik vind het zeer natuurlijk, dat daarop het antwoord

is geweest: noch uitvoerbaar, noch billijk. Niet uitvoerbaar, omdat men geen groot rekenmeester behoeft te zijn om uit de cijfers, die nu reeds jaarlijks voor de pensioenverzekering worden gestort, tot de conclusie te komen, dat zelfs bij het verzekeren van zoo kleine pensioenen als de wet voorschrijft, de arbeiders niet bij machte zouden zijn om de kosten geheel voor eigen rekening te nemen — en dat huu althans door een dergelijke regeling een niet te verdedigen, ondragelijke financiële last op de schouders zou zijn gelegd.

Niet billijk, omdat het hier betreft een belang, niet uitsluitend voor de werklieden, maar ook een groot volksbelang, — omdat zonder eenige twijfel in de toekomst door de pensioenverzekering de armenzorg van overheidswege belangrijk zal worden ontlast, — omdat zoo niet het eenige, dan toch het hoofddoel van een dergelijke sociale hervorming is: verbetering te brengen in de maatschappelijke toestanden en in de maatschappelijke verhoudingen, en dit te bereiken zeer zeker wel ook een opoffering uit 's rijks schatkist waard is, — omdat een algemeene pensioenverzekering in de gevolgen moet leiden tot versterking van de energie en levenskracht, tot verheffing van den werkmansstand en daardoor ook de productieve kracht van de geheele natie wordt verhoogd, en eindelijk, omdat van een zoo ingrijpende maatregel niet alleen de werkende klassen, maar ook de meergegoede klassen — en de ondernemers en patroons natuurlijk in de eerste plaats — indirect in hooge mate profiteren, al ware het alleen hierom omdat wij te samen leven in een organische gemeenschap, waarvan het eene deel niet ziek kan zijn zonder dat het andere lijdt.

Wat nu Mr. d'Aulnis veroordeelt als een hinken op twee gedachten, is niets anders dan een samenwerking van verschillende krachten tot bereiking van een schoon doel, tot bevordering van een groot volksbelang.

Der Reichszuschutz — is gezegd geworden — ist der Ausdruck des Interesses, das die Gesamtheit an die Lösung der sozialen Frage hat. Dat vindt Mr. d'Aulnis blijkbaar heel belachelijk, want die woorden aanhalende laat hij er op volgen: „Ja, wanneer men in Duitschland voor eenige millioenen Marken zich de „sociale kwestie“ van den hals had kunnen schuiven, ware men zeker niet te duur uit geweest. Doch deze

afkoopstheorie — bij welke het ware karakter der sociale kwestie wordt miskend — heeft tot jammerlijke teleurstelling geleid».

Ja, zoo letterlijk opgevat is die motiveering zeker bespottelijk. Er is geen enkel universeel geneesmiddel tot oplossing van de »sociale kwestie.» Maar zoo zal het ook niet bedoeld zijn. Wat beoogd werd was volgens de keizerlijke boodschap van 1881 aan de oudgedienden in het industriele leger te geven: »größere Sicherheit und Ergiebigkeit des Bestandes, auf den sie Anspruch haben.» Met andere woorden: één groote misstand in het sociale leven weg te nemen, althans iets te doen tot vermindering van de sociale ongelijkheid.

En als de hoogleeraar wijst op het gevaar, dat men, nu éénmaal het beginsel der staatsbijdrage in de wet is opgenomen, allengs meer zal vragen en het beginsel van eigen verzekering steeds meer op den achtergrond zal dringen, dan is mijn antwoord: moet een op zich zelf goede hervorming achterwege blijven, op grond dat latere wetgevers, op het eens gelegde fundament voortbouwende, wel eens in overdrijving zouden kunnen vervallen en meer van den Staat zouden kunnen vorderen dan door 's lands belang gewettigd wordt? Maar bovendien is de premisse, waarvan wordt uitgegaan, onjuist. Dat er later een wetgever komt, die staatsverzorging van oude werklieden geheel voor rekening van de schatkist op zijn program schrijft, is natuurlijk mogelijk, maar kan men in ernst meenen dat die mogelijkheid zou zijn uitgesloten, indien men in 1889 den druk der pensioenpremiën uitsluitend op de werklieden had gelegd? Zou dan niet de ontevredenheid zoo groot zijn geworden, dat het denkbeeld van geheele staatsverzorging juist veel meer ingang had gevonden?

Ook maakt mr. d'Aulnis zich aan overdrijving schuldig, als hij schrijft: »De uitkomst is geweest dat de »weldaad» met smaad is ontvangen.» Ik weet wel, dat vele sociaal-democraten op deze hervorming laag neerzien, maar zelfs als in deze kringen moest gestemd worden over de vraag: zal de wet van 1889 weer worden afgeschaft, ik voor mij ben overtuigd dat de meerderheid er voor zou terugdeinzen om die vraag bevestigend te beantwoorden. Niet op afschaffing maar op uitbreiding der pensioensbedragen dringen zij aan.

Alleen dit wil ik toestemmen, dat zij, die vóór de ver-

plichte verzekering en vóór de Staatsbijdrage hebben gestemd alleen als middel tot bestrijding van de sociaaldemocratie, teleurgesteld moeten zijn, want waar is het, „dat de sociaaldemocratie volstrekt niet van hare aanhangers is beroofd, integendeel hare aanhangers heeft zien toenemen.“ Als men dit er slechts bijvoegt: toegenomen niet ten gevolge van maar ondanks de nieuwe sociale wetten. Was het trouwens niet vooruit te zien, dat de verzekeringswetten alleen niet in staat zouden zijn aan de Deutsche sociaaldemocratie de doodsteek toe te brengen? Ziju er ook in Duitschland niet nog misstanden genoeg die het verklaarbaar maken dat een partij, die het evangelie der ontevredenheid verkondigt, bij velen instemming vindt?

En daarbij mag men ook dit niet uit het oog verliezen, dat wel de partij der sociaaldemocraten in aantal is toegenomen, maar in de laatste jaren haar revolutionair karakter bijna geheel heeft afgelegd. Ik zal niet beweren dat dit laatste geheel of zelfs grootendeels het gevolg is geweest van de wet van 1889, maar waar men van zekere zijde telkens en telkens herhaalt: De hervorming is mislukt, want de sociaaldemocratie is krachtiger dan ooit, daar mag men er toch van den anderen kant ook op wijzen, dat de sociale hervormingen er zeker wel toe hebben meegewerkt om de revolutionaire elementen in die partij terrein te doen verliezen. Maar bovendien: de vraag welke partij er door wint of verliest mag toch niet bij zoogewichtige hervormingen de alles overheerschende zijn. Niemand kan zeggen of de sociaaldemocratie in Duitschland zonder de verzekeringswetten niet nog krachtiger zou zijn, maar dit is zeker: als een wettelijke maatregel verstandig en in 's lands belang is, dan zou ze niet mogen worden nagelaten op grond dat ze toch geheel onvoldoende zou zijn om een partij, die men bestrijdt, tot onmacht te brengen.

Indien de pensioensuitkeeringen maar hooger waren, dan zouden wij niet tegen de wet zijn, zeide Singer, het bekende sociaaldemocratische lid van den Rijksdag. Verklaarbaar is dit standpunt zeker, maar daarom nog niet gerechtvaardigd. Ik zal de cijfers, zooals volgens de Deutsche wet de uitkeeringen geschieden, niet verdedigen, maar de cijfers, die nu en dan, ook hier te lande, van sociaaldemo-

cratische zijde worden gesteld, zijn kortweg bescpottelijk. f 8 per week voor allen op zestigjarigen leeftijd! Tegen een dergelijken eisch zou het kostenbezwaar, hoe zwaarwichtig ook, nog niet eens het grootste bezwaar zijn. Zelfs al ware dergelijke regeling financieel uitvoerbaar, dan zou zij onmogelijk zijn op economische en sociale gronden. In plaats van het kwaad dat men wil bestrijden zou men een nog grooter kwaad in het leven roepen. Tegen elke verplichte ouderdomspensioenregeling bestaat dit niet geheel weg te cijferen bezwaar, dat door de concurrentie van gepensioneerden de arbeidsmarkt altijd gevaar loopt eenigermate te worden gedrukt. Die valide en toch gepensioneerd is zal allicht zijn arbeidskracht aanbieden tegen een prijs, waarmede de niet gepensioneerde geen genoegen kan nemen. Maar zoolang de pensioneerig begint op niet te lagen leeftijd en slechts een bescheiden bedrag als ouderdomspensioen wordt uitgekeerd, is dat bezwaar zoo groot niet. Overwegend wordt het echter zoodra men hooge of zelfs betrekkelijk hooge uitkeeringen gaat doen op een leeftijd, dat de meesten nog valide zijn en nog als concurrenten op de arbeidsmarkt kunnen optreden. Dat zal ook wel de hoofdreden zijn waarom men in Duitschland eerst op 70 jaar het pensioen laat ingaan en zelfs dan nog slechts een minimum-uitkeering verzekert. Nu spreekt het van zelf dat de uitkeering ook weer niet zoo laag mag zijn, dat voor velen het inroepen van de hulp van een armbestuur toch nog noodig wordt, maar juist is het principe, dat het invaliditeitspensioen als regel hooger is dan het oudendagpensioen. Geeft men meer aan hen, die niet alleen oud maar ook Arbeitsunfähig zijn, dan is het bovengeschetste gevaar niet te vreezen.

Op bovengenoemde gronden kom ik tot dezelfde conclusie als Mr. Greven. (zie bladz. 124) Niet in omverwerping der wet, maar in verbeteringen in de details ligt het middel om hare goede werking te verzekeren en den overlast voor de bevolking zoo gering te maken als maar eenigszins mogelijk is. „Toch, — ook wanneer die verbeteringen zullen zijn tot stand gekomen is het niet ondenkbaar, dat men met politieke bijbedoelingen tegen de wet zal blijven agitatie voeren, en dat men nu en dan in het parlement zal waarnemen „het onverkwikkelijk tooneel van

grove speculatiën op de hartstochten der kiezers." Maar hierop kan men rekenen, dat naarmate de kiezers de heilzame werking der wet ondervinden, zij voor zulke grove speculatiën ongevoeliger zullen worden. Laat men uit vrees voor zulke machinatieën, de verzekeringwet liever geheel rusten, de agitators zullen aan dit niets doen niet minder krachtige betoogen om op de hartstochten te werken, kunnen ontleenen. Men make den Staat sterk tegen de partijen, wier doel in omverwerping van de bestaande maatschappelijke orde gelegen is, door niets te verzuimen om, op den grondslag van het bestaande, den voet van leven der arbeidende klasse te verheffen. Daartoe kan de verplichte verzekering voor een belangrijk deel bijdragen. Wie zich daarvan overtuigd heeft, hij zal niet uit vrees, dat men steeds zal vragen naar meer, weigeren datgene te doen, wat in zijn vermogen ligt. Aan de vreesachtigen zal hij toevoegen: *"fais ce que dois, advienne que pourra."*

H. GOEMAN BORGESIUS.

Den Haag, 11 Juli 1897.

ECONOMISCHE KRONIEK.

NEDERLANDSCHE FINANCIËN. — DUITSCHE MARGARINEWET. — FRUISISCHE AANVUL-
LINGSBELASTING. — ORGANISATIE VAN HET HANDWERK. — FRANSCHE BELASTING-
STELSSEL. — HET NIEUWE BANKPRIVILEGE IN FRANKRIJK. — FRANSCHE
PENSIENKAB. — PORTUGEESCHE FINANCIËN. — ENGELSCH COÖPERATIE. —
INTERNATIONAAL MIJNWERKERSCONGRES. — STRIJD OVER DEN WERK-
DAG VAN ACHT UUR.

Nederlandsche financiën. De Minister van Financiën heeft het wetsontwerp ingediend, dat hij bij de behandeling der successiewet in de Eerste Kamer heeft toegezegd, nl. beoogende de uitsluiting van de heffing van opcenten op het overgangsrecht op onroerend goed en uitstel der invoering van de nieuwe successiewet tot na aanneming van dit ontwerp.

Aan de Tweede Kamer is overgelegd de rekening en verantwoording, door den Minister van Financiën afgelegd ingevolge art. 12 der conversiewet, welke rekening en verantwoording door de Algemeene Rekenkamer in haar vergadering van 20 Mei jl. is opgenomen en gesloten. Volgens de kapitaalrekening is van de f 250.480.700 aan $3\frac{1}{2}$ pCts inschrijvingen en de f 123.008.800 aan $3\frac{1}{2}$ pCts obligatiën overgegaan in een 3 pCts Grootboek f 249.579.600, zijn uitgegeven f 3.533.300 aan 3 pCts obligaties krachtens art. 4 der conversiewet, is een bedrag van f 363.000 aan $3\frac{1}{2}$ pCts obligatiën overgegaan in 3 pCts inschrijvingen en zijn uitgegeven f 120.013.100 aan 3 pCts obligatiën in ruil voor $3\frac{1}{2}$ pCts dito. Blijkens de geldelijke rekening is f 3.533.500 in ontvang en uitgaaf geleden voor gevraagde aflossing (f 901.100 inschrijvingen en f 2.632.200 obligaties) is een provisie betaald van f 466.861,87⁵, een zelfde som aan commissieloonen, f 43.112,96⁵ voor kosten van aanmaak van obligatiën, formulieren en allerlei toelagen en is, tot dekking van het nadeelig saldo van f 976.836,71⁵ beschikt over het bij de conversiewet ten laste van de begrooting over 1896 geopend krediet.

Duitsche margarinewet. De Bondsraad heeft eenige bepalingen vastgesteld ter uitvoering der margarinewet. Om de

herkenbaarheid van margarine en margarinekaas, voor handelsdoeleinden bestemd, te vergemakkelijken, wordt gelast bij de fabricage sesam-olie te gebruiken, en wel met toevoeging van 10 pCt. daarvan bij de vetten en oliën bij de bereiding van margarine, 5 pCt. bij de bereiding van margarinekaas. Verder zijn zeer minutieuse bepalingen vastgesteld betreffende de grootte en de plaats van de opschriften, alsmede van den rooden band, die moeten worden aangebracht op de vaten en emballages van margarine, margarinekaas en kunstvetten. De opschriften en fabrieksmerken moeten aangebracht worden door inbranden of opschilderen, in 't laatste geval met zwart op witten of gelen grond. Beide moeten aan twee verschillende zijden van de vaten voorkomen.

Pruisische aanvullingsbelasting. Uit een statistiek van de pruisische *Ergänzungssteuer* over 1896—97 blijkt, dat het hierin schatplichtige vermogen 64.02 milliard Mark bedraagt. Vrij van deze belasting zijn: *a.* 1.659.235 hoofden van gezinnen en alleenstaande personen omdat zij geen vermogen of slechts een van hoogstens 6000 M. bezitten, *b.* 262.148, wier vermogen tusschen 6000 en 20.000 M. doch wier inkomen niet meer dan 900 M. bedraagt, *c.* 2098, wier vermogen mede niet grooter is en wier inkomen tusschen 900 en 1200 M. bedraagt, doch die bijzondere gronden van vrijstelling hebben (weduwen, weezen enz.), *d.* 1196 met een vermogen tusschen 6000 en 10000 M., tijdelijk wegens onvermogen vrijgesteld.

De eerste 9 milliarden verdeelen zich over de volgende belastingplichtigen:

	Aanlagen.	Stad.	Land.
1. Milliard	26	17	9
2. "	75	53	22
3. "	123	78	45
4. "	171	115	56
5. "	223	156	67
6. "	286	200	86
7. "	384	280	104
8. "	400	285	115
9. "	602	474	128

Alzoo 2290 aanslagen, waarvan 1658 in de steden en 632 op 't platteland, omvatten een vermogen van 9 milliard. Bij de volgende 4 milliarden doet zich het eigenaardig verschijnsel

voor, dat er telkens 667 aanslagen zijn, waarvan 464 in de steden en 203 op 't platteland. Van 't 14^e milliard tot het 20^{ste} stijgt het aantal belastingplichtigen van 906 tot 2067, bij het 30^{ste} is het 5721, bij 't 40^{ste} 13 334, bij het 50^{ste} 27.548. Bij het 58^{ste}, 59^{ste} en 60^{ste} milliard heeft men weder telkens precies evenveel aanslagen nl. 50.000, en weder gelijkelijk 9667 in de steden en 40.333 op 't platteland. De laagste aanslagen, het laatste milliard en de daarbij te voegen 20 millioen omvattende, zijn 202.444 in getal en wel 106.213 in de steden en 96.231 op 't platteland. De groote vermogens vindt men voornamelijk in de steden Eerst bij het 44^{ste} milliard begint het aantal landelijke vermogens dat der stedelijke te overtreffen. In 't geheel zijn er 1.166 745 schatplichtige vermogens, waarvan 528.305 in de steden en 638.440 op het platteland.

Organisatie van het handwerk. Bij behandeling van het wetsontwerp tot wijziging der Gewerbeordnung heeft de Rijksdag daarin nog eenige wijziging aangebracht (vgl. Kroniek van April jl.)

Volgens de besluiten van de tweede lezing zou een Zwangsinnung reeds dan opgericht kunnen worden wanneer in een Kring twintig bazen in de termen vallen om deel uit te maken van het gild. Op voorstel van Richter is besloten dat aan de autoriteiten wordt overgelaten, voor elken kring het minimum te bepalen van het aantal patroons, die een gilde kunnen vormen.

Verworpen werd een amendement, bepalende dat van 1 Januari 1905 af slechts die bazen leerlingen mogen houden die recht hebben op den titel van meester. Aangenomen werd echter met 166 tegen 126 stemmen een voorstel om voor het geheele handwerk den eisch van een proef van bekwaamheid in te voeren (Befähigungs-nachweis), wat de oorspronkelijke bedoeling der regeering is geweest, maar waarop zij niet heeft durven aandringen. Het voorstel is intusschen slechts aangenomen in den vorm eener resolutie om de verbonden regeeringen uit te noodigen daaromtrent in de volgende zitting een wetsontwerp in te dienen.

Bij de overgangsbepalingen werd aangenomen een amendement, tengevolge waarvan de bestaande geprivilegieerde beroepsverenigingen (dat zijn die welke, krachtens artt. 100 e

en f der Gew. Ordnung, onder zekere voorwaarden bijdragen van bazen, niet-leden der beroepsvereeniging, mogen innen, wegens bepaalde onkosten door de vereeniging gemaakt en die aan het vak in zijn geheel ten goede komen) in gilden (Zwangsinnungen) omgezet kunnen worden, zonder dat daartoe een besluit van de meerderheid vereischt wordt.

Fransche belastingstelsel. De plannen tot hervorming van 't gansche stelsel der fransche belastingen, bij elke begrooting siuts jaren voorgesteld en ook bij elke begrooting weer uitgesteld, zijn thans weder in behandeling gekomen en weder voorloopig teruggenomen (vgl. Kroniek van Maart jl.). Grondslag voor debat was naast de regeeringsvoorstellen het Commissoriaal rapport van den heer Krantz, dat vrijwel met de regeering medeging.

Daarin wordt in de eerste plaats voorgesteld de lang gewenschte vermindering der grondbelasting aldus te regelen. Een vierde van die belasting op de ongebouwde eigendommen zal, te begiinnen met 1 Juli 1897, aan de gemeenten worden overgedragen. De gemeenten hebben dat bedrag in de eerste plaats aan te wenden tot afschaffing of vermindering der opcenten op de directe belastingen. Het dan beschikbare overschot kan de gemeente te harer keuze bestemmen: tot geheelen of partieelen afkoop van persoonlijke diensten, of tot kwijting van een deel van het contingent der mobiliare personeele belasting, of tot opheffing of vermindering der gemeentelijke opcenten op de grondbelasting en op de mobiliare personeele belasting. Voorts wordt bepaald, dat een herschatting van de verkoopwaarde der ongebouwde eigendommen zal plaats hebben door speciale commissies van classificatie. Op het rijksbudget zal door deze hervorming een tekort komen van 25 millioen. Hierin zal worden voorzien: 1°. door verhooging van de belasting op de inkomsten uit roerende waarden van 4 tot $4\frac{1}{2}$ pCt., fr. 8.335.050, 2°. door verhooging der belasting op de overdracht van aandelen op naam van 50 centimes tot 1 fr., fr. 6.600.000. 3°. door toepassing van het zegelrecht, het recht van overdracht en de inkomstenbelasting op niet geabonneerde buitenlandsche waarden fr. 10.550.000.

Een tweede rapport stelt voor de vervanging der mobiliare

personeele belasting en der belasting op deuren en vensters door een nieuwe belasting gegrond op de huurwaarde en geheven bij wijze van repartitie. De huurwaarde wordt berekend onder aftrek van een minimum, varieerende naar de bevolking der gemeente, onder aftrek ook van 't bedrag der huur van de leegstaande vertrekken. Het bedoelde minimum wordt berekend op een derde der gemiddelde huurwaarde per huisgezin, met bepaling, dat het 360 fr. voor Parijs, 180 fr. voor de steden boven 200.000 inwoners, en 160 fr. voor een rayon van 40 kilom. om Parijs zal bedragen. Aftrek van belasting zal worden vergund voor families, die meer dan twee minderjarige kinderen te haren laste hebben en verhooging voor families, die meerdere dienstboden hebben. De contingenten der departementen in deze belasting worden gesteld op 11 pCt. van de som der belastbare huurwaarden.

Voorts wordt voorgesteld de grondbelasting der gebouwde eigendommen te stellen op 4 pCt. der huurwaarde.

Spoedig bleek bij de discussie in de Kamer, dat met de vele tegenvoorstellen en amendementen de behandeling niet ten einde kon worden gebracht. De regeering stelde daarom voor een wetsontwerp, om in het najaar een buitengewone zitting der algemeene raden te doen plaats hebben voor de regeling van de departementale budgetten, omdat vóór de zitting van Augustus de belastinghervorming, die grondslag moet zijn van die budgetten, niet kan afloopen. De oppositie van rechts en links viel op dit ontwerp aan, als een stok om de regeering te slaan. Terwijl de regeering betoogde, dat het haar te doen was om de belastinghervorming in 't najaar te behandelen, verweet de oppositie haar, dat dit eenvoudig èn verdaging èn prijsgeving der hervorming beteekende. Art. 1 van dat wetsontwerp werd verworpen. De regeering onderwierp zich en zag hierin een bewijs, dat men voorloopig de belastinghervorming wilde laten rusten, terwijl de uiterste linkerzijde beweerde, dat het juist de bedoeling was de discussie onmiddellijk voort te zetten. De regeering aan haar uitlegging vasthoudende, diende dadelijk een ontwerp in om voorloopig de directe belastingen op den ouden voet te bestendigen, doch met de bepaling, dat de grondbelasting met een vierde zou worden verminderd, het overlatende aan latere wetten te bepalen, hoe

de reductie zou geschieden en hoe in het tekort zou worden voorzien. Cavaignac stelde onmiddellijk zijn voorstel tot invoering eener inkomstenbelasting hiertegenover, dat met slechts zeer kleine meerderheid verworpen werd.

Inmiddels is mede in Senaat en Kamer, nog hangende het wetsontwerp tot hervorming der gemeente-accijnzen, waarover beide lichamen het niet eens zijn. De Kamer nam het volgende erg eenvoudige ontwerp aan.

Art. 1. De gemeenten zullen de accijnzen op hygiënische dranken moeten afschaffen. Zij zullen, geheel of gedeeltelijk, de andere accijnzen kunnen afschaffen.

Art. 2. Zij zullen de hiervoor in de plaats komende belastingen moeten kiezen, onder voorbehoud van goedkeuring bij de wet.

De Senaat nam een veel ingewikkelder ontwerp aan met bijzondere bepalingen voor verschillende categorieën van gemeenten.

Wat Parijs betreft, verlaagt dit ontwerp den wijn-, cider- en bier-accijns met 4, 2 en 5 francs, hetgeen een vermindering van inkomsten van 36 millioen ten gevolge zal hebben. Deze zouden gevonden worden uit nieuwe belastingen welke de stad zou mogen heffen, te weten: 1°. vermeerdering met fr. 85.20 per hectoliter van den alcohol-accijns; 2°. invoering van een vergunningsrecht berekend naar den maatstaf van een vast recht van fr. 100 per tapper en van een proportioneel recht, ten bedrage van $\frac{1}{30}$ der huurwaarde; 3°. surtaxe op wijnen in vaten en flesschen, van een zeker gehalte; 4°. invoering van een belasting tot gelijk bedrag van die op paarden op rijtuigen, biljarten, rijwielen, sociëteiten en honden; 5°. 16 opcenten op de personeele belastingen.

Voor andere gemeenten wordt een maximum van heffing toegelaten, nl. 5 fr. per H.L. voor bier, en voor wijn en cider een maximum varieerend naar het zielen aantal der gemeenten, in zeven categorieën verdeeld, loopende dit maximum tusschen 0.55 en 2.25 fr. voor wijn en tusschen 0.35 en 1.25 fr. voor cider. Het zou echter vergund zijn deze accijnzen geheel af te schaffen en daartegenover die op alcohol te verdubbelen. Voorts zou een evenredig stedelijk vergunningsrecht geheven mogen worden tot een maximum van $\frac{1}{30}$ der gezamenlijke huurwaarde van de localen, en eindelijk opcenten op de directe belastingen

tot een maximum van 20. Was dit nog niet voldoende, dan zouden de gemeenten, onder voorbehoud van wettelijke goedkeuring, een proportioneele directe belasting mogen heffen.

Het nieuwe bankprivilege in Frankrijk. Na zeer langdurige discussie is in de Fransche Kamer het nieuwe bankprivilege, zooals het is voorgesteld, nagenoeg onveranderd aangenomen (vgl. Kroniek van December 1896). De discussie liep vooral over allerlei voorstellen om de Bank dienstbaar te maken aan het landbouwerdied, of zelfs aan de belangen der werkloozen. Men weet dat voorgesteld is onder de operaties op te nemen het disconteeren van papier, aangeboden door syndicale vereenigingen, landbouw- en andere vereenigingen welker solvabiliteit bekend is. Achtereenvolgens werd nu voorgesteld voor dit papier genoeg te nemen met twee handteekeningen, of met twee handteekeningen althans dan genoeg te nemen, als 't gold papier van een landbouwvereeniging, waarvan alle leden solvabel en solidair aansprakelijk zijn; de Bank te belasten met het kosteloos behandelen van alle operatiën van later door de wet in 't leven te roepen instellingen van landbouwerdied; haar op te dragen 500 miljoen tegen $\frac{1}{2}$ pCt. beschikbaar te stellen voor 't later te organiseeren landbouwerdied. Dit alles werd afgestemd. De regeering stemde er intusschen in toe het nieuwe voorschot van 40 miljoen te reserveeren en als speciaal fonds te beheeren totdat een wet de voorwaarden zou hebben vastgesteld, waaronder een of meer instellingen van landbouwerdied zouden worden in 't leven geroepen en in werking gebracht. Dat weinig beduidend artikel werd aangenomen. Afgestemd werd nog een voorstel om de jaarlijksche uitkeering aan den Staat te bestemmen voor 't bestrijden van besmettelijke ziekten. De bepaling, dat bij verhooging der discontorente boven 5 pCt., de meerdere winst bij het fonds social gevoegd moet worden, is dus gewijzigd, dat $\frac{1}{4}$ gedeelte van dit surplus bij dat fonds social moet komen, en de rest aan den Staat vervalt. Het maximumcijfer der emissie werd op 5 milliard bepaald.

Nog werd voorgesteld een voorstel, dat de Bank door een wet zal kunnen worden gedwongen, in geval van mobilisatie, aan 't gouvernement te verschaffen hetzij door haar kas hetzij

langs den weg van emissie, al hetgeen het oordeelen zal noodig te hebben ten behoeve der nationale verdediging. De regering had verklaard een contract met de Bank te hebben, waardoor in tijden van oorlog het belang van den Staat was verzekerd. Een voorstel om het contract over te leggen werd verworpen. Daarop volgde genoemd voorstel, dat echter na debat werd teruggenomen.

Fransche pensioenkas. In 1896 hebben er in de Caisse nationale des retraites 1.811 685 stortingen plaats gehad tot een bedrag van 37.913.362 fr. tegen 1.338.859 stortingen in 1895 met een bedrag van 32.638.154 fr. Het aantal inleggers bedroeg 100.664 in 1896. Van den aanvang der in werking treding af heeft de kas 352.185 pensioenen uitgekeerd en wel 138.878 van 2 tot 50 fr., 129.406 van 51 tot 200 fr., 33.468 van 201 tot 360 fr., 27.953 van 361 tot 600 fr., 17.805 van 601 tot 1200 fr., en 4.615 van 1201 tot 1500 fr. Van de pensioentrekkers zijn 202.526 mannen en 149.659 vrouwen. Op 31 December 1896 waren vervallen 148.897 pensioenen tot een bedrag van 28.620.580 fr., en liepen er dus nog 203.286 (109 233 mannen en 94.053 vrouwen tot een bedrag van 33.396.864 fr.

Portugeesche financiën. In de Portugeesche begrooting voor 1897/98 zijn de ontvangsten geraamd op 52.865.478,450 milreis, d. w. z. (de milreis aangenomen op een rijksdaalder), op ongeveer 132.163.700 gulden. Hiervan wordt verwacht van: de directe belastingen f 31.069.000; zegel en registratie f 13.216.000; de indirecte belastingen f 64.281.600; opeenten f 2.715.000; domeinen en verschillende inkomsten f 12.034.000; en eindelijk van den post „compensatie van uitgaven” f 8.848.000.

Het gezamenlijke bedrag der uitgaven is becijferd op 55.563.304,953 milreis, d. i. ongeveer 138.908.000 gulden.

Derhalve belooft het geraamde tekort: 2.697.826,503 milreis, d. i. ongeveer 6.744.500 gulden.

De uitgaven zijn als volgt verdeeld: algemeene kosten van den staatsdienst f 23.918.000; dienst van de geconsolideerde staatsschuld f 46.190.600; koersverschillen (agio) f 1.250.000;

ministerie van financiën f 9.378.600; ministerie van binnenlandsche zaken f 6.481.800; ministerie van eeredienst en justitie f 2.585.600; ministerie van oorlog f 14.637.000; marine en koloniën (moederland) f 7.627.700; idem (overzee) f 2.440.100; ministerie van buitenlandsche zaken f 955.800; ministerie van openbare werken, handel en nijverheid f 14.452.600. Hierbij komt aan uitgaven voor de Algemeene Deposito en Voorzorgkas f 147.300, makende een totaal van 130.700.000 gulden voor de gewone uitgaven. De buitengewone uitgaven zijn begroot op: f 270.000 voor het ministerie van financiën; f 400.000 voor het ministerie van oorlog; f 2.431.200 voor de ministeries van marine en koloniën (overzee); f 190.000 voor het ministerie van buitenlandsche zaken, en f 5.737.000 voor het ministerie van openbare werken, handel en nijverheid; te zamen dus f 8.828.700.

Het tekort van 2697 contos de reis of f 6.7 millioen zal nagenoeg gedekt worden door de binnenlandsche leening ad 1800 conto's (welke in voorbereiding is) en door bezuinigingen tot een bedrag van 885 contos voornamelijk op openbare werken. Ten slotte zou er dan nog een klein overschot zijn van 133 contos of f 332.500, daar gerekend wordt op 145 contos als extra-inkomst uit opgeheven kloosters.

In de 18.476 conto's de reis (f 46.190.600), uitgetrokken voor den dienst van de geconsolideerde staatsschuld, is voor rente en aflossing der buitenlandsche schuld begrepen 5512 conto's of f 13.780.000, waarvoor voor rente f 7.147.500, voor aflossing f 420.000, voor wisselkoersverlies f 3.785.000 en voor aandeel in de opbrengst der douane-rechten (tot aanvulling van den interest) f 2.427.500.

Bij die f 3.785.000 voor wisselkoers-verlies komt nog de som van f 1.250.000 voor agio (koersverschillen) wegens verschillende aankopen in het buitenland, en ook nog het koersverlies bij den dienst der tabak-obligatiën, hetwelk 1393 conto's, dus f 3.482.500 belooft. Portugal lijdt dus feitelijk door het agio een verlies dat voor het jaar 1897/98 gesteld moet worden op ten minste $8\frac{1}{2}$ à 9 millioen gulden.

Aangaande de bovenbedoelde leening-operatie — welke geschieden zal met de Classes Inactivas, d. i. het staatspensioen-fonds — wordt gemeld dat zij telkens op 1 jaar betrekking zal hebben, en dat haar tot stand komen voor het eerste jaar

tot het bedrag van 1800 conto's zoo goed als verzekerd is, terwijl de minister van plan is voor het tweede jaar 1200, voor het derde 900 en voor het vierde 600 conto's, dus in het geheel 4500 conto's op te nemen. De Bank van Portugal zal $5\frac{1}{2}$ pCts. obligatien van 90.000 reis per stuk, aflosbaar binuen 15 jaren, uitgeven, vermoedelijk tegen den koers van 88 pCt., voor de door de regeering bij het fonds telkens opgenomen bedragen.

De Minister deelde nog mede, dat de extra-uitkeering, waarop de fondsenhouders aanspraak hebben, nl. de helft van hetgeen de tol-inkomsten meer opbrengen dan 11.400 conto's, wel niet zoo veel zou bedragen als over 1895/96, maar dat toch het bedrag over 1894/95 wel zou worden bereikt. Spoedig echter bleek deze voorspelling ijdel, daar de tol-inkomsten beneden die van 't dienstjaar 1894/95 zijn gedaald.

Korten tijd na indiening der begrooting deed nu de Minister mededeeling van een heele reeks plannen ter verbetering van den financielen toestand, waaronder ook een nieuw conversieplan. De bijzonderheden zijn nog niet bekend, maar wat er van uitlekte nl. dat reductie der hoofdsom met zeer geringe renteverhooging bedoeld werd, maakte een vrij ongunstigen indruk.

Engelsche coöperatie. Op de te Perth gehouden jaarvergadering der engelsche coöperatieve vereenigingen werd in het jaarverslag medegedeeld, dat het aantal in 1895 bedroeg 1711 met 1.414.186 leden, een aandeelenkapitaal van 16.165.667 pd. st., een omzet van 52.572.126 pd., een winst van 5.397.582 pd. en een belegging van 9.661.420 pd. Deze cijfers waren in 1896: vereenigingen 1741, leden 1.492.371, aandeelenkapitaal 17.646.624 pd. st., omzet 37.318.426 pd. st., winst 6.337.490 pd. st., belegging 10.632.346 pd. st. De aandacht werd er op gevestigd, dat het aantal winkelvereenigingen afnam. In 1894 waren er 1464, in 1895 slechts twee meer en in 1896 slechts 1453. Dit werd toegeschreven aan uitbreiding en samensmelting van bestaande vereenigingen, wat geheel lag in de lijn der beginselen. Ook werd opgemerkt, dat de coöperatieve landbouwondernemingen nog weinig slaagden, wat echter uitsluitend werd toegeschreven aan de crisis, die de landbouw doormaakte.

Wat overigens op de vergadering behandeld werd, is niet van genoeg algemeen belang om er hier melding van te maken.

Slechts verdient opmerking, hoe bleek dat in Engeland, niet minder sterk dan bij ons, een deel der publieke opinie zich tegen de coöperatie aankant. Een vereeniging van Schotsche handelaars heeft zelfs een coalitie tegen de coöperators op touw gezet, waardoor zij te Glasgow uitgesloten worden van den publieken inkoop bij opbod en afslag van verschillende waren, speciaal ook van vee. Tegen deze manier om de coöperators te boycotten werd op de vergadering geprotesteerd, terwijl het plan werd gevormd eigen schepen te charteren om vleesch uit Australië en Amerika te ontbieden.

In een rumoerige meeting van anti-coöperators werd ontkend, dat hier sprake kon zijn van boycotten. Men was niet tegen de ware en goede coöperatie, maar wel tegen den bastaardvorm van coöperatie. De coöperatieve winkels lokten de menschen maar door voorspiegeling van winst, maar in werkelijkheid betaalde men er de waren veel te duur. Daarom waren die inrichtingen schadelijk voor de maatschappij. Allerlei argumentaties, die men elders ook wel eens hoort.

Internationaal Mijnwerkerscongres. In Juni werd dat congres te Londen gehouden. Er waren 1.500.000 werklieden vertegenwoordigd, waarvan 400.000 van den Britschen Mijnwerkersbond, 90.000 van de Miners Federation (Durham en Northumberland) 100.000 van Zuid-Wales, 330.000 van Duitschland en 130.000 van Frankrijk. Weder werd de gewone strijd over den wettelijken werkdag van 8 uren gestreden, en wederom waren het Durham en Northumberland, die zich daartegen verzetten. Dezelfde districten en Zuid-Wales verklaarden zich tegen de motie, waarbij verklaard werd, dat de tijd gekomen is om living wages vast te stellen en daarvoor te gaan strijden. Uit de discussie over de aansprakelijkheid voor ongevallen bleek de ingenomenheid der engelsche vertegenwoordigers met het thans aanhangige wetsontwerp, waarvan in de vorige Kroniek sprake was. Van fransche zijde werd voorgesteld tot een internationale regeling der productie te komen. Een motie in dien zin werd aangenomen, zonder dat evenwel duidelijk werd gemaakt, hoe dit doel te bereiken. Wederom stonden Durham en Northumberland tegen. Eindelijk werd nog een motie aangenomen ten gunste van naasting der

mijnen door den Staat. Dezelfde moties komen vrijwel ieder jaar terug, en de beslissingen zijn steeds even weinig practisch, op enkele uitzonderingen na.

Strijd over den werkdag van 8 uur. In Engeland is een strijd over den 8-urigen werkdag uitgebroken, die een omvang schijnt aan te nemen, als van de grootste werkstakingen, waarvan de geschiedenis gewaagt. De beweging gaat uit van het machtige lichaam The Amalgamated Society of Engineers, die ruim 92000 leden telt.

De verhouding tot de patroons was sinds Maart gespannen. In een smederij te Sunderland was quaestie gerezen over het in dienst hebben van een arbeider, niet tot de vereeniging behorende; op de werven aan Tyne, Wear en Tees over de loonen; te Londen over 't overwerk. Het eerste geval leidde bijna tot een algemeene werkstaking, maar de zaak werd min of meer bijgelegd. In het tweede kwam men tot eenige loonsverhooving. In het derde kwam men tot het vergelijk, dat het overwerk bij een werktijd van 54 uren per week, tot 32, bij een van 53 uren per week, tot 36 per maand zou beperkt zijn, terwijl verder in geen geval langer dan 248 uren per maand gewerkt zou mogen worden, uitzonderingen toe te laten voor eenige gespecificeerde gevallen van noodzakelijkheid. In April echter verbond de Society zich met een reeks andere vereenigingen, waarvan de voornaamste is die der ketelmakers en scheepsbouwers, nu allen te samen 150.000 man omvatende, tot een gemengde commissie, die bij de Londensche ondernemers aandrang op den 8-urigen arbeidsdag, met behoud van het tegenwoordige loon. Een ontwijkend antwoord kwam in op 26 Mei, waarop 28 Mei namens de werklieden werd verklaard, dat hangende de overweging van het verzoek alle overwerk zou ophouden. De Londensche patroons maakten de quaestie aanhangig bij de Federation of Engineer Employers' Association, die antwoordde, dat het verzoek van de hand werd gewezen en die aandrang op het intrekken van het besluit omtrent overwerk.

De werklieden gingen er toen ook een algemeene zaak van maken en eischten bij alle firma's in geheel 't Vereenigd Koninkrijk den werkdag van 8 uren, die trouwens bij vele groote

firma's reeds bestond. Zoo sedert 1892 bij Johnson en Co. in Stratford en William Allan en Co. te Sunderland, sedert 1893 in de Salford Iron works, waar 1200 arbeiders werken. (Hier is de werktijd $8\frac{3}{4}$ uur, doch Zaterdags $4\frac{1}{4}$, totaal dus 48). Er waren nu dan ook 152 Londensche firma's die den eisch bewilligden, vooral door de weigering om overwerk te doen tot deze concessie genoopt. Tegenover een paar groote weigerachtige firma's, Thornycraft, Middleton en Co. met 1600 werklieden en Humphreys and Tennant werd tot een werkstaking besloten. Daarop sloeg de bovengenoemde federatie van patroons met die der scheepsbouwondernemers en die der ijzerindustrieelen de handen ineen en besloten ze op een 1 Juli te Manchester gehouden bijeenkomst de werkstaking bij een der tot deze verbonden behorende firma's te beantwoorden met een lock-out van 25 pCt. van de leden der vakvereenigingen in 't geheele gebied dezer federatiën. Alzoo geschiedde toen op 3 Juli 4500 Londensche arbeiders bij weigerachtige patroons het werk neerlegden. De lock-out trof 30.000 arbeiders in 't Zuiden en Noorden van Engeland en tot aan de Clyde en in Belfast toe. Het antwoord der arbeiders was, dat 90 pCt. van hen daarop tot werkstaking besloten tegen 12 Juli, wat beteekent dat er 115.000 arbeiders den arbeid zouden nederleggen. Een aantal Londensche firma's gaven daarop toe, het eerst de P. en O. company voor haar dokken, daarna 7 andere, waarvan Singer en Co. de bekendste is, te zamen 7000 werklieden tellende. Andere echter zijn besloten vol te houden, vooral in het Noorden, vanwaar uit men de Londensche patroons stijft in hun verzet, ten einde zelf de arbeiders in bedwang te kunnen houden.

Het verdere verloop van den strijd wordt met veel belangstelling tegemoet gezien. Als men weet dat de Amalgamated Engineers een strijdkas hebben van 300.000 pd. st., begrijpt men, dat het een tijd kan duren. Opmerkelijk is, dat die firma's, die sinds 1892 en 1893 tot den 8-uren-dag zijn overgegaan (in 1871 is de 9 uren arbeidsdag verkregen) betoogen er niets dan voordeel van gezien te hebben. De mannen werken flinker en gestadiger, vooral omdat zij tijd hebben vooruit goed te ontbijten, en de kosten aan licht en kolenverbruik zijn geringer.

HANDELSKRONIEK.

VERSLAG VAN DE MAATSCHAPPIJ TOT EXPLOITATIE VAN STAATSSPOORWEGEN OVER 1896. — VERSLAG VAN DE HOLLANDSCHE IJZEREN SPOORWEGMAATSCHAPPIJ OVER 1896. — VERSLAG VAN DE NOORDBRABANDSCH—DUITSCHE SPOORWEGMAATSCHAPPIJ. — VERBETERING VAN DEN WATERWEG VAN DORDRECHT NAAR ZEE. — DUITSCHLAND'S BUITENLANDSCHE HANDEL IN HET EERSTE KWARTAAL 1897. — STATISTIEK VAN ZEERAMPEN OP OF NABIJ DE KUSTEN VAN HET VERENIGD KONINKRIJK.

Verslag van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatspoorwegen over 1896. De resultaten in het afgelopen jaar waren over het algemeen niet ongunstig. De bruto opbrengsten van het vervoer stegen met 3.77 pCt., de stijging der exploitatiekosten was tegenover verleden jaar slechts 1.76 pCt. De totale opbrengsten, uit het vervoer voortspuitende, waren ongeveer f 740.000 hooger dan in 1895. Over de verschillende soorten van vervoer verdeelde zich de vermeerdering als volgt:

Reizigers	f 474.000
Bagage	21.000
Levende dieren	49.000
Goederen	196.000

De vermeerdering der ontvangsten uit het reizigersverkeer was geheel te danken aan het vervoer op de Nederlandsche lijnen; op de lijn Luik—Limburg was die opbrengst zelfs lager dan verleden jaar.

De vermeerdering op de Nederlandsche lijnen werd bijna uitsluitend in het binnenverkeer der maatschappij verkregen, zooals blijkt uit de onderstaande cijfers

	in 1896.	
	minder.	meer.
Binnen verkeer	—	f 610.000
Rechtstreeksch verkeer	f 84.000	—
Transiet verkeer.	—	31.000
Rondreisbiljetten	68.000	—
totaal	f 152.000	f 641.000
Verschil meer		f 489.000

Hier gaat nog af als boven gezegd de mindere opbrengst van de lijn Luik—Limburg ad f 15.000.

Van kilometerboekjes werden in 1896 verkocht

1^e klasse 10.782 stuks

2^e " 36.227 "

3^e " 31.687 "

totaal . . 78.696 stuks

met een bruto opbrengst van f 1,613.872,50.

Uit den aard der zaak, zegt het verslag, heeft de invoering dezer kilometerboekjes een nadeeligen invloed moeten hebben, zoowel op de opbrengst van het rechtstreeksch verkeer binnen 's lands als op die der binnenlandsche rondreisbiljetten en van de abonnementskaarten; bij de laatste bedroeg die vermindering f 219.000.

In aanmerking nemende dat, door het nieuwe stelsel, vooral op korte afstanden, dus op die afstanden op welke het meest gereisd wordt, eene zeer aanmerkelijke vrachtverlaging is toegestaan en dat, niettegenstaande deze verlaging en het nadeel op het rechtstreeksch verkeer en op de rondreisbiljetten, de totale opbrengst met bijna f 500.000 is toegenomen, dan kan niet betwijfeld worden, meent het verslag, dat de genomen maatregel, zoowel voor het publiek als voor de Maatschappij, zeer gunstig heeft gewerkt en daaraan voor een goed deel de vermeerdering der ontvangsten van het reizigersvervoer en binnenverkeer te danken is.

In 1896 werden met de kilometerboekjes 1.607.188 reizen afgelegd, terwijl het aantal reizen met gewone kaarten in het binnenverkeer afgelegd verminderde met 915.000, zoodat het aantal vervoerde reizigers met ongeveer 692.000 toenam.

De vermeerdering van het reizigersvervoer in transitieverkeer was uitsluitend te danken aan de vermeerdering van het verkeer van Engeland met Duitschland via Vlissingen, een gevolg zoowel van het in dienst stellen van de nieuwe stoombooten der maatschappij Zeeland als van verbeteringen van den dienst op het vaste land.

De opbrengst van het goederenvervoer was als gezegd f 196.000 meer dan in 1895, toen dit verkeer eene vermeerdering gaf van f 700.000 tegenover het daaraan voorafgaande jaar. Die toename in 1895 werd toegeschreven aan buitenge-

wone omstandigheden, als: stremming van de scheepvaart in de maanden Februari en Maart en aan lagen waterstand op de groote rivieren in den nazomer van dat jaar. Die omstandigheden deden zich in het afgeloopen jaar niet voor, en het verslag wijst er met voldoening op dat desnietteenstaande niet alleen de vermeerdering behouden bleef, maar de ontvangsten in 1896 zelfs die van 1895 nog overtroffen.

Het grootste deel der meerdere ontvangsten is te danken aan vermeerdering van het binnenlandsch verkeer; het verkeer met Duitschland, Belgie, Frankrijk en Engeland geeft eene geringe toename, terwijl de opbrengst van het transitieverkeer verminderde.

De uitgaven van den dienst der exploitatie bedroegen

in 1896	f 4.775.637,50
" 1895	4.721.087,55
dus hooger in 1896 . . f	54.549,95

De hoogere uitgaven werden hoofdzakelijk veroorzaakt door:

a. uitbreiding van het personeel tengevolge van de lijn Sittard—Herzogenrath;

b. de periodieke verhooging der bezoldigingen en dagloonen;

c. de verbetering van de kwaliteit der dienstkleeding van het personeel sedert 1 April 1896;

d. de uitbreiding van het goederenvervoer hetgeen meerdere uitgaven voor het afhaken, bestellen en overladen van goederen tengevolge had.

Na de verschillende afschrijvingen wordt 4 pCt. aan aandeelhouders uitgekeerd.

Verslag van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij over 1896. Evenals het zooeven besproken verslag wijst het verslag van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij over 1896 op bevredigende resultaten. De inkomsten overtroffen die van het vorig jaar, nietteenstaande niet gewezen kan worden op voor het vervoer gunstige omstandigheden gelijk in 1895. De gunstige uitkomst der exploitatie maakt dat voor het eerst weder sedert 1890 aan den Staat der Nederlanden een zij het slechts klein bedrag kan worden uitgekeerd. Wij hopen — aldus het verslag — dat op deze uitkeering

meerderen zullen volgen, doch betwijfelen dat dit het geval zal kunnen zijn, wanneer de concurrentie tusschen de spoorweg maatschappijen niet binnen redelijke grenzen wordt teruggebracht.

De ontvangsten van het reizigersvervoer vermeerderden met f 118.394.

Het aantal reizigers dat vervoerd werd (de verstrekte abonnementskaarten niet inbegrepen en de retourkaarten dubbel gerekend) was:

1896	12.466.944
1895	12.191.854
	<hr/>
	dus in 1896 275.090 meer.

Deze getallen zijn te splitsen als volgt:

1896.

	Lokaal verkeer.	Rechtstreeksch en transiet verkeer.	Te zamen.
1 ^e klasse	769.393	84.702	854.095
2 ^e "	2.629.575	242.413	2.871.988
3 ^e "	8.309.724	431.137	8.740.861
Te zamen .	11.708.692	758.252	12.466.944

1895.

	Lokaal verkeer.	Rechtstreeksch en transiet verkeer.	Te zamen.
1 ^e klasse	768.745	98.664	867.409
2 ^e "	2.680.356	293.303	2.973.659
3 ^e "	7.879.069	471.717	8.350.786
Te zamen .	11.328.170	863.684	12.191.854

Alzoo werden in lokaal verkeer 380.522 reizigers meer vervoerd in 1896 dan in 1895, in rechtstreeksch en transietverkeer 105.432 reizigers minder.

De verhouding tusschen lokaal- en rechtstreeksch- en transietverkeer was percentsgewijze

	1896.	1895.
Lokaalverkeer	93 ⁹²	92 ⁹¹
Rechtstreeksch- en transietverkeer	6 ⁰⁸	7 ⁰⁹
	<hr/>	<hr/>
	100	100

Omtrent het goederenvervoer vinden wij dat vervoerd werden in

1895	2.592.020 tonnen
1896	2.535.052 "

dus in 1896 . . . 56.968 tonnen minder.

Deze cijfers zijn te splitsen als volgt:

1895.

	Lokaal verkeer.	Rechtstreeksch verkeer.	Transiet verkeer.
Bagage	7.954	3.114	—
Bestelgoederen.	25.158	3.093	111
IJlgoederen.	35.811	20.048	315
Vrachtgoederen:			
Stukgoed	153.768	82.316	2.841
Wagenladingsgoed	460.397	1.771.512	25.582
te zamen	683.088	1.880.083	28.849

1896.

	Lokaal verkeer.	Rechtstreeksch verkeer.	Transiet. verkeer.
Bagage	8.765	2.916	—
Bestelgoederen.	24.672	3.082	86
IJlgoederen.	35.342	20.089	230
Vrachtgoederen:			
Stukgoed	146.558	79.031	4.145
Wagenladingsgoed	479.706	1.705.358	25.022
te zamen	695.043	1.810.526	29.483

Uit deze cijfers blijkt dat in lokaalverkeer 11.955 ton meer werd vervoerd in 1896 dan in 1895, in transiet verkeer 634 ton meer, doch in rechtstreeksch verkeer 69.557 ton minder.

Eindelijk vermeldt het verslag dat in 1896 25 ongevalle plaats hadden bij 17 daarvan waren persoonlijke ongelukken te betreuren.

Aan aandeelhouders wordt 4,25 pCt. uitgedeeld en aan den Staat ingevolge art. 33 van de spoorwegovereenkomsten f 57.222.36.

Verslag van de Noordbrabantsch-Duitsche Spoorwegmaatschappij. Het verslag van de Noordbrabantsch-Duitsche Spoorwegmaatschappij over 1896—97 constateert dat de laatste

jaren het lokaal en rechtstreeksch personenverkeer zich meer en meer ontwikkelt, dat het goederenvervoer voortdurend in belangrijkheid toeneemt en dat de lijn Boxtel—Wesel een steeds gewichtiger schakel vormt in het internationale verkeer tusschen Duitschland en Engeland via Vlissingen—Queensboro

De bruto opbrengst gaf eene vermeerdering van f 45.655. De voornaamste factoren daarvan zijn het Engelsch—Noord-Duitsch mailtreinverkeer, dat van f 94.274 steeg tot f 112.048, en het goederenvervoer dat met \pm f 25.000 toenam, hoofdzakelijk te danken aan de uitbreiding van het verkeer via Veghel—Haven en van uitbreiding der fabrieken te Goch.

De totaal opbrengsten waren:

	1895.	1896.
Voor personen. . .	f 252.515.64 ⁵	f 272.517.86 ⁵
„ goederen . . .	- 288.166.28 ⁵	- 313.819.16
	f 540.681.93	f 586.337.02 ⁵

De opbrengst van het personenvervoer in het verkeer met stations der Nederlandsche spoorwegen was minder dan in 1895, hetgeen wordt toegeschreven aan de invoering met 1 Augustus 1896 der kilometerboekjes voor lokaal verkeer en rechtstreeksch verkeer met de stations van de maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en van de Nederlandsche Centraal Spoorwegmaatschappij.

Verbetering van den Waterweg van Dordrecht naar zee.

De Staatscommissie tot het instellen van een onderzoek betreffende den Waterweg van Dordrecht naar zee heeft haar verslag uitgebracht. Zij komt tot de conclusie dat aan dien vaarweg redelijkerwijze de volgende eischen zijn te stellen:

a. dat schepen met een diepgang van hoogstens 67 d. M. onder gewone omstandigheden — namelijk uitgenomen bij zware stormen of mist — ten allen tijde, dus ook bij laag water, het zeegat kunnen binnenkomen en daar veilige reede vinden;

b. dat de minste diepte van het zeegat op het buitengedeelte 77 d. M., op het binnenwaarts gelegen gedeelte 72 d. M. onder laagwater zij, en de meeste diepte van den verderen waterweg 70 d.M. onder hoogwater.

Aan die eischen kan worden voldaan door drie vaarwegen,

te weten of door den Roompot, of door het Brouwershavensche zeegat naar het Krammer en verder door het Hellegat, of langs Hoek van Holland en door de Oude Maas.

De geraamde kosten bedragen :

	Aanleg.	Jaarl. onderhoud.
Voor den eersten	f 1.805.000	f 100.000
" " tweeden	- 1.720.000	- 98.000
" " derden	- 2.400.000	- 75.000

De Commissie is eenstemmig van oordeel dat in het belang van Dordrecht's zeevaart de laatste waterweg de meeste aanbeveling verdient. Voor aanleg daarvan is noodig het verleggen van de Noordgeul, het in voldoende toestand brengen van een belangrijk deel van de Oude Maas, het verruimen van het doorvaartprofiel van de brug te Barendrecht en het uitbreiden van de verlichting langs dien waterweg. Ten behoeve van 's lands verdediging worden geen extra kosten geëischt, hetgeen bij de eerste vaarwegen wel het geval zou zijn.

Duitschland's buitenlandsche handel in het eerste kwartaal 1897. Het eerste kwartaal van 1896 bracht groote verlevendiging in het handelsverkeer van Duitschland met andere rijken. De handel met de meeste landen van Europa wees op belangrijke ontwikkeling en speciaal ook met de Vereenigde Staten kon groote toename van het ruilverkeer worden geconstateerd. In vergelijking met 1895 gaf het eerste kwartaal 1896 een toename van de waarde van den uitvoer met 117 miljoen mark. In den verderen loop van 1896 hield echter deze verbetering geen stand.

In het eerste kwartaal 1897 hebben zoowel de tariefkwestie in de Vereenigde Staten als politieke verwickelingen in Europa de uitbreiding van het handelsverkeer in den weg gestaan. Het eerste kwartaal 1897 was de waarde van Duitschland's uitvoer ruim 24 miljoen mark minder dan in hetzelfde kwartaal van 1896. Dat het eindresultaat niet nog ongunstiger is, is het gevolg van groote uitvoeren van suiker naar de Vereenigde Staten, naar welk rijk trouwens ook andere goederen in groote hoeveelheden gezonden werden om nog vóór de verhooging der rechten binnen te zijn. Onderstaande cijfers geven de waarde

van de in- en uitvoeren gedurende het eerste kwartaal over de laatste vijf jaren in millioenen mark :

	Invoer.	Uitvoer.
1897	1114	830
1896	1058	854
1895	938	737
1894	990	677
1893	992	780

Statistiek van zeerampen op of nabij de kusten van het Vereenigd Koninkrijk Het aantal zeerampen op of nabij de kusten van Groot-Brittannië en Ierland in 1895—96 was 6872 of 684 minder dan in 1894—95 en 345 minder dan in 1893—94.

Het aantal gevallen van geheel verlies was 447 (212.228 ton), zijnde wat het aantal betreft 82 minder, wat de tonnenmaat betreft 58.588 hooger dan in 1894—95. Het was 167 wat het aantal en 2312 wat de tonnenmaat betreft minder dan het gemiddelde der laatste 20 jaren. Bij de schepen die in 1895—96 verloren gingen kwamen 1.308 personen om (1.334 van de bemanning en 474 passagiers.)

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERICHTEN.

Arbeidsduur in fabrieken en werkplaatsen. Waar vaak, en niet ten onrechte, klachten rijzen over het laat verschijnen van statistische en andere regeerings-bescheiden, is het dubbel aangenaam te kunnen wijzen op den spoed waarmede de Verslagen der Inspecteurs van den Arbeid, die ingevolge de wet van Juli 1895 voortaan om de twee jaar verschijnen, het licht hebben gezien. Deze zes verslagen toch, te zamen ruim 500 bladzijden groot en van een aantal tabellen voorzien, konden, hoewel meerendeels ult^o April vastgesteld, reeds in de eerste dagen van Juli worden uitgegeven. Een voorbeeld dat tot navolging moge prikkelen!

Aan de verslagen, die over de jaren 1895 en 1896 loopen, ontleenen wij ditmaal, voor verdere bijzonderheden naar de verslagen zelf verwijzende, onderstaand overzicht van den arbeidsduur in fabrieken en werkplaatsen.

ARBEIDS- INSPECTIES.	AANTAL BEDRIJVEN WAAR 'S ZOMERS WERKZAAM WAREN:													ALGEMEEN TOTAAL.
	beschermde personen gedurende:				overige personen gedurende:								TOTAAL.	
	9 uur of minder.	9½ en 10 uur.	10½ en 11 uur.	TOTAAL.	9 uur of minder.	9½ en 10 uur.	10½ en 11 uur.	11½ en 12 uur.	12½ en 13 uur.	13½ uur.	14 uur of meer.			
1 ^e inspectie .	34	149	446	629	18	131	371	174	46	5	—	745	1374	
2 ^e „	96	150	220	466	17	81	164	99	18	5	2	386	852	
3 ^e „	71	278	672	1021	17	155	407	347	111	13	30	1080	2101	
4 ^e „	31	97	183	311	10	72	107	24	10	2	1	226	537	
5 ^e „	77	181	349	607	18	112	274	210	80	12	18	724	1331	
6 ^e „	109	142	208	459	5	60	104	102	46	8	20	345	804	
TOTAAL .	418	997	2078	3493	85	611	1427	956	311	45	71	3506	6999	

Bij deze cijfers zij aangeteekend dat zij betrekking hebben

op de bedrijven door de inspecteurs van den arbeid bezocht in de jaren 1895 en 1896 voor zooveel aangaat de 1^e, 3^e en 5^e inspectie; en in de maanden Mei tot December 1896 voor de drie overige inspectiën.

Nieuwe sterftetafels. In de volgreeks der Centrale Commissie voor de Statistiek „Bijdragen tot de Statistiek van Nederland“ hebben onlangs het licht gezien de door het lid dier Commissie Dr. A. J. van Pesch bewerkte sterftetafels voor Nederland over het tijdvak 1880—1890. Eene uitvoerige bespreking van dezen belangrijken arbeid valt buiten het kader van ons tijdschrift. Op éen verschijnsel moge hier intusschen worden gewezen. Wanneer men de cijfers dezer nieuwe sterftetafels vergelijkt met die over het tijdvak 1870—1880, eveneens door den heer van Pesch en op geheel dezelfde wijze bewerkt en uitgegeven in den jaargang 1885 der Bijdragen van het Statistisch Instituut, dan blijken de sterfteverhoudingen, vooral voor de kinderen, in zeer belangrijke mate te zijn verbeterd. De gemiddelde levensduur der 0-jarigen is van de eerste op de tweede periode geklommen voor de jongens van 38.4 op 42.5 jaar, en voor de meisjes van 40.7 op 45.0 jaar, alles voor de bevolking van het geheele rijk. In de 20 groote steden klommen deze cijfers resp. van 33.5 op 38.2 en van 38.1 op 43.8 jaar. Natuurlijk worden deze verschillen geringer wanneer men op hooger leeftijds komt. Doch dat voor geen enkelen leeftijd een verschil in omgekeerden zin gebleken is, en zelfs voor de 50-jarigen de gemiddelde levensduur in het laatste tijdvak dien in het voorafgaande nog met ongeveer een jaar overtrof, legt zeker een zeer verblijvend getuigenis af van de ontwikkeling van ons volk in sanitair en economisch opzicht.

Verzekering en Armenzorg. De tweede aflevering der Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs brengt de resultaten van een door den rijkskanselier in 1894 ingesteld uitgebreid onderzoek naar den invloed der Duitsche verzekeringswetgeving op de armenzorg.

Gelijk men weet bestaat in Duitschland geen armenstatistiek. Een speciaal onderzoek naar aard en omvang der armenzorg, in 1885 ingesteld, werd tot dusver niet herhaald. De strekking

van die in 1894 voorgeschreven enquête was nu om, zooveel mogelijk in statistischen vorm, een antwoord te krijgen op deze vragen: 1° of de armenzorg door de werkliedenverzekering werd ontlast; 2° indien de armenzorg zich is blijven uitbreiden, aan welke oorzaken dit geweten moet worden, en 3° of de armenzorg nevens de verzekering aanvullend is moeten optreden ten opzichte der verzekerde werklieden. De ingekomen antwoorden lieten in sommige opzichten te wenschen over, en stelden niet in staat voor het geheele rijk een scherp antwoord op de gestelde vragen te geven. Toch werpen zij een in vele opzichten belangrijk licht op den invloed der Deutsche verzekeringswetgeving. Wij ontleenen er de volgende mededeelingen aan.

Ad 1um. De groote meerderheid der in het onderzoek betrokken armbesturen constateert, dat de armenzorg door de verzekeringswetgeving is verlicht. Wel is waar zijn het aantal bedeeden en de kosten der bedeeeling niet verminderd, doch de toeneming zou, al kan dit dan ook niet met cijfers worden aangetoond, grooter geweest zijn indien de verzekeringswetgeving niet ware tot stand gekomen. Een klein aantal instellingen echter, vooral ten plattelande van Sleeswijk Holstein en in Hessen, verklaarde van verlichting van den druk der armenzorg niets te hebben bespeurd.

Wat de verschillende soorten der verzekering aangaat, heeft die tegen ouderdom en invaliditeit den grootsten, die tegen ongelukken den kleinsten invloed op de armenzorg gehad. Dit laatste wordt daaraan toegeschreven, dat de aan deze verzekering onderworpen personen reeds vroeger, op grond van den Haftpflicht der ondernemers, in vele gevallen verzorgd waren. De ziekteverzekering had, vooral ten plattelande, betrekkelijk weinig invloed op de armenzorg, omdat, krachtens de bepaling der wet, de arbeiders in den land- en boschbouw slechts krachtens bijzondere gemeentelijke verordeningen aan de verzekering kunnen onderworpen worden en ten plattelande in een groot aantal gemeenten dergelijke bepalingen nog ontbreken.

Ad 2um. In het algemeen zijn zoowel het aantal bedeeden als de kosten der bedeeeling sterk toegenomen (te Berlijn bijv. klom het aantal bedeeden van 1884—1893 van 15 op 35 pCt. der bevolking, terwijl de kosten stegen van 544 op 663 mark per 100 inwoners). Als redenen hiervoor worden opgegeven

dat vele arbeiders (b.v. dienstboden, op zich zelf werkende ambachtslieden, arbeiders in den landbouw) buiten de verzekering staan; dat de uitkeeringen aan de verzekerden, de niet verzekerden minder afkeerig maken van bedeeling; de Pruisische wet van 1891 die de Landarmenverbände verplicht voor de verpleging van hulpbehoevende zieken te zorgen; de stijging in de prijzen der levensmiddelen; de stroom der plattelandsbevolking naar de steden en de hierdoor veroorzaakte werkloosheid, en in het algemeen de gedrukte economische toestanden.

Ad 3um. Een aanvullend optreden van armenzorg nevens de verzekering blijkt zeer veelvuldig voor te komen. Bij de verzekerden volgens de wet op de ongelukkenverzekering is dit vooral het geval met betrekking tot degenen die geen volledige rente ontvangen, en toch als gedeeltelijk invalide geen werk meer kunnen vinden.

Eenstemmig luiden de berichten met betrekking tot de ouderdomsverzekering. Het lage bedrag der uitkeeringen maakt hier in zeer vele gevallen aanvulling door bedeeling onvermijdelijk.

Al blijkt uit het onderzoek dat de verzekeringswetgeving het werk der armenzorg tot op zekere hoogte heeft verlicht en vergemakkelijkt, toch is de eindindruk niet deze, dat men de vraag, door den rijkskanselier gesteld „of tegenover den last welke door de sociaal-politieke wetgeving aan ruime kringen der bevolking is opgelegd, een min of meer gelijke verlichting van druk op ander gebied heeft plaats gehad“, volmondig bevestigend zou durven beantwoorden.

N. R. Ct.

Verband tusschen welstand, sterfte en nataliteit. In aansluiting aan hetgeen te dezer zake in de Juni-aflevering van dit tijdschrift werd medegedeeld (zie blz. 485), moge hier met een enkel woord worden melding gemaakt van de „Sterftecijfers van de stad 's Gravenhage over de jaren 1885--1894“ bewerkt door de heeren Dr. A. H. Pareau, J. Binnendijk en Dr. C. A. Verrijn Stuart, en uitgegeven door de Vereeniging tot verbetering van den gezondheidstoestand te 's Gravenhage. In dit werk toch zijn, voor het eigenlijk 's Gravenhage (zonder Scheveningen), de sterfteverhoudingen onderzocht voor de bewoners der zoogenaamde hofjes (die ongeveer 70 pCt. der Haagsche arbeiders-

bevolking omvatten) en voor de overige bewoners van den Haag, met inachtneming der verschillen in leeftijds-groeping van deze beide bevolkingsgroepen overeenkomstig de methode Kőrösi (zie Econ. 1896 blz. 961), waarbij de geheele Haagsche bevolking als standaard gold.

Het bleek dat de sterfte der hofjesbevolking (19.86 per mille) van die der overige bevolking buiten de gestichten (19.26) slechts weinig verschilde. Rekent men echter de gestichts-bewoners bij de hofjesbevolking dan wordt voor deze groep de sterfteverhouding 21.90. Voor de verschillende leeftijds-groepen vond de Commissie de volgende sterfteverhoudingen, alle per 1000 gelijkbejaarden.

Leeftijdsgroepen.	Bevolking der hofjes (zonder de gestichten).	Bevolking der hofjes incl. (de gestichten).	Overige bevolking buiten de gestichten.
0— 1 jaar . . .	242.55	243.13	218.50
1— 5 jaar . . .	26.43	26.57	24.15
5—20 jaar . . .	3.31	3.99	3.24
20 jaar en ouder	15.88	20.33	16.48

De sterfte in de beide eerste leeftijds-groepen is dus bij de hofjesbevolking belangrijk hooger dan bij de overige bevolking van den Haag. In de jongelings-periode is de sterfte voor beide bevolkingen ongeveer gelijk, terwijl voor de volwassen arbeiders de sterfte schijnbaar geringer is dan van de volwassen overige bewoners van den Haag. Intusschen mag wel worden aangenomen dat de gestichtsbevolking voor een groot deel uit de hofjes wordt gerecruiteerd. Rekent men de gestichtsbevolking in haar geheel bij de hofjesbewoners dan wordt voor alle leeftijds-groepen, doch inzonderheid voor die der volwassenen de sterfteverhouding verhoogd, en maakt in laatstgenoemde groep het verschil ten gunste der hofjesbevolking plaats voor een ten ongunste.

Ondanks hare ongunstiger sterfteverhouding neemt intusschen de Haagsche arbeidersbevolking, door meer geboorte dan sterfte, belangrijk sneller toe dan de overige bevolking van den Haag. Al kon de Commissie de geboortecijfers ook niet rechtstreeks in haar onderzoek betrekken, zij heeft toch langs een omweg kans gezien de nataliteit in en buiten de hofjes te berekenen. Zij vond dat op 1000 inwoners in de hofjes 43.20 geboren voorkomen, en buiten de hofjes 28.03. Ook hier zijn de ge-

stichtsbewoners geheel bij de hofjesbewoners gerekend, en werd dus het ongunstigste geval gekozen. De totale sterfteverhouding voor hofjes- en gestichtsbevolking beliep 21.90, voor die daarbuiten 19.26 per mille. Het blijkt dus dat de ongunstiger sterfteverhouding der eersten meer dan gecompenseerd wordt door haar grooter nataliteit.

Wat de levenloos aangegevenen betreft, vond de commissie op 1000 hofjesbewoners in de 10 jaren 20.2 gevallen, en bij de overige bewoners buiten de gestichten bijna 15. Let men ook hier op de zoo belangrijk hooger nataliteit der eerste bevolkingsgroep, dan blijken de levenloos aangegevenen in verhouding tot de geboren en minder talrijk in de hofjes dan bij de overige bevolking. Een belangrijk feit dat tot nadenken stemt.

S.

Mr. N. G. Pierson over de klassieke Engelsche Economen. In de Juni-aflevering van the Economic Journal komt het verslag voor van de den 24en Maart te Londen gehouden jaarlijksche vergadering van de British Economic Association. Bij die gelegenheid heeft, zooals men zich herinnert, Mr. N. G. Pierson, naar Engelsch gebruik, de after dinner speech gehouden. Aan het verslag dezer rede is het volgende ontleend.

De heer Pierson had als onderwerp gekozen de „klassieke Engelsche oeconomen,” en begon met de opmerking dat de naam klassiek, dien zij droegen; niet geheel verdiend was. De eerste oeconomen moesten liever pioniers heeten. Zij werkten op de in den aanvang eenig mogelijke wijze, nl. ruw. Ricardo zou men een „blundering genius” kunnen noemen. Niet alles wat aan hem glinsterde was goud, doch er liep veel goud onder.

J. S. Mill bracht een humanitair element. Hij was de eerste die den toon van deernis aansloeg, door prof. Marshall herhaald, toen hij als eene der belangrijkste vragen waarmede de oeconomie te maken heeft, stelde „is het noodig dat een groot deel van het volk uitsluitend bezig is met arbeid die geen verheffend karakter draagt?”

Jevons, dien Mr. Pierson schetste als een der grootste Engelsche oeconomen wegens zijn onderzoek van het mechanisme van

vraag en aanbod, stelde niet alleen de werking dezer krachten in het licht, doch toonde tevens aan wat zij niet bewerken kunnen. Juist omdat hij een werk geschreven had vol mathematische beschouwingen, was hij aangewezen om het juiste gemiddelde te vinden tusschen socialisme en onbeperkt laissez aller. Hoe strijdig deze uitersten ook zijn, één ding hebben zij gemeen: beide berusten op onkunde van de werking der oeconomische krachten.

Bagehot zou men kunnen noemen den man van het gezond verstand. Hij heeft aangetoond welke voorwaarden vervuld moeten zijn, zullen de conclusies der abstracte oeconomie door de feiten worden bevestigd. Waar is het, dat Duitsche schrijvers van de historische school in gelijken zin hebben geschreven. Doch Bagehot heeft ingezien wat de Engelsche oeconomen hadden gepresteerd, en wat zij niet konden doen. Hij maakte niet de pretensie iets geheel nieuws te brengen.

In verband met Bagehot tot het bankwezen komende, merkte Mr. Pierson op, dat de Bank Act van 1844 tot op zekere hoogte kon gerechtvaardigd worden door de omstandigheid dat destijds de desposito's in verhouding tot de biljetten van minder beteekenis waren dan tegenwoordig. De wet moest echter steeds worden aangevuld door handhaving van een ongeschreven regel ten opzichte van het bedrag der reserve, die bestemd was om aan opvraging van deposito's het hoofd te bieden. Bagehot heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt voor de ontwikkeling der publieke opinie, welke dezen regel in acht moet nemen. Bij de Nederlandsche Bank is de zaak beter geregeld. De wet eischt hier dat er eene vaste verhouding besta tusschen metaalvoorraad en totale opeischbare schuld — biljetten en desposito's.

De naam van Cairness verbindt zich aan de zaak van den vrijhandel. Nederland is gedurende de laatste halve eeuw aan deze zaak trouw gebleven, en heeft zelfs vóór 20 jaar de differentieele rechten in de koloniën afgeschafte. Met eene beschouwing over de heilzame gevolgen onzer handelspolitiek besloot Mr. Pierson zijne rede.

Nadat het stuk: Europeesche kolonisatie in de tropen en ontginning van Suriname was afgedrukt, werd kennis genomen van het Verslag door de Koloniale Staten van Suriname over de ingediende begrooting uitgebracht en van de op 13 Juli door den heer Conrad, voorzitter der Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, ter opening der algemeene vergadering, gehouden, goeddeels aan Suriname gewijde, in haar geheel in „het Vaderland“ van 14 Juli opgenomen, rede. Ter aanvulling van het boven over Suriname gezegde, wordt op die beide stukken met aandrang de aandacht gevestigd. Op het eerste o. a. omdat men er uit leert, (zie b. v. „Het Vaderland“ van 13 Juli) dat de Koloniale Staten, hoogelijk ingenomen met de aan de heeren de Gelder c. s. verleende concessie, bezwaar zien in de in die concessie opgenomen bepaling dat voor het geologisch en landbouwkundig onderzoek niet mogen gebezigd worden immigranten uit Nederlandsch- of Britsch-Indië. Op het tweede omdat men er uit ziet welke de groote beteekenis is van de beide Musea der Maatschappij van Nijverheid en wat die Maatschappij in den loop der tijden al voor Suriname en Nederlandsch West-Indië in 't algemeen deed en wat van de in 1898 te houden West-Indische Tentoonstelling wordt verwacht.

Q. v. U.

**UITTREKSEL UIT DE TOESPRAAK VAN DEN HEER
W. A. VIRULY VERBRUGGE,
gehouden op het Pomologisch Congres te St. Petersburg.**

In 1894 werd te St. Petersburg een Internationaal Pomologisch Congres gehouden. Het verslag van het dáár verhandelde is eerst dezer dagen verschenen. Ons land was vertegenwoordigd door den heer W. A. Viruly Verbrugge, lid van de Tweede Kamer, en door den onlangs overleden, verdienstelijken Secretaris van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, den heer P. F. L. Waldeck. Het verslag is niet in den handel. Uit den aard der zaak bevat het veel, wat voor ons van minder belang is. Maar de toespraak, gehouden door den heer Viruly Verbrugge in een vergadering van alle congres-leden, geeft een zóó belangrijk overzicht van hetgeen ons land doet op het gebied van tuinbouw, dat de lezers van dit tijdschrift zeker gaarne een uittreksel uit die toespraak zullen lezen.

Na een korte inleiding zeide de spreker het volgende:

2°. Notre pays a le bonheur de vivre sous le régime du système du libre échange.

Nos droits d'entrée ne portent que sur très peu d'articles, et ne dépassent pas en général 5 pCt. de la valeur déclarée, ce qui revient peut-être à 2½ ou 3 pCt. de la valeur réelle ¹⁾, tandis que nous n'avons des accises que sur l'alcool, le sucre, la bière, la viande, le vin et le sel, qui ne rapportent que

¹⁾ Na de wijziging, die de wijze van heffing van onze tariefwet in 1895 ondergaan heeft, is het hier gezegde niet meer van toepassing, en kan men rekenen, dat de waarde, waarover de rechten geheven werden, vrij wel met de werkelijke waarde overeenkomt. Niettemin blijft het natuurlijk juist, wat de spreker zeide, dat de werkelijke waarde van de ingevoerde belaste goederen, in de statistiek van vóór 1896, gerust op het dubbele gesteld kan worden van hetgeen de statistiek aangeeft. (REDACTIE.)

± 42 millions florins, tandis que nous ne percevons aucun droit de sortie.

Qu'est-ce qui résulte de cette situation ?

Il en résulte que les statistiques que le Gouvernement publie sont très défectueuses et ne donnent qu'une vérité très relative ; — mais, parce qu'elles reviennent chaque année, l'augmentation ou la diminution qui en ressortent font une vérité tant soit peu acceptable.

Plus j'ai travaillé sur les chiffres statistiques, plus j'ai éprouvé qu'on peut s'en servir avec quelque précaution, mais justes, je ne crois pas qu'ils le soient, nulle part.

Certainement les statistiques de la population, des décès, des naissances, des mariages sont bonnes, mais tous les chiffres relatifs au commerce et à l'industrie sont défectueux.

Pourquoi nos douanes apporteraient-elles beaucoup de soins à cet égard ?

Comme cela ne paye rien, elles enregistrent ce que l'importateur ou l'exportateur veut bien avoir la bonté de leur dire.

Et comme ceux-ci ont généralement un intérêt à déclarer le moins possible, je suis porté à croire que l'on peut doubler nos chiffres officiels.

Les Gouvernements qui ont le système de la protection, et qui lèvent des droits très forts sont à cet égard dans des conditions meilleures que la Hollande, ce que je ne leur envie nullement, — et je supporte avec résignation la désavantage où je me trouve parce que je crois sincèrement que, pour la Hollande, le système du libre échange et d'un minimum de droits d'entrée est une question de vie ou de mort, une question qui pour nous, comme nation, vivant par le transit, ne peut plus se nommer une question, c'est presque un axiome.

La Hollande restera libre échangiste ou selon moi périclitera.

Une autre chose résulte encore de note situation géographique. Une grande multitude de nos marchandises sont expédiées, par exemple, par l'Allemagne en Russie, et par la Belgique en France.

Eh bien, dans les chiffres de notre commerce avec l'Allemagne et la Belgique, se trouve une grande partie de notre commerce avec la Russie et la France, et voilà une nouvelle raison pour accepter nos statistiques avec beaucoup de réserves et beaucoup de prudence.

Nos importations s'élèvent à 18.000 millions de kilogrammes et nos exportations à 10,000 millions de kilogr., tandis que notre transit s'élève à 3,400 millions de kilogrammes.

Voilà des chiffres éloquentes pour un petit État comme le nôtre.

Nos ports de mer ont vu entrer, en 1892, 9367 navires, dont 7.707 steamers et 1.660 voiliers, avec un tonnage de 17 millions de mètres cubes.

On comprend que les sorties représentent environ les mêmes chiffres.

Voyons maintenant quelle part prennent les produits pomologiques.

Je me sers du terme produits pomologiques parce que c'est la devise de ce Congrès, mais je le prends dans le sens le plus large du mot.

J'y ai compris tout ce qui s'y rapporte de près et de loin.

La Hollande importe pour 2 millions de florins de fèves et de pois, et en exporte pour un peu plus; l'importation des légumes frais, principalement de la Belgique, se monte à 1 million 4 cent mille florins, et l'exportation, principalement pour la Grande Bretagne, à 21 millions deux cent mille florins. Des légumes salés ou conservés, l'importation s'élève à 20.000 florins, l'exportation à 620.000 florins.

Nous importons en fruits frais 27 millions de kilogrammes, en fruits conservés 51 millions de kilogr. et en exportons presque autant, et pour toutes les autres sortes de grains, excepté naturellement les céréales, comme froment et seigle, nos importations ont une valeur de 28 millions de florins, soit 321 millions de kilogrammes, et nous en exportons pour environ 10 millions de florins.

En arbres, principalement fruitiers, nous importons pour 300.000 florins et en exportons pour la somme très respectable de 5.300.000 florins.

On a calculé que plus de 176.000 personnes sont employées dans la pomologie et qu'elles sont payées plus de 46 millions de florins par an.

Certainement nous pourrions exporter davantage, car sur une superficie de 3.250,000 hectares nous comptons 33.000 h. a. pour la production des légumes et 23.000 h. a. pour les arbres fruitiers et jardins.

Nos maraîchers savent tirer trois ou quatre récoltes par an de leurs terrains, ce qui de fait augmente considérablement la quantité des hectares nommés.

Vous sentirez, Messieurs, que la production est trop grande pour notre petite population et que nous devons, par tous les moyens possibles, chercher des consommateurs hors de nos frontières.

Il est évident que ces produits ne peuvent être expédiés à l'état frais que dans les pays qui sont tout près de nous, et que l'Angleterre et l'Allemagne sont, pour ainsi dire, indiquées pour jouir, à bas prix, de notre surabondance.

Mais il y a aussi d'autres moyens pour faire fructifier le labeur de nos producteurs.

La science et l'industrie donnent des moyens efficaces pour utiliser ce qui ne peut être consommé à l'état frais.

Comme dans tous les autres pays, nous séchons, nous salons, et dans l'art de faire des conserves je ne crois pas que nous soyons moins capables que les autres nations.

Aussi ce trafic a pris de grandes dimensions, et dans notre petit pays nous ne comptons pas moins de 29 grandes fabriques qui s'occupent des conserves en boîtes ou en bouteilles, 13 maisons dont 4 d'une grande importance préparent les fruits au sucre et à l'alcool et produisent des confitures délicieuses, tandis qu'il y a une petite centaine de fabriques de jus de groseilles et de divers autres fruits.

Il y a chez nous 32 fabriques qui ne font que saler des choux-fleurs et des cornichons, et une trentaine d'autres sèchent toutes sortes de légumes et de fruits. Dans plusieurs contrées les maraîchers salent eux-mêmes et les tonneaux de légumes salés sont vendus par centaines.

Avant de venir ici, nous avons fait une enquête sur l'extension de cette industrie dans notre pays et notre attente a été surpassée de beaucoup.

Nous avons trouvé dans diverses communes plus de 80.000 couches pour la culture des concombres verts.

La production des raisins de table se pratique, par le temps qui court, du mois de mai jusqu'au mois d'octobre, principalement avec des châssis, qui ont une longueur d'au moins 180.000 mètres.

La culture des oignons de fleurs prend 1.200 hectares et nos jacinthes, narcisses et tulipes ont une réputation européenne.

Voilà en peu de mots l'image de notre patrie au point de vue de la pomologie.

Nos produits, je vous l'assure, sont des meilleurs et propres à figurer dans les expositions du monde entier, tandis que nous accepterons bien volontiers en retour vos pelletteries et vos autres produits.

Nous sommes une nation marchande par excellence, nous acceptons la concurrence, et ferons la guerre commerciale avec opiniâtreté.

L'échange et le commerce ne se font pas sans efforts persévérants, ne se font pas sans l'étude des besoins et des désirs des nations — ils ne se font pas, sans la guerre; eh bien, Messieurs, nous, nous voulons cette guerre pour le bonheur de tous. Non pas la guerre atroce qui détruit et ruine les peuples, qui porte la malédiction dans les rangs les plus élevés, ainsi que dans les rangs du peuple les plus humbles et les plus soumis; — qui porte la terreur et les pleurs dans les familles et fait trembler les mères pour leurs fils.

Non pas la guerre douanière avec des tarifs exclusifs, qui enrichissent peut-être quelques producteurs, mais qui ne peuvent être qu'une entrave au bien-être général, qui renchérissent les denrées et les écartent aussi bien de la chaumière du paysan, que des palais des classes les plus hautes.

Mais la guerre que nous souhaitons c'est pour être le premier dans la meilleure et la plus grande production dans l'intérêt de tous; — la guerre pour obtenir la couronne du vainqueur dans l'art d'arracher à la terre la plus grande production possible, et de faire marcher l'industrie dans la voie de conserver les aliments aux prix les plus bas, pour le bonheur des campagnes, aussi bien que des grands centres peuplés des nations.

Nous prêchons cette guerre, pacifique mais difficile, parce qu'elle réunit, par ses bienfaits, tous les peuples, et engendre la vie et le bonheur, parce qu'elle fait fraterniser le producteur avec le consommateur, dont l'un ne peut subsister sans l'autre, parce qu'elle fait germer dans les âmes et surtout dans les cœurs des sentiments de bienveillance et de respect les uns pour les autres.

Importation générale 1892.

MARCHANDISES.	Poids. Kilos.	Valeur florins.
Fruits d'arbres frais	28.748.003	—
» » d'autres	47.529.217	—
<i>Importation pour consommation directe (sans entrepot).</i>		
Arbres, plantes, arbrisseaux, fleurs et oignons de fleurs franc.	—	311.828
Légumes frais et secs	4.467.111 (à florins 30 100 kilos.)	1.340.134
Légumes conservés 5 pCt.	—	18.941
Fruits frais ou secs (non pas prunes, figes, raisins de corinthe ou amandes) . . 5 pCt.	—	1.033.138
Fruits frais ou secs franc.	184.659 (à florins 25 100 kilos.)	46.164
Fruits salés ou en conserves, à l'eau de vie, vinaigre ou saumure. 10 pCt.	—	12.136
Fruits conservés avec sirop ou sucre fl. 18 100 kilos.	5.427 (à florins 200 100 kilos.)	10.854
Oignons et semences de fleurs et semences de jardin franc.	232.000 (à florins 100 100 kilos.)	232.000
Semences de foin franc.	2.248.354 (à florins 30 100 kilos.)	674.507
Semences de trèfle et de spergule. . franc.	1.458.558 (à florins 43 100 kilos.)	627.180
Colza et navette franc.	441.069 (à florins 320 30 kilos.)	4.704.736
Conserves	—	212.900

Exportation générale 1892.

MARCHANDISES.	Poids. Kilos.	Valeur florins.
Fruits d'arbres frais	34.779.235	—
» » autres	27.129.531	—
Semences	137.219.175	—
<i>Exportation directe (sans entrepôt).</i>		
Arbres, arbrisseaux, fleurs, oignons de fleurs	—	5.295.315
Légumes frais ou secs	70.781.199 (à florins 30 100 kilos.)	21.234.600
Conservés	935.361 (à florins 67 100 kilos.)	626.691
Fruits d'arbres, frais ou secs.	17.398.570 (à florins 5 100 kilos.)	869.928
Fruits, tout les autres	58.052 (à florins 25 100 kilos.)	24.513
Fruits salés ou conservés à l'eau-de-vie, vinaigre ou saumure	18.011 (à florins 112 100 kilos.)	20.173
Fruits conservés au sirop ou sucre	11.247 (à florins 200 100 kilos.)	22.494
Oignons et semences de fleurs et semences de jardin	317.360 (à florins 100 100 kilos.)	317.360
Semences de foin	1.770.328 (à florins 30 100 kilos.)	531.098
Semences de trèfle	646.193 (à florins 43 100 kilos.)	277.863
Colza et navette	14.002.860 (à flor. 14½ 100 kilos.)	2.030.415
Conserves	—	4.755.792
<i>Commerce transitoire avec transbordement,</i>		
Fruits d'arbres frais	4.367.013	—
» » autres	19.326.753	—
<i>Commerce transitoire sans transbordement.</i>		
Fruits d'arbres frais	8.167.675	—
» » autres	7.698.412	—

HET BENTHAMSCHE STELSEL GEAMENDEERD.

Wanneer men aftrek maakt voor het deel dat werkelijk tot levensonderhoud vereischt wordt, dan wordt alleen belasting geheven van het excedent daarboven; en indien dat excedent eene matige belasting niet kan dragen dan ligt de fout natuurlijk in te geringen aftrek.

(Handelingen St.-Gen. 1896—97 II bl. 1148).

Met de bovenstaande woorden verdedigde, bij de beraadslaging in de 2^{de} Kamer over het wetsontwerp tot regeling der financiële verhouding tusschen het Rijk en de gemeenten, de Minister van Binnenlandsche Zaken het Benthamsche stelsel tegen het verwijt, dat kleine inkomens te zwaar zouden moeten belast worden.

Het komt mij voor dat deze redeneering des Ministers onjuist was. Immers de grief was, dat bij een juist cijfer van aftrek, een juiste grens derhalve waar de belastingheffing aanvangt, bij kleine inkomens een te zware druk kan bestaan, dien men niet bij machte is weg te nemen. Ging men nu op raad van den Minister het cijfer van den aftrek verhoogden, dan zoude wel de ééne fout verdwijnen, doch eene nieuwe fout ontstaan in zooverre als de aanvang der belastingheffing nu te hoog gesteld zoude zijn. De erkenning daarvan ligt eigenlijk in de uitspraak des Ministers zelve besloten; hij toch stelde het geval dat het excedent eene matige belasting niet kan dragen terwijl de aftrek gemaakt is voor het deel dat werkelijk tot levensonderhoud vereischt wordt; natuurlijk kan nu het geneesmiddel niet liggen in het wijzigen van den aftrek.

Daar de Minister het geval stelde, mag ik aannemen dat het ook naar zijne meening geen casus non dabilis is. Het staat dus wel vast, dat in het Benthamsche stelsel bij

een juist cijfer van den aftrek de laagst belastbare inkomens soms te zwaar moeten getroffen worden. In het belangrijk artikel van Prof. Rahusen, voorkomende in de April aflevering van dit tijdschrift, werd daarop uitvoerig gewezen, en bracht deze omstandigheid den schrijver tot de uitspraak dat het Bentham'sche stelsel in de meeste gevallen geene aanbeveling verdient.

Dit stelsel is nu echter juist onlangs door de wet voor alle gemeenten verplicht gesteld bij het inrichten harer belastingen, en het is mij om die reden nuttig voorgekomen te onderzoeken, of er niet een middel was om met behoud van dat stelsel aan het erkende gewichtige bezwaar te gemoet te komen.

Bij het Bentham'sche stelsel hangt alles af van twee factoren, de aftrek en de percentage. Om zich daarvan rekenschap te geven schijnt het mij niet onbelangrijk om na te gaan welk bedrag in elke volgende klasse van inkomen méér moet betaald, dan hetgeen in evenredigheid tot de voorgaande klassen, zoude geheven worden.

Neemt men voor elke f 100 inkomen méér, een nieuwe klasse aan, dan zullen de bovenbedoelde bedragen, uitgedrukt in guldens, voor de opvolgende klassen, aanvangende van f 100 op f 200, uitgedrukt worden door de reeks:

$$\frac{1}{1} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{3} \quad \frac{1}{4} \quad \frac{1}{5} \text{ enz.}$$

en wel voor het geval dat de aftrek bedraagt f 100 en de percentage 1 pCt.

Zoo zal tusschen f 400 en f 500 de belasting verhoogd worden met $\frac{1}{4}$ gulden of 25 cents, tusschen f 500 en f 600 met 20 cents tusschen f 1300 en f 1400 met $\frac{1}{15}$ gulden of nog geen 8 centen. Wil men hetzelfde nagaan voor een grooter cijfer van aftrek en een hooger percentagecijfer, dan behoeft men slechts de getallen van bovenstaande reeks met beide deze cijfers te vermenigvuldigen.

Is bv. de aftrek f 400 en de percentage 5 pCt. dan worden bovenstaande getallen 20 maal zoo groot. Aanvangende bij een inkomen van f 400 op f 500, verkrijgt men dan: $\frac{2^0}{4}$ $\frac{2^0}{5}$ $\frac{2^0}{6}$ enz., of f 5.—, f 4.—, f 3.33 f 2.86 f 2.50 f 2.22 f 2.— enz. of uitgedrukt in percenten van het inkomen: 1.—, 0.67, 0.48, 0.36, 0.28, 0.22, 0.18.

Dergelijke becijferingen toonen duidelijk aan hoe de pro-

gressie in de allereerste klassen buitenmate sterk is om weldra in het niet te verloopen.

Wanneer de Minister wensch het excedent ook in de laagste klasse niet onmatig te belasten dan kan het Benthamsche stelsel, zooals hij zich dat voorstelt aan zijn wensch niet voldoen. Bij een aftrek van f 400 en een percentage van 5 pCt. is een inkomen van f 400 geheel vrij, doch moet van elke f 20 daarboven f 1 aan den fiscus worden afgestaan. Ik acht zulks onmatig.

Wanneer men meent het Benthamsche stelsel theoretisch te kunnen verdedigen gaat men uit van de veronderstelling dat alle belastingschuldigen een gelijk bedrag voor noodzakelijke behoeften noodig hebben, en dat elk inkomen dat boven dat bedrag genoten wordt door allen gelijkelyk tot de vervulling van niet-noodzakelijke behoeften kan aangewend worden. In onze georganiseerde maatschappij is daarvan echter geen sprake.

In de eerste plaats, omdat waar de middelen tot instandhouding van het leven ontbreken, de liefdadigheid en de armenwet in het ontbrekende voorzien. Men kan dus wel vaststellen een bedrag dat voor noodzakelijke kosten behoort aangewend te worden, maar of zulks nu ook inderdaad geschiedt, of niet menigeen meer dan hem past zijn eerste inkomen voor andere doeleinden besteedt, mag betwijfeld worden. Voor dezulken zoude vrijstelling eigenlyk onnoodig zijn.

De noodzakelijke kosten zijn dus voor inkrimping vatbaar. Maar naar den anderen kant zetten zij zich binnen zekere grenzen uit, bij toeneming van het inkomen. Eén voorbeeld zal wel voldoende zijn om dit aan te toonen. Ik stel daartoe de vraag: behooren ingeval van ziekte de kosten voor geneeskundige hulp tot de noodzakelijke kosten voor levensonderhoud? Die vraag zal wel door ieder bevestigend beantwoord worden. Welnu, die kosten vallen weg voor hem die ze niet betalen kan omdat hij kosteloos geneeskundige hulp erlangt. Wie iets betalen kan, betaalt een kleinigheid in zijn »bos». Wie niet in een »bos» is, ontvangt van zijn medicus, als zijn inkomen bescheiden is, ook een bescheiden nota. Maar voor wien het wel betalen kan klimt de post voor genees- en heilkundige hulp, met inbegrip van de rekening des apothekers, tot een bedrag van meer betee-

kenis, zonder daardoor het karakter van noodzakelijke kosten voor levensonderhoud ook maar eenigzints te verliezen.

Men kan dus wel een cijfer vaststellen van het inkomen, dat geheel voor noodzakelijke kosten behoort besteed te worden, en waarvan men daarom geene belasting wil heffen; men kan dat cijfer zoodanig bepalen, dat het niet alleen noodig maar ook voldoende voor levensonderhoud is, maar men heeft niet het recht nu tevens te verklaren, dat datzelfde cijfer eveneens geldt voor hen die een grooter inkomen hebben.

Met die omstandigheid is geen rekening gehouden bij de formuleering van de eischen waaraan in het vervolg de gemeentelijke inkomstenbelastingen zullen moeten voldoen.

De vraag rijst echter of niet met inachtneming van die eischen toch het gewenschte resultaat te verkrijgen zij:

Ik wees er reeds op, dat het bedrag voor noodzakelijke kosten veel hooger zoude zijn dan gemeenlijk wordt aangenomen, indien niet aan hem, die ze niet betalen kan, tal van diensten kosteloos of beneden den kostenden prijs bewezen werden. Doch niet alleen aan den on- en minvermogende; de gemeenschap bewijst diensten aan allen; bovendien heeft een ieder het vrij genot van alles wat de gemeenschap in den loop der eeuwen ten gemeenen nutte heeft gesticht.

Als het inkomen gemeten wordt door de geldswaarde van hetgeen genoten wordt, dan behoort men elks inkomen, berekend volgens de gewone regelen, te verhoogen met een zekere som voor zijn aandeel in het vrij genot van de diensten en bezittingen der gemeenschap. Eerst daardoor zal men verkrijgen de juiste verhouding voor het berekenen van den aanslag.

Voor die verhooging van het inkomen mag geen belasting betaald worden; in de percentsgewijze berekening van den aanslag komt daardoor derhalve geene wijziging. Alleen de aftrek zal iets anders worden, waardoor naar mijne meening aan het denkbeeld, dat aan het Bentham'sche stelsel ten grondslag ligt, eene volmaakt juiste toepassing verzekerd zal worden.

Ik wil door een voorbeeld mijne bedoeling duidelijk maken.

Stel dat bij de gewone toepassing van het Bentham'sche stelsel de aftrek bepaald is op f 400, dan wordt voor een inkomen van f 500 betaald over f 100 dus over $\frac{1}{5}$ deel, voor

een inkomen van f 600 over f 200 dus over $\frac{2}{3}$. Voor f 700 wordt het over $\frac{3}{4}$ enz.

Is de percentage 5 pCt. dan wordt de aanslag dus

$$\text{voor f 500} \dots \frac{1}{3} \times 500 \times 5 \text{ pCt.} = \text{f } 5.--$$

$$\text{" - 600} \dots \frac{2}{3} \times 600 \times 5 \text{ " } = -10.--$$

$$\text{" - 700} \dots \frac{3}{4} \times 700 \times 5 \text{ " } = -15.-- \text{ enz.}$$

Laat mij nu echter aannemen, dat voor de berekening van het deel van het inkomen waarover betaald moet worden, zoowel het inkomen als de aftrek verhoogd worden met bv. f 500. Dan zal voor een inkomen van f 500 betaald moeten worden over $(500 + 500) - (400 + 500)$ dus over $\frac{1}{10}$ deel, voor een inkomen van f 600 wordt het $(600 + 500) - (400 + 500)$ dus over $\frac{2}{11}$. Voor f 700 zal het zijn $\frac{3}{12}$ enz.

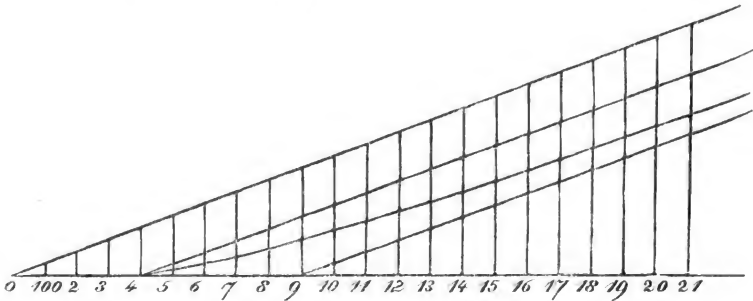
Is de percentage wederom 5 pCt. dan is de aanslag dus

$$\text{voor f 500} \dots \frac{1}{10} \times 500 \times 5 \text{ pCt.} = \text{f } 2.50$$

$$\text{" - 600} \dots \frac{2}{11} \times 600 \times 5 \text{ " } = -5.45$$

$$\text{" - 700} \dots \frac{3}{12} \times 700 \times 5 \text{ " } = -8.75 \text{ enz.}$$

Op graphische wijze doet zich het onderscheid der beide berekeningen als volgt voor:



Wanneer op de horizontale lijn de opvolgende inkomens telkens van f 100 worden uitgezet, en de verticale lijn bij 100 opgaande het percentagecijfer aangeeft, dan zal de bij O schuin naar boven getrokken lijn de volgende verticale lijnen zoodanig snijden, dat zij den aanslag voor elk opvolgend inkomen bij toeneming van f 100 voorstellen, indien er geen aftrek is. Trekt men bij 400 eene lijn schuin naar boven even-

wijdig aan de andere, dan zal deze van den aanslag afsnijden het deel dat bij een aftrek van f 400 vrijvalt. Doet men hetzelfde nogmaals bij 900 dan zal deze op hare beurt van den aanslag afsnijden het gedeelte dat vrij valt als de oorspronkelijke aftrek van f 400 met f 500 verhoogd wordt. Het overblijvende gedeelte van de verticale lijnen stelt dus den aanslag voor bij een totaal aftrek van f 900. De lijn nu, die, aanvangende bij 400 tusschen de beide anderen in schuin naar boven gaat geeft op de verticale lijnen den aanslag aan, indien bij een aanvankelijke aftrek van f 400, voor de berekening van den aanslag, zooals hiervoren is toegelicht, inkomen en aftrek ieder met f 500 verhoogd zijn.

Men ziet dat deze laatste lijn, die bij 400 de bovenste lijn raakt terstond eene richting aanneemt naar de onderste schuine lijn. Naarmate zij echter die lijn nadert, zal zij er meer en meer evenwijdig mede gaan loopen, met dit gevolg, dat zij hoe nabij ten slotte daaraan komende haar nooit zal raken. Wat men op deze wijze bereikt is dus dit, dat men bij het kleinste belastbare inkomen een aftrek toepast van f 400, doch dat men bij steiging van het inkomen ook het cijfer van den aftrek zeer geleidelijk laat toenemen tot een grens, die de f 900 nooit geheel bereikt.

Dit nu is naar mijne meening de zuivere toepassing van het denkbeeld, dat aan het Bentham'sche stelsel ten grondslag ligt. Zooals ik boven meen aangetoond te hebben, is het bezwaarlijk te ontkennen, dat in onze geordende maatschappij, de noodzakelijke kosten, waarvoor men geen belasting wil heffen, afnemen bij het kleiner worden van de inkomens, en wel aanvankelijk bij de grootere inkomens onmerkbaar doch bij de kleinste inkomens vrij sterk. Die werkelijkheid wordt naar mij voorkomt door de kromme lijn in bovenstaand figuur volkomen getrouw gevolgd.

De richting van die lijn is blijkbaar afhankelijk van het bedrag van den aftrek en het bedrag waarmede het inkomen verhoogd wordt en wel wordt de strook waarbinnen de lijn zich beweegt bepaald door de hoegrootheid dier beide bedragen, terwijl binnen die strook de richting bepaald wordt door hunne verhouding onderling.

Om die lijn te bepalen kan men de formules zoeken, die

aangeeft wat voor elk inkomen van den percentsgewijs berekenden aanslag zal worden afgetrokken.

Noemen wij daartoe

het bedrag van den aftrek . . . a

het percentage cijfer p

dan wordt bij de gewone toepassing van het Benthamsche stelsel voor elk inkomen de percentsgewijs berekende aanslag verminderd met een bedrag $p \times a$.

Bij toepassing van het hiervoren aangegeven denkbeeld komt er een derde factor bij, namelijk het bedrag waarmede inkomen en aftrek verhoogd worden. Noemen wij dat bedrag i. Dan zal de formule

$$p \times (a + i) \times \frac{1}{1 + i}$$

aangeven welk bedrag voor het inkomen I, van den percentsgewijs berekenden aanslag zal worden afgetrokken.

Met behulp van deze formule kan nu de juiste richting van de in vorenstaand figuur getrokken kromme lijn worden nagegaan. Wij vinden er door bevestigd dat de verhooging met het bedrag i op den aanvang der belastingplichtigheid geen invloed heeft. Immers voor het inkomen $I = a$ wordt de waarde der formule $p \times a$. Voor dat inkomen alzoo raakt de kromme lijn de bovenste der beide schuine lijnen. Evenzoo blijkt er uit, dat naar mate het inkomen grooter wordt, de kromme lijn de onderste der beide schuine lijnen nadert; immers naar gelang I grooter wordt in verhouding tot i nadert de formule de waarde van $p \times (a + i)$. Voor de groote inkomens staat het dus vrij wel gelijk als of een aftrek van $a + i$ ware toegepast.

Bij de kleine inkomens wordt nu echter bij een betrekkelijk lagen aftrek een veel geleidelijker progressie verkregen.

Nemen wij als voorbeeld een aftrek $a = f 300$, bij een percentagecijfer $p = 5$. Stel nu voorts dat eene verhooging van het inkomen (en van den aftrek) worde toegepast $i = f 500$.

Volgens bovenstaande formule wordt dan voor een inkomen I van den percentsgewijs berekenden aanslag afgetrokken

$$\frac{5}{100} \times (300 + 500) \times \frac{1}{1 + 500} \text{ of } f 40 \times \frac{1}{1 + 500}$$

Voor een inkomen van $I = f 500$ zal bv. de aftrek bedragen $f 40 \times \frac{5}{10}$ of $f 20$.

In het volgend staatje staat in de eerste kolom vermeld het bedrag dat bij een gewone aftrek van $f 300$ en een percentage van 5 gegeven wordt en in de tweede kolom wat gegeven zal worden indien bovendien de verhooging van $f 500$ wordt toegepast, met vermelding achter elk bedrag welk percentage berekend over het geheele inkomen gegeven wordt.

Inkomen	Aftrek $f 300$.—	Aftrek $f 300$.—	Verhooging $f 500$.—
f 400.—	f 5.—	1.25 pCt.	f 2.23 0.55 pCt.
- 500.—	- 10.—	2. "	- 5.— 1.— "
- 600.—	- 15.—	2.50 "	- 8.18 1.36 "
- 700.—	- 20.—	2.86 "	- 11.67 1.67 "
- 800.—	- 25.—	3.12 "	- 15.38 1.92 "
- 900.—	- 30.—	3.33 "	- 19.29 2.14 "
- 1000.—	- 35.—	3.50 "	- 23.34 2.33 "
- 1100.—	- 40.—	3.64 "	- 27.50 2.50 "
- 3000.—	- 135.—	4.50 "	- 115.70 3.85 "
- 80000.—	- 3985.—	4.98 "	- 3960.25 4.95 "

Ik richt nu het staatje nog anders in, om te laten zien, onder verwijzing naar de woorden boven dit opstel geplaatst, hoe percentsgewijze het excedent getroffen worden zal, en tevens welke belasting van de laatsttoegevoegde $f 100$.— gegeven zal worden.

Bij de gewone toepassing van een aftrek van $f 300$.— is zulks natuurlijk onnoodig aangezien elk excedent daar steeds met 5 pCt. getroffen wordt.

Door toepassing van de verhooging is er een geleidelijke stijging zooals het volgend staatje doet zijn.

Inkomen	Excedent	Aanslag	Percentsgewijs over het excedent.	Belasting der laatst toegevoegde $f 100$.
f 400.—	f 100.—	f 2,23	2,23 pCt.	2,23
- 500.—	- 200.—	- 5,—	2,50 "	2,77
- 600.—	- 300.—	- 8,18	2,73 "	3,18
- 700.—	- 400.—	- 11,67	2,92 "	3,49
- 800.—	- 500.—	- 15,38	3,08 "	3,71
- 900.—	- 600.—	- 19,29	3,21 "	3,91
- 1000.—	- 700.—	- 23,34	3,34 "	4,05
- 1100.—	- 800.—	- 27,50	3,44 "	4,16
- 3000.—	- 2700.—	- 115,70	4,29 "	4,90
- 80000.—	- 79700.—	- 3960,25	4,97 "	4,9997

Nu behoeft men dus niet den aftrek te hoog te nemen alleen om het excedent niet onmatig te belasten.

Indien het denkbeeld, dat ik kortelijk ontwikkelde, bijval vindt, zal zich de vraag voordoen of volgens de tegenwoordige redactie van art. 243 Gemeentewet eene belasting-verordening op deze wijze ingericht kan toegelaten worden. Voor eene bevestigende beantwoording dier vraag is veel te zeggen. Immers het voor alle inkomens gelijke bedrag waarmede zij verhoogd worden, vormt inderdaad een deel van het inkomen; zoodat tegen die verhooging geen bezwaar kan bestaan. Evenzeer blijft men zich houden aan het voorschrift om een voor alle inkomens gelijk bedrag af te trekken.

De eenige reden van twijfel, kan slechts hierin bestaan dat men den percentsgewijzen aanslag berekent naar een inkomen I, terwijl men voor den aftrek dat inkomen (doch tegelijker tijd ook den aftrek) verhoogt met een bedrag i.

Is dit laatste niet geoorloofd dan gevoel ik dat mijn voorstel althans voor gemeenteverordeningen op dit oogenblik praktische beteekenis mist.

Toch zal het ook in dat geval, naar ik hoop zijn nut kunnen hebben, daar het, in aansluiting aan de denkbeelden reeds door Prof. Rahusen ontwikkeld, een nieuw en eenvoudig middel aan de hand doet om met behoud in hoofdzaak van het Benthamsche stelsel, daarin eene aanmerkelijke verbetering aan te brengen.

Haarlem, Juni 1897.

JOH. ENSCHEDÉ.

DE ORANJEBOND VAN ORDE EN ANDERE SOORT- GELIJKE STICHTINGEN.

Bij het bespreken, in *„de Economist“* van November 1896, van den *„Oranjobond van Orde en zijne stichtingen“* veroorloofden wij ons (zie aldaar blz. 834) op te komen tegen de *„toekenning van onmiddelijk ingaanden eigendom aan de op de gronden der vereeniging gevestigde gezinnen.“* Gelijk te verwachten was en in *„de Economist“* van Februari jl., p. 210 ¹⁾ werd geconstateerd, kwam de groote voorstander van dat beginsel, 's Bonds toenmalige eere-voorzitter BRUYN VAN ROZENBURG tegen dat betoog op. Hij bepleitte zijn denkbeeld op nieuw in de *„Nieuwe Apeldoornsche Courant“* van 27 Januari jl. en blijkens het in dat blad van 30 Januari opgenomen jaarverslag der Apeldoornsche vereeniging *„Gemeentebelang“*, waarvan de heer B. v. R. Voorzitter was, was ook die vereeniging vóór dat denkbeeld.

In dat blad van 24 Maart jl. wijst hij er op dat op een der in Juli dezes jaars te Brussel te houden congressen, bij het behandelen van vraagpunten betreffende goede en goedkope arbeiderswoningen, o. a. deze vraag is aan de orde gesteld: *„Moeten de woningen het eigendom blijven van den bouwheer of het eigendom worden van den bewoner? En in welke gevallen en onder welke omstandigheden dient dit laatste te geschieden? Is het verkieselijk om den eigendom van het onroerend goed over te dragen aan den bewoner zoodra hij het pand betreft, dan wel eerst bij de betaling van den laatsten jaartermijn? Deze vraag behandelen uit een economisch, een fiscaal en een juridisch oogpunt“* Mogelijk waagt hij eene beantwoording dier vragen of zal aan de debatten deelnemen.

¹⁾ Over welk artikel zie *„Sta Pal!“* van 27 Februari.

In Juli 1896 had de heer B. v. R. aan het Algemeen Bestuur van den Bond eene mij eerst onlangs onder de oogen gekomen »Memorie toegezonden ter verdediging zijner stelling »dat eigendom van huis en hof voor den arbeider en het »hulpbehoevende gezin ten platten lande is aangewezen als »middel ter bereiking van wat de »Oranjobond van Orde» »zich o. m. voorstelt: bestrijding der sociaal democratie, »zedelijke, geestelijke en stoffelijke opheffing van 't volk, en »'t daardoor scheppen van betere maatschappelijke toestanden »en verhoudingen »

Voor al die »Memorie,» waarin zulk een groot aantal argumenten en autoriteiten voor het denkbeeld van eigendoms-toekenning zijn bijeengebracht, komt mij hoogst belangrijk voor. Zij schijnt echter de meerderheid van het bondsbestuur niet van de juistheid van de inzichten van den heer B. v. R. te hebben kunnen overtuigen (evenmin als zij het mij zou hebben gedaan omdat daarin wel veel belangrijks vóór de eigendomstoekenning werd aangetroffen maar geene afdoende wederlegging der bekende, in mijn eerste stuk geciteerde bezwaren daartegen).

Hij adstrueerde zijne meening nader in de »Nieuwe Apeldoornsche Courant» van 12 December 1896 27 en 30 Januari 1897. Zie ook dat blad van 24 Maart, 24 April en 10 Juli ¹⁾ Hij kon echter de meerderheid der bestuursleden niet in zijn inzicht doen deelen, en in Februari jl. berichtten de dagbladen, naar aanleiding van artikelen in het weekblad »Sta Pal», dat de heer Bruyn van Rozenburg was afgetreden als bestuurslid en als eere-voorzitter van den bond. In »Sta Pal!» van 13 Februari las men o. a.: »De stichtingen van Bescheiden Heidegeluk,» waarvan de heer B. v. R. de geestelijke vader is, zijn gegrond op het stelsel van direct ingaanden persoonlijken eigendom. Aan het Dagelijksch Bestuur van den Bond is gaandeweg overtuigend gebleken, dat dit stelsel, hoe bekoorlijk ook in theorie, in de praktijk niet die waarborgen voor het geluk der individuën en de zekerheid van het aan-

¹⁾ In de beide laatste nummers bespreekt hij van Eedens betoog vóór Rijkshoeven (zie Gids van Febr. jl.) en zegt aan de zijde te staan van diens bestrijders van den Broek en anderen.

gewende kapitaal geeft, die er oorspronkelijk van werden verwacht." Het Dagelijksch Bestuur achtte zich dus tot het nemen van ingrijpende maatregelen verplicht en betoogde dit nader in "Sta pal!" van 20 Februari tegenover den heer B. v. R., die geschreven had dat niet zoozeer de omzetting van eigendom in huur hem tot uittreden genoopt had, als wel de omstandigheid dat daartoe was overgegaan alvorens het Algemeen Bestuur omtrent zijne bovenaangehaalde Memorie van Juli 1896 uitspraak had gedaan.

Meer daaromtrent wordt aangetroffen in het op de algemeene vergadering van den Oranjabond van Orde van 22 Mei jl. uitgebracht jaarverslag. Op pag. 8—9 van dat verslag leest men dat de Bond aanvankelijk den werkmán tot eigenaar wilde maken. "Dan, de ervaring heeft geleerd dat dit veelgeprezen systeem in de praktijk op zoovele bezwaren stuit, dat het Bondsbestuur geen vrijheid vindt verder in deze richting voort te gaan. Het is een lot uit de loterij als men een werkmán vindt, wien zonder schade en voor hem zelf en voor het kapitaal, hetwelk ten zijnen behoeve wordt aangewend, de directe in eigendom verkrijging kan worden toevertrouwd. . . . Zelfs in het beste geval is het bezit in-eigendom slechts in ideëelen zin beter dan het bezit in-erfpacht, werwaarts door het Bondsbestuur, met voorafgaande in-huurgeving, zal worden heengestuurd ten behoeve van diegenen; die als goede huurders bewijzen wat zij als erfpachters zullen zijn" "Naar dit stelsel zullen de Apeldoornsche stichtingen worden hervormd."

In het geschil tusschen den heer B. v. R. en het Dagelijksch Bestuur van den Bond over het tijdstip waarop tot die hervorming werd besloten en over de vraag of het Dagelijksch Bestuur bevoegd was ter zake eene beslissing te nemen alvorens het Algemeen Bestuur zijne meening had kenbaar gemaakt, treden wij liefst niet, omdat dat punten zijn van meer huishoudelijken aard die in den boezem der vereeniging dienen uitgemaakt. En in elk geval is de handeling van het Dagelijksch Bestuur gehomologeerd door het Algemeen Bestuur, dat in het Verslag, pag. 9 schreef: "Het Algemeen Bestuur acht de Bondsbelangen, bij verdere toepassing van het stelsel Persoonlijk Eigendom, in gevaar en tracht dit gevaar alleens

tot kleinere proportiën terug te brengen, omdat zijne verantwoordelijkheid er ten nauwste bij betrokken is."

Dat wij de ingevoerde hervorming zelve: het in huur of in erfpacht geven van huis en hof in plaats van het in eigendom geven daarvan, goedkeuren, volgt uit de opmerkingen welke wij ons in ons vorig artikel tegen die eigendomstoekenning veroorloofden. Maar met het Bestuur betreuren wij het zeer, hoezeer het ook begrijpelijk vindende, dat de heer Bruyn van Rozenburg, die zich voor den Bond, inzonderheid voor de stichtingen te Apeldoorn, zoo bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt, niet heeft kunnen besluiten zich in den nieuwen koers, welken de Bond meende te moeten inslaan, te schikken en zijne zorgen aan den Bond te blijven wijden.

Er is in deze geheele zaak meer dat wij betreuren.

Voor en tegen het beginsel van dadelijk ingaanden persoonlijk eigendom, eene belangrijke sociaal-economische quaestie, is meer te zeggen dan tot nu toe door den heer Bruyn van Rozenburg en zijne tegensprekers in meestal korte artikels in dag- of weekbladen en ook nu in het thans besproken jaarverslag van den Oranjabond is aangevoerd. Mogelijk wordt de heer Bruyn van Rozenburg door ouderdom en minder goeden gezondheidstoestand verhinderd zijne denkbeelden zoo krachtig te verdedigen als wel wenschelijk zou zijn. Maar voelt hij zich nog tot arbeiden in staat, dan zouden we hem wel in overweging willen geven te trachten zijne denkbeelden in een flink betoog, waarin het voor en tegen der zaak goed van alle zijden wordt bekeken, uiteen te zetten. Zoodanig betoog zou natuurlijk tegenspraak, in de eerste plaats van den Oranjabond, uitlokken. Maar het zou tot een grondig principieel debat aanleiding kunnen geven, dat de publieke meening omtrent de zaak vestigde.

Al had de Oranjabond thans zoodanig betoog van den heer Bruyn van Rozenburg niet te bestrijden, toch betreuren we het dat die Bond in het verslag, waarin vermeld werd dat het stelsel van persoonlijk-eigendoms-toekenning verlaten en dat van in huur- of in erfpacht-geving aangenomen was, niet uitvoeriger, grondiger heeft toegelicht waarom dat is gedaan. Door zoodanig betoog, desnoods in eene afzonderlijke bijlage, zou het jaarverslag, naar onze bescheiden meening, heel wat

in belangrijkheid gewonnen en bijgedragen hebben om dat vraagstuk tot klaarheid te brengen.

Maar we hebben meer grieven tegen den Oranjobond van Orde. Op hem is, naar onze bescheiden meening, wel eenigzins toepasselijk het: *Qui trop embrasse, mal étreint*. Uit ons artikel van November 1896 en het vervolg daarin in „de Economist“ van Februari jl. pag. 209, blijkt dat de Bond zich er niet toe bepaalt door stichtingen als die te Apeldoorn direct en indirect werkzaam te zijn tot verbetering van de positie van den minderen man, doch dat hij tevens optreedt als bestrijder van het socialisme, verzoening wil brengen tusschen hoog en laag, dat doel wil trachten te bereiken door het aankweken van een beteren geest en het bevorderen van sociale hervorming door daden, en dat een van die daden zou zijn het in het leven roepen van „Arbeidskassen.“ Vergelijk men het hierboven besproken jaarverslag met het vorige, dan ziet men dat van alles zoo wat niets verwezenlijkt is. Op de eerste bladzijde van het jongste jaarverslag moet dan ook worden getuigd: „Hij (de Bond) kwam, trots omvangrijken, dikwijls, eigenlijk voortdurend zeer afmattenden arbeid, inderdaad al heel weinig verder.“

Zou dit niet een gevolg zijn hiervan en dat hij te veel op zijne horens nam en dat hij aan het werk toog zonder voldoende uitgewerkt plan?

Waarom niet, zoo veroorloven wij ons te vragen, de stichtingen te Apeldoorn tot meer volmaking gebracht en uitgebreid alvorens er naar te streven soortgelijke stichtingen ook elders tot stand te brengen? Waarom althans zich niet, ten minste aanvankelijk, tot soortgelijke stichtingen bepaald en zich met zoovele andere zaken bemoeid?

Mogelijk antwoordt het Bestuur dat het bekende verschil van meening dat bestond tusschen de meerderheid van het Bestuur en den heer Bruyn van Rozenburg er vermoedelijk toe medewerkte om de pogingen om stichtingen van „Bescheiden Heidegeluk“ te Almelo, Winterswijk en Amersfoort (zie Verslag pag. 7) te doen mislukken. Mijn weder-antwoord zou zijn: laat de Bond, nu die quaestie, ten gevolge van de uittreding van den heer Bruyn, van de baan is, zich geheel wijden aan de volmaking en uitbreiding zijner Apeldoornsche

stichtingen. Kan hij op het welslagen van die stichtingen wijzen, het zal hem later gemakkelijker vallen soortgelijke stichtingen ook elders tot stand te brengen. ¹⁾ Maar hij bepale zich liefst tot die taak, stichte op die wijze nut, hale op die wijze den band tusschen de hoogere en de mindere klasse nauwer toe, bestrijde op die wijze indirect het „Roode Spook“ dat haat aankweekt tusschen de bezittenden en de minder door de fortuin bedeelde, maar make het zich niet moeilijk, verspile zijne krachten niet door rechtstreeks tegen dat Roode Spook in het strijdperk te treden, dat gewoonlijk niet baat.

„Leeringen wekken, maar voorbeelden trekken,“ zoo dacht de Amsterdamsche philanthroop P. W. Janssen, toen hij gelden beschikbaar stelde om te Jubbega in Schoterland in Friesland eene behoeftige maar nijvere bevolking in staat te stellen om (zie de beschrijving der onderneming door Alida in „Eigen Haard“ van 26 Juni jl. gegeven) door landontginning een eerlijk stuk brood te verdienen. Zoo dachten ook (zie het artikel in het „Handelsblad“ van 14 Mei en „de Economist“ van Juni jl. pag. 551) het Kamerlid Mr. A. Kerdijk en zijne vrienden uit de Tweede Kamer, die eene vennootschap: „Landontginning“ tot stand brachten om, doende wat de heer Janssen deed, de nijvere doch arme bevolking van Schoterland aan werk en land te helpen. Zoo dacht ook de heer Bruinwold Riedel, die in zijn keurig, „door het Nut“ uitgegeven boekje: „Tuingrondverhuring aan kleine luiden“ tal van voorbeelden wist aan te halen van goede werking van zoodanige verhuring en op grond daarvan op uitbreiding van dat stelsel aandrong.

Uit het bovenstaande blijkt dat mijne ingenomenheid met de verrichtingen en het streven van den Oranjobond van Orde sedert het vorig jaar wel wat verminderd is. De oorzaak daarvan ligt voornamelijk in het op 22 Mei jl. uitgebracht jaarverslag, waaruit o. a. blijkt dat de Bond in den vorigen jaarkring schier niets tot stand bracht en waarin o. a. gemist wordt de vermelding hoe de verandering van bezit-in-eigendom in huur op het Hofveld te Apeldoorn werd geregeld, hoe de overgang van huur in bezit-in-erfpacht, waarheen het Bestuur wil, zal worden geregeld.

¹⁾ Volgens berichten in de dagbladen van Juli kocht de Bond daarvoor land in de nabijheid van Assen.

Moge het volgend jaarverslag van meerderen vooruitgang van den Bond, van meerder weten wat men eigenlijk wil, kunnen getuigen.

Boven veroorloofden wij ons de opmerking dat de Bond wel wat veel omhaalt, wel eens aan het werk gaat zonder voldoende uitgewerkt wel overwogen plan. We zouden kunnen wijzen op het gebeurde met de „Arbeidskas“ (zie *Economist* van Nov. 1896, pag. 840 en Febr. 1897, pag. 211), welks eerste Reglement op deskundig advies heel wat wijziging moest ondergaan en waarentrent thans in het Jaarverslag, pag. 7, wordt gelezen dat een nieuw concept „waarschijnlijk eerlang in nadere behandeling zal worden genomen.“ We zouden kunnen wijzen op de „Erica-Stichting,“ waarentrent in het jaarverslag, pag. 13, moet worden erkend dat men zich misrekend heeft en dat van vruchten nog geene sprake kan zijn. Meer bepaald willen we wijzen op het in het Weekblad „Sta Pal,“ van 13 Maart jl. en eenige volgende nummers geleverd betoog tegen „Staatsboschcultuur.“ Men weet (zie „*Economist*“ van April jl., pag. 354), dat het daartoe strekkend, uitnemend toegelicht wetsontwerp op 7 April na eene belangrijke discussie door de Tweede Kamer met algemeene stemmen werd aangenomen en als wet van 2 Mei jl. onder nummer 128 in het Staatsblad prijkt. De Heide-Maatschappij, die in haar Tijdschrift de Memorie van Toelichting en de gevoerde discussiën mededeelde, verdedigde het wetsontwerp warm en wees op de uitnemende resultaten welke staatsboschcultuur in Pruisen en andere landen gehad heeft. Anderen spraken in gelijken geest. „Sta Pal!“ kwam er tegen op en meende dat de Staat hier zou doen wat des particuliers was. Toen de Directeur der Heide-Maatschappij Lovink er den redacteur van „Sta Pal!“ op gewezen had dat hij in zijn betoog vergissingen gepleegd had, erkende deze eerlijk „wel eenigermate geschokt te zijn in zijne overtuiging dat de Staatshand verkeerd doet met in te grijpen,“ maar bleef toch de voorgenomen uitbreiding van Staatsbemoeiing bedenkelijk achten. Hij deed dit ook in „Sta Pal!“ van 17 April bij de bespreking van den daarin opgenomen zeer belangrijken brief van den Voorzitter der Heide-Maatschappij Mr. C. J. Sickesz, die er o. a. op gewezen had

dat bij onze Staatsboscultuur volstrekt het doel niet was dat alle ongecultiveerde heide tot bosch zou worden aangelegd waardoor aan particulieren de gelegenheid zou worden ontnomen heide tot bouwland aan te leggen, maar dat juist op die onafzienbare heidevlakten, welke de particulieren onbewerkt laten liggen, boschaanleg van Staatswege moet plaats hebben om die gronden in later tijd voor bouwland geschikt te maken. In antwoord zegt de redacteur van „Sta Pal!“ o. a. dat, terwijl het Kootwijksche Zand hoogstens vraagt om bebossching, tal van andere heidestrecken schreeuwen om geschiktmaking voor landbouwcultuur. Maar dat, zouden wij met den heer Siczek zeggen, kunnen particulieren en gemeenten doen, terwijl het juist op den weg van den Staat ligt om te doen wat door particulieren niet kan worden gedaan.

De redacteur van „Sta pal!“, tevens Voorzitter van den Bond, eindigt den strijd met te zeggen, dat het hem niet spijt dien gevoerd te hebben en te vertrouwen dat daardoor een beter licht gevallen is op den Oranjabond van Orde. Ons zij met alle bescheidenheid de opmerking vergund dat uit het debat blijkt dat van de zijde van den Bond de strijd wel een weinig onvoorbereid werd aangevangen. Nu weten wij wel dat op pag. 764 van datzelfde nummer van „Sta Pal!“ van 17 April wordt gezegd dat „de Bond niet aansprakelijk is voor wat ons blad in zijn „Niet officieel gedeelte“ te berde brengt.“ Maar de Redacteur van „Sta Pal!“ is tevens Voorzitter van den Bond. Vrij begrijpelijk dus dat wat in het blad door de redactie wordt gezegd, wordt beschouwd als de meening van den Bond uit te drukken. Maar dit daargelaten, vergunne de heer Hora Siccama ons de bescheiden vraag of hij, den strijd tegen de „Staatsboscultuur“ aanvangende, wel gedachtig is geweest aan het woord van den grooten strateeg von Moltke: „Erst wägen, dann wagen.“

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

DE STRIJD OVER DEN WERKDAG VAN ACHT UUR IN ENGELAND.

De dagbladen houden ons vrij wel op de hoogte van den strijd, die door eenige werklieden in Engeland gestreden wordt over den werkdag van acht uur. Maar het kan nuttig zijn, daarvan een en ander bijeen te brengen. De volgende bijzonderheden zijn ontleend aan het weekblad *Fairplay*, het meestgelezen blad bij allen, die met de scheepvaart in betrekking staan zoowel in, als buiten, Engeland. Het kan zijn, dat dit blad eenigszints partijdig is voor de werkgevers; maar de feiten, die het vermeldt, zijn waarschijnlijk juist.

In Juli is de strijd begonnen door eenige Trade-Unions, aan wier hoofd staat the Amalgamated Society of Engineers. Korthedshalve wordt deze gewoonlijk aangeduid door de letters A. S. E. Het zijn de bankwerkers (niet de machinisten, zooals in vele Hollandsche couranten gezegd wordt) in de machinefabrieken. Zij besloten den werkdag van 8 uur te vragen in de werkplaatsen te Londen, en waar dit niet werd toegestaan ging men over tot een strike. Daarop werd door de werkgevers over geheel Engeland the Federation of Shipbuilding Employers, en the Iron Trades' Employers' Association, zijnde de fabriekanten, besloten, dat zij over geheel Engeland aan 25 pCt. van de werklui, die behoorden tot de Trade-Unions die te Londen gestaakt hadden, gedaan zouden geven, lock out. De werklieden behoorenden tot de ketelmakers en de scheepmakers, the Boilermakers' and Iron ship-builders' Society weigerden mede te doen aan de beweging van de A. S. E.

Tot recht verstand der kwestie moet men in het oog houden, dat de stakers niet minder uren willen werken, maar meer loon willen hebben. De gewone werktijd is 63 uren in de

week. Daarvan gelden te Londen 54 uur, elders 53 uur, als gewone werkuren; de resterende uren worden als overwerk hooger betaald, namelijk de eerste 10 uren tegen $1\frac{1}{2}$ maal, de verdere tegen $1\frac{1}{2}$ maal van het gemiddelde uurloon in proportie tot het weekloon. Nu verlangt het werkvolk, dat voor 8 uur per dag, of 48 uur per week, hetzelfde loon gegeven zal worden als vroeger voor 53 of 54 uren. Daardoor wordt dus niet alleen het gewone weekloon hooger, maar worden ook de overuren hooger.

Hoe énorm dat verschil is kan men nagaan uit de volgende berekening van het loon van bv. 36/. = f 21.60 per week van een bekwaam werkman, bankwerker, in Lancashire. Stel dat deze werkt 63 uur per week, dan kreeg hij:

53 uur (normale tijd)	f 21.60
10 uur overwerk à 25 pCt. verhooging, is gelijk	
$12\frac{1}{2}$ uur à f 21.60 per 53 uren	<u>5.10</u>
Totaal.	f 26.70

Volgens het verlangen van de werklieden zal gerekend worden:

48 uur (normale tijd)	f 21.60
10 uur overwerk = $12\frac{1}{2}$ uur	
5 " " à $1\frac{1}{2}$ <u>$7\frac{1}{2}$</u> "	
20 uur à f 21.60 per week	<u>9.--</u>
Totaal.	f 30.60

of ruim 14 pCt. verhooging. In Londen zou het verschil nog grooter zijn, omdat daar de gewone tijd 54 uur is.

Die verhooging wordt gevraagd, niettegenstaande sedert 1891 de loonen successievelijk verhoogd waren met 8 pCt.

Het argument is door de werklieden gebruikt, dat in 8 uur evenveel geproduceerd zal worden als vroeger in 9 uur, omdat gebleken is, dat in 9 uur evenveel kon gedaan worden als vroeger in 10 uur. Het spreekt van zelf, dat die meerdere inspanning bij korter werktijd, die meerdere productieve kracht, niet steeds doorgaat. Ook is als argument gebruikt, dat op de Rijkswerf te Woolwich de achtuur-werkdag met goed succes is ingevoerd, even als bij de Thames Ironworks. Daarop is geantwoord, dat bij een rijkswerf niet zoo nauw gezien wordt; en dat de andere werf om hetgeen men wilde bewijzen,

met toestemming van de werklui een proef genomen heeft onder speciale omstandigheden, met extra opzichters, en met zulke strenge regels, dat, wanneer dit in alle fabrieken werd toegepast, de Trade Unions zeker zouden klagen over «slave driving.» En verder dat die fabriek meer uit philantropie gedreven wordt, en geen dividend betaalt.

Men heeft ook gezegd, dat de werkgevers dan maar moesten aanbieden de werkuren te verminderen tegen proportioneele vermindering van loon. Maar bij vermindering van werkuren zou de fabrikant of zooveel meer werklieden moeten aannemen, hetgeen onmogelijk is; of hij zou de productie van zijn fabriek moeten verminderen, maar dan zou hij een enorme schade lijden, omdat zijn machines en het verdere kapitaal, dat hij in de fabriek heeft; zooveel minder zou opbrengen.

De «Federation» van de patroons schijnt er ernstig over te denken al het werk te staken, ook bij de scheepswerven, omdat toch de schepen niet afgemaakt kunnen worden, zoolang het volk in het machinevak niet weer begint. Maar bovendien schijnt het, dat de aauumatiging van de Trade Unions ook in andere opzichten ondragelijk wordt en het geregeld werken onmogelijk zal gaan maken. ¹

Merkwaardig is in dit opzicht een brief in de Times van Sir E. J. Reed, een autoriteit in het vak, die wel tot oordeelen bevoegd zal zijn, omdat hij, zooals hij zegt, 'gedurende meer dan 30 jaar de verantwoordelijkheid en het toezicht heeft gehad over het werk van gemiddeld een millioen pond sterling s'jaars, besteed aan scheepsbouw en machines. Hij keurt het af, dat de werklui zich mengen in het beheer. Hoe hoog hij den Engelschen werkman ook stelt, het is door de chefs, dat het werk naar Engeland komt. «Het is voornamelijk door de »bekwaamheid in het beheer van de chefs, zooals dat blijkt

¹) Iemand die dezer dagen in Engeland was op een scheepswerf, was er getuige van, dat de nageljongens (dat zijn de jongens die de klinknagels gloeiend maken) het werk staakten, omdat naar hun oordeel een onbillijkheid gebeurd was in de bevordering van drie hunner. Daardoor kon het klinkwerk niet gebeuren, omdat niemand van het andere volk het werk van de nageljongens mocht doen.

„uit de teekeningen, specificatiën, voorwaarden van de contracten, dat naar Engeland die menigte orders gekomen zijn, die anders naar andere landen zouden gegaan zijn.“ Hij zegt, dat het werk belemmerd wordt, als het werkvolk of de Trade Unions er stem in willen hebben of en waar nieuwe machines gebruikt zullen worden. Hij zegt verder: „Verschillende „schadelijke belemmeringen in de behoorlijke uitvoering van „contracten zijn mij bekend; en ik weet, dat op dit oogenblik „bouwmeesters en machinefabrikanten genoodzaakt zijn werk „te laten uitvoeren buitenslands, omdat zij niet willen en „kunnen toegeven aan onredelijke eischen en bemoeiingen van „eenige trade-unions.“

De ruimte gedooft niet meer uit dien brief over te nemen. Maar uit alles, wat men leest over den strijd, die nu in Engeland gestreden wordt, blijkt duidelijk, dat de werkgevers wel verplicht zijn, al is het ten koste van enorme schade die zij lijden, te trachten een dam op te werpen tegen de tirannie van de Trade-Unions.

Rotterdam September 1897.

M. MEES.

ECONOMISCHE KRONIEK.

MUNTVERSLAG. — DE BUIT VAN LOMBOK. — LANDBOUWCOÖPERATIE. — FRANSCHÉ BELASTINGEN. — MAATSCHAPPIJ VOOR ONDERLING HULPBETOON IN FRANKRIJK. — INTERNATIONALE ARBEIDSWETGEVING. — RUSSISCHE ARBEIDSWETGEVING.

Muntverslag. Aan het muntverslag over 1896 is het volgende ontleend:

In 1896 zijn aan 's Rijks Munt geslagen voor Nederland: 100,000 gulden, 600,000 kwartjes, 2 miljoen dubbeltjes en 3 miljoen cents-stukken, en voor Ned. Indië 1,230,000 kwartjes, 3,075,000 dubbeltjes, 60,400,000 cents-stukken en 1,120,000 $2\frac{1}{2}$ cents-stukken.

De gulden werden uit standpenningen vervaardigd. Daartoe werden 49,944 rijksdaalders en 140 gulden door de directie der Nederlandsche Bank aan het College toegezonden.

Het totaal gewicht der vuile specie, bedragende 1244,356 K.G., gaf een hoeveelheid fijn zilver van 1175,275⁷ K.G.

Daar voor de aanmunting van 100,000 guldenstukken slechts 945 K.G. fijn zilver noodig was, heeft het College 230.275⁷ K.G. onder bewaring gehouden.

De kosten van dezen muntslag bedragen:

a. aan versmolten specie	f 100,508.33 ⁵
b. aan muntloon	- 890.—
uitmakende een totaal van	f 101,398.33 ⁵

De nieuwe gulden werden naar de Nederlandsche Bank te Amsterdam overgebracht.

De zilveren pasmunt voor Nederland werd vervaardigd uit:

<i>a.</i> afgesleten zilveren pasmunt, voor nominaal f 245,000.—	
<i>b.</i> voor verdere circulatie ongeschikte rijksdaalders, guldens, halve guldens en ¼-guldens Nederlandsch-Indië, te zamen	- 7,795.75
<i>c.</i> gangbare rijksdaalders	- 121,972.50
<i>d.</i> bijgepast in geld	- 1.74
<i>e.</i> koper voor bijzet, tot een gewicht van 589,042 K.G., aangekocht voor f 67.17 per 100 K.G. -	395 66
	<u>f 375,165.65</u>

Hierbij komen nog de volgende uitgaven;

<i>a.</i> muntloon	f 14,584.50
<i>b.</i> kosten van verifieeren en uitzoeken der toegezonden pasmunt . -	89.20
<i>c.</i> transportkosten van de nieuwe specie aan de betaalmeesters . . -	32.44 ⁵
	<u>14,706.14⁵</u>

vormende te zamen een bedrag van . . . f 389,871.79⁵

Daar de nominale waarde dezer pasmunt bedraagt f 350,000, is het nadeelig saldo f 39,871.79⁵, te verhoogen met de kosten van toezending aan het College van de te versmelten specie.

Aan afgesleten zilveren pasmunt werd aan het College toegezonden:

door de betaalmeesters voor een bedrag van. f	69,679.—
door de Nederlandsche Bank, hare Bijbank	
en Agentschappen voor.	- 156,509.20
	<u>f 226,188.20</u>

bestaande uit: 653,782 kwartjes; 627,399 dubbeltjes en 56 stuivertjes; waarvan nog geschikt bevonden werden voor de circulatie en daarom bij den betaalmeester te Utrecht overgebracht: 8501 kwartjes; 4690 dubbeltjes en 55 stuivertjes.

vormende te zamen een bedrag van. . . . f 2,597.—

zoodat aan onbruikbare pasmunt overbleef voor f 223,591.20

Onder bewaring van het College, als terugggehouden bij de vorige aanmunting berustte aan afgesleten zilveren pasmunt voor een bedrag van f 37,893.65; zoodat beschikbaar was een hoeveelheid afgesleten zilveren pasmunt voor een nominale waarde van f 261,484.85

Hiervan wenschte de Minister voorshands slechts voor een bedrag van f 245,000 te doen versmelten, bestaande uit: 645,281 kwartjes en 836,797.5 dubbeltjes.

Berekend naar het daarvoor sedert 1894 vastgestelde gehalte van 0,635,15 voor 27-centstukken en van 0,633,35 voor 10-centstukken, werd laatstgenoemde hoeveelheid pasmunt door den muntmeester overgenomen als inhoudende aan fijn zilver
1945.630 K.G.

Ter verkrijging van het ontbrekende fijn zilver zijn aangewend:

a. voor een bedrag van f 7795.75 aan voor verdere circulatie ongeschikte rijksdaalders, guldens, halve guldens en $\frac{1}{4}$ -guldens Nederlandsch-Indië, wegende 77.152 K.G., met een inhoud fijn van	72.595 ⁵ "
b. 48,789 rijksdaalders, wegende 1214.243 K.G., met een inhoud fijn van	1146.558 "
c. aan pasgeld voor f 1.74, inhoudende	0.016 ⁵ "
te zamen	3164.800 K.G.

hetwelk juist de hoeveelheid fijn zilver is, welke voor de aanmuntung van f 150,000 aan 25-centstukken en van f 200,000 aan 10-centstukken vereischt wordt.

De kosten van de vervaardiging der centen voor Nederland bedroegen:

a. aan verbruikt brons 7500 K.G. à f 0.84 ⁵ . f	6,337.50
b. aan muntloon	6,000.—
te zamen	f 12,337.50

waarbij nog de verzendingskosten, ad f 69.15 moeten geteld worden.

De muntmeester heeft voor deze fabricage 11.500 K.G. gebruikt.

Gelijk reeds in het vorige verslag is vermeld, werd aan het College in het laatst van 1895 een aantal door het vuur geschonden rijksdaalders, afkomstig van den op Lombok gemaakten buit, toegezonden, ter omwerking is pasmunt voor Nederlandsch-Indië.

Die standpenningen, een nominale waarde vertegenwoordigende van f 586,979, zijn tot baren versmolten, waarvan het gewicht is bevonden 5,896.287 K.G. te bedragen. Bij de daarop gevolgde gehalteproeven zijn bedoelde baren gebleken een hoeveelheid fijn zilver te bevatten van 5,578.040 K.G.

Bij Kon. besl. van 23 Jan. 1896 werd machtiging verleend tot de vervaardiging van f 307,500 aan $\frac{1}{4}$ -gulden en van f 307,500 aan $\frac{1}{10}$ -gulden Ned.-Indië, waartoe een hoeveelheid van 5,583.708 K.G. fijn zilver geëischt wordt.

Het ontbrekende gewicht van 5.668 K.G. is door den muntmeester aangekocht tegen den prijs van f 54.50 per K.G., evenals 1.858.863 K.G. koper voor bijzet benoodigd, waarvoor door f 67.17 per 100 K.G. in rekening werd gebracht.

De kosten van deze aanmuntung bedragen alzoo:

1°. de nominale waarde der uit Lombok ontvangen zilveren standpenningen	f 586,979.—
2°. wegens versmelting dezer specie	" 440.23 ⁵
3°. voor aankoop van 5.668 K.G. fijn zilver "	" 308.90
4°. voor aankoop van 1,858.863 K.G koper "	" 1,248.60
5°. voor muntloon	" 24,189.18
te zamen	f 613,165.91 ⁵

gevende bij de nominale waarde van f 615,000 der aangeunte specie een batig saldo van f 1,834.08⁵.

Door bemiddeling van den muntmeester is deze pasmunt in Februari en Maart naar Nederlandsch-Indië verzonden, waarvoor aan hem wegens kosten van verzending, assurantie en verpakking f 2480 werd uitbetaald.

De verificatie, versmelting en gehaltebeproeving der bovengenoemde rijksdaalders hebben aanleiding gegeven tot de waarneming van eenige belangrijke feiten, welke wij hier kortelijk vermelden.

Van die rijksdaalders waren 232,000 of f 580,000 nominaal verpakt in zakken van 200 stuks. De overige waren op zoodanige wijze door het vuur samengebakken of gesmolten tot een gewicht van 117.051 K.G., dat hun waarde slechts bij benadering was te schatten op f 6979, dat is per K.G. muntmetaal f 59.50.

De inhoud van vijf zakken, grootendeels grauwzwart gekleurde, geoxydeerde muntstukken, welke bij het uitstorten veel stof (in hoofdzaak afgescheiden koperoxyde) verspreidden, werd in een podlooden kroes onder houtskoolpoeder versmolten. Aan de goed omgeroerde smelt werd een potproef ontnomen, en daarna het vloeibare metaal uitgegoten tot een baar. Het

gewicht van deze baar, vermeerderd met het gewicht der geschepte proef, werd genoteerd als de netto opbrengst van 1000 versmolten rijksdaalders.

Op deze wijze werden 232 baren verkregen, wegende 5,773.674 K.G., dat is elke baar gemiddeld 24.886 K.G.

Van de overige verbrande muntmetaal werden verkregen 4 baren van 24.458 à 24.733 K.G., te zamen 98.329 K.G., en 1 kleinere baar van 16.503 K.G., terwijl de zoogenaamde smeltgreinen (metaalkorrels in de bedekkende houtskoollaag verspreid, en de residu's in de kroezen) nog twee baartjes opleverden van 6.017 en 1.764 K.G. Het totaal gewicht van baren en baartjes bedroeg 5,896.287 K.G.

Voor deze bewerking heeft de muntmeester ter vergoeding van kosten ontvangen f 440.23⁵ zijnde f 0.07⁵ per f 100 nominale waarde der toegezonden specie, overeenkomstig de voorschriften van het Kon. besl. van 18 Mei 1884 n^o 28.

Op grond der gehalteprouven, op elke baar verricht, bleek de inhoud fijn zilver te zijn 5,578.040 K.G., dat is 946 duizendsten, een gemiddeld gehalte, dat abnormaal hoog mag genoemd worden, dewijl gewone rijksdaalders bij versmelting hoogstens 945 à 945.2 duizendsten opleveren.

De reden van dat abnormaal hoog zilveragehalte moet gezocht worden in het feit, dat men te doen heeft gehad met verbrande dat is geoxydeerde muntstukken. Deze toch hebben, bij behoud van hun zilverinhoud, een weinig koperoxyde in den vorm van schilfer of poeder verloren, zoodat bij menige versmelting van 1000 rijksdaalders, door de reduceerende werking der houtskool, een oxydvrij zilver-koperalliage is te voorschijn gekomen, waarvan het zilveragehalte 946 duizendsten en hooger (tot 948.4) is bevonden, omdat er door mechanisch verlies een tekort aan koper was ontstaan.

De rekening toch leert, dat wanneer een gave rijksdaalder van 25 gram volkomen wordt geoxydeerd, deze in gewicht zal toenemen tot 25.347 gram. Verliest deze verbrande rijksdaalder nu langs mechanischen weg bijv. 0.147 gram koperoxyde, dan blijven over 25.200 gram geoxydeerd metaal, die, bij smelting en volledige reductie onder kool, een oxydvrij alliage opleveren, inhoudende 949,48 duizendsten.

Onder de verkregen zilverbaren waren er 128 welke een

zilvergehalte aangaven van 946 duizendsten en hooger, en 87 waarvan het gehalte zich bewoog van 945 tot beneden 946 duizendsten; de overige toonden een gehalte beneden 945 duizendsten, grootendeels te verklaren door de niet volledige reductie van het aanwezige koperoxyde.

Wat de fabricage der belangrijke hoeveelheid koperen pasmunt betreft, wordt medegedeeld dat de Minister van Financiën in Dec. 1895 te kennen had gegeven, dat zijn ambtgenoot van Koloniën met den meesten spoed koperen pasmunt wenschte te doen aanmaken, ten einde het maximum van de uitgifte, bij de wet van 24 December 1857 op tien millioen bepaald, in omloop te brengen. Van het aan dat maximum ontbrekende bedrag van f 1,780,630.75 verlangde de Minister voor f 1,300,000 aan centen en voor f 480,630.75 aan $2\frac{1}{2}$ -centstukken te doen vervaardigen.

De eerste opbrengst van 1-centstukken had plaats op 18 Februari, en ultimo December was voor een nominaal bedrag van f 604,000 aan 1-centstukken en van f 28,000 aan $2\frac{1}{2}$ -centstukken vervaardigd.

Het daartoe benoodigde koper werd, — met uitzondering eener eerste hoeveelheid van 35,000 K.G., welke de firma H. de Heus & Zoon te Rotterdam tot den prijs van f 67.17 leverde —, aangekocht bij partijen van 100,000 K.G., waartoe door den muntmeester bestekken werden opgemaakt en eenige fabrikanten uitgenoodigd op dien grondslag offertes te doen.

De gunningsprijzen der vier partijen bedroegen resp. f 66.46⁵; f 65.66⁵; f 66.16⁵ en f 66.91⁵; f 71.18, f 70.17⁵ en f 72.68; en f 70.12⁵. Voor de $2\frac{1}{2}$ -centstukken is 50,000 K.G. koper voor f 69.73⁵ gegund.

De buitengewone aanmuntung gaf aanleiding tot vaststelling van eenige nieuwe bepalingen, gelijk geschied is bij twee Kon. besluiten.

Bij het eerste, dd 27 Jan. 1896, is het muntloon voor aanmuntung van koperen pasmunt van Nederlandsch-Indië vastgesteld, bij vervaardiging van: $2\frac{1}{2}$ -centstukken op 32, bij 1-centstukken op 52 en bij $\frac{1}{2}$ -centstukken op 87 cents waarvan aan de gezellen moet worden uitgekeerd: resp. 7,14 en 27 cents, en aan het Rijk f 0.02, alles per K.G. werks.

Onder dit muntloon behooren mede de kosten van levering der zakken en van de verpakking daarin, terwijl tevens de extra kosten, aan den muntmeester te vergoeden bij eventueele verpakking in vaten, werden vastgesteld op $1\frac{1}{2}$ cent per K.G. werks.

Het tweede Kon. besl. dd. 1 Febr. 1896, regelt de opbrengsten, waarbij is vastgesteld, dat de $2\frac{1}{2}$ -centstukken bij 80,000 stuks, de 1-cent- en $\frac{1}{2}$ -centstukken bij 100,000 stuks worden opgebracht.

Ook de contrôle van het gehalte der standpenningen, in den loop van dat jaar geslagen, vereischte bijzondere regeling. Wegens den geringen omvang toch dezer aanmunting, slechts 100,000 stuks, kon de resolutie van het Muntecollegie, dd. 7 Januari 1870 op het onderzoek der buspenningen van genoemden muntslag, slechts 50 stuks bedragende, niet van toepassing zijn. Want volgens die resolutie was de zoogenaamde volumetrische proef voorgeschreven, waartoe ten minste 1000 pitons of metaalcyndertjes, door een doorsnijder aan de buspenningen ontnomen, benoodigd zijn, terwijl elke buspenning bij guldens slechts vijf pitons oplevert.

Daarom werd op 22 December 1896 een nieuwe resolutie uitgevaardigd, waarbij is voorgeschreven dat, wanneer wegens het gering aantal pitons de volumetrische proef niet aanwendbaar is, de inspecteur, essaieur-generaal de bevoegdheid zal hebben om deze te pletten, in fragmenten te verdeelen en op de goed doorengemengde knipsels een voldoende aantal gewone gehalteprouven in te wegen, ter bepaling van het gemiddelde gehalte der buspenningen.

De prijs van het zilver is dit jaar wederom hooger geweest dan in 1895, gemiddeld $4\frac{1}{7}$ pence of 3.14 pCt., hetwelk per K.G. zilver een verschil maakt van ruim f 1.60.

De hoogste prijs is $31\frac{9}{16}$ geweest in Juli, de laagste $29\frac{1}{4}$ in November, hetwelk een prijsverschil oplevert van ruim drie gulden, de gem. $30\frac{3}{4}$ of f 53.92 bij levering alhier.

De waardeverhouding tusschen zilver en goud, in 1895 gemiddeld als 1:31.63, is gedurende 1896 teruggebracht tot gemiddeld 1:30.66.

Ten gevolge der aanmunting van 100,000 guldenstukken in de laatste dagen van Dec., kon de uitbetaling der toelage aan de muntgezellen niet zonder wijziging van het Kon. besl.

van 25 Mei 1880, plaats vinden. Het College meende, dat deze uiterst geringe aanmaak van zilveren standpenningen niet ten gevolge mocht hebben, dat den gezellen de toelage werd onthouden.

Op voordracht van den Minister van Financiën, is bij besluit van 2 Januari 1897 bepaald, dat over 1896, ongeacht de aanneming van 100,000 guldenstukken, aan elk der tien gezellen de volle f 600 zou worden uitgekeerd, terwijl de drie aspirant muntgezellen ieder de toelage van f 200 ontvingen.

Tienguldenstukken werden niet aangemunt. De hoeveelheid verminderde met een bedrag van f 690.630, dat naar Indië werd uitgevoerd. Van de op Ult^e de aanwezigen voorraad had de Bank f 23,898.980 in kas.

De metaalcirculatie aan het einde kan 1896 kan gesteld worden op:

f	46,890,800.—	aan tienguldenstukken;
"	131,361,622.—	" zilveren standpenningen;
"	8,276,190.20	" zilveren pasmunt;
"	<u>1,982,500.—</u>	" bronzen pasmunt.

te zamen f 188,511,112.20 tegen f 189,193,445.35 einde 1895.

In den loop van 1896 zijn aan het Muntcollege ter onderzoek aangeboden 8171 stukken, welke verdacht van valsheid waren. Hiervan behoorden 4230 stuks tot bezendingen uit Nederlandsch-Indië.

Van die stukken zijn bevonden:

Valsch 7810 waarvan 6183 rijksdaalders; 584 guldens, 302 $\frac{1}{2}$ guldens; 580 kwartjes (Hieronder 5824 rijksdaalders grootendeels afkomstig van in 1896 uit Indie ontvangen bezendingen);

Geschonden 117, waarvan: 2 tienguldenstukken; 80 rijksdaalders; 21 guldens;

Gebrekkig 32, echt en gangbaar 212.

In 1896 zijn door het Muntcollege vijf rapporten, gedagteekend 28 Januari, 27 Maart, 5 Juni, 18 en 25 Augustus uitgebracht over diverse verdachte muntspeciën, afkomstig uit Nederlandsch-Indië, waarvan vele gedurende het jaar 1895 aldaar waren aangehouden. Zij werden door tusshenkomst van den Minister van Financien van wege het Departement van Kolouïën in 5 bezendingen (de 16^e à 20^{ste}) overgemaakt.

De 16^{de} bezending bestond uit: 359 rijksdaalders, en 34 guldens.

Echt bleken te zijn 16 rijksdaalders en 13 guldens, waarvan geschonden waren 3 rijksdaalders en 1 gulden.

Met valsche stempels geslagen waren 340 rijksdaalders, alle — uitgezonderd één, welke verzilverd koper was, — van hoog zilveragehalte, boven 900 duizendsten.

Voorts een gegoten rijksdaalder, houdende circa 690 duizendsten zilver; een dito, in hoofdzaak uit koper saamgesteld en verzilverd, en één van tin.

Van de guldens waren er 20 met valsche stempels geslagen en van hoog zilveragehalte; één gulden bestond uit tin en was gegoten.

De 17^{de} bezending bestond uit: 206 rijksdaalders; 157 guldens; 139 halve guldens; 258 kwartjes; 39 dubbeltjes en 1 2½ centstuk; benevens 208 looden schijven met inscriptie.

Van die muntstukken waren echt maar geschonden een gulden en een halve gulden.

Met valsche stempels geslagen waren 99 rijksdaalders en 2 guldens, alle van hoog zilveragehalte (900 à 960 duizendsten), uitgezonderd één rijksdaalder van 1854, welke zilver- en kwikzilverhoudend was.

Van de in vormen gegoten muntstukken bestonden 43 rijksdaalders, 50 guldens, 5 halve guldens en 2 ¼-guldens Nederlandsch-Indië in hoofdzaak uit koper, of koper en zilver somtijds geëllieerd met kleine hoeveelheden zink, tin, enz., meest alle aan de oppervlakte verzilverd.

Het 2½ centstuk Nederlandsch-Indië bestond uit koper, al al de overige gegoten stukken uit tin of tin en lood.

De 18^{de} bezending bestond uit: 928 rijksdaalders, en 6 guldens; waarvan echt en gangbaar bevonden zijn 3 rijksdaalders, en echt doch geschonden 1 gulden.

De overige waren alle valsch, bestonden uit een alliage van zilver en koper van hoog zilveragehalte en waren geslagen met valsche stempels.

De 19^{de} bezending bestond uit: 1564 rijksdaalders

Hiervan zijn 17 stuks echt gebleken, waaronder 3 geschonden.

Al de overige 1547 stuks waren valsch, bestonden uit een alliage van zilver en koper van hoog zilveragehalte en waren geslagen met valsche stempels.

De 20^{ste} bezending bestond uit: 399 rijksdaalders; 208 guldens; 167 halve guldens; 323 kwartjes en 42 dubbeltjes.

Hiervan waren echt 62 rijksdaalders, waarvan 11 echter geschonden, benevens 4 guldens, 7 halve guldens en 1 $\frac{1}{4}$ -gulden Nederlandsch-Indië, welke alle geschonden waren.

Van de valsche stukken waren 121 rijksdaalders en 20 guldens van hoog zilveragehalte en met valsche stempels geslagen; mede geslagen was een rijksdaalder van 1854, welke echter zilver- en kwikzilverhoudend werd bevonden.

Al de overige stukken waren gegoten.

Daarvan waren zilverhoudend in de kern: 51 rijksdaalders; 13 guldens; 4 halve guldens, en 4 kwartjes.

Verzilverd doch zilvervrij in de kern met koper als hoofdbestanddeel, waren: 4 rijksdaalders en 8 guldens.

Uit zink bestonden twee halve guldens en uit tin of tin en lood al de andere stukken.

De buit van Lombok. Behalve de in het Muntverslag (zie boven) reeds vermelde som van f 586,979 aan zilveren standpenningen, kwam binnen 's Rijks Munt nog een belangrijk gedeelte van den buit op Lombok behaald. Bij missive van 7 April 1896 werd door den Minister van Koloniën het gevoelen van het Muntcollege gevraagd over de wijze waarop in het meeste belang van Nederlandsch-Indië een zeker aantal gouden en zilveren munten, benevens een tal van voorwerpen uit goud en zilver: staven, blad, afval of fragmenten van sieraden, waren te gelde te maken. Dit alles toch behoorde tot den buit, in den oorlog met Lombok veroverd.

Het Muntcollege verklaarde zich bereid genoemde speciën en voorwerpen in ontvangst te nemen, ze te sorteeren en het goud met medewerking van den muntmeester, al of niet na versmelting, voor rekening van het Departement van Koloniën te verkoopen. Voor het zilver werd het 't voordeeligst geacht, dit te bewaren tot de eerstvolgende aanmunting van zilveren pasmunt voor Nederlandsch-Indië.

Deze voorstellen werden goedgekeurd en dit onderdeel van den schat van Lombok werd 20 April overgenomen van de Nederlandsche Bank, die het tot dusverre had bewaard.

Het bestond uit:

a. Wat het goud betreft:

2540 dubloenen of quadruple pistolen, waarde per stuk ongeveer f 39.—, te weten:

1070 van Spanje (1767—1824);

558 " Mexico (1820—1870);

912 " diverse Staten van Centraal- en Zuid-Amerika (1819—1879);

9 halve dubloenen (Spanje, Karel III);

116 kwart dubloenen (Spanje, Karel III, Karel IV, Ferdinand);

69 idem (Staten van Centraal- en Zuid-Amerika);

1 stuk van 100 realen (Spanje, Isabella),

53 stuks [" 80 " (Filippinas, Isabella);

2 20-frankstukken (Frankrijk), deze waren opgegeven als Spaansche goudstukken;

9 sovereigns;

7 halve sovereigns;

238 Hollandsche dukaten, waarvan 166 van 1872, de overige van 1818—1841.

Vele goudstukken, zoo niet de meeste, waren gesleten, geschonden, of hadden door vuur geleden. Alle waren echt, behalve 3 dukaten van 1840, 1 van 1841 en 2 van 1837, welke in een andere munt dan de Nederlandsche waren geslagen.

Voorts 21,184 K.G. van diverse voorwerpen, staafjes, enz.

b. Wat het zilver betreft:

7800 dollars, pilaarmatten van Spanje, Mexico, Staten van Zuid-Amerika, Hongkong, enz.;

96 5-frankstukken (Frankrijk);

7 3 guldens;

2 dukatons;

717 Indische guldens (Willem I);

2125 geschonden rijksdaalders;

benevens 130,209 K.G. diverse voorwerpen, verbrande en samengesmolten rijksdaalders, fragmenten van sieraden, enz.

c. Wat betreft andere metalen:

2,620 K.G. waardeloos koper en ijzer.

Van de gouden munten werden door het Muntcollege voor

zijn muntverzameling overgenomen vijf dukaten voor de som van f 28.30, en door den directeur van het Koninklijk Kabinet van munten, penningen en gesneden steenen te 's Gravenhage twee dukaten, van 1831 en 1837, waarde f 11.25, benevens 9 Spaansche en Zuid-Amerikaansche goudstukken, waard f 86.

Van de zilveren munten zijn één 5-frankstuk en vier dollars (Spanje, Mexico, Bolivia) te zamen wegende 131 gram eveneens met verlof van een Minister van Koloniën, aan genoemden directeur overgegeven.

Op verzoek van den Minister van Binnenlandsche Zaken (dd. 27 Mei) en met toestemming van den Minister van Koloniën, werden de gouden en zilveren voorwerpen, fragmenten van sieraden, staven, enz. aan een nader onderzoek onderworpen door Jhr. B. W. F. van Riemsdijk, directeur van het Rijksmuseum te Amsterdam, wat betreft de kunstwaarde, en door den heer Joh. van Dissel, docent aan de Indische inrichting te Delft, voor het ontcijferen der opschriften op genoemde voorwerpen. Over het lot dier voorwerpen was op het einde van 1896 nog geen beslissing genomen, zoodat ze onder berusting van het Muntcollege gebleven zijn, evenals de zilveren munten.

De gouden munten werden evenwel alle in den loop van het jaar opgeruimd.

Voooreerst 1070 Spaansche dubloenen, 9 dito halve en 116 dito kwart dubloenen van diverse uitgiffen, tegen de goudgehalten 915,894 en 866¼ duizendsten, uitmakende te zamen 25,843³⁴ K.G. fijn goud, of, ad f 1648 per K.G. fijn f 42,589 98. Deze stukken werden niet versmolten, maar als zoodanig verkocht op die enkele na, welke gediend hebben om het goudgehalte vast te stellen.

De overige groote goudstukken (dubloenen) 1470 in getal, afkomstig van Mexico, van Centraal- en Zuid-Amerikaansche Staten, werden tot baren versmolten, nadat een potproef het goudgehalte had vastgesteld op 870 duizendsten. Een hoeveelheid van 34,464³⁹⁷⁵ K.G. fijn goud werd aldus verkregen, welke tegen f 1635 per K.G. (zooveel minder dan f 1648 wegens de fineerkosten van goud beneden 900 duizendsten fijn) werd verkocht voor f 56,349.29. Dit geschiedde in Juni. De overige gouden munten werden in de maand October te gelde gemaakt, te weten: 166 dukaten van 1872, ad 982 duizendsten,

en 70 dito ad 980 duizendsten, te zamen opleverende 0.808²³¹ K.G. fijn goud, ad f 1650 per K.G., uitmakende f 1333,57.

De 132 overige goudstukken werden samengesmolten, waarbij hun gehalte bleek te zijn 874½ duizendsten, zoodat aan fijn goud aanwezig was 0,764³¹³ K.G., of ad f 1635 per K.G. f 1249,65.

Vóór het einde van 1896 is derhalve aan het Departement van Koloniën, als opbrengst der gouden munten verantwoord de som van f 101,522.50.

Landbouwcoöperatie. Men bericht uit Tiel de oprichting eener coöperatieve vereeniging voor fruit- en groentenhandel in de Betuwe.

Het doel der vereeniging, die den naam „de Betuwe“ zal dragen en gevestigd is te Tiel, is: verbetering te brengen in den fruit- en groentenhandel in het binnen- en het buitenland, welk doel men zal trachten te bereiken door:

1°. het houden van toezicht op de hoedanigheid, hoeveelheid en verpakking der te verzenden waren;

2°. het verhandelen der waren in de oorspronkelijke verpakking;

3°. het nemen van alle maatregelen, welke den afzet kunnen bevorderen;

4°. het opsporen van nieuwe gelegenheden voor den afzet.

Ieder meerderjarig Nederlander kan lid der vereeniging worden tegen betaling van één gulden contributie; hij moet echter door het Bestuur of de algemeene vergadering als zoodanig worden aangenomen.

Het Bestuur bestaat uit vijf of meer commissarissen, die voor een bepaalden tijd door de Algemeene Vergadering worden gekozen. Door de Vereeniging worden in dienst genomen een directeur, controleurs, een handelsagent en kantoorpersoneel. De Directeur ontvangt zijn benoeming van het Bestuur; met hem in overleg benoemt het Bestuur het kantoorpersoneel, terwijl de controleurs uit een aanbeveling van de afdeelingbesturen worden aangewezen.

De kosten, die de vereeniging heeft te maken, worden gevonden uit:

1. jaarlijksche bijdragen der leden,

2. een omslag te heffen over de bruto-opbrengst van de verhandelde waren,

3. buitengewone baten.

De algemeene vergadering wijst op voorstel van het Bestuur de middelen aan, waaruit een bedrijfskapitaal zal worden gevormd. Dat men de zaak op groote schaal zal beginnen, blijkt uit een mededeeling, dat men berekende ongeveer voor 60.000 gld. alleen aan manden en mandjes direct noodig te hebben.

Ten opzichte van het oprichten van afdeelingen is alleen bepaald, dat het Bestuur een nieuwe afdeeling kan erkennen, als zij uit minstens 20 leden bestaat.

Fransche belastingen. Ter aanvulling van het in de vorige Kroniek medegedeelde diene nog, dat het wetsontwerp, waarbij de grondbelasting op de ongebouwde eigendommen met een vierde van het totaalbedrag verminderd is, door de beide Kamers is aangenomen, echter met een amendement, waardoor tegelijkertijd over de wijze van ontheffing is beslist. De regeering had deze quaestie aanvankelijk aan een nader wetsontwerp willen overlaten, waarbij tevens de dekking van het tekort zou zijn geregeld. Een poging om over de dekking van het tekort ook thans te beslissen, mislukte, doch aangenomen werd dan het voorstel der heeren Flandin en Bozérian, de ontheffingen aldus regelende. Aanslagen van 10 fr. en minder worden geheel kwijtgescholden, die van 10 tot 15 voor $\frac{2}{3}$, van 15 tot 20 voor $\frac{1}{2}$ en van 20 tot 25 voor $\frac{1}{4}$. Die ontheffingen worden toegestaan op aanvraag der belastingschuldigen en op hun verklaring, dat zij in deze belasting voor geen andere bedragen elders zijn aangeslagen, en dat hun aanslagen in de personeele mobiliare belasting, voor zooveel het aandeel van het Rijk betreft, de 20 fr. niet overtreffen. Volgens berekening der voorstellers zouden van deze ontheffingen 7,600,000 op de 8,500,000 grondeigenaars profiteeren, en wel 5 millioen voor 't geheel, terwijl de geheele ontlasting zou beloopt 24,700,000 fr., zijnde juist een vierde gedeelte van het gansche bedrag der belasting.

Het budget voor 1898, dat is opgesteld zonder te rekenen op eenige der aanhangige financieele hervormingen, is ge-

raamd op 3,413,916.088 fr. ontvangsten en 3,413,780,536 aan uitgaven, zoodat er een overschot zou zijn van 135,552 fr. Voor Frankrijk alleen is 't overschot geraamd op 19,206,257 fr. voor Algerië een tekort van 19,110,705. De dienst der schuld eischt 1,247,832,789 fr.; voor aflossing is uitgetrokken 96,039,660 fr. De buitengewone uitgaven zijn: 3,400,000 fr. voor scheepvaartwerken, 70 millioen voor spoorwegwerken, door de maatschappijen in annuïteiten terug te betalen, 10 millioen subsidie aan locaalspoorwegen en tramwegen, 2 millioen voorschotten door de Caisse des Dépôts et Consignations voor den dienst der militaire pensioenen, totaal 85,400,000.

Maatschappijen voor onderling hulpbetoon in Frankrijk.

Sedert 1881 is een ontwerp in behandeling betreffende deze maatschappijen, dat voortdurend tusschen Kamer en Senaat heen en weer gaat zonder dat tot nog toe volkomen eenstemmigheid is verkregen. Men hoopt nu in den laatsten vorm, waarin het onlangs de Kamer heeft verlaten, een meerderheid daarvoor in den Senaat te zullen erlangen. Het is daarom thans misschien het geschikte oogenblik de beginselen van dit ontwerp uiteen te zetten.

Voorop zij gesteld, dat deze maatschappijen, behalve een twintigtal die als van openbaar nut door speciale decreten beheerscht worden, leven onder 't regime van 't besluit van 26 Maart 1852, dat de oprichting daarvan beveelt in die gemeenten, waar het nut er van erkend is, door de zorgen van maire en curé, na genomen besluit door den prefect, den gemeenteraad gehoord. In spijt van dit besluit zijn er echter langzamerhand een 10,000 maatschappijen ontstaan met 1,300,000 werkende leden buiten bemoeïing van maire en curé. Van deze zijn er 7300 administratief goedgekeurd, terwijl de overige leven onder 't stelsel van autorisatie. Het nieuwe ontwerp nu definieert voor 't eerst, wat een maatschappij van onderling hulpbetoon is, en 't schenkt ze rechtspersoonlijkheid. Art. 1 luidt: De maatschappijen van onderling hulpbetoon zijn vereenigingen van voorzorg, die zich voorstellen een of meer der volgende doeleinden te bereiken: haar deelhebbers en hun gezinnen ondersteuning te verzekeren in geval van ziekte, verwonding of verminking, hun pensioen te verzekeren, te hunnen behoeve

individueele of collectieve verzekeringen te sluiten voor het leven, na dood of bij ongevallen, in de begrafeniskosten te voorzien, en ondersteuning toe te kennen aan de ouders, weduwnaars, weduwen of weezen van de overleden deelhebbers. Zij kunnen bovendien ten bate hunner leden, vakeursussen en kosteloze bureaux van plaatsing vestigen, en toelagen toestaan in geval van werkloosheid, mits er in deze drie soorten van uitgaven door speciale bijdragen of ontvangsten voorzien zij.

Art. 2: Als maatschappijen van onderling hulpbetoon worden niet beschouwd de vereenigingen, die onder eenige benaming een of meer der genoemde diensten organiseerende, bijzondere voordeelen bepalen ten bate van de een of andere categorie harer leden en ten nadeele der anderen. De maatschappijen van onderling hulpbetoon zijn gehouden aan alle deelhebbers dezelfde voordeelen te waarborgen zonder auder onderscheid dan dat voortvloeit uit de geleverde bijdragen en het gedragen risico.

De volgende artikelen regelen formaliteiten van oprichting en ontbinding en bevelen o. a. het deponeren der statuten. Men onderscheidt voorts tusschen vrije en goedgekeurde maatschappijen. Aan de tweede zijn speciale voordeelen toegekend, waarvan de eerste afstand hebben gedaan. Deze voordeelen zijn de volgende: de gemeenten, of bij onvermogen de departementen, moeten haar vergaderlocalen, boeken en registers aanschaffen, alle akten betreffende de administratie zijn vrij van zegel en registratie; de Caisse des dépôts et consignations is verplicht haar papieren van waarde te bewaren en de coupons te verzilveren (dit alles is bevestiging van 't bestaande recht); voorts mogen zij staatsrente, schatkistbons, departementale of communale obligatiën van 't Crédit foncier en van de gegarandeerde spoorwegmaatschappijen koopen; giften en legaten van immobilia ontvangen en onroerend goed verwerven, met deze voorwaarde dat voor giften en legaten machtiging van den Raad van State zij verkregen, en de aankopen in een buitengewone algemeene vergadering met drie vierden der stemmen zijn goedgekeurd. Wat dit laatste punt betreft, geldt ten aanzien van vrije vereenigingen, dat zij de onroerende goederen, voor haar dienst noodig, mogen koopen, en dat zij schenkingen en legaten van immobilia mogen aanvaarden, na

machtiging bij besluit en onder den last van vervreemding.

De goedgekeurde maatschappijen behouden het recht haar fondsen in rekening-courant te plaatsen bij de Caisse des dépôts et consignations. Het decreet van 1852 verplichtte ze tot deze plaatsing en verzekerde ze een rente van $4\frac{1}{2}$ pCt. 't Gevolg is natuurlijk geweest, dat de Caisse op deze rekening langzamerhand ernstige verliezen is gaan lijden, die nog al oploopen, nu het saldo dezer rekening op 30 Dec. 1896 bedroeg 44,839,436 fr. aan vrije fondsen en 51,581,967 fr. aan pensioenfondsen. Thans is bepaald, evenals ten aanzien van de Caisse nationale des retraites, dat de te betalen rente jaarlijks bij besluit zal worden vastgesteld, maar om tegemoet te komen aan de bezwaren der maatschappijen die tegenover de tot nog toe geldende verplichting om haar fondsen op bepaalde wijze te beleggen op vergoeding voor 't mogelijk daaruit voortgesproten nadeel aanspraak maakten, is een bepaling aangenomen, dat het verschil tusschen de dus vast te stellen interest en die van $4\frac{1}{2}$ pCt. op de rekening der maatschappijen, die goedgekeurd of als van publiek nut erkend zijn, zal worden goedgeschreven, naar evenredigheid van haar saldo bij de kas, op de begrooting van Binnenlandsche Zaken. Een zware last voor de schatkist.

De gevraagde goedkeuring moet binnen 3 maanden worden verleend en kan slechts geweigerd worden in twee gevallen, met beroep overigens op de rechterlijke macht, nl. 1^o als de statuten niet in overeenstemming zijn met de wet, 2^o als de statuten niet voorzien in ontvangsten evenredig aan de uitgaven voor pensioen of verzekeringen van 't leven, na doode of bij ongevallen. Te dezen aanzien organiseert de wet overigens een staattoezicht en verplicht de maatschappijen, die een pensioen en een verzekeringsstelsel op het oog hebben, tot het hebben van een speciaal fonds, dat mede bij de Caisse des dépôts in rekening-courant staat, en dat met de gekapitaliseerde interest toeneemt. Daarbij is bepaald dat alleen pensioen mag uitgekeerd worden in den vorm van een jaarrente, niet in den vorm van uitgekeerd kapitaal. De Senaat had ook dezen laatsten vorm willen toestaan. Wel is toegestaan de verzekering van pensioen op livret individueel, met dien verstande, dat de aanstaande pensioentrekker zelf, door regeling zijner

stortingen zijn pensioen kan bepalen, resp. verhoogen, en bij 't verlaten der vereeniging zijn recht behoudt. Overigens blijft het vergund pensioenen uit te keeren van wisselend bedrag naarmate de toestand der kas veroorlooft, een stelsel, dat tegenwoordig velen in praktijk brengen.

Bepaalde subsidiën worden eindelijk toegekend aan de minder vermogende maatschappijen, die aan hun leden in geval van ziekte lagere uitkeeringen doen dan 5 fr. per dag of die hun pensioenen verzekeren van minder dan 360 fr. per jaar op kapitalen van minder dan 3000 fr. De rente nl. der dotaties en de subsidiën, die jaarlijks op de begrooting van binnenlandsche zaken te hunnen bate worden uitgetrokken, worden bestemd voor uitkeeringen 1° om het verleenen van pensioenen uit het speciale fonds of met livret individueel aan te moedigen, 2° om de loopende pensioenen van 1 Januari 1895 af aan te vullen, voor zoover zij niet hooger zijn dan 360 fr., 3° om in evenredigheid van het ledental toelagen te geven aan maatschappijen, die geen pensioenen verleenen. Jaarlijks zal hoogstens 8 pCt. van de dotatie's en subsidiën gepreleveerd worden ten bate van de maatschappijen, die door epidemieën of een andere overmacht niet in staat zijn haar verbintenissen na te komen. Vervolgens zal de repartitie van het geopende crediet geschieden volgens tabellen en regels, vastgesteld door den Minister van Binnenlandsche Zaken, gehoord het conseil supérieur, dat door 't ontwerp wordt georganiseerd.

Eindelijk geeft het ontwerp bevoegdheid tot vereeniging van verschillende maatschappijen, in de hoop dat het kwaad der te groote verbrokkeling daarmede zal worden geweerd.

Internationale arbeidswetgeving. In de maand Augustus is te Zurich een congres gehouden, waarin verschillende punten van arbeidswetgeving behandeld zijn door gedelegeerden van arbeidersvereenigingen uit verschillende landen. Het initiatief was uitgegaan van de Zwitsersche arbeiderswereld in de bedoeling, aansluitende aan het eerste internationale congres, van 't initiatief van den duitschen Keizer uitgegaan maar door geen tweede gevolgd, te streven naar internationale oplossing van de voornaamste vragen op 't gebied der arbeidswetgeving. De Voorzitter, de St. Gallez advocaat Scherrer,

deed in zijn openingsrede uitkomen, dat men noch dadelijk praktische resultaten kon bereiken, noch volstaan kon met te formuleeren, wat op dit oogenblik voor internationale regeling vatbaar scheen. Men behoorde propaganda te maken voor het denkbeeld van internationale regelingen, maar zich geenszins op het standpunt stellen, dat de arbeidswetgeving voor nationale regeling niet vatbaar was. Integendeel, de ontwikkeling der internationale wetgevingen was de voorwaarde voor het bereiken van internationale regelingen. Ten stelligste ontkende spr. dat Zwitserland speciaal op internationale regelingen aandrong, omdat het in zijn ingrijpende arbeidswetgeving de bezwaren van zelfstandige regeling ondervond. Integendeel, de toestanden hadden zich geheel in de fabriekswetgeving ingeleefd en Zwitserlands „Concurrenz-fähigkeit“ leed er niet door; Zwitserland achtte zich dan ook geroepen in deze richting voort te gaan.

Het congres was bezocht door 376 gedelegeerden en 163 gasten, van welke uit het buitenland 153 gedelegeerden en 83 gasten.

Het eerste vraagstuk, dat aan de orde kwam, was dat der Zondagsrust. Hieromtrent werden de volgende stellingen aangenomen (redactie van den Oostenrijkschen sociaaldemocraat Pernerstorffer) 1° zondagsarbeid behoort verboden te zijn onder strafbepalingen voor alle loonarbeiders en aangestelden; 2° uitzonderingen mogen slechts gemaakt worden voor voortzetting van die werkzaamheden, die noodzakelijk zijn, om de hervatting van 't volledige bedrijf op Maandag te verzekeren, of waar het productieproces op technische gronden niet gestaakt kan worden, zoomede voor de werkzaamheden en bezigheden, waarvan de voortzetting noodig is, opdat het volk zijn Zondag voor beschaving en ontspanning bestemmen kan; nooit mag de arbeid bestemd worden om een tekort in productie te dekken; 3° uitzonderingen op 't verbod van zondagsarbeid mogen niet aan de willekeur van de overheid zijn overgelaten of op grond van vage aanwijzingen vastgesteld worden, maar moeten duidelijk door de wet worden bepaald; 4° arbeiders en aangestelden, die tot arbeid verplicht zijn, moeten om den anderen Zondag een vrijen dag hebben en voor 't gemis van hun eenen Zondag door een werkdag schadeloos gesteld worden. Speciaal werd

nog aangenomen, dat de rustdag een Zondag moet zijn en 36 achtereenvolgende uren omvatten moet. Bestrijding van dat stelsel was gekomen van de zijde der Engelsche sociaal-democraten, die geen zondagsrust begeerden met het oog op den Engelschen Zondag, maar in 't algemeen een rusttijd van 36 uren per week. Verschillende sprekers verdedigden naast de zondagsrust de verplichte zaterdagmiddagrust voor de arbeidsters met behoud van 't volle dagloon. Hiervan werd echter geen motie gemaakt. Het voorstel om als vijfde stelling op te nemen, dat bedingen om af te zien van zondagsrust van rechtswege nietig behooren te zijn, werd teruggenomen, uit 't voor ons liggende verslag blijkt niet waarom.

In de tweede plaats werd beraadslaagd over bepalingen tot bescherming van kinderen en jonge lieden. Leerplicht werd hierbij door de meerderheid beschouwd als noodzakelijk complement van verbod van arbeid. Bij sommige katholieken ondervond dit hevig verzet; daarentegen werd het verband o. a. verdedigd door den Abbé Daens, onder meer met de opmerking dat omtrent den geest, waarin 't verplichte onderwijs gegeven behoort te worden, niets behoeft te worden beslist. Veel verschil van gevoelen was er overigens over de vraag, tot welken leeftijd het onderwijs verplicht moest zijn. Een ander geschilpunt betrof de vraag, of 't arbeidsverbod voor den landbouw even absoluut moest zijn als voor de nijverheid. In de stellingen werd hierover heengegleden. Aangenomen werd ten slotte het volgende: 1° kinderen onder de 15 jaar moet elke „Erwerbstätigkeit“ verboden worden. Tot het voltooide 15^{de} jaar zijn de kinderen verplicht de volksschool te bezoeken; 2° jonge lieden en leerlingen in den leeftijd van 15—18 jaar mogen dagelijks niet langer dan 8 uur te werk gesteld worden; na 4 uren onafgebroken arbeid moet een rustpoos van 1½ uur volgen; 3° binnen dezen arbeidstijd moet hun de gelegenheid verschafft worden algemeen voortgezet onderwijs en vakonderwijs te genieten; 4° op zon- en feestdagen is hun alle „Erwerbstätigkeit“ zonder uitzondering verboden.

In de derde plaats de arbeid van volwassen mannen. In beginsel werd de maximum-werkdag van 8 uren aangenomen. Omtrent een voorstel daaraan de verplichting van een minimumloon te verbinden werd overgegaan tot de orde van den

dag. Aan den practischen eisch om geleidelijk tot den arbeidsdag van 8 uur te komen meende men door de volgende formuleering tegemoet te komen: 1^e de invoering van een wettelijken maximalen arbeidsdag van 8 uren voor alle arbeiders en aangestelden in industrie, handwerk, handel en verkeer, in de groote landbouwnijverheid, zoomede in de staats- en gemeentelijke exploitatie is dringend geboden. Voor den landbouw zijn in oogsttijd uitzonderingen toelaatbaar; 2^e van de regeeringen en wetgevinger wordt verlangd bij den tegenwoordigen stand der techniek en nadat in de verschillende bedrijven en landen met de verkorting van den arbeidstijd van 9 tot 8 uren de beste ervaringen zijn opgedaan, dat de dag van 8 uren als een na te streven doel aangemerkt worde; 3^e waer de overgang tot den werkdag van 8 uren voor 't oogenblik niet mogelijk schijnt, moet met de ontwikkeling der techniek de overgang gevonden worden door invoering van een maximum arbeidsdag, die daaraan zooveel mogelijk nabij komt; 4^e de wetgeving moet, voor zoover niet geheel bijzondere verhoudingen een ander optreden gebieden, voor alle industrieën denzelfden maximalen arbeidstijd invoeren; 5^e zooverre de wetgeving uitzonderingen op den regel toelaat, moeten de voorwaarden hiervoor in de wet zelf nauwkeurig aangewezen en de toelaatbare maximaalduur van den overwerktijd per dag en jaar bepaald worden. Verworpen werd een amendement om stelling 4 te lezen: "De vaststelling van den arbeidstijd moet voor alle bedrijf afzonderlijk geschieden in evenredigheid met de verschillende intensiteit van den arbeid en het daardoor bepaalde verbruik van krachten. Verworpen werden evenzeer amendementen, die de strekking hadden den dag van 8 uren alleen voor de eigenlijke nijverheid aan te nemen.

Vrouwenarbeid kwam hierna aan de orde. Deze quaestie gaf tot zeer hartstochtelijke debatten aanleiding, waarbij tegenover elkander stonden christelijk-socialen en sociaaldemocraten. Van de zijde der eersten werd voorgesteld; dat de vrouwenarbeid, vooral de arbeid van gehuwde vrouwen behoorde te verdwijnen althans uit de grootindustrie, de mijnen en steengroeven. Het belang der familie werd daarbij op den voorgrond gesteld, maar van de zijde der sociaaldemocraten, Lilly Braun, Clara Zetkin, eindelijk Bebel werd daarin de bedoeling gevonden, de vrouw

in afhankelijke positie te houden. Zij zagen zeker in den vrouwenarbeid geen ideaal, maar meenden, dat in den tegenwoordigen maatschappelijken toestand die arbeid volstrekt noodig was en in 't oeconomisch belang der gezinnen en om de vrouw onafhankelijk te maken. Dit standpunt zegevierde. De stellingen, die aangenomen werden, luiden als volgt: 1° het congres vordert een omvattende en doeltreffende beschermende wetgeving voor alle arbeidsters en vrouwelijke aangestelden in groot- en klein-industrie, handwerk, handel, transport- en verkeerswezen, zoomede in de bouwindustrie: 2° grondslag dezer wetgeving behoort te zijn de maximum-arbeidsdag van 8 uur en de arbeidsweek van 44 uur, zoodat de arbeid Zaturdags om 12 uur ophoudt en er een rust volgt van 42 uren: 3° streng verbod aan de patroons om werk mede naar huis te geven; 4° voor en na de bevalling moeten zij in de fabrieken 6 weken vrijaf hebben, terwijl wettelijk bepaald moet worden, in welke bedrijven zwangere vrouwen niet te werk gesteld mogen worden; in den vrijen tijd moeten zij door den Staat of de Gemeente schadeloos worden gesteld, welke schadeloosstelling niet lager mag zijn dan het gewone loon; 5° voor arbeidsters (ook arbeiders) in het landbouwbedrijf en voor dienstboden moeten alle voorschriften afgeschaft worden, die ze aan een bijzonder recht onderwerpen; 6° (formuleering van Völlmar met kleine meerderheid aangenomen tegenover hen, die ook huisarbeid dadelijk verboden wilden hebben) het congres ziet in den huisarbeid een wijze van te werk stelling, die ernstige sociale en hygienische euvelen ten gevolge heeft, en een groote belemmering is voor de vakorganisatie en voor een deugdelijke beschermende wetgeving, doch verwijst deze vraag ter behandeling naar een volgend congres; 7° het congres vordert voor vrouwen voor gelijken arbeid gelijk loon en acht het noodzakelijk telkens bij de openbare machten op toepassing van dezen grondregel aan te dringen.

Nachtarbeid en arbeid in voor de gezondheid schadelijke bedrijven. Aangenomen stellingen: 1° nachtarbeid, d. i arbeid tusschen 8 uur 's avonds en 6 uur 's ochtends moet aan arbeiders van beiderlei kunne en van elken leeftijd wettelijk verboden worden. Uitzonderingen zijn alleen voor volwassen mannen

toelaatbaar en voor die bedrijven, die uit technische gronden verplicht zijn door te werken, en dan alleen voor die werkzaamheden, die zulk een exploitatie eischen. Dit geldt ook voor die verordeningen, waarbij de nachtarbeid een integreerend deel van 't bedrijf is, waarbij echter de gezamenlijke arbeidstijd den wettelijken arbeidsdag niet overschrijden mag. De arbeiders mogen alleen met hun toestemming des nachts worden te werk gesteld. De wet moet de bedoelde bedrijven met name aanwijzen; 2° overwerk is niet vergund aan kinderen, vrouwen en jongelieden onder 18 jaar. Bij volwassen mannen is het bij uitzondering toe te laten, doch niet op uren, die als nachttijd worden beschouwd. Bij uitzondering en tijdelijk mag verlenging van den arbeidstijd plaats hebben, als het bedrijf door onvoorziene omstandigheden gestoord is, en hieruit voor ondernemer of arbeiders belangrijke materiele schade voortvloeit. Wegens drukte in zaken mag geen overwerk worden toegestaan; 3° bij industrieën, die uit haar aard onafgebroken voortzetting van 't bedrijf eischen moet in drie ploegen van 8 uur met de noodige afwisseling gewerkt worden. Om des Zondags een rusttijd van 24 uur te kunnen geven, moet een reserve ploeg te werk gesteld worden. — 1°. Voor de gezondheid schadelijke bedrijven moeten bij verordening worden aangewezen; 2° machtiging tot opening van zulk een bedrijf mag slechts vergund worden, als alle bij wet of verordening aangegeven maatregelen tegen de schadelijke invloeden vervuld zijn, waarbij speciaal moet worden geeischt, dat door de technische inrichting zoowel als door den aard van 't bedrijf het indringen van schadelijke stoffen in de lucht worde voorkomen; 3° het is volstrekt verboden kinderen, vrouwen en jongelieden onder 18 jaren in zulke bedrijven, alsmede in mijnen, te werk te stellen; 4° in deze bedrijven moet de dagelijksche werktijd korter zijn dan de wettelijke normale arbeidstijd, waarbij de verkorting van den arbeidstijd in overeenstemming moet zijn met den graad van schadelijkheid en de 8 uren nooit overschreden mogen worden; 5° er moeten van overheidswege periodieke onderzoeken ingesteld worden naar den gezondheidstoestand der arbeiders; 6° de ondernemers zijn wettelijk aansprakelijk voor schade aan gezondheid en leven, waardoor de arbeiders in deze bedrijven getroffen

worden; 7^e bij buitengewone gevaren voor de gezondheid in een tak van industrie, moet, wanneer daartegen technisch niets kan worden gedaan, het gebruik van de schadelijke stof verboden worden.

Ten slotte werd gesproken over maatregelen om de wetgeving tot bescherming van den arbeid tot haar recht te doen komen. In de eerste plaats werd noodig geacht een arbeidersinspectie, die zich over het gansche terrein van den arbeid, ook over huisindustrie en landbouw moet uitstrekken, met afzonderlijke inspecteurs voor den landbouw en vrouwelijke voor den vrouwenarbeid. Ze moeten zoo talrijk zijn, dat ze elk bedrijf eens per halfjaar kunnen bezoeken, en met recht om uitvoering aan hun bevelen te geven toegerust zijn. In de tweede plaats vrijheid van coalitie voor alle arbeiders. Ten derde het algemeene directe en geheime stemrecht voor alle vertegenwoordigende lichamen. Ten vierde gestadige agitatie voor arbeidersbescherming door vereenigingen en in de pers. Ten vijfde periodieke internationale Congressen, waarvan de besluiten zooveel mogelijk gelijktijdig in de verschillende parlementen aanhangig gemaakt worden. Ten zesde werd besloten, dat de wetgeving in de eerste plaats beoogen moet vaststelling van een minimumleeftijd voor kinderarbeid, verbod van nachtarbeid voor vrouwen en jongelieden, verbod van vrouwenarbeid in voor de gezondheid schadelijke bedrijven, verbod van Zondagsarbeid, invoering van een maximalen arbeidsdag. Eindelijk werd verlangd een internationaal bureau van den arbeid. Dat zou ten doel hebben: 1^e de uitgave en verspreiding van alle wetten en officieele publicatiën nopens den arbeid in de drie hoofdtalen behalve in de oorspronkelijke taal; 2^e de bearbeiding eener vergelijkende sociale statistiek; 3^e de samenstelling van een jaarverslag met de werkzaamheid der wetgevende lichamen en der administratiën op dit terrein; 4^e het verstrekken van inlichtingen en het mededeelen van litteratuur; 5^e het bijwonen van congressen. Men sprak daarbij den wensch uit dat het bureau zou worden opgericht, zoodra drie landen daartoe bereid waren, en noodigde de Zwitsersche regeering uit hiertoe bij andere regeeringen de eerste stappen te doen. Overigens werd voorloopig een comité in Zurich samengesteld dat volgende congressen had voor te bereiden.

En eindelijk werd nog een motie aangenomen om de besluiten van 't congres ter kennis der regeeringen te brengen en de gedelegeerden, die lid zijn van een wetgevend lichaam, te verplichten daar voor die maatregelen, waaraan zij hun stem gegeven hadden, werkzaam te zijn.

Russische arbeidswetgeving. In Rusland is tegen 1 Januari 1898 bij ukase de maximum-arbeidsdag ingevoerd. De arbeid in de industrie is bepaald op $11\frac{1}{2}$ uur per etmaal, en op 10 uur de Zaterdag en de dagen, die een feestdag voorafgaan. Voor nachtarbeid, waaronder gerekend wordt arbeid die valt tusschen 10 en 4 uur, als in ploegen gewerkt wordt, en die tusschen 9 en 5 uur als in één ploeg gewerkt wordt, is het maximum werkuren gesteld op 10. Tevens is verboden de arbeid op Zondag en op 14 aangewezen feestdagen. Niet-christenen mogen des Zondags te werk gesteld worden, maar hebben recht op een anderen rustdag. Voor mijnarbeiders moet de tijd van neerdalen en opstijgen in den arbeidstijd begrepen zijn. Overwerk kan alleen in bijzondere gevallen worden toegestaan, waar de techniek der voortbrenging het eischt, en dan bij onderling overleg. In voor de gezondheid schadelijke bedrijven moet de arbeidstijd bij ministerieel besluit worden ingekort. Omgekeerd kunnen de ministers bijzondere bepalingen omtrent langeren arbeidsduur vaststellen voor bedrijven, waarin onafgebroken arbeid noodig is, ook voor buitengewone gevallen, dringende herstellingen enz.

HANDELSKRONIEK.

HET NIEUWE AMERIKAANSCH TARIEF. — OPREROGING DER HANDELSTRACTATEN MET
DUITSCHLAND EN BELGIE. — JAARBERICHT VAN DE CENTRALE RIJNVAARTCOMMISSIE.
— SCHREFFVAART AMSTERDAM—ROTTERDAM.

Het nieuwe Amerikaansche tarief. In onze Kroniek in de April-aflevering bespraken wij de nieuwe tariefwet, die bij het Amerikaansche congres aanhangig was gemaakt, het zogenoemde Dingley tariff. Zooals wij toen aantoonden had dit tarief eene vrij wel ultra protectionistische strekking. Bij de behandeling in den Senaat werd het op verschillende punten gewijzigd en ten slotte door beide huizen aangenomen.

Voor onze voornaamste uitvoerartikelen naar de Vereenigde Staten ziet men uit bijgaand staatje welke de rechten waren volgens het tarief van 1894, volgens het Dingley tarief, en volgens de nu aangenomen en in werking getreden nieuwe tariefwet.

	Tarief 1894.	Dingley tarief.	Nieuw tarief.
(289) Jenever per gallon	D. 1.80.	D. 2.50.	D. 2.25.
(213) tabak in bladen niet gestrept per pond	" 1.50.	" 2.—.	" 1.85.
(240) boonen	20 pCt. ad val.	D. c. 50 per bushel.	D. c. 45 per bushel.
(324) vlas niet gehegeld per pond	vrij.	D. c. 1.	D. c. 1.
(325) gehegeld	D. c. 1½.	D. c. 3.	D. c. 3.
(254) lijnzaad per bushel	D. c. 20.	D. c. 30.	D. c. 25.
(251) planten, bollen enz.	vrij.	30 pCt. ad val.	25 pCt. ad val.
(237) Kaas per Am. pond	D. c. 4.	D. c. 6.	D. c. 6.
(260) Haring per Am. pond	D. c. ½.	D. c. 1.	D. c. ½.

(257) Groenten versche	10 pCt. ad val.	25 pCt. ad val.	25 pCt. ad val.
(241) Groenten ingemaakte . . .	30 pCt. ad val.	40 pCt. ad val.	40 pCt. ad val.
(281) Chocolade en Cacao per Am. pond	D. c. 2.	a. ter waarde van hoog- stens 12 d. c. per pond, $1\frac{1}{2}$ d. c. per pond en 10 pCt. ad val. b. ter waarde van 12 tot 35 d. c. per pond, 3 d. c. per pond en 20 pCt. ad val. c. ter waarde hooger dan 35 d. c. per pond, 50 pCt. ad va- lorem.	a. ter waarde van hoog- stens 15 d. c. per pond, $2\frac{1}{2}$ d. c. per pond. b. ter waarde van 15 tot 24 d. c. per pond, $2\frac{1}{2}$ d. c. per pond en 10 pCt. ad valorem. c. ter waarde van 24 tot 35 d. c. per pond, 5 d. c. per pond en 10 pCt. ad valorem. d. ter waarde hooger dan 35 d. c. per pond 50 pCt. ad valorem.
(209) Suiker . . .	Voor alle sui- kers 40 pCt. ad val. voorts van die boven n° 16 Holl. Standaard, daarenboven $\frac{1}{8}$ d. c. per am. pond, plus $\frac{1}{10}$ d. c. voor suikers afkom- stig uit een land waar direkt of in- direkt eene uit- voerprenie wordt gegeven.	Suiker niet boven n° 16 Holl. Standaard stroop of melassen van niet boven de 75 graden polarisatie 1 d. c. per am. pond en voor elke graad of gedeelte daar- van hooger polarisatie $\frac{1}{100}$ d. c. daarenboven; voor suiker n° 16 Holl. Standaard en alle geraff. suiker 1 $\frac{9}{100}$ d. c. per pond; melassen niet boven 56 graden 3 d. c. per gallon, van 56 graden en daarboven 6 d. c. per gallon. Suikers enz. afkomstig uit een land dat direkt of indirekt een premie bij export geeft, betalen daaren- boven een recht tot hetzelfde bedrag als die premie.	Suiker niet boven n° 16 Holl. Standaard stroop of melassen van niet boven de 75 graden polarisatie $\frac{1}{100}$ d. c. per am. pond en voor elke graad hooger daaren- boven $\frac{1}{100}$ d. c. en voor gedeelten van een graad in evenredigheid; voor suiker boven n° 16 Holl. Standaard en alle geraff. suiker 1 $\frac{9}{100}$ d. c. per pond; melassen van 40—55 graden 3 d. c. per gal- lon, van 56 graden en daarboven 6 d. c. per gallon.
(232) Rijst, gepel- de per am. pond ongepelde . . .	D. c. $1\frac{1}{2}$. D. c. $\frac{1}{10}$.	D. c. 2. D. c. $1\frac{1}{4}$.	D. c. 2. D. c. $1\frac{1}{4}$.
(529) Koffie . . .	vrij.	vrij.	vrij.
(648) Lompen . .	vrij.	vrij.	vrij.

(282) Cacaoboter	D. c. 3½.	D. c. 6	D. c. 3½.
(24) Glycerine ruwe per am. pond	D. c. 1. D. c. 3.	D. c. 1. D. c. 3.	D. c. 1. D. c. 3.
(45 ¹) Pijpen ge- wone aarden. .	10 pCt. ad va- lorem mits ze op niet meer dan 50 D. c. per gros ges- chat worden.	D. c. 15 per gross mits ze op niet meer dan 40 D. c. per gross geschat worden.	D. c. 15 per gross mits ze op niet meer dan 40 D. c. per gross geschat worden.
(454) Schilderijen	vrij.	25 pCt. ad valorem.	20 pCt. ad valorem.
(545) Diamanten ruwe	vrij.	vrij.	vrij
(435) geslepen niet gezet	25 pCt. ad valorem.	15 pCt. ad valorem.	10 pCt. ad valorem.
geslepen gezet	30 pCt. ad valorem.	50 pCt. ad valorem.	60 pCt. ad valorem.

Opzegging der Engelsche handelstractaten met Duitschland en België. Het bericht in de afgelopen maand dat Engeland zijn handelstractaten met Duitschland en België had opgezegd, heeft aanleiding gegeven tot tal van beschouwingen welke daarvan de reden mocht zijn. Eenerzijds werd het vermoeden geuit dat dit de eerste stap was voor eene wijziging in de tot nog toe door de Engelsche Regeering gevolgde vrijgevigige handelspolitiek; speciaal met het oog op de scherpe mededinging tusschen de produkten van de Duitsche en de Engelsche nijverheid, meenden sommigen dat Engeland door beschermende rechten de produkten der Duitsche nijverheid van zijn markten zou trachten te weren. Anderen meenden dat de opzegging gedaan was om eene tolunie tusschen Engeland en zijne kolonien voor te bereiden.

Het schijnt dat noch het eene noch het andere het geval is, doch de reden van de opzegging daarin gelegen is, dat in die beide traktaten de bepaling voorkwam dat in de kolonien van Belgische respectie Deutsche goederen geen hooger recht mocht geheven worden dan van gelijksoortige goederen van Engelschen oorsprong.

De zelfstandige Engelsche kolonien bezitten sedert tal van jaren ook eene volledige tolfelfstandigheid, en de latere Engelsche handelsverdragen bevatten dan ook alle eene bepaling, waardoor aan de kolonien vrijheid wordt gelaten zich al dan niet er bij aan te sluiten.

De handelspolitiek nu van verschillende Engelsche kolonien is eene andere als die van het moederland; zooals bekend, staat o. a. Canada de invoer van Engelsche goederen toe tegen een lager tarief dan voor vreemde goederen geldt.

Het schijnt dus dat de Engelsche Regeering voor hare zelfstandige kolonien ook tegenover België en Duitschland vrijheid van handelen wilde verzekeren, en dat geen protectionistische neigingen aanleiding gaven tot bedoelde opzegging.

Dat intusschen den Duitschers de schrik om het hart sloeg bij het vooruitzicht van een eventueele tariefoorlog met het Vereenigd Koninkrijk, is begrijpelijk wanneer men uit onderstaand staatje ziet welk een belang voor Duitschland de handel met Engeland en de Engelsche kolonien heeft.

Uitvoer van Duitschland.

	1895.	1893.	1891.
	1000 Mark.	1000 Mark.	1000 Mark.
totaal	3,317,900	3,092,000	3,175,100
waarvan naar Ver. Koninkrijk	675,520	669,160	678,930
Eng. Oost-Indië	44,640	46,930	33,080
Australië.	22,860	17,960	29,480
Kaap de Goede Hoop	12,030	10,300	5,300
Eng. West-Indië	1,020	990	1,090
Eng. Noord-Amerika.	16,320	17,540	17,020

Invoer van Duitschland.

totaal	4,120,700	3,901,700	3,150,800
waarvan naar Ver. Koninkrijk	536,360	564,800	565,160
Eng. Oost-Indië	162,120	178,800	156,990
Australië.	113,660	96,240	39,180
Kaap de Goede Hoop	17,100	16,960	17,250
Eng. West-Endië	8,420	6,560	6,530
Eng. Noord-Amerika.	2,060	3,820	4,310

Jaarbericht van de Centrale Rijnvaart Commissie. Aan het jaarbericht van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart zijn de volgende bijzonderheden ontleend.

Voor onderhoud en verbeteringswerken op den Rijn en de volgens het Rijntractaat daarbij begrepen stroomen werd uitgegeven in 1896

in Elzas Lotharingen	969,007.—	Mark.
Baden	1,938,764.56	"
Beieren	691,556.—	"
Hessen	530,050.62	"
Pruisen	2,390,118.17	"
Nederland	1,484,809.—	"
te zamen.	8,004,305.—	Mark.

Het totaal verkeer op den Rijn zoo van de Deutsche havens onderling als van deze met Nederland en België was

in 1896	30.251.792 ton
tegen " 1895	23.434.214 "

dus " 1896 6.817.578 ton meer of 29 pCt.

Ten gevolge van den gunstigen waterstand op den Rijn in het afgelopen jaar is het Rijnzeestoomvaartverkeer bijna verdubbeld.

Dit wordt onderhouden door 4 maatschappijen te zamen met 20 stoomschepen:

de Rhein- und Seeschiffahrts Gesellschaft te Keulen met 3 stoomschepen, waarvan 2 voor den geregelden wekelijkschen dienst op Londen en een voor vrachtvaart naar Oost en Noord-zee havens.

Dampfschiffahrts Gesellschaft Neptun te Bremen met 14 stoomschepen, welke zooveel mogelijk regelmatig varen

naar en van Bremen	alle 8 dagen.
Hamburg	" 5 "
Kiel en Lubeck	" 10 "
Stettin	" 12 "
Danzig	" 14 "
Koningsbergen	" 14 "

3 Ebinger Dampfschiffs Rhederei met 2 stoomschepen ongeveer elke 14 dagen naar Pillau, Koningsbergen en Memel.

4 Dampfschiffahrts Gesellschaft Hamburg met een stoomschip naar Hamburg. Deze maatschappij laat nog twee stoomschepen bijbouwen.

Volgens aantekeningen te Emmerich werden door deze stoomschepen het onderstaand aantal reizen gedaan in 1896 naar Duitschland

	259 reizen met 106.258 ton
tegen in 1895 147 " " "	53.609 "

van Duitschland

256 " " 90.562 "
tegen in 1895 147 " " 51.945 "

Behalve deze stoomschepen wordt de direkte verbinding van de Rijnhavens met Londen en de havens aan de Noord en Oostzee ook nog met een vrij belangrijk aantal kleinere zeilschepen onderhouden.

Intusschen, hoezeer het Rijnzeeverkeer tegenover verleden jaar eenigszins is toegenomen, is de beteekenis daarvan toch nog zeer luttel in vergelijking met het geheele Rijnverkeer.

In 1896 passeerden te Emmerik
naar Duitschland

Goederen.

23.769 schepen (18.627 Nederlandsche) met 6.264.723 ton.
van Duitschland

23.420 schepen (17.834 ") " 3.289.632 "

Scheepvaart Amsterdam Rotterdam. Uit de Statistiek der scheepvaartbeweging op de rivieren en kanalen in Nederland zien wij dat het verkeer tusschen Amsterdam en Rotterdam was als volgt.

Bij de Mallegatsluis te Gouda passeerden :

	Zeeschepen.		Binnenschepen.	
	Getal.	Inhoud.	Getal.	Inhoud.
1892 . . .	2	299	25.394	2.026.377
1893 . . .	6	1.103	20.835	1.453.045
1894 . . .	5	769	20.752	1.378.381
1895 . . .	2	488	23.372	1.615.994
1896 . . .	2	314	23.388	1.660.137

de Lek, bij de schutbrug te Vreeswijk passeerden, in beide richtingen :

	ZEILSCHEPEN.				STOOMSCHEPEN.			
	Geladen.		Ledig.		Geladen.		Ledig.	
	Aantal.	Inhoud.	Aantal.	Inhoud.	Aantal.	Inhoud.	Aantal.	Inhoud.
1892	7.086	677.180	4.398	376.013	3.841	488.959	1.810	42.288
1893	12.551	1.104.188	6.109	579.871	4.149	525.020	2.337	54.983
1894	13.950	1.138.907	6.043	541.254	5.144	728.202	3.460	117.445
1895	10.880	873.692	5.667	544.539	4.428	632.809	2.759	92.125
1896	14.135	1.170.797	7.075	674.122	5.814	850.225	3.645	122.692

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERICHTEN.

Koop- en pachtprizen van landerijen. Sedert 1882 komen in de landbouwverslagen geregeld zeer uitvoerige overzichten voor van de koop- en pachtprizen van landerijen, ontleend aan opgaven der ontvangers van de registratie. Voor ieder perceel dat hetzij in het openbaar geveild of bij geregistreerd contract verhuurd wordt en ten minste 4 H.A. groot is (voor bollen- en tuingrond, boomgaarden of boomkwekerijen ten minste 1 H.A.) wordt onder meer vermeld de aard van het perceel, de uitgestrektheid en de koop- (resp. pacht-) som, bijgevoegde lasten inbegrepen.

Men heeft hier derhalve te doen met geheel betrouwbare gegevens, geput uit akten, op de juistheid waarvan nog bovendien in het belang der kadastrale boekhouding en van de heffing der registratierechten toezicht van regeeringswege wordt gehouden.

De Centrale Commissie voor de Statistiek heeft thans deze gegevens over de jaren 1882 tot en met 1896 bewerkt, en de uitkomsten als het 6^e deel van haar volgreeks Bijdragen tot de Statistiek van Nederland bij de firma van Weelden en Mingelen tot den prijs van f 0.75 het licht doen zien.

Bij de bewerking, waarbij naar de landbouwstelsels, volgens de indeeling die ook voor andere statistieke gegevens in de Landbouwverslagen wordt gevolgd, en naar de provinciën werd onderscheiden, heeft de Commissie gemeend alle perceelen van minder dan 5 H.A. oppervlakte buiten aanmerking te moeten laten, omdat bij deze het al of niet aanwezig zijn van gebouwen geacht moet worden een te grooten invloed op den prijs uit te oefenen. Voorts moesten enkele andere perceelen om andere redenen bij de bewerking worden weggelaten. In de tabellen is telkens medegedeeld, zoowel het aantal perceelen als hunne gezamenlijke oppervlakte, omdat uit een statistisch oogpunt voor de beoordeeling der waarde aan een gemiddelde te hechten, de kennis van den omvang der waarnemingen, waaruit het gemiddelde is afgeleid, van veel belang is te achten.

Gedurende het behandelde 15jarig tijdvak in zijn geheel

genomen omvat het materiaal gemiddeld per jaar: wat de verkoopingën betreft 786 perceelen ter grootte van 13563 H.A. (of gemiddeld per perceel 17.25 H.A.) met eenen koopprijs van f 11,769,535, en wat de verhuiringen betreft 1668 perceelen ter grootte van 34706 H.A. (of gemiddeld per perceel 20.81 H.A.) met eenen jaarlijkschen huurprijs van f 2,074,745.

Enkele cijfers mogen in den meest beknopten vorm een overzicht geven van de uitkomsten van het onderzoek.

A. Gemiddelde koopprijzen.

<i>Vijfjaarlijksche tijdvakken.</i>	TOTAAL.		VEEHOUDERIJ.		AKKERBOUW.	
	Gemiddelde koopprijs per H. A.	Verhoudingsgetallen.	Gemiddelde koopprijs per H. A.	Verhoudingsgetallen.	Gemiddelde koopprijs per H. A.	Verhoudingsgetallen.
	Gld.		Gld.		Gld.	
1882—1886 . .	905.05	100.—	1473.73	100.—	786.42	100.—
1887—1891 . .	897.18	99.13	1390.97	94.38	772.18	98.19
1892—1896 . .	811.93	89.71	1302.91	88.41	692.42	88.05

Gedurende het geheele vijftienjarige tijdvak vindt men dus eene doorgaande niet onbelangrijke daling der koopprijzen, zowel bij veehouderij als bij akkerbouw.

B. Gemiddelde pachtprizen.

<i>Vijfjaarlijksche tijdvakken.</i>	TOTAAL.		VEEHOUDERIJ.		AKKERBOUW.	
	Gemiddelde pachtprijs per H. A.	Verhoudingsgetallen.	Gemiddelde pachtprijs per H. A.	Verhoudingsgetallen.	Gemiddelde pachtprijs per H. A.	Verhoudingsgetallen.
	Gld.		Gld.		Gld.	
1882—1886 . .	61.98	100.—	76.87	100.—	56.18	100.—
1887—1891 . .	59.04	95.26	71.52	93.04	52.29	93.08
1892—1896 . .	58.43	94.28	69.75	90.73	52.63	93.68

Dus ook bij de pachtprizen eene doorgaande daling, alleen bij den akkerbouw in het laatste vijfjarige tijdvak door eene geringe stijging vervangen.

Splitst men de cijfers voor akkerbouw nader, naarmate die op zand- of op kleigronden wordt gedreven, dan komt men tot de volgende uitkomsten.

Vijfjaarlijksche tijdvakken.	GEMIDDELDE KOOPPRIJZEN PER HECTARE.				GEMIDDELDE PACHTPRIJZEN PER HECTARE.			
	Akker- bouw op zand- gronden.	Verhou- dings- getallen.	Akker- bouw op klei- gronden.	Verhou- dings- getallen.	Akker- bouw op zand- gronden.	Verhou- dings- getallen.	Akker- bouw op klei- gronden.	Verhou- dings- getallen.
	Gld.		Gld.		Gld.		Gld.	
1882—86	497.84	100.—	1216.65	100.—	35.50	100.—	64.76	100.—
1887—91	476.71	95.75	1153.04	94.77	32.60	91.83	60.87	93.99
1892—96	387.40	77.82	1137.27	93.47	33.31	93.83	59.87	92.45

Wat de gemiddelde kooprijzen betreft blijkt dus de daling bij den akkerbouw op zandgronden belangrijk grooter te zijn geweest, dan bij die op kleigronden; terwijl de daling der pachtrijzen, behoudens kleine verschillen, bij beide grondsoorten gelijkmatiger was. De trouwens niet belangrijke verhooging van de pachtwaarde der bouwgronden in het algemeen in het laatste vijfjarig tijdvak, waarop zoo even werd gewezen, blijkt thans hare oorzaak te vinden in eenige stijging bij de zandgronden, terwijl bij de kleigronden de daling aanhield.

Over het geheele behandelde tijdvak met gebruikmaking der hierboven medegedeelde verhoudingsgetallen den betrekkelijken loop der kooprijzen met dien der pachtrijzen vergelijkende, vindt men voor alle landerijen in totaal bij de kooprijzen eene daling van 10.29 pCt., dus eenigszins grooter dan bij de pachtrijzen (5.72 pCt.).

De verschillende hoofdtakken van het landbouwbedrijf onderscheidende, blijkt echter de verhouding zeer uiteen te loopen. Bij de veehouderij is de daling voor de kooprijzen 11.59 pCt., voor de pachtrijzen 9.27 pCt. Bij den akkerbouw op zandgronden voor de kooprijzen 22.18 pCt., voor de pachtrijzen slechts 6.17 pCt. Bij den akkerbouw op kleigronden daarentegen voor de kooprijzen 6.53 pCt., voor de pachtrijzen 7.55 pCt.

Een vereeniging van consumenten te Bordeaux heeft, met het oog op de verkiezingen in het volgend jaar, openbaar gemaakt een opgave van het verschil der **inkomende rechten in Frankrijk** tusschen 1880 en 1892, alles per 100 kilo's. In onderstaande cijfers zijn de eerste van 1880, de tweede die van 1892 volgens het minimum tarief. Uit landen die geen tractaat hebben is het tarief nog veel hooger.

tarwe	fr. 0.60	—	fr. 7.—
rogge	vrij	—	" 3.—
rijst	" "	—	" 8.—
aardappelen	" "	—	" 0.40
rozijnen en druiven	" 0.30	—	" 25.—
boter	" 2.50	—	" 6.—
versche visch	" 5.—	—	" 20.—
gerookte "	vrij	—	" 15.—
ossen	" 0.60	—	" 10.—
kalveren	" 0.30	—	" 12.—
schapen	" 0.65	—	" 15.50
varkens	" 0.25	—	" 8.—
gezouten varkensvleesch	" 4.60	—	" 25.—
boter	" 2.50	—	" 6.—
lampolie	" 6.—	—	" 15.—
versche groenten	vrij	—	" 6.—
gedroogde "	"	—	" 3.—
versche vruchten	"	—	" 3.—
honing	"	—	" 10.—
eieren	"	—	" 6.—
wijn van 15° per hectoliter	" 5.—	—	" 14.—

(Eng. Economist, 21 Aug., p. 1208.)

Een wet tegen de kartels. De Oostenrijksche regeering heeft bij de Kamer van Afgevaardigden een wetsontwerp ingediend, dat, als een poging om de economisch nadeelige gevolgen, wel niet van alle kartels, maar toch van een belangrijke groep, zooveel doenlijk tegen te gaan, de aandacht verdient.

Volgens dit ontwerp zullen ondernemersbonden die door opheffing of beperking der vrije concurrentie op productie, prijs of verbruik van die artikelen welke (zoo als suikers, zout, petroleum, bier) aan belasting onderworpen zijn, invloed trachten te oefenen, aan staatstoezicht worden onderworpen. Met betrekking tot de overige kartels blijven de bestaande wettelijke bepalingen van kracht.

Ieder der genoemde kartels moet een notariëel opgemaakt statuut hebben, waarin de inrichting en werking in bijzonderheden worden omschreven. Dit statuut moet, evenals latere wijzigingen daarin aan te brengen, en alle kartelbesluiten betreffende produktie, prijs of verbruik, binnen een bepaalden, korten, termijn aan het Ministerie van Financiën worden medegedeeld, dat ook het recht heeft inzage te nemen van alle boeken en schrifturen de administratie van het kartel of de daarbij aan-

gesloten ondernemingen betreffende, en informatie in te winnen bij de bestuurders. Het Ministerie kan voorts de storting van een waarborgsom van ten hoogste f 200,000 vorderen.

Aan het Ministerie zal onder presidium van den Minister eene speciale commissie van 12 leden, voor de helft ambtenaren en voor de helft deskundigen, op de kartels toezicht houden. Deze commissie moet over ieder besluit tot vernietiging van een kartel of een kartelbesluit advies uitbrengen. Een zoodanig besluit kan genomen worden wanneer „op eene door den objectieven economischen toestand der betrokken nijverheidsstaten niet gemotiveerde, en de opbrengst der belasting of de draagkracht der bevolking benadeelende wijze, de prijzen van een zaak of dienst, ten nadeele van den consument opgedreven of ten nadeele van andere producenten verlaagd zouden worden.“ De Minister is aan het advies der commissie niet gebonden, doch moet vooraf een belanghebbende hooren. Ook bij verzuim van de noodige aangiften, of weigering om inlichtingen te geven worden zware straffen (geldboeten tot f 5000.—, opheffing van het kartel) bedreigd. Het doen van valsche opgaven wordt met boete (tot f 5000.—) en hechtenis (van 8 dagen tot 3 maanden) gestraft. Deelneming aan een verboden kartel of uitvoering van een verboden besluit wordt gestraft met hechtenis van 1—6 maanden en boete van f 200.— tot f 10000.—

Als een soort compensatie voor het strenge toezicht waaraan de bedoelde kartels worden onderworpen, worden hun overeenkomsten als rechtsgeldig erkend. Tot dusver misten „afspraken van Gewerbsleuten met het doel om den prijs van een goed ten nadeele van het publiek te verhoogen“ volgens de Oostenrijksche coalitiewet van 1870 rechtskracht. Deze bepaling die op kartels en „Ringe“ in het algemeen toepasselijk wordt geacht, zal nu voor de hierbedoelde kartels vervallen. Overigens blijven zij aan de genoemde wet onderworpen.

De memorie van toelichting, waaraan Prof. Menzel in Weenen niet vreemd schijnt te zijn, wijst er op, dat de aanstaande verzwaring der indirecte belastingen in Oostenrijk een bijzondere bescherming der consumenten tegen eene naast de rijks- en gemeentebelastingen optredende belasting door de kartels noodzakelijk maakt. De publieke opinie schijnt het wetsontwerp gunstig op te nemen.

WAARDEVASTHEID VAN HET RUILMIDDEL.

Bij de verschijning van het Juli—Augustus nummer van ons tijdschrift moesten wij onder de namen van de leden der Redactie die missen van twee medewerkers, wier uittreding in ons midden een groote leegte achterlaat. Vooral dat van Mr. N. G. Pierson, wiens groote werkkraft en werklust ook aan De Economist in zoo groote mate ten goede kwamen, zal door onze lezers zoowel als door onszelven ten zeerste gevoeld worden.

De reden van hun uittreden maakt echter dat er van leed- wezen in deze toch geen sprake kan zijn. Werd Mr. Pierson geroepen om als Kabinet-formeerder op te treden en Mr. Goeman Borgesius om naast hem een der gewichtigste plaatsen in de Regeering te bekleeden, het was zeker voor beiden, hoezeer voor hen het gewicht van de hun opgelegde taak van over- wegende beteekenis zij, een groote persoonlijke voldoening. En tevens was het een triomf voor De Economist. Immers is steeds door hare redactie, in aansluiting aan hetgeen reeds bij de oprichting van het tijdschrift bij Mr. J. L. de Bruyn Kops de leidende gedachte was, de vaan van het vrijhandelstelsel hoog ge- houden en gekampt tegen beschermende rechten in het algemeen en graanrechten in het bijzonder, en zijn het in geen geringe mate hare beginselen in deze, voor welke bij den verkiezingstrijd Mr. Pierson weder zoo onvermoeid in de bres sprong, die er toe bijgedragen hebben om hem tot den aangewezen persoon te maken om de teugels van het bewind in handen te bekomen.

Maar scheidden de beide genoemden uit de redactie van de Economist, in hetzelfde nummer waarbij dit bleek, vinden wij hun namen toevalligerwijze vereend in de rubriek „Nieuwe Uitgaven.” De daar door hen geleverde bijdragen, hunne be- schouwingen naar aanleiding van de door hen behandelde ge-

schriften, zijn onder de tegenwoordige omstandigheden dubbel belangrijk.

Mr. Pierson besprak o. a. mijne jongste brochure over den munttoestand. Mij was het een groote voldoening te ondervinden dat mijn arbeid in het algemeen ten volle instemming bij hem had gevonden. Op één punt heeft hij mij echter aangevallen, mij tevens uitnoodigende zijne te dezen opzichte geopperde bedenkingen nader te behandelen. Aan die oproeping voldoe ik gaarne.

Ook is het onderwerp inderdaad van groot belang. Niet alleen toch, dat het een economisch vraagstuk betreft waarvan de theoretische beteekenis niet te miskennen valt. Maar de muntquestie, die onder den drang der bestaande omstandigheden steeds tot de practische vraagstukken van den dag behoort, wordt door dat economisch vraagstuk in niet geringe mate beheerscht.

Ik vertrouw dat daarom dan ook men het mij ten goede zal houden wanneer ik, wel zoo beknopt mogelijk, maar toch met eenige uitvoerigheid het onderwerp wensch te behandelen.

In de eerste plaats moet ik echter opmerken dat, naar het mij voorkomt, Mr. Pierson en ik ten aanzien van het door hem bedoelde punt veel minder ver van elkander af staan dan hij acht het geval te zijn.

Mr. Pierson schrijft (bl. 611), dat wanneer de voortbrengingsmoeite van alle, of ook slechts van zeer vele artikelen verminderde, met het ruilmiddel niets behoeft te gebeuren. Wel moeten de prijzen der artikelen, die met minder moeite verkregen worden, dan dalen. Doch het ruilmiddel voldoet daarom niet minder aan den eisch der „waardevastheid” omdat het niet zelf, door beurtelings overvloedig en schaarsch te worden, tot prijsveranderingen aanleiding geeft; omdat die veranderingen dan alleen ontspruiten uit oorzaken, in direct verband staande met de goederen. Verder (bl. 613) volgt intusschen: „Ten onrechte zou, op grond van deze woorden (van hetgeen door hem geschreven werd ter nadere toelichting zijner te voren uitgesproken meening) mij de meening worden toegeschreven, alsof ik vermeerdering der goudproductie onder alle omstandigheden nutteloos, ja schadelijk achtte. Als verkeer en bevolking

toenemen en dit niet met evenredige meerdere bezuiniging op het gebruik van geld samengaat, is het volstrekt noodig, dat er meer goud komt Omdat anders de prijzen zouden dalen door een oorzaak, niet bij de goederen, maar bij het goud gelegen."

Welnu, onder verband van het hier toegevoegde aan de oorspronkelijk uiteengezette meening, accepteer ik deze volkomen. Maar ik heb ook niets anders gezegd. Immers ik schreef uitdrukkelijk, ¹⁾ dat door mij geen bedenking wordt gemaakt tegen de stelling, dat een overvloed van geldmiddelen die zoo groot zou wezen, dat de koopkracht van het geld er door wierd aangetast, evenzeer schadelijke gevolgen heeft als schaarschte, welke die koopkracht vermeerderd. Ik voegde verder hier alleen aan toe, dat daarin geen reden is te zien om het te betreuren, dat "naarmate de bevolking zich uitbreidt en de algemeene voortbrenging toeneemt, ook het ruilmiddel eene evenredige vermeerdering ondervindt:" en dan ook niet te kunnen toegeven, dat "wanneer onder dergelijke omstandigheden de productie der edele metalen toeneemt, eene hervorming van het muntwezen wenschelijk ware, die een tegenwicht zou opleveren tegen de algemeene vermeerdering van het ruilmiddel."

Ik sta dus wel degelijk aan de zijde van Mr. Pierson, waar het betreft de bestrijding der meening van hen, die een voordeel zien in zoodanige vermeerdering van het ruilmiddel als waardoor zijn koopkracht wordt aangetast. Ik acht met hem dergelijke vermeerdering niet gewenscht ter verhoeding van eene prijsdaling, die het rechtstreeksch en onmiddellijk gevolg zou zijn van vermindering der voortbrengingsmoeite.

Doch ik acht die vermeerdering van het ruilmiddel wèl gewenscht, wanneer en voorzoover de vermindering der voortbrengingsmoeite aanleiding geeft tot vermenigvuldiging der producten en koopwaren en, als middellijk gevolg, tot uitbreiding van het nijverheids- en handelsverkeer, opdat het aldus uitgebreid verkeer niet te kampen hebbe met een ongenoegzamen toevoer van ruilmiddelen, toevoer ongenoegzaam namelijk ter handhaving van het vroegere evenwicht tusschen vraag en aanbod daarvan.

Ook acht ik het van het allergrootste gewicht deze zijde der quaestie nooit uit het oog te verliezen.

¹⁾ De Munttoestand in 1897, bl. 66—67.

De „waardevastheid” van het ruilmiddel — ik zeg het Mr. Pierson met volle overtuiging na — wordt niet aangetast door eene daling der prijzen van eenige of vele artikelen, die veroorzaakt wordt door vermindering hunner voortbrengingsmoeite. Maar ik zou die formule nooit willen gebruiken zonder, ter verduidelijking, er onmiddellijk aan toe te voegen: wel echter, wanneer eene hieruit voortspruitende toeneming van verkeer niet gepaard gaat met eene daaraan evenredige vermeerdering van het ruilmiddel.

En nu kan ik het niet anders verstaan uit het betoog van Mr. Pierson, of deze toevoeging wordt wel degelijk ook door hem geaccepteerd. Alleen maar is tusschen hem en mij dit het verschil, dat hij den meesten nadruk legt op het eerste deel der formule, ik op het laatste. De oorzaak hiervan is een punt waarop ik dadelijk terug kom.

Vooraf echter stel ik er prijs op nog verder te doen uitkomen, dat waar Mr. Pierson aanleiding heeft meenen te vinden als mijn bestrijder op te treden, dit inderdaad voornamelijk op een misverstand berust.

Hij schreef ook nog, dat door mij vastheid van waarde zou opgevat zijn te beteekenen: vastheid van koopkracht in dien zin, dat, wanneer de voortbrengingsmoeite van alle andere zaken afneemt, zij ook behoort af te nemen voor het muntmetaal, waarbij dan verder door mij zou zijn toegevoegd, dat indien de loop van zaken zoo ware als door Mr. Pierson wenschelijk werd gekeurd, het voordeel der algemeene productievermeerdering voor ééne categorie van belanghebbenden vermeerderd zou worden, en voor de tegenovergestelde belanghebbenden verminderd.

Hier bestaat echter eenvoudig bij mijn geachten bestrijder eene verkeerde opvatting van het door mij geschrevene. De oorzaak der vergissing zal wel bij mij liggen en ontstaan zijn door onvolledige of onnauwkeurige uitdrukking mijner gedachte; maar het feit is niet anders.

Door Mr. Pierson werd geschreven in het hoofdstuk van zijn Leerboek waarnaar ik verwees, ¹⁾ dat het een dwaling is

¹⁾ Leerboek I Hoofdstuk IV § 4 «Nadeelen van overmaat of schaarschte van ruilmiddelen.»

te spreken van een levenswekkende kracht, die van geldovervloed zou uitgaan. Dat deze zich wel zou openbaren in bepaalde bedrijven, maar in andere bedrijven depressie tot voorwaarde zou hebben, en dat allicht het bepaald de klasse der arbeiders zou zijn die tijdelijk in minder gunstigen toestand kwam; voorts, dat allen die van een vaststaand geldelijk inkomen moeten bestaan, doordat zij voor vele zaken hoogere prijzen te besteden zouden hebben, onder den loop van zaken zouden lijden. Het is deze categorie van belanghebbenden bij het al of niet stabiel blijven der prijzen die ik bedoelde, schrijvende dat zij, wanneer niet, naarmate de bevolking zich uitbreidt en de algemeene voortbrenging toeneemt, ook het ruilmiddel vermeerdert, door de vermeerdering der algemeene productie zooveel te meer gebaat worden, terwijl daarentegen het voordeel dier vermeerdering voor de tegenovergestelde belanghebbenden vermindert. De reden ligt voor de hand. Wanneer wel de algemeene voortbrenging, doch niet tevens in evenredige mate het ruilmiddel vermeerdert, en dus het geld op zich zelf in waarde toeneemt, wat alsdan onvermijdelijk is, dan moet aan hen, die een vast geldelijk inkomen genieten, een zooveel te grooter aandeel uit de algemeene vruchten der voortbrenging toevallen. Dit opmerkende, werd echter door mij geene bestrijding geleverd van Mr. Pierson's stelling, alleen maar aangetoond dat in het geval, tegenovergesteld aan het door hem gedachte, een soortgelijk nadeel ontstaat als dat waarvan hij sprak, de rollen echter omgekeerd zijnde.

Resumeerende, vestig ik de aandacht op het door Mr. Pierson ten slotte (bl. 614—15) geschrevene t. w. „De quaestie laat zich aldus in weinige woorden samenvatten: heeft men recht van een ongunstigen muntoestand te spreken, als er te weinig goud komt om te beletten, dat de prijzen door vermindering der voortbrengingsmoeite dalen? Mijn antwoord was: neen, want onder de werking van deze oorzaak acht ik het wenschelijk, dat de prijzen dalen.” Welnu, deze uitspraak is ook de mijne. Doch ik voeg er aan toe: mits maar niet de prijzen eene verdere daling ondergaan doordat er te weinig goud komt, of op andere wijze het ruilmiddel ongenoegzaam wordt, om te voldoen in de behoefte daaraan ontstaande door de uitbreiding van het verkeer, waartoe de vermindering der voortbrengingsmoeite leidt,

of zou kunnen leiden indien niet juist daardoor hiertoe een beletsel ontstond.

Het ongeluk is intusschen, dat men het niet in zijn hand heeft de toevoer van het ruilmiddel precies zoo te regelen als men het zou wenschen. Het gevaar bestaat altijd, dat op een gegeven oogenblik de productie der edele metalen niet volkomen evenredig is met wat noodig ware om dien meest gewenschten toestand in het leven te roepen. En, laat ons het hier dadelijk aan toevoegen, het gevaar bestaat niet minder, dat door verkeerde maatregelen ten aanzien der regeling van het muntwezen, de toestand nog meer bedorven wordt dan noodig ware.

En dan ontstaat deze vraag: wat is schadelijker, een eenigszins overmatige, of een onvoldoende toevoer van nieuw ruilmiddel?

Op deze vraag nu, meen ik dat inderdaad door Mr. Pierson en mij niet een volkomen éénstemmig antwoord wordt gegeven. Hiermeê staat in verband, wat ik reeds opmerkte, dat door hem den klemtoon wordt gelegd op: het niet aantasten der „waardevastheid“ van het ruilmiddel door prijsdaling, die veroorzaakt wordt door vermindering der voortbrengingsmoeite; door mij op het wêl aantasten dier „waardevastheid“ door prijsdaling, veroorzaakt door vermeerdering van het verkeer.

Hij ziet meer gevaar in overmatigen toevoer van het ruilmiddel, ik in onvoldoenden toevoer.

Volledigheidshalve slechts merk ik op — want ik ducht niet dat mijn geachte bestrijder dit mij zou toevoegen — dat hier geen plaats is voor het verwijt, dat, wanneer overmaat van ruilmiddel geen kwaad is, 't eenvoudigst is zijn toevlucht te nemen tot papierengeld dat in het oneindige vermenigvuldigd kan worden. Neen, de meestmogelijke waardevastheid van het ruilmiddel is het ideaal, en die wordt het allerminst gevonden bij papierengeld. De quaeste is alleen: waarvoor moet met de meeste angstvalligheid gewaakt worden, dat er geen sprake kan zijn van vermindering van de koopkracht van het metalen ruilmiddel door oorzaken welke oorsprong ligt bij het geld zelf, dan wel van soortgelijke vermeerdering van deze. En dan, ik herhaal het, is mijn antwoord, dat vermeerdering van de koopkracht van het ruilmiddel een nog grooter kwaad is dan vermindering.

Waarom? Hier worde vóór alles herinnerd aan de voorname reden der wenschelijkheid van de „waardevastheid“ van het geld. Deze ligt, ten eenre, in de buitengewoon groote plaats die in de tegenwoordige maatschappij door de geldelijke overeenkomsten van allerlei aard wordt ingenomen. Men denke aan de staatsschulden en de leeningen van spoorwegmaatschappijen of andere industrieele ondernemingen, aan de hypothecaire schulden, de pachtecontracten en huren, en aan die talloos andere geldelijke overeenkomsten, op korter of langer termijn gesloten, waarop het gansche raderwerk der bestaande maatschappelijke organisatie berust, waardoor alleen de tegenwoordige samenwerking van kapitaal en arbeid is mogelijk geworden en de tegenwoordige voortbrenging is bereikt. Welnu, al deze overeenkomsten van geldelijken aard zijnde, wordt door iedere verandering in de waarde van het geld eene aan haren omvang evenredige verplaatsing van rijkdom veroorzaakt.

En zeker, de rechten der bij alle overeenkomsten tegenover elkander staande twee partijen zijn even heilig en evenzeer eerbiedwaardig, maar in dien er aan één van beide zijden een „unearned increment“ moet ontstaan, een voordeel dat buiten de berekening ligt, dan is het in het algemeen belang dat dit zij bij den debiteur en niet bij den crediteur. Want het voordeel van den eenen is in dit geval, onvermijdelijk, het nadeel van den anderen, en dit nadeel kan beter geleden worden door den crediteur dan door den debiteur. Immers, men lette er wel op wat — daargelaten de bijzondere persoonlijke belangen der beide partijen, die, nog eens zij het gezegd, evenzeer eerbiedwaardig zijn — hier tegenover elkander staat; het is, aan de ééne zijde, het kapitaal, aan de andere zijde de arbeid. De arbeid, wel te verstaan, van allen die een werkelijk aandeel nemen in de voortbrenging, van den ondernemer zoowel als van de verschillende bezoldigde of loontrekkende arbeiders. En ofschoon het, ter wille van de algemeene voortbrenging, stellig geen onverschillige zaak is of het kapitaal meer of min geresumeerd wordt — hoe ruimer die remuneratie is, hoe meer kans er is op verdere kapitaalvorming wat weder de algemeene voortbrenging ten goede komt — zoo is het toch van nog meer belang dat aan de vruchten van den arbeid geen afbreuk worde gedaan, want niets prikkelt meer den ondernemingsgeest

dan ruime belooning van den arbeid, niets tempert en doodt dien zoozeer als bezwaring van den arbeid met overmatige lasten.

Bovendien is er nog iets; t. w. dat uit den aard der zaak, in de meeste gevallen althans, een gelijke verandering in de waarde van het geld minder gevoeld zal worden wanneer die strekt ten nadeele van het kapitaal, dan in het tegenovergestelde geval. Laat de waarde van het geld een zekere vermindering ondergaan, de remuneratie van den kapitalist, of mogelijk ook nog zijn bezit, zal daardoor slechts evenredig verminderd worden. Maar een even groote toeneming van de waarde van het geld kan de geheele winst van den ondernemer wegnemen of zijn volslagen ruïne veroorzaken. Een voorbeeld van het laatst gedachte geval: een landbouwer koopt eene hoeve en neemt daarop voor 50 pCt. van de koopsom hypotheek; na twintig jaar is de waarde van het geld op de helft gevallen, nu is het vermogen van den geldschieder gehalveerd; maar is de waarde van het geld in dezelfde verhouding toegenomen, dan is de landbouwer volkomen geruïneerd.

De voorname reden van de wenschelijkheid der „waardevastheid” van het geld ligt, ten andere, in de omstandigheid dat het geld voor alle koopwaren en diensten waardemeter of, juister gezegd, waarde-denominator is. En nu zullen wel op den duur de prijzen en loonen zich regelen naar de reële waarde van het geld, zal in hunne bepaling met verandering in die waarde rekening gehouden worden; maar het is een algemeen erkend feit, dat die wijzigingen volstrekt niet altijd gelijkmatig geschieden.

Te dezen opzichte nu, acht Mr. Pierson dat inzonderheid onderscheiden moet worden tusschen de kooplieden en de arbeiders. Hij schrijft, dat naar mijne opvatting van waardevastheid — lees: van het hier door mij aangegeven verschilpunt — „de arbeiders eerst dan voordeel kunnen genieten van de vermeerderde uitkomsten der productie, als hunne geldloonen gestegen zijn.” . . . „Vermindert de voortbrengingsmoeite algemeen, ook voor het ruilmiddel, zoodat dit laatste in grooter hoeveelheid wordt aangeboden, dan wordt een rijzing der geldloonen wenschelijk en onvermijdelijk, ingevolge de wetten van vraag en aanbod. Maar de werking van deze wetten is ten aanzien der loonen altijd min of meer onregelmatig. De verhooging

van het geldloon zal hier te gering, ginds te groot zijn. Is het dan niet beter, dat zij overbodig wordt gemaakt, doordien iets anders gebeurt, doordien namelijk de prijzen dalen?"

Het is mij moeilijk de redeneering van Mr. Pierson op dit punt op den voet te volgen, omdat, als hierboven gezegd, het verschilpunt tusschen ons door hem niet geheel juist is opgevat. Ik acht echter dat die redeneering neerkomt op het volgende: Gegeven een zekere vraag en aanbod van arbeid. Nu moet er echter, naar de eene of andere richting, eene wijziging ontstaan in de waarde van het geld. Zal dan voor de arbeiders het voordeliger zijn wanneer dit geschiedt in de richting van vermeerdering of van vermindering van de koopkracht?

Op die vraag zal Mr. Pierson antwoorden: in de richting van vermeerdering der koopkracht, want dan dalen de prijzen en zal het onveranderd gebleven geldloon aan de arbeiders ruimer beschikking geven over goederen, terwijl, vermoedelijk, bij vermindering van de koopkracht van het geld het geldloon geen evenredige verhooving aan die der prijzen van de goederen ondergaat; in ieder geval, dergelijke loonsverhooving wordt dan overbodig en dit is beter.

Mijn antwoord, daarentegen, is, dat de gedachte wijziging in de waarde van het geld voor de arbeiders te verkiezen is in de richting van vermindering van de koopkracht, omdat, wanneer het waar is, wat ik niet betwist, dat de geldloonen bij algemeene wijziging der prijzen in die beweging niet aanstonds en allicht ook op den duur niet evenredig deelen, dit voornamelijk hierin zijn oorzaak vindt, dat zoodanige prijsbeweging niet zonder invloed blijft op de verhouding tusschen vraag en aanbod van arbeid, maar, zooals hierboven is gezegd, vermeerdering in de koopkracht van het geld den ondernemingsgeest belemmert en dientengevolge een nadeeligen invloed moet hebben op de vraag naar arbeid, terwijl daarentegen vermindering dier koopkracht dien noodlottigen invloed niet heeft en zelfs veeleer in tegenovergestelde richting werkt. De kans is daarom groot, dat, wanneer bij algemeene vermindering der voortbrengingsmoeite ook het ruilmiddel in grooter hoeveelheid wordt aangeboden, in geval van algemeene prijsverhooving de loonen nog meer zullen stijgen dan de goederen, en altijd de toestand der arbeiders de

meeste verbetering zal ondergaan; maar heeft daarentegen dergelijke vermeerdering van aanbod van het ruilmiddel geen plaats, dan ontstaat het gevaar dat vooral de loontoestand betrekkelijk ongunstig zij.

Ter verdediging van de meening, welke tegenover de mijne staat, wordt veelal erop gewezen, dat in de periode der jongste algemeene prijsdaling, d. i. in de laatste twintig of vijfentwintig jaar, de loonen in het algemeen tamelijk stabiel zijn gebleven, zelfs hier en daar nog verbeterd zijn. En stabiliteit van loonen bij lagere prijzen der levensbehoefden; dit is immers ook juist die toestand waarvan Mr. Pierson spreekt als van een beteren, dan gevonden wordt bij stabiele of stijgende prijzen wanneer de geldloonen moeten stijgen om de arbeiders in eene voordeelige stelling te brengen.

Maar mij dunkt, alles komt in deze aan op de verhouding van prijzen en loonen. En daarom moet door hen, die hunne beoordeelingen willen gronden op de waarneming der feiten, niet alleen gelet worden op den stand van zaken in één bepaald tijdvak, maar ook een vergelijking gemaakt worden met den toestand onder andere omstandigheden. En dan wijs ik er op dat in het derde vierendeel dezer eeuw, het tijdvak onmiddellijk vooraf gegaan aan dat der jongste prijsdalingen, de prijzen veel minder wijziging hebben ondervonden dan in het latere tijdvak en die wijziging voorzooveel ze plaats vond er eene is geweest van prijsverhooging, doch dat dit ook juist geweest is het tijdvak van doorgaande en zeer aanzienlijke verhooging van de geldloonen. Bekend zijn de studien die van dit onderwerp zijn gemaakt o. a. door Sir Robert Giffen ¹⁾; het blijkt daaruit duidelijk dat het eerste der twee tijdvakken voor de arbeiders zeker niet het minst gunstige is geweest.

Deze uitkomst, trouwens, is geheel in overeenstemming van hetgeen op economische gronden verwacht mocht worden.

¹⁾ Cf. vooral de hoofdstukken «The progress of the working classes in the last half-century» en «Further notes on the progress of the working classes» geschreven in 1883 en 1886, voorkomende in het 2^e deel van zijn *Essays in Finance*, en zijne in 1888 in the R. Statistical Society gehouden lezing over «Recent changes in Prices and Incomes compared.»

De oorzaak van den maatschappelijken vooruitgang van de tweede helft dezer eeuw ligt in de vermindering der voortbrengingsmoeite van producten en koopwaren in het algemeen en in de daarmede samenvallende vermeerdering der rijkdommen; de vruchten hiervan moesten in groote mate aan de arbeiders ten goede komen. Slechts in de tweede plaats kon op dezen gang van zaken invloed worden geoeffend door den toestand van het ruilmiddel. Onvoldoende toevoer daarvan was zeker een oorzaak van tegenwerkende kracht; overmatige toevoer — indien die plaats vond — moest ook wel schadelijke gevolgen hebben, maar toch vergelijkenderwijs het minst voor de arbeiders.

Voorts moge ook het volgende worden opgemerkt. Wanneer men den toestand wil beoordeelen naar de uitwendige verschijnselen, dan dient ten aanzien der loonen niet enkel op het peil van dezen gelet te worden, maar moet ook de vraag onderzocht worden, hoe bij een gegeven loonstandaard het staat met werkloosheid en wát dies meer zij.

Belangrijk nu is te dezen opzichte hetgeen Dr. F. von Juraschek over dit onderwerp, als de uitkomst zijner waarnemingen betreffende den lateren tijd, mededeelt in zijne Inleiding tot de door hem bewerkte nieuwe uitgave van Von Neumann-Spallart's *„Uebersichten der Weltwirtschaft.“* „In der günstigen Periode 1870/73 — vangt de schrijver aan — hört man fast aus keinem Teile der civilisirten Welt von Arbeitslosigkeit. Die Gelegenheit zum Erwerbe ist allenthalben ungemein leicht geboten.“ Maar „schon 1874 nehmen aber die Reduktionen der Arbeitszeit in den Fabriken und die Entlassungen der Arbeiter ihren Anfang.“ En wij hooren dan verder hoe die werkloosheid in 1876/77 haar eerste maximum bereikte, in 1879 weder begon af te nemen, eerlang echter op nieuw toenam en eigenlijk, zij het dan ook met eb en vloed, een der gewichtigste economische verschijnselen van den jongsten tijd is gebleven.

Dese stand van zaken, die trouwens een ieder uit eigen waarneming gebleken moet zijn, geeft dunkt mij duidelijk aan, dat, indien al in het laatste vierendeel dezer eeuw het peil der loonen geen vermindering onderging, hierdoor nochtans geen bewijs wordt geleverd voor de voortreffelijkheid, ter wille

der arbeidersbelangen, van daling der prijzen bij waardeverandering van het geld. ¹⁾

Van de behandeling van het theoretische vraagstuk, door Mr. Pierson gesteld naar aanleiding mijner jongste brochure, meen ik thans te kunnen afstappen. Doch er is een ander vraagstuk, zich daarbij aansluitende, dat evenzeer besproken moet worden. Dit betreft de mate waarin de algemeene prijsdaling van de laatste vijftientig jaren zou veroorzaakt zijn door vermindering van de voortbrengingsmoeite der producten en koopwaren, en die waarin, integendeel, daarvoor de oorzaak gezocht moet worden in omstandigheden direct betrekking hebbende op het ruilmiddel zelf.

Ik vrees dat ten aanzien van dit punt mijne meening, waarlijk, nog altijd wel eenigszins verschilt van die van Mr. Pierson. Ik geloofde — schrijft hij — aan goudschaarschte, toen hij dit niet meer deed, voorts: dat de verbazende goudproductie in de laatste jaren dit geschil nu tot een practische oplossing heeft gebracht.

Wel, eerlijk gezegd, ik erken die practische oplossing ook op het tegenwoordige oogenblik nog niet.

De term „goudschaarschte” is er al een zeer ongelukkige, en wie hem in den huidigen strijd over de muntquaestie het eerst heeft gebruikt, heeft onwillekeurig veel verwarring gesticht. De zoogenaamde goudschaarschte is altijd betrekkelijk geweest. Absoluut schaarsch was het goud zelfs in de zeventiger jaren niet, maar wel was de toevoer van nieuw goud toen ten

¹⁾ Onder het schrijven van het bovenstaande valt mijn aandacht op een bericht voorkomende in het Handelsblad van 10 September. Het betreft mededeelingen van den heer van Frankenberg, lid van den gemeenteraad te Brunswijk, over de vraag: of de verzekering van werklieden tot vermindering van de armenzorg heeft geleid. Die vraag wordt bevestigend beantwoord, edoch «De gunstige gevolgen hebben zich echter tot dusver bepaald tot een daling van het getal bedeeden. De uitgaven zijn niet gedaald, een gevolg van toenemende werkloosheid in de groote steden, de stijging der prijzen van levensmiddelen en ook van den levensstandaard, wat ook op den omvang der bedeeeling terugwerkte.» Zulk eene conclusie teekent den toestand.

eenenmale onvoldoende om uitvoerbaar te maken de uitstooting van het zilver als standaardmunt en den overgang tot den enkelen gouden standaard, waartoe zoovele staten toen besloten, zonder in de verhouding tusschen vraag en aanbod van het ruilmiddel in de goudlanden eene verstoring te brengen, die onvermijdelijk leiden moest en ook werkelijk in die landen geleid heeft, tot vermeerdering der koopkracht van het ruilmiddel door oorzaken, niet bij de goederen gelegen.

En, zeker, thans te spreken van goudschaarschte, terwijl de productie gestegen is op het dubbele van die der zeventiger, en ongeveer 50 pCt. meer bedraagt dan die der vijftiger jaren, 't ware reine dwaasheid. Geenszins is evenwel daardoor uitgemaakt, dat die productie nu ook voldoende is om de voorziening in den tegenwoordigen gebrekkigen munttoestand mogelijk te maken door algemeenen overgang tot den enkelen gouden standaard. Indien in het Oosten, in de eerste plaats Britsch Indie werkelijk den gouden standaard aanneemt, voorts nevens Japan ook de andere Aziatische landen goud zullen gaan trekken; in het Westen de Ver. Staten van Amerika hun met papieren ruilmiddel overzadigd ruilmiddel in goeden toestand zullen brengen met handhaving van den gouden standaard, eerlang ook Mexico dezen aanneemt en de Zuid-Amerikaansche Staten de gouden-speciebetalingen hervatten; in Europa de landen met den hinkenden standaard het overtollige en in meer dan één opzicht zoozeer gevaarlijke zilveren teekengeld tegen goud gaan verwisselen; — de tegenwoordige goud-productie zal het niet toelaten zonder eene vernieuwde prijsdaling, waarvan de oorzaak niet bij de goederen gezocht zal moeten worden.

Ja 't is de vraag of, zelfs zooals de toestand tot nog toe gebleven is, zegge terwijl schier overal nog in een volkomen onvoldoenden munttoestand werd berust, toch, het eene jaar door het andere genomen, die speciale prijsdaling niet nog voortdurend nieuwe vorderingen heeft gemaakt. Vorderingen, omdat de goudproductie, hoezeer ook vermeerderd, steeds onvoldoende bleef om vraag en aanbod van het ruilmiddel in evenwicht te houden.

Hoe kunt gij — vroeg onlangs *The Economist* (altijd onder de goudmonometalisten plus royaliste que le roi) aan Sir Robert

Giffen ¹⁾ — hoe kunt gij beweren, dat in de laatste vijftwintig jaar oorzaken betreffende het ruilmiddel zelf van overwegenden invloed zijn geweest ter bepaling van den stand der prijzen? Wij weten toch allen, dat de goudproductie in de laatste vier of vijf jaar alleraanzienlijkst is toegenomen en nu het dubbele bedraagt van die der jaren 1878/83; toch zijn de prijzen thans niet hooger dan destijds, maar integendeel nog 25 percent beneden die van het einde van 1883. Het is volkomen juist; The Economist vergat slechts ééne zaak, t. w. dat, hoezeer de goudproductie ook toegenomen zij, dit geen oorzaak van prijsstijging kon zijn wanneer de vraag naar het metaal nog meer vermeerderde, en het blad lette er niet op, dat juist in de allerlaatste jaren nieuwe en zeer belangrijke vraag naar goud gekomen is, behalve nu en dan van de zijde der Ver. Staten, van die van Oostenrijk en Rusland.

Met de cijfers der productie alleen, kan geen bewijs geleverd worden ten aanzien van den invloed, door nieuwe toevoeren der edele metalen op den stand der prijzen uitgeoefend. Naast het aanbod staat de vraag, waarmee evenzeer rekening gehouden moet worden, al heeft men te dien opzichte te doen met een factor, waarvan, behoudens buitengewone gevallen, de beteekenis niet onder cijfers te brengen is. De omvang der vraag naar goud voor Rusland ter vorming van den noodigen metaalvoorraad ter inwisseling der uitstaande biljetten, kan beoordeeld worden. Maar wie zal zeggen met hoeveel de goudvoorraad van landen als Engeland, Duitschland, enz. in de laatste jaren vermeerderd had moeten worden om, in verband met andere omstandigheden, het evenwicht tusschen vraag en aanbod te handhaven.

Ten andere is ook, wat betreft den invloed der vermindering van de voortbrengingsmoeite der goederen, wel de richting aan te geven waarin die op de prijzen invloed moet oefenen, doch niet de mate. En dit is te moeilijker omdat — ik heb er hiervoor reeds op gewezen — wij in deze te doen hebben met, wel is waar, een rechtstreeksche oorzaak van daling der

¹⁾ The Economist dd. 14 Augustus l.l. «Bimetallism in the Report of the Agricultural Commission.»

prijzen, doch tevens met eene omstandigheid die leidt tot verdere prijsdaling wanneer niet de ontwikkeling van het verkeer, welke daardoor ontstaat, gepaard gaat met ruimeren toevoer van het ruilmiddel.

Trouwens, eene dergelijke complicatie van oorzaken en gevolgen kan ook plaats vinden wanneer de eerste oorzaak der prijsbeweging ligt in omstandigheden, betrekking hebbende niet op de goederen, maar op het ruilmiddel zelf. Ruimere toevoer van het ruilmiddel is, op zich zelf, geen voordeel. Maar het kan dit worden wanneer en naar de mate waarin, hetgeen van bijkomende omstandigheden afhankelijk is, dientengevolge de voortbrenging en het verkeer alsdan in het algemeen toenemen. Zeer wel is het zelfs mogelijk dat, immers ten aanzien van de algemeene belangen, van de maatschappelijke welvaart, het eindresultaat dan onbetwistbaar gunstig is; zegge, dat de middellijke gevolgen van den vermeerderden toevoer van het ruilmiddel dan een veel grooter weldaad zijn dan dat de onmiddellijke gevolgen, veroorzaakt doordat de waardevastheid van het geld werd aangetast, een nadeel zijn.

Ik verwijs hier naar de gevolgen van de goud en zilver aanvoeren in Europa, in de XVI^e en in de eerste helft der XVII^e eeuw veroorzaakt door de ontdekking van Amerika. Herinneren we ons in algemeene trekken hunne beteekenis.

De bekende statisticus William Newmarch kwam dienaangaande, bij gelegenheid zijner bespreking van den omvang en de gevolgen der nieuwe goud-toevoeren uit Californie en Australie van 1848 tot 1856 ¹⁾ tot de conclusie, dat in Europa in 1640 toen de prijsstijging der goederen haar climax had bereikt, deze slechts 200 percent bedroeg, niettegenstaande eene vermeerdering van den goud- en zilvervoorraad driemaal zoo aanzienlijk, t. w. met 600 percent. Tot dezelfde slotsom kwam ook onlangs de Vicomte d'Avenel. ²⁾

Zoo ooit dan staan we hier tegenover eene onbetwifelbare

¹⁾ In «A History of Prices» van Thomas Tooke en William Newmarch,» deel VI afd. VII.

²⁾ «Histoire économique de la Propriété, des Salaires, des Denrées et de tous les prix en général depuis l'an 1200 jusqu'en l'an 1800» par le Vicomte G. d'Avenel. Men zie aldaar deel I, 1^e Hoofdstuk.

wijziging in de waarde van het geld door oorzaken op het ruilmiddel zelf betrekking hebbende en dat wel tegenover eene vermindering in de koopkracht. Doch tevens vinden we hier een onovertrefbaar voorbeeld van den neutraliseerenden invloed, ten aanzien van de waardevastheid van het ruilmiddel, van de vermeerdering van het verkeer tegenover dien van ruimeren aanvoer van het muntmetaal. En dat, per slot van rekening, de economische revolutie van de XVI^e en XVII^e eeuw een der zegenrijkste gebeurtenissen is geweest voor de algemeene welvaart waarvan de geschiedenis melding maakt, zal wel door niemand worden tegengesproken.

Maar is dan bij algemeene prijsbewegingen het zeer moeilijk oorzaken en gevolgen in het juiste verband te brengen, en zoo ook in het geval dat ons thans bezighoudt, d. i. ten aanzien der prijsdaling van den laatsten tijd de grenslijn te trekken tusschen de tweeërlei oorzaak, die welke bij de goederen en die welke bij het ruilmiddel gelegen is; wanneer slechts wij niet uitsluitend letten op een enkel verschijnsel, voorts ook te rade gaan met vergelijking van verschillende bewegingen, en eindelijk tevens acht geven op de uitwerking der prijsbeweging, dan meen ik dat het toch wel mogelijk zal wezen tot conclusien te komen die, al hebben ze dan geen mathematische zekerheid, toch als zeer waarschijnlijk zijn aan te nemen.

Wij staan, ter beoordeeling van de algemeene prijsdaling der laatste vijfentwintig jaren in de goudlanden, tegenover het feit dat er op het gebied van landbouw, nijverheid en transportwezen groote veranderingen hebben plaats gevonden ten aanzien der voorwaarden van de voortbrenging, die, zonder in bijzonderheden dienaangaande te treden, gekarakteriseerd kunnen worden als beteekenende een groote vermindering der voortbrengingsmoeite. Dit moest leiden tot eene beweging in de richting van prijsverlaging. Maar tevens tot uitbreiding der algemeene voortbrenging en van het verkeer. Dientengevolge werd noodig ook vermeerdering van het ruilmiddel, indien niet, door verstoring van het vroegere evenwicht tusschen vraag en aanbod daarvan, op de prijsdaling, vrucht van de vermindering der voortbrengingsmoeite, een nieuwe prijsdaling geënt zou worden, gevolg van den onvoldoenden toevoer van het ruilmiddel.

Doch de bedoelde vermindering der voortbrengingsmoëte dagteekent niet van den aanvang van het tijdvak der prijsdaling. Ze was eveneens een karaktertrek van het onmiddellijk daaraan vooraf gegane tijdvak. Eveneens; ook evenzeer? Hierover mogen de meeningen verschillen, zoozeer doen ze dit echter niet, dat in het onderscheid dienaangaande het zwaartepunt der wijziging van toestand te zoeken zij. Wel echter is er een ander onderscheid tusschen de twee tijdvakken, waaromtrent verschil van meening zelfs niet mogelijk is. Het is, dat van het einde der veertiger tot het begin der zeventiger jaren op ruime schaal het zich steeds uitbreidend verkeer gevoed werd door toestrooming van nieuw muntmetaal. Ook daarin nu, neemt men het goud en zilver te zamen, is sedert geen wijziging van toestand gekomen. Doch wel brachten de munthervormingen, die in de eerste zeventiger jaren aanvingen, eene volkomen verandering te weeg in de verdeeling van het muntmetaal. Terwijl nu voortaan de zilverlanden onder den invloed bleven verkeerden van eene aanhoudende en zelfs andermaal toegenomen toestrooming van hun muntmetaal, hadden daarentegen de goudlanden te worstelen met inkrimping van hun ruilmiddel. En moge die betrekkelijke schaarschte zich al langzamerhand minder hebben doen gevoelen, eensdeels doordat de prijzen de daardoor veroorzaakte daling ondervonden hadden en op een lager peil kwamen, anderdeels doordat, in de allerlaatste jaren, de goudproductie aanzienlijk toenam, aan hetgeen nu eenmaal geschied is verandert dit natuurlijk niets, maar bovendien — gelijk hier boven gezegd is — zelfs ten aanzien van den toestand gelijk die nu geworden is, kan toch nog altijd de stand van zaken niet bevredigend geacht worden.

Ziedaar naar mijne opvatting de juiste schets van den loop van zaken in de tweede helft dezer eeuw. Een loop van zaken die duidelijk aangeeft, dat van de jongste daling der prijzen de oorzaak niet te vinden is bij omstandigheden betrekking hebbende op de goederen, ten minste niet hoofdzakelijk, maar veeleer, althans voor een groot deel, bij dezulken die betrekking hebben op het ruilmiddel.

De juistheid dezer opvatting wordt ook, naar het mij voorkomt, bevestigd door de gevolgen der prijsbeweging van het jongste tijdvak der economische geschiedenis.

Indien de prijsdaling der laatste vijfentwintig jaren hoofdzakelijk het resultaat ware geweest van vermindering der voortbrengingsmoeite, dan had juist dit tijdperk zich moeten kenmerken door eene vermeerdering van verkeer als vroeger ongekend, door eene toeneming van den algemeenen rijkdom en eene ontwikkeling der algemeene welvaart, te voren ongeëvenaard. Doch wij weten dat te dezen opzichte het laatste vierendeel dezer eeuw eer ongunstig dan gunstig afsteekt bij het voorgaande; getuige o. m. de telkens herhaalde depressiën op het gebied van handel en uijverheid, alsmede het herleven van het protectionisme, wat voor een deel juist het gevolg is geweest van de nadeelen der prijsdaling gelijk die zich heeft geopenbaard; getuige ook, bepaaldelijk wat betreft den toestand der arbeiders, de feiten betrekking hebbende op den loontoestand waarop ik hiervoor heb gewezen. Slechts in één opzicht valt op de economische verschijnselen van het laatste tijdvak te wijzen als onbetwistbaar gunstig, namelijk wat aangaat de ontwikkeling van het Oosten, de plaats door dit deel der handelswereld in den allerlaatsten tijd veroverd. Maar daar hebben wij te doen met zilver-landen.

Dit alles overwegende kan ik tot geen andere conclusie komen dan deze, dat in de goud-landen gedurende de laatste vijfentwintig jaar, hoe machtig zich ook toen de invloed ten goede heeft doen gevoelen van de vermindering der voortbrengingsmoeite, deze heeft tegengewerkt moeten worden door een tegenovergestelden invloed, en dat zich aldus heeft geopenbaard dat de prijsdaling in die landen voor een goed deel is veroorzaakt door een bij het ruilmiddel zelf zijn oorsprong vindende vermeerdering van de koopkracht daarvan.

Ik kan dit alles hier ter plaatse slechts aangeven, niet het in bijzonderheden ontwikkelen.

Ten slotte wensch ik echter toch de aandacht te vestigen op twee verschijnselen, die van verschillende zijden mijne stelling toelichten.

Het eerste betreft den feitelijken toestand van het ruilmiddel in een der goudlanden t. w. in ons eigen land.

Ziehier, opgemaakt met behulp der jaarverslagen van het Munt-college en van de Nederlandsche Bank, een overzicht van het totaal bedrag der omloopende geldmiddelen in Neder-

land van 1864 tot 1896 telkens op het einde des jaars. Alleen de daarin voorkomende post der muntbilletten in circulatie is eenigszins bij benadering aangenomen moeten worden, maar al kunnen de cijfers van dit bestanddeel der totale circulatie op geen volkomen juistheid aanspraak maken, zoo wordt de einduitkomst daardoor toch niet geïncideerd.

Jaar	Bankbil- letten	Muntbil- letten	Munt tot incl. 1874 zilver; sedert 1874 zilver en goud. in duizentallen guldens.	Totaal bedrag
1864	97.876	7.000	92.886	197.762
1865	107.138	7.000	90.799	204.937
1866	111.258	7.000	90.353	208.611
1867	122.650	7.000	87.986	217.636
1868	140.490	7.000	86.419	233.909
1869	128.361	7.000	86.518	221.879
1870	147.844	8.100	93.111	249.055
1871	160.143	7.500	93.146	260.789
1872	159.820	7.600	111.642	279.062
1873	170.034	6.800	101.947	278.781
1874	178.771	6.900	94.756	280.427
1875	189.228	6.980	106.347	302.555
1876	192.063	6.110	111.361	309.534
1877	200.119	6.206	112.315	318.640
1878	187.992	6.340	110.762	305.094
1879	190.369	6.049	105.387	301.805
1880	197.975	6.525	102.679	307.179
1881	195.545	7.927	100.313	303.785
1882	189.139	9.800	99.169	298.108
1883	187.719	9.700	96.075	293.494
1884	193.508	9.800	92.584	295.892
1885	192.434	14.000	87.894	294.328
1886	213.516	13.700	86.442	313.658
1887	200.609	12.500	85.813	298.922
1888	205.124	11.300	84.774	301.198
1889	211.055	11.400	85.351	307.806
1890	195.161	12.000	84.809	291.970
1891	195.483	13.000	81.705	290.188
1892	197.547	14.000	79.305	290.852
1893	201.809	14.000	81.747	297.556
1894	202.943	14.000	82.559	299.502
1895	206.084	14.000	81.074	301.158
1896	201.037	14.500	80.123	295.660

Het blijkt uit dit staatje, dat in de zestiger en de eerste zeventiger jaren de omloop der geldmiddelen in Nederland

aanzienlijk is toegenomen. Van 1864 tot 1877 bedraagt de vermeerdering ruim 60 percent. Maar het maximum, toen bereikt, is sedert nooit weer voorgekomen. Er is sedert 1877, dat is in de laatste twintig jaren, niet alleen stagnatie maar zelfs inkrimping der geldcirculatie. En deze is te sterker wanneer wij bedenken, dat het totaal van 318⁶⁴ millioenen per einde 1877 beteekende f 81,20 per hoofd der bevolking, dat van 295⁶⁶ millioenen per einde 1896 slechts f 59.80.

De circulatie van 197⁷⁶ millioenen per einde 1864 kwam uit op f 56,70 per hoofd der toenmalige bevolking. Wij zijn dus laatstelijk weder bijkans teruggevallen op dat bedrag, en percentsgewijze berekend per hoofd der bevolking staan wij tegenover eene vermeerdering van 43² percent van 1864 tot 1877 en daarna van 1877 tot 1896 tegenover eene vermindering van 26³ percent. Van waar dit hoogst belangrijke verschil?

Door de Nederlandsche Bank zelve zijn in den lateren tijd twee maatregelen genomen, die tot inkrimping der biljetten-circulatie hebben geleid: de bevordering van het gebruik maken van bankassignatiën, en het vergemakkelijken van het houden van rekening-courant met de bank. Doch let men op de cijfers betreffende deze twee diensten, zooals die voorkomen in de weekstaten der bank, dan blijkt het dat hier ten hoogste sprake kan zijn van eene vermindering der biljetten-circulatie met 5 millioenen; geen cijfer dus dat groot gewicht in de schaal legt. Voorts heeft in de latere jaren ook het gebruik van cheques als betaalmiddel en het stelsel van onderlinge verrekeningen eenig veld gewonnen. De invloed hiervan worde niet miskend. Doch hoe hoog men dien ook schatte, de beteekenis der gemelde inkrimping van den omloop der geldmiddelen wordt daardoor wel eenigszins verminderd, niet echter te niet gedaan.

Blijft echter de vraag, of die inkrimping der geld-circulatie gevolg of oorzaak is geweest der daling van de prijzen der goederen. En dan, acht gevende op de vermeerdering dier circulatie in het voorgaand tijdperk, kan m. i. het antwoord niet twijfelachtig zijn en is hier wel degelijk de vinger gelegd op een oorzaak van prijsdaling.

Ook worde er wel op gelet, dat in deze er geen sprake kan zijn van een lokalen toestand, want hadden plaatselijke

omstandigheden al tijdelijk dergelijke uitwerking kunnen hebben, onder den invloed der internationale handelsbeweging ware redres onvermijdelijk geweest.

Het tweede verschijnsel waarop ik de aandacht vestig, betreft de uitkomsten der landbouw-nijverheid in de Ver. Staten.

Ik laat hier volgen, overgenomen uit het officiële Statistical Abstract of the U. S., de bijzonderheden betrekking hebbende op de drie hoofdproducten van 1875 tot 1895, waarbij ik, om niet te uitvoerig te worden, mij bepaal tot de opgaven om de vijf jaar, welke opgaven op zich zelf ook volkomen normale uitkomsten betreffen.

Jaar.	Productie. Bushels.	Beteelde oppervlakte. Acres.	Waarde van den oogst. Dollars.	waarde p. Bushel. Doll. cents.	Gemiddelde		
					opbrengst p. acre. Bushels.	waarde v. d. opbrengst p. acre. Dollars.	
MAÏS.							
1875	1.321.000.000	44.841.371	555.445.930	42.0	29.5	12.39	
1880	1.717.434.543	62.317.842	679.714.499	39.6	27.6	10.91	
1885	1.936.176.000	73.130.150	635.674.630	32.8	26.5	8.69	
1890	1.489.970.000	71.970.763	754.433.451	50.6	20.7	10.48	
1895	2.151.138.580	82.075.830	567.509.106	26.4	26.2	6.91	
TARWE.							
1875	292.136.000	26.381.512	294.580.990	100.8	11.1	11.17	
1880	498.549.868	37.986.717	474.201.850	95.1	13.1	12.48	
1885	357.112.000	34.189.246	275.320.390	77.1	10.4	8.05	
1890	399.262.000	36.087.154	334.773.678	83.8	11.1	9.28	
1895	467.102.947	34.047.332	237.938.998	50.9	13.7	6.99	
HAYER.							
1875	354.317.500	11.915.075	129.499.930	36.5	29.7	10.87	
1880	417.885.380	16.187.977	150.243.565	36.0	25.8	9.28	
1885	629.409.000	22.783.630	179.631.860	28.5	27.6	7.88	
1890	523.621.000	26.431.369	222.048.486	42.4	19.8	8.41	
1895	824.443.537	27.878.406	163.655.068	19.9	29.6	5.87	

Wij vinden hier voor de drie producten te zamen, het gemiddelde van de jaren 1875 en 1880 tot uitgangspunt nemende, in 1895 eene vermeerdering van beteelde oppervlakte van ruim 44 percent en daarentegen een achteruitgang in de waarde van den oogst van ruim 15 pCt.

Mr. Pierson schreef ter wederlegging van mijn betoog ten

aanzien van het bijzonder belang van den nijverheidsouderneer bij het vermijden van rijzing der koopkracht van het geld, als volgt: (bl. 612—13) »Een rijzing in de koopkracht van het geld brengt verlies te weeg, als haar oorsprong ligt bij het geld zelf, doch niet noodzakelijk in het geval, waarvan hier gesproken wordt. De positie is als volgt: de voortbrengingsmoeite vermindert algemeen, echter niet voor het ruilmiddel. Ieder producent verkrijgt nu meer goederen, maar bedingt slechter prijzen. Het eerste vergoedt nu het tweede, zoodat de aangegane geldelijke verplichtingen zonder bezwaar kunnen worden nagekomen.»

Welnu, ik zal wel in geen uitvoerige behandeling van het medegedeelde staatje behoeven te treden om aan te toonen, dat de door Mr. Pierson veronderstelde positie niet die is waarin de Amerikaansche landbouwer is gebracht. En nu weet ik wel dat, wat Europa betreft, de prijzen der landbouwproducten geen maatstaf zijn voor den algemeenen gang van zaken op nijverheidsgebied, omdat die producten in ons werelddeel tijdelijk een buitengewoon hoog standpunt hadden bereikt onder den invloed van omstandigheden waaraan hun ruime toevoer uit vreemde gewesten, zeer ten bate der algemeene welvaart, juist een einde heeft gemaakt. Maar mijn cijfers betreffen niet den landbouwtoestand in Europa, doch integendeel dien van een der voornaamste landen van welke het exceptioneele kwaad voor den Europeeschen landbouwer is gekomen en de redding voor het algemeen. Die cijfers geven alleen aan wat voor den Amerikaanschen landbouwer de beteekenis is geweest der prijsdaling ten zijnent.

Vergelijk ik die uitkomst met de door Mr. Pierson uiteen gezette theorie, dan kan ik daaraan alleen deze conclusie verbinden: dat hier wordt gewezen op een rijzing in de koopkracht van het geld, welker oorsprong ligt bij het geld zelf. Het eenige wat ik hier heb willen aangeven.

Amsterdam, September 1897.

G. M. BOISSEVAIN.

ENKELE OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE ONLANGS VERSCHENEN STATISTIEK DER BEDRIJFSBELASTING.

In de October aflevering van Jaargang 1895 van dit tijdschrift verschafte de redactie aan steller dezes gastvrijheid voor enkele beschouwingen ontleend aan de toen juist verschenen statistiek betreffende de bedrijfsbelasting voor het dienstjaar 1 Mei 1894—30 April 1895. Wel waren de toen omtrent die belasting in de „Bescheiden betreffende de geldmiddelen” opgenomen cijfers slechts voorloopig, doch zij waren de eerste die omtrent de nieuwe belasting werden gepubliceerd en schenen nauwkeurig genoeg om eene vergelijking met het toen nog niet lang geleden onder algemeene instemming ten grave gedaald patentrecht mogelijk te maken.

Inderdaad bleek toen, dat de bedrijfsbelasting voor den minderen man eene enorme outlasting had gebracht — er zij slechts aan herinnerd, dat het aantal belastingplichtigen op de 1000 inwoners van 91 tot 48 slonk — doch de vraag rees of de toen gepubliceerde voorloopige en slechts over èèn jaar loopende cijfers wel een voldoende betrouwbaar beeld van de werking der nieuwe heffing konden verschaffen.

Met verlangen zag men dus uit naar de resultaten van het tweede jaar, doch het in September 1896 verschenen deel der „Bescheiden” bracht slechts teleurstelling. Het behelsde wel eene verbetering van de reeds in het vorig jaar gepubliceerde gegevens maar omtrent den nieuwen dienst 1895—96 werd niets gepubliceerd, ofschoon omtrent den dienst 1895—96 der vermogensbelasting wel mededeelingen werden gedaan. Het scheen alsof men het bij de nu eenmaal gepubliceerde cijfers wilde laten en voortaan omtrent het tweede gedeelte onzer inkomstenbelasting geen mededeelingen meer zouden worden gedaan.

Gelukkig echter is deze vrees beschaamd, het thans verschenen deel der Bescheiden bevat enkele opgaven omtrent den dienst 1895—96 der bedrijfsbelasting en ofschoon deze eerst ongeveer 15 maanden na afloop van het dienstjaar het licht zien, stellen zij toch den in de zaak belangstellenden lezer in de gelegenheid om zich omtrent den loop dezer heffing in de beide eerste jaren van haar bestaan een voorstelling te vormen.

Daar nu de Bescheiden met de meeste officieele publicatiën gemeen hebben dat slechts weinigen ze koopen en noch minder personen van den inhoud kennis nemen, meende schrijver dezès geen geheel onnutten arbeid te verrichten met op enkele der meest in het oog vallende cijfers een oogenblik de aandacht te vestigen.

Voor al voor hen die zich omtrent de financieele draagkracht van het volk nog illusiën scheppen is raadpleging dier cijfers van gewicht.

Men herinnert zich, dat de vermogensbelasting in het tweede jaar van haar bestaan een teruggang vertoonde, die schoon van weinig beteekenis 0.62 pCt. en sedert weer ingehaald — de dienst 1895—96 gaf een accres van 1.88 pCt., 1896—97 van 0.47 pCt. toch geenszins een gunstig verschijnsel opleverde.

Gelukkig is bij de bedrijfsbelasting van zulk een teruggang geen sprake geweest. Was het gezamenlijk bedrag der kohieren in 1894—95 f 4.878.451.18, in 1895—96 was dit cijfer f 4.950 904.96⁵, eene vermeerdering dus van 1.49 pCt. die zeker niet gering is, wanneer men bedenkt, dat de bevolking in 1894 met 1.32 pCt. in 1895 met 1.33 pCt. is toegenomen.

Zoo groot is deze vermeerdering echter niet, of het gemiddeld bedrag dat gedurende beide dienstjaren per inwoner aan bedrijfsbelasting betaald is moeten worden is vrij wel hetzelfde gebleven, al vertoont dit cijfer zooals uit onderstaand staatje zal blijken voor sommige provinciën een min of meer belangrijk verschil.

Ten einde een vergelijking mogelijk te maken tusschen den druk der inkomsten- en der verteringsbelasting is in de laatste kolom dezer opgave vermeld, hetgeen gedurende het tijdvak 1 Mei 1895—30 April 1896 per inwoner aan personeele belasting (hoofdsom en rijksopcenten) verschuldigd is geworden.

PROVINCIEËN.	Bedrijfs- belasting.		Vermogens- belasting.		Totaal beide belastingen.		Personeele belasting.
	1894/95	1895/96	1894/95	1895/96	1894/95	1895/96	
N.-Brabant	0.56 ^s	0.53	0.74 ^s	0.74 ^s	1.31	1.27 ^s	1.82
Gelderland	0.60 ²	0.64	1.55 ^s	1.56 ^s	2.15 ⁷	2.20 ^s	2.56
Z.-Holland	1.46 ^s	1.47 ^s	2.13 ^s	2.13 ^s	3.60	3.61	3.47
N.-Holland	2.07	2.05 ^s	1.86	1.87 ^s	3.93	3.93	3.58
Zeeland	0.47 ²	0.49 ^s	0.78	0.77	1.25 ^s	1.26 ^s	2.38 ^s
Utrecht	0.93	0.92 ^s	2.76 ^s	2.83 ^s	3.69 ^s	3.76	3.50 ^s
Friesland	0.34 ¹	0.33 ^s	0.74	0.71	1.08 ¹	1.04 ^s	2.01
Overijssel	0.59 ^s	0.58 ^s	0.91 ^s	0.91 ^s	1.51	1.50	1.71 ^s
Groningen	0.47 ^s	0.47	1.06	1.06 ^s	1.53 ^s	1.53 ^s	2.51 ^s
Drenthe	0.20	0.21 ^s	0.44	0.45	0.66	0.66 ^s	1.28 ^s
Limburg	0.50	0.51	0.42	0.42	0.92	0.93	1.57
Het Rijk	1.03	1.03	1.45	1.45 ^s	2.48	2.48 ^s	2.71 ^s

Zooals men ziet loopen de getallen niet zeer uiteen, slechts in Overijssel, Noord-Brabant en Friesland is eene vermindering. Laat deze zich voor eerstgenoemde provinciën wellicht verklaren uit den teruggang der naamlooze vennootschappen; in Friesland, waar zoowel voor de bedrijfs- als voor de vermogensbelasting achteruitgang valt te constateeren, zal de steeds toenemende verarming dier provincie wel haar invloed doen gevoelen.

Nu bewijzen deze cijfers op zich zelf niet veel. Voor de beoordeeling van den in een streek bestaanden belastingdruk en de daar heerschende welvaart is het niet voldoende, dat men weet wat aldaar gemiddeld per inwoner aan belasting gevorderd wordt, maar is het tevens van belang, dat men kent èn het gemiddeld bedrag per aanslag èn vooral het aantal aanslagen op de 1000 inwoners. Gelukkig laat de inrichting der statistiek toe om de hiervoor vereischte berekeningen te maken. Het gemiddeld bedrag per aanslag bedroeg:

PROVINCIEËN.	Bedrijfs- belasting.		Vermogens- belasting.		Totaal voor beide belastingen.	
	1894/95	1895/96	1894/95	1895/96	1894/95	1895/96
N.-Brabant	16.13	14.93	56.72 ^s	56.67 ^s	72.85 ^s	71.60 ^s
Gelderland	14.50 ^s	14.75	92.94 ^s	94.— ^s	107.45	108.75 ^s
Z.-Holland	24.85 ^s	24.14 ^s	106.44 ^s	105.45	131.30	129.59 ^s
N.-Holland	30.07 ^s	28.67 ^s	109.32 ^s	111.02	139.40	139.69 ^s
Zeeland	10.62	10.98 ^s	47.90 ^s	47.14	58.52 ^s	58.12 ^s
Utrecht	17.69 ^s	17.16 ^s	123.55 ^s	125.95 ^s	141.25	143.12
Friesland	10.64	10.46 ^s	50.47	48.83	61.11	59.59 ^s
Overijssel	17.10 ^s	16.20 ^s	79.59 ^s	80.41	96.70	96.61 ^s
Groningen	12.17 ^s	12.08 ^s	52.94 ^s	53.34 ^s	65.12	65.43
Drenthe	8.33	8.09	44.85	45.99 ^s	53.18	54.08 ^s
Limburg	13.15 ^s	13.19 ^s	52.57 ^s	53.72 ^s	65.73	66.92
Het Rijk	21.22	20.58	88.43	88.90	109.65	109.48

terwijl op de 1000 inwoners waren aangeslagen :

PROVINCIEËN.	Bedrijfs- belasting.		Vermogens- belasting.		Personeele belasting.
	1894 95	1895 96	1894 95	1895 96	1895 96
N.-Brabant	35.1	35.5	13.1	13.2	148.5
Gelderland	41.5	43.5	16.7	16.6	152.5
Z.-Holland	59.—	61.1	20.07	20.2	149.5
N.-Holland	68.5	71.5	17.02	16.9	157.5
Zeeland	44.7	45.4	16.3	16.3	191.—
Utrecht	52.8	54.1	22.3	22.5	136.—
Friesland	32.3	32.3	14.7	14.5	155.—
Overijssel	34.8	36.2	11.4	11.4	141.—
Groningen	39.1	39.—	20.09	20.—	148.—
Drenthe	24.4	26.5	9.9	9.8	127.5
Limburg	38.3	39.—	8.02	7.8	115.—
Het Rijk	48.5	50.1	16.4	16.4	149.5

Deze uitkomst is bevredigend, althans voor de bedrijfsbelasting. Eene vermeerdering van het aantal aangeslagen op de 1000 inwoners wijst op toenemende nationale welvaart, deze wordt zelfs waarschijnlijk, wanneer het daarnevens gemiddeld bedrag per aanslag niet daalt, maar stijgt. Nu is dit laatste bij de bedrijfsbelasting schijnbaar niet het geval. Tegenover een stijging bij de vermogensbelasting van f 0.47, staat hier een daling van f 21.22 op f 20.58 dus van f 0.64. Deze vermindering is echter slechts schijnbaar en hoofdzakelijk het gevolg van de mindere belasting die in 1895—96 van de naamlooze vennootschappen en daarmee gelijkgestelde lichamen gevorderd kon worden.

Trekt men toch voor beide diensten van de totale opbrengst der kohieren af, hetgeen gevorderd is van alle belastingplichtigen, die niet behooren tot de inwoners van het Rijk, de Nederlandsche Staatsambtenaren in den vreemde en de buitenslands gevestigden, die hier te lande geregeld een bedrijf uitoefenen ¹⁾, dan blijkt dat, in 1895—96 van de inwoners van het Rijk f 3.946.987 gevorderd is tegen f 3.753.433 in

¹⁾ De 45 Nederlandsche Staatsambtenaren die in de staten, waar zij verblijf houden, in het genot zijn van het privilege der exterritorialiteit kunnen veilig met inwoners van Nederland worden gelijk gesteld. De door de buitenslands gevestigden, die hier te lande geregeld een beroep uitoefenen, verschuldigde belasting, is tengevolge van de inrichting der statistiek niet te becijferen. Het aantal dezer personen is echter gering respect. 326 en 336.

1894—95 of met andere woorden, dat het gemiddeld bedrag per aanslag van f 16.60 of f 16.69 gestegen is, eene stijging die wel is waar veel minder bedraagt dan die welke bij de vermogensbelasting viel te constateeren maar die toch in alle gevallen op vermeerderde welvaart wijst.

In de tweede plaats trekt het de aandacht dat de „gesplitste” inkomstenbelasting, al is zij ook niet bloot een aanvullingsbelasting voor de meer gegoeden toch op verre na niet zoo diep naar beneden grijpt als de Personeele belasting. Een verschil van 50.1 en 16.4 aanslagen op de 1000 inwoners met 149.5 aanslagen spreekt te duidelijk.

Nu is het niet onmogelijk, dat de nieuwe Personeele belasting voor den kleinen man een belangrijke ontheffing brengt maar dit schijnt desniettemin wel vast te staan, dat eene verwezelijking van het meermalen verdedigd denkbeeld om het zwaartepunt onzer directe heffingen van de verterings naar de inkomstenbelasting over te brengen, moeilijk mogelijk zal zijn zonder een belangrijke verhooging van het tarief en bij de bedrijfs- en bij de vermogensbelasting.

Bij de herhaaldelijk geuit wordende klachten over te zwaren druk van het platte land tegenover de steden ware het van belang om na te gaan in hoeverre deze grief, waar het de vermogens- en bedrijfsbelasting geldt, gegrond is.

Ongelukkig is dit bij de bestaande inrichting der statistiek niet mogelijk. Het eenige wat becijferd kan worden is het gemiddeld bedrag per aanslag, en de gemiddelde som welke per inwoner in de bedrijfsbelasting gevorderd wordt, alsmede het aantal aanslagen op de 1000 inwoners in beide belastingen.

Er blijkt namelijk dat gevorderd is:

GEMEENTEN.	Gemiddeld bedrag der bedrijfsbelasting per inwoner.		Gemiddeld bedrag per aanslag in de bedrijfsbelasting.	
	1894/1895.	1895/1896.	1894/1895.	1895/1896.
Amsterdam	3.25 ⁵	3.21 ⁵	39.50 ⁵	37.60 ⁵
Rotterdam	2.65 ⁵	2.33 ⁵	36.01	35.77 ⁵
's Gravenhage	2.99	2.86 ⁵	32.75	29.90 ⁵
Utrecht	1.49 ⁵	1.50 ⁵	21.33	20.33 ⁵
Groningen	1.19	1.23	16.48	16.77
Haarlem	1.71	1.63	23.63 ⁵	22.49 ⁵
Arnhem	1.83	1.91 ⁵	23.63	23.79
TOTAAL	2.69	2.58	33.74	32.25 ⁵
Het geheele Rijk	1.03	1.03	21.22	20.58

Per 1000 inwoners werden aangeslagen:

GEMEENTEN.	Bedrijfsbelasting.		Vermogensbelasting.	
	1894/1895.	1895/1896.	1894/1895.	1895/1896.
Amsterdam	82.4	85.5	15.9	15.5
Rotterdam	73.8	65.—	16.6	16.—
's Gravenhage	91.4	95.5	33.9	34.—
Utrecht	70.—	74.—	23.3	23.5
Groningen	72.3	73.—	23.6	23.—
Haarlem	72.3	72.5	27.05	25.5
Arnhem	77.5	80.5	30.1	31.—
TOTAAL	79.5	80.—	21.1	21.—
Het geheele Rijk	48.5	50.1	16.4	16.4

Nu bewijzen deze cijfers voorzeker niet, dat de druk der inkomstenbelasting ten platten lande minder zwaar wordt gevoeld dan in de groote bevolkingseentra; maar dit staat toch vast, dat de bedrijfsbelasting grootendeels op die gemeenten drukt, dat zij voor meer dan $\frac{3}{5}$ door daàr gevestigde belastingplichtigen moet worden opgebracht ¹⁾.

Uit den aard der zaak trekt bij eene inkomstenbelasting ook de verdeeling van de inkomens belangstelling. Op dit punt behelzen de „Bescheiden“ gelukkig eenige opgaven die het mogelijk maakten om in onderstaand staatje een overzicht te geven van de verdeeling dier inkomens gedurende de beide dienstjaren 1894—95 en 1895—96. Bij de raadpleging houde men in het oog, dat bij personen, die niet in de vermogensbelasting zijn aangeslagen, de bedrijfsbelasting in den regel eerst geheven wordt bij een arbeidsinkomen van f 650 of meer en dat dus inkomens beneden dat bedrag meestal aan de administratie onbekend blijven. Voor aangeslagenen in de vermogensbelasting geldt hetzelfde voor bedrijfsinkomsten beneden f 250.

Voorts is ter vergemakkeling van het overzicht uitgegaan van de misschien betwistbare, doch door den wetgever nu eenmaal aangenomen, hypothese, dat van het vermogen dooreengenomen 4 pCt. rente wordt gemaakt. Een in kolom 8 of 9 opgenomen

¹⁾ Het totaal bedrag der kohieren in deze belasting bedroeg in 1894—1895 f 4.878.451 en in 1895—1896 f 4.950.904. Voor de zeven gemeenten boven de 50000 inwoners bedroegen deze cijfers respect. f 2.986.299, f 3.004.879.

inkomen van f 1600 wijst dus op een aanslag in de vermogensbelasting over f 40000. Tevens moet in het oog worden gehouden dat in de vermogensbelasting reeds over een vermogen van f 13000 of een inkomen uit vermogen van f 520 een aanslag wordt opgelegd. De eenigzins zonderlinge groepeerings der inkomens was noodzakelijk door de inrichting der statistiek der vermogensbelasting, die met die der bedrijfsbelasting geen verband houdt.

BEDRAG VAN HET INKOMEN.	BEDRIJFSBELASTING.						VERMOGENS- BELASTING.	
	Aantal aangeslagenen, die <i>met</i> in de vermogens- belasting zijn aangeslagen.		Aantal aangesla- genen, die in de vermogens- belasting zijn aangeslagen naar een vermogen van f 13000—f 20000.		Aantal aangesla- genen, die in de vermogens- belasting zijn aangeslagen naar een vermogen van f 20000 of meer.		Aantal aangeslagenen.	
	1894 95	1895 96	1894 95	1895 96	1894 95	1895 96	1894 95	1895 96
beneden 650	9	24	3853	3944	177	173	23678	23733
650— 800	78672	82239	1267	1241	58	50		
800— 1000	38831	39894	1795	1781	61	63	16196	16564
1000— 1200	23593	24462	2301	2232	85	87		
1200— 1600	25370	25964	3639	3676	124	154	8931	8972
1600— 2000	9905	10504	2324	2395	99	100	5853	5974
2000— 3000	12483	12530	5352	5320	255	251	7960	8156
3000— 4000	3619	3562	2951	3038	187	221	4145	4167
4000— 6000	1692	1676	2594	2716	294	304	4166	4282
6000— 8000	376	413	1120	1141	173	158	2108	2150
8000—12000	159	166	732	789	207	210	1916	1963
12000—20000	39	39	319	363	247	241	1410	1458
20000—30000	8	9	77	65	111	120	645	635
30000—40000	2	3	16	27	41	50	262	261
40000—60000	3	2	5	11	31	30	214	213
60000—80000	"	"	"	"	14	20	73	75
boven 80000	"	"	"	"	29	15	115	117
Totaal . .	194761	201487	28345	28739	2193	2247	77672	78700

Ongunstig kunnen deze cijfers zeker niet heeten, althans niet voor de groote massa der belastingplichtigen, die enkel in de bedrijfsbelasting worden aangeslagen. Hun getal toch nam toe met 6726 of met 3.57 pCt. Nu zijn voor de door

de vermogensbelasting getroffen en de verhoudingscijfers niet zoo gunstig, doch ook hier valt een aceres te constateeren. Het aantal aanslagen in de vermogensbelasting steeg toch met 1028 of 1.33 pCt., dat der personen, die terzelfder tijd èn in de bedrijfsbelasting èn in de vermogensbelasting werden aangeslagen met 448 of 1.47 pCt.

Opmerkelijk is het voorzeker dat het getal personen welke tot deze categorie behoort bij voortduring zoo gering blijft. Van de 78700 ingezetenen, die een vermogen van 13000 of meer bezitten slagen slechts 30986 er in om door arbeid f 250 of meer te verdienen. Desniettemin blijft — en dit mogen de 14 personen, die f 20000 of meer verdienen zonder in de vermogensbelasting te zijn aangeslagen, wel bedenken — het bezit van eenig vermogen maar al te noodig om een bedrijfsinkomen van eenige beteekenis te kunnen verwerven. Slechts 2308 personen, die niet in de vermogensbelasting zijn aangeslagen, slaagden er gedurende het belastingjaar 1895—96 in om f 4000 of meer te verdienen, terwijl van de aangeslagen in de vermogensbelasting 6260 zoo gelukkig waren.

Waarlijk rijke personen waaronder verstaan worden lieden, die over een inkomen van f 12000 of meer beschikken, zijn er in Nederland betrekkelijk slechts weinig. Immers genoten in het zoovevbedoelde dienstjaar slechts 995 personen zulk een bedrijfsinkomen en waren slechts 2759 over f 300000 of meer in de vermogensbelasting aangeslagen. Daar nu van de zoeven genoemde 995 nog 942 in de vermogensbelasting waren aangeslagen — de bedragen waarvoor zijn niet bekend — is men naar alle waarschijnlijkheid niet te pessimistisch, wanneer men het aantal „rijken“ op \pm 3100 stelt.

Dat onder deze omstandigheden scherpe progressieve heffingen slechts teleurstelling kunnen opleveren schijnt duidelijk.

Het ligt in den aard der zaak, dat dergelijke meer gedetailleerde opgaven alleen van de meest belangrijke categoriën van belastingplichtigen kunnen worden verstrekt. Daar industrie en handel intusschen in steeds toenemende mate den ondernemingsvorm der naamlooze vennootschap kiezen, terwijl de strijd over het nut der coöperatie steeds levendiger wordt, volgt hieronder nog een overzicht van de inkomsten dezer lichamen gedurende de beide belastingjaren 1894—95 en 1896—97.

Belastbaar inkomen.	Naamlooze vennootschappen.		Commanditaire vennootschappen op aandelen.		Coöperatieve vereenigingen.	
	1894 95	1895 96	1894 95	1895 96	1894 95	1895 96
beneden f 1000	111	145	3	6	24	35
van 1000— 5000	226	276	7	8	25	31
» 5000— 10000	123	153	6	9	9	8
» 10000— 30000	151	182	9	14	2	4
» 30000— 50000	61	72	5	2	2	1
» 50000— 100000	56	61	7	6	»	1
» 100000—1000000	58	55	2	2	1	1
1000000 of meer . . .	6	6	»	»	»	»
TOTAAL	792	950	39	47	63	81

Vermeerdering van het aantal belastingplichtigen is bij iedere categorie te bespeuren. Daar staat echter tegenover, dat het totaal bedrag der door de naamlooze vennootschappen verschuldigde belasting vrij sterk verminderd is en van f990005.40 in 1894—95 tot ongeveer f852172.57⁵ in 1895—96 is terug geloopt. ¹⁾ Het gemiddeld bedrag van het belastbaar inkomen is dan ook van f50000 tot f35880 verminderd. Ook bij de coöperatieve vereenigingen doet zich dit verschijnsel voor, zij het dan ook in mindere mate. Terwijl het aantal belastingplichtige vereenigingen van 63 tot 81 steeg, verminderde het gemiddelde inkomen van f6550 tot f6142. Ook bij andere categoriën van belastingplichtigen valt hetzelfde op te merken bijv. bij de buitenlandsche vennooten in Nederlandsche vennootschappen en bij buitenlandsche ondernemingen, die herhaaldelijk stoffen, sieraden en dergelijke artikelen toezenden aan particulieren hier te lande (Bon Marché en dergelijken). Bij deze laatste soort van belastingplichtigen was de teruggang zelfs vrij aanzienlijk. Tegenover 34 aanslagen met een belastbaar inkomen van f85505.50 in 1894—95 stonden thans 38 aanslagen met een inkomen van slechts f58267.10, een teruggang, die wellicht onze winkeliers zal kunnen troosten over den bloei der coöperatie.

Daarentegen nam zoowel het aantal als het inkomen der

¹⁾ Volgens staat XIII van het XXII^e stuk der Bescheiden zon er juist een zeer sterke vooruitgang zijn te bespeuren en de door deze lichamen verschuldigde belasting in 1895—96 niet minder dan f 3.065.368 bedragen. Daar echter het bedrag der belastbare uitkeeringen in dit jaar slechts f 34.086.903 bedraagt, heeft men blijkbaar met een cijferfout te doen.

buitenlandsche assuradeurs en buitenlanders, die hier tijdelijk een bedrijf of beroep uitoefenen toe, terwijl het gemiddeld inkomen der reederijen, 41 in 1895—96 tegen 38 in het vorig jaar, van f1464.19 tot f1542.21¹ steeg ¹).

Dat Nederland nog steeds een voordeelig arbeidsveld oplevert voor vreemde handelsreizigers bewijst het toenemend aantal dezer belastingplichtigen — 2065 in 1895—96 tegen 2013 in het vorig jaar. De f30975 die deze personen aan den fiscus moesten offeren vormen een belasting, die door de ingezetenen wel met onverdeelde sympathie zal worden begroet.

Bij de vele voordeelen die eene inkomstenbelasting tegenover eene verteringsbelasting van het genre van ons Personeel vertoont, valt het toch niet te ontkennen, dat zij op twee punten bij die belasting ten achter staat. In de eerste plaats eischt zij van de met hare toepassing belast zijnde personen in veel hooger mate intellect en onpartijdigheid — eigenschappen die men niet bij ieder mensch vereenigd aantreft —; in de tweede plaats geeft zij veel meer aanleiding tot fraude of juist er gezegd is het ontdekken van fraude hier veel bezwaarlijker.

Nu kan een statistiek uit den aard der zaak weinig licht verschaffen omtrent het aanwezig zijn van intellect en onpartijdigheid, maar omtrent de eerlijkheid der Nederlandsche belastingplichtigen bevatten de „Bescheiden” curieuse gegevens. Althans wat de bedrijfsbelasting betreft, want omtrent de vermogensbelasting bewaart de administratie een weinig goeds voorspellend stilzwijgen.

Medegedeeld wordt namelijk het aantal aanslagen opgelegd overeenkomstig en met afwijking der eigen aangiften. Nu staat het zeker niet vast, dat iedere aanslag die met afwijking der eigen aangifte wordt opgelegd, tevens het bewijs zou leveren dat de aangever zich ten eigen bate „vergist” zou hebben, maar toch, wanneer veel aanslagen van de aangiften afwijken en het aantal met succes bekroonde reclames gering is, pleit dit niet voor de waarheidliefde van het publiek.

¹) Ook voor de naamlooze vennootschappen die zich met scheepvaart onledig houden was het jaar 1895—96 voordeelig. De percentageswijze verhouding tusschen de uitdeelingen en het gestort kapitaal bedroeg 6.14 pCt., tegenover 4.46 pCt. in 1894—95.

Per 1000 aanslagen werden vastgesteld :

PROVINCIE	<i>Dienst 1894 1895.</i>		<i>Dienst 1895 1896.</i>	
	overeenkomstig de aangifte.	met afwijking van de aangifte.	overeenkomstig de aangifte.	met afwijking van de aangifte.
N.-Brabant	624	376	602	398
Gelderland	732	268	627	373
Z.-Holland	667	333	659	341
N.-Holland	613	387	563	437
Zeeland	635	365	600	400
Utrecht	649	351	620	380
Friesland	647	353	646	354
Overijssel	743	257	647	353
Groningen	595	405	553	447
Drenthe	757	243	707	293
Limburg	459	541	500	500
Het geheele Rijk	645	355	611	389

Met uitzondering van Limburg, waar intusschen nog steeds de helft der aanslagen als onjuist ter zijde wordt gelegd, ziet men overal eene toename der aanslagen, waarbij van de eigen aangifte wordt afgeweken.

Neemt men nu aan, dat alle gevallen waarin eene commissie van aanslag of raad van beroep restitutie verleend heeft, betrekking hadden op aanslagen die met afwijking der aangifte waren tot stand gekomen — eene onderstelling die onjuist is, want de raden van beroep zullen ook wel eens een ambtshalve opgelegden aanslag verminderd hebben —, dan blijkt hetvolgende.

Aantal gevallen op de 1000 aanslagen waarin een met afwijking van de aangifte vastgestelden aanslag weder is moeten worden verminderd.

PROVINCIE	<i>Dienstjaar 1894 95.</i>	<i>Dienstjaar 1895 96.</i>
Noord-Brabant	121	72
Gelderland	96	71
Zuid-Holland	77	76
Noord-Holland	118	82
Zeeland	52	52
Utrecht	87	57
Friesland	50	27
Overijssel	82	37
Groningen	105	42
Drenthe	24	35
Limburg	84	46
Het geheele Rijk	93	70

In het geheel werd restitutie verleend in 1894—95 in 2844 gevallen door de commissie van aanslag en in 549 gevallen

door de raden van beroep. In 1895—96 daalden deze cijfers tot 2510 en 441 en dat niettegenstaande de vrij sterke toename der aangiften, welke als onjuist werden voorbijgegaan.

Men moet wel een weinig optimistisch gestemd zijn om dat resultaat gunstig te achten. Tegenover toenemende fraude, of wil men liever onnauwkeurigheid, bij het doen der aangifte, staat en dit is gelukkig wel is waar een daling van het aantal gevallen waarin de met den aanslag belaste commissiën zich aan overschatting schuldig maakten, maar toch blijft ook dit cijfer betrekkelijk hoog.

Een gunstig verschijnsel is het daarentegen en dit pleit zeer zeker voor de afwezigheid van fiscaliteit bij de aanslags commissiën dat het publiek in deze organen blijkbaar vertrouwen stelt. Immers wordt slechts zeldzaam gebruik gemaakt van de gelegenheid om de juistheid van den aanslag door een van de administratie zoo geheel onafhankelijk college als de raad van beroep te doen onderzoeken.

Wel is waar is het aantal gevallen dat men bij de raden van beroep in appel is gekomen niet bekend — de statistiek vermeldt alleen het aantal keeren, dat die colleges met succes geëdieerd zijn, maar, wanneer men bedenkt, dat de poena temere litigantium, die volgens artikel 30 der wet op de bedrijfsbelasting bij ieder niet met succes bekrond appel wordt opgelegd, in 1894—95 slechts f 1862.72⁵ en in het volgend jaar f 2679.74⁵ bedroeg en het aantal door de belastingplichtigen gewonnen reclames slechts respectievelijk 549 en 441 was op een totaal getal aanslagen van 229,395 en 240,555, dan ligt de conclusie toch voor de hand, dat appel tot de zeldzaamheden behoort, dat de met den aanslag belaste organen niet worden gewantrouwd. ¹ Voor het gevaar, dat de administratie de inkomsten-

¹) Bij de vermogensbelasting daarentegen nam het aantal met succes bekrondde reclames bij den Raad van beroep sterk toe. Tegenover 78 reclames in 1894—95 stonden 506 in 1895—96. In overeenstemming hiermede daalde de opbrengst der boeten voor afgewezen reclames van f 2704.47⁵ tot f 2405.44. Dat dit cijfer zonder meer nog geen bewijs is van toenemende, laat staan overdreven, fiscaliteit zal wel geen betoog behoeven. Of fiscaliteit bestaat, is uit de in de «Bescheiden» gepubliceerde gegevens niet op te maken.

belasting bezigt als een middel tot spoliatie van politieke tegenstanders, een gevaar, dat vooral in Frankrijk wordt gevreesd en daàr de hervorming van het belastingstelsel tegenhoudt, behoeft men ten onzent gelukkig vooralsnog niet beducht te zijn.

Het zou te veel gevergd zijn van het geduld der lezers, wanneer de ondergeteekende nog op meerdere plaatsruimte aanspraak zou willen maken. Uit het bovenstaande blijkt reeds, dat de statistiek der bedrijfs- en vermogensbelasting een mijn oplevert die slechts behoeft te worden ontgonnen om belangrijke resultaten te kunnen opleveren. Een zaak is daarvoor echter noodig, namelijk dat bij de samenstelling dezer statistiek in het oog wordt gehouden, dat beide belastingen, al moge hare uitvoering dan ook aan verschillende „dienstvakken“ zijn toevertrouwd in nauw verband met elkander staan, feitelijk toch slechts ééne inkomstenbelasting vormen. Eerst wanneer dit zal zijn ingezien, wanneer tusschen de statistische gegevens van beide belastingen het noodzakelijk verband zal zijn gebracht, zal het mogelijk zijn de inkomstenstatistiek te doen worden wat zij moet zijn, en in andere landen ook reeds is, een betrouwbare thermometer van de volkswelvaart. Of dit ooit zal gebeuren? De toekomst alleen kan hierop het antwoord geven.

's Gravenhage, Sept. 1897.

C. SEGERS.

ECONOMISCHE KRONIEK.

NEDERLANDSCHE FINANTIËN. — LANDBOUWBELANGEN. — MUNTWEZEN. — DE RIJKS-
POSTSPAARBANK. — INTERNATIONALE COÖPERATIEVE BOND. — DE ENGELSCH
BANK EN HET ZILVER. — SUIKERWETGEVING. — TRADE UNIONS. —
DE STRIJD OVER DEN WERKDAG VAN 8 UUR.

Nederlandsche finantiën. Blijkens de begrootingsrede van den Minister van Finantiën is het tekort van het jaar 1895, verleden jaar op f 695.939 begroot, tot f 839.105 gestegen. Daarentegen is het tekort over 1896, toen op 2½ miljoen begroot, omgezet in een vermoedelijk overschot van f 1.870.000. De middelen overtroffen de raming met f 4.700.000, terwijl de uitgaven, dank zij de conversie en vrijvallende uitgaven bijna 5 miljoen minder beliepen. Over 1897 zal er een vermoedelijk tekort zijn van f 5.100.000. Aanvankelijk was het geraamd op f 3.347.000, later na invoering van de nieuwe personeele belasting op f 7.332.000. De personeele belasting valt echter nog tegen, zoodat zij voor 1898 op f 8.700.000 in plaats van f 9.350.000 geraamd wordt. Ook andere middelen, zooals het successierecht, stellen over 1897 teleur, zoodat de Minister niet verder durft gaan dan het vertrouwen te uiten dat de opbrengst der middelen de raming bereikt. De beperking van het tekort is een gevolg van vrijvallende uitgaven.

Een overzicht gevende van de laatste jaren, zegt de Minister:

„De jaren 1892—96 waren in hun geheel gunstig. In dat vijfтал jaren was er telkens beurtelings een overschot en een tekort:

1892. . . .	f 1.974.247,94½	
1893. . . .		f 8.118.105,85½
1894. . . .	- 1.645.603,01½	
1895. . . .		- 839.105,50
1896 (geraamd)	- 1.870.699,10	
	f 5.490.550,06	f 8.957.211,35½

„Het totaal der tekorten over de jaren 1893 en 1895 over-

treft dat der overschotten over de drie andere jaren met f 3.466.661.29½. Neemt men in aanmerking, dat in die vijf jaren f 14.805.305 besteed zijn voor den Rotterdamschen Waterweg, de verlegging van den Maasmond, den aanleg van het Merwede-kanaal en dien van Staatsspoorwegen, uitgaven, die men gewoon is onder de buitengewone te rangschikken, dan blijkt het saldo tekort van ruim f 3.400.000 over de jaren 1892—1896 zeer gering te zijn. Het bedraagt weinig meer dan 23.4 percent der zooeven genoemde som. Met uitzondering van de aflossing der obligatiën Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij, in 1892, zijn alle uitgaven in deze berekening opgenomen; dus ook de buitengewone aflossing van schuld aan de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij in 1893 ten bedrage van f 2.145.966.68 en de kosten der nieuwe geweren, waarvoor in 1895 en 1896 ongeveer f 5.200.000 zijn besteed. Echter niet de bekende post van f 1.386.000, door het Departement van Oorlog in vroegere jaren uitgegeven, maar nog niet verevend.

„Voor het dienstjaar 1898 zijn de middelen geraamd als volgt :

De zoogenaamde gewone op	f 121.905.380.—
De overige op	- 12.526.970.—
	<hr/>
Te zamen	f 134.432.350.—
Het totaal bedrag der uitgaven op	- 141.743.746.06
Het geraamd tekort bedraagt dus	- 7.311.396.06

„Tot een juiste vergelijking met vorige jaren worde in aanmerking genomen, dat onder de uitgaven is opgenomen een som van f 1.000.000 wegens kosten der verbetering van het kanaal Gent-Terneuzen. Ingevolge art. 11 der overeenkomst met België van 29 Juni 1895, goedgekeurd bij de wet van 29 Jan. 1897, Stbl. n° 62, wordt deze som door België teruggegeven. Zij komt dus ook onder de middelen voor. Trekt men haar van deze laatste af, zoo verkrijgt men voor de middelen een geraamd bedrag van f 133,432.350, of f 2.038.385 meer dan geraamd is voor 1897. De gewone zijn f 2.123.615 hooger, de overige f 85.230 lager gesteld dan ten vorigen jare.”

Hooger geraamd worden speciaal de suikeraccijns met f 1.300.000 (op f 10.400.000), de invoerrechten met 5 ton, posterijen met f 352.000, loodsgelden met f 250.000, grond-

belasting met f 149.000, vermogens-belasting met f 50.000 (dus 7 millioen), bieraccijns met f 25.000, vleeschaccijns met f 30.000, registratierechten met f 50.000, hypotheekrechten en waarborg elk met f 15.000, telegrafie met f 59.000. Daarentegen personeel f 650.000 minder, zoutaccijns f 25.000 minder, successierecht stationnair.

Voor het tekort van f 7.311.000 komen op buitengewone werken f 216.000 voor een gebouw der postspaarbank, f 1.877.000 voor spoorwegen en f 1.032.500 voor den Maasmond, waartegenover staan als buitengewone inkomsten f 120.300 teruggave van de postspaarbank, f 82.000 bijdrage Rotterdam voor den Waterweg en f 90.000 bijdrage van N.O. deel van Noord-Brabant in de kosten van den Maasmond, blijvende voor rekening van het Rijk f 2.833.000. Rekent men nu dat 3 millioen vrijvalt op de uitgaven, dan zal er een gewoon tekort zijn van f 1.477.000. Hoofdoorzaak van dit tekort is, dat er blijkt f 3.618,000 noodig te zijn boven het gefixeerde $\frac{1}{3}$ voor rijksuitkeering aan de gemeenten.

: „Ter versterking der inkomsten, zegt de Minister, zullen verschillende voorstellen gedaan moeten worden. Daar verhooging der directe belastingen uit den aard der zaak niet in aanmerking komt, richt zich het oog van zelf op het tarief van invoerrechten, welks toepassing in den u bekenden geest (dit sloeg op de aankondiging in de troonrede, dat „met behoud der bestaande grondslagen” door wijziging van het tarief aan versterking der rijksinkomsten aandacht zou worden gewijd) reeds is ter hand genomen. Ook van andere middelen kan de opbrengst vermoedelijk stijgen, zonder dat zij daarom te drukkend worden. Dit alles is in onderzoek.” Nadere mededeeling van voornemens ontbreekt.

Wat de verschillende begrotingen betreft, wordt bepaaldelijk bezuinigd op Oorlog, dat den aanmaak van geweren staakt en voornamelijk daardoor f 1.370.000 bespaart, terwijl Marine, dat voor loodswezen en personeel meer noodig heeft, in 't geheel f 49.000, Buitenlandsche Zaken f 16.000 minder vraagt en voor Nationale Schuld f 152.000 minder noodig is. Meer vragen Hoofdstuk II f 27.000, Justitie f 5000, Binnenlandsche Zaken f 34.000, Waterstaat (buiten de gelden voor 't kanaal Gent—Terneuzen) f 177.000, goeddeels voor posterijen,

Koloniën, dat voor Suriname meer, doch voor Curaçao minder noodig heeft, f 51.000.

Ter beoordeeling der verschillende begrotingen moet verder worden in acht genomen, dat de voorgenomen concentratie van landbouwbelangen bij het Departement van Binnenland-sche Zaken verschillende uitgaven, die vroeger op de hoofdstukken VII B, VIII en IX voorkwamen, naar hoofdstuk V heeft doen overgaan en in een tweetal afdelingen van dat hoofdstuk zelf, Medische Politie en Onderwijs, wijzigingen heeft doen aanbrengen. Om een juiste vergelijking met het vorige jaar mogelijk te maken, werd dit bij het zoeven medegedeelde overzicht in aanmerking genomen. De daar aangegeven verhoogingen of verlagingen zijn zoo becijferd, alsof de nu ten laste van hoofdstuk V komende uitgaven voor landbouw-zaken reeds in 1897 ten laste van dat hoofdstuk werden gebracht.

Tot en met 1891 zijn alle tekorten aangezuiverd. Aan 't saldo der leening van 1892 ad f 13.120.000 en aan 't overschot van 1894 ad f 1.645.000 is nog geen bestemming gegeven. Die sommen moeten dienen tot afboeking der tekorten over 1892, 1893 en 1895, te zamen f 29.060.000.

De Indische begrooting sluit met de volgende cijfers: middelen in Nederland f 21.558.708, in Indië f 113.645.500. totaal f 135.204.208; uitgaven in Nederland f 28.559.715, in Indië f 117.590.449, totaal f 146.150.164, tekort f 10.945.961. De middelen zijn f 7.430.000, de uitgaven f 3.403.000 hooger geraamd dan over 1897. Wat de inkomsten betreft zijn hooger verkoop van koffie f 2.730.000, van tin f 1.270.000, land-rente f 900.000, verponding f 223.000, andere belastingen f 200.000, accijnsen f 595.000, verpachte middelen f 308.000, staatspoorwegen f 46.300, boschwezen f 228.000, zoutverkoop f 120.000, posterieën en telegrafie f 246.000. Hoogere uitgaven zijn voornamelijk te wijten aan de invoering der opiumregie die over geheel Java, Madura en Lombok zal geschieden f 1.395.000, aanschaffing en vervoer van opium f 261.000, aandeel in uitgaven wegens uitgifte of beleening van bewijzen van vlottende schuld f 500.000, inkoop, vervoer en bewaring van koffie f 1.205.000, buitengewoon personeel tot toegang van clandestien vervoer f 73.800, verkoop van koffie in Neder-

land f 271.000, recherche-vaartuigen voor Atjeh f 400.000, reorganisatie van 't bestuur in de Z. en O. afd. van Borneo f 44.000, tin-exploitatie op Banka f 650.000. Lager is o. a. het eindcijfer van oorlog f 644.000, de Oembielien-exploitatie f 100.750, zoutmonopolie en de uitgaven van briquetteering f 90.000. Aan buitengewone werken wordt gevraagd f 5.332.000 voor spoorwegen, (— f 277.000) voor Probolinggo—Panaroekan, Tarik—Soerabaya en Batavia—Bekassie, f 300.000 voor de Solo-vallei, f 839.000 voor andere bevoeiingswerken. De exploitatiekosten der spoorwegen zijn begroot op f 6.438.000 (+ f 509.000).

Wat de middelen betreft valt nog op te merken, dat reeds in de troonrede een maatregel ten aanzien van 't uitvoerrecht op suiker wordt aangekondigd. Dat wordt bij de Indische begroting herhaald, onder bijvoeging, dat daarover met de Indische regeering in overleg is getreden en in verband daarmee over het denkbeeld om de in- en uitvoerrechten van de Oostkust van Sumatra en Lombok te brengen op het peil van het algemeene tarief. Het voornemen bestaat om de pacht der Chineesche dobbelspelen ook in de Lampongs in te voeren. Van de Oembielien-exploitatie wordt gerekend op een inkomst van f 1.570.000 tegen een uitgaaf van f 1.264.000. Als aandeel in de winsten der Billitonmaatschappij wordt op slechts f 250.000 gerekend. Het plan bestaat de gouvernement's kina-onderneming tot een proeftuin terug te brengen. Het koffie-monopolie wordt in de afd. Panaroekan afgeschaft. Er wordt f 5000 aangevraagd voor demonstratievelden, om betere begrippen ingang te doen vinden omtrent een rationeële cultuurwijze van den inlandschen landbouw, vooral van den rijstbouw.

Omtrent vroegere jaren wordt medegedeeld, dat het tekort over 1895, verleden jaar begroot op f 9.126.000, is teruggebracht tot f 8.290.000, maar dat het nadeelig saldo over 1896 geraamd op f 8.991.000 met f 3.277.000 stijgen zal door de hoogere Atjeh-uitgaven en de meerdere kosten der tin-exploitatie (deels ten gevolge van de voorschriften der gewijzigde comptabiliteitswet) niettegenstaande koffie f 1.600.000, landrente 650.000, andere belastingen f 700.000 meer oprachten. Over den loopenden dienst wordt een stijging der inkomsten met f 2.600.000 verwacht, waartegenover echter een stijging van uitgaven staat van $2\frac{1}{2}$ miljoen voor Atjeh en f 1.700.000

voor inkoop, vervoer en bewaring van koffie. Het saldo tekort tot en met 1896 bedraagt f 18.030.000. Hierbij zal over 1897 komen f 16.800.000, over 1898 f 10.945.000.

De Indische begrooting is overigens nader bij nota van wijziging verhoogd en wel met f 115.000 voor invoering van een bestuurs-regeling op Nieuw-Guinea en met f 45.930 voor overneming van in- en uitvoerrechten in eenige Lingga-Riouwsche landschappen. Tegenover deze laatste uitgaaf staat een raming van middelen ad f 38.000, terwijl het plan bestaat eenige rechten te verhoogen om ze te brengen op het peil van 't algemeen tarief. Door een en ander stijgt het tekort tot f 11.068.891.

Landbouwbelangen. De regeering heeft het wenschelijk geacht de zorg voor de Landbouwbelangen in één hand te centraliseeren en heeft daartoe bij de begrooting een voorstel gedaan. Zij licht dat als volgt toe:

„Bijna overal trad met het veldwinnen der overtuiging, dat er ook van overheidswege meer dan tot dusver in het belang van den landbouw moest worden gedaan, tegelijkertijd de noodzakelijkheid op den voorgrond, om de regeeringsbemoeiingen, op dezen tak van volksbestaan betrekking hebbende, zooveel mogelijk in één departement saam te trekken. In de meeste naburige landen is die centralisatie dan ook reeds tot stand gekomen. Zoo o. a. in Frankrijk, Pruisen, Oostenrijk, Engeland, België en Denemarken. In Nederland daarentegen is nog altijd de zorg voor landbouwbelangen nagenoeg over alle departementen verdeeld. Van de acht departementen zijn er zes, die met landbouwzaken in aanraking komen, maar er is niet een minister, aan wien meer in het bijzonder de zorg voor den landbouw in zijn geheelen omvang is opgedragen, die te waken heeft, dat maatregelen in onderling verband worden beraamd, dat op de verschillende behoeften en op de zelfs tegenstrijdige belangen van de verschillende streken des lands worde gelet, dat de voor den landbouw beschikbare middelen op de meest doeltreffende wijze en voor die doeleinden, waarvan het meeste nut kan worden verwacht, worden aangewend, en die te waken heeft, dat niets worde verzuimd wat met het oog op 's lands belang strekken kan, om den Nederlandschen landbouw intensief krachtiger te maken door

het particulier initiatief te steunen en de voorwaarden, waaronder op dit gebied de strijd om het bestaan wordt gestreden, te verbeteren.

„Naar die overtuiging der regeering mag die toestand niet langer blijven voortbestaan. Zij onderschrijft de woorden van den vorigen minister van buitenlandsche zaken »dat de verantwoordelijkheid, die over verschillende hoofden van departementen loopt, niet al die waarborgen aanbiedt, die men met betrekking tot een zoo gewichtig belang als de landbouw, indien het mogelijk is, gaarne geboden zal zien.» Alleen door concentratie is dat euvel weg te nemen. Dat is ook de meening zoowel van de vroegere »landbouwcommissie» als van het tegenwoordige »landbouwcomité.» Wordt de zorg voor bovengenoemde belangen aan één departement toevertrouwd, dan zullen allen, die zich over landbouwzaken tot de regeering hebben te wenden, weten, tot wien zij zich hebben te vervoegen, zal niet meer de eene minister hen naar den anderen kunnen verwijzen, zal er één minister zijn die voor de afdoende behartiging van alle landbouwbelangen de verantwoordelijke man is. En die minister zal, gesteund door deskundig personeel, die belangen in onderlingen samenhang kunnen behartigen; hij zal b.v. regelingen kunnen ontwerpen, waardoor het landbouwonderwijs en wat daarmede samenhangt op wettelijken grondslag wordt opgetrokken, waardoor willekeur bij het geven van subsidiën zooveel mogelijk wordt voorkomen, waardoor aan de vertegenwoordiging van den landbouw een vaste vorm wordt gegeven. Hij zal ook bij het beramen van maatregelen niet angstvallig behoeven te vragen; behoort dit onderwerp wel tot mijn departement? en zal zich sterk gevoelen in de overtuiging dat van hem, en van hem in 't bijzonder, al datgene wordt verwacht, wat, zonder dat op de inkomsten van den Staat een te hooge wissel wordt getrokken, in het werkelijk belang van den landbouw met goed gevolg kan worden beproefd.»

De vraag stellende: een departement van landbouw of een afdeeling aan een der departementen, zegt zij:

„Na ernstige overweging heeft zij aan het laatste de voorkeur gegeven.

„Zij wil geenszins de mogelijkheid ontkennen dat later de behartiging van de landbouwbelangen een zoo grooten omvang

kan krijgen, dat daarom de oprichting van een afzonderlijk departement gewettigd wordt, maar voor het oogenblik acht zij dien omvang niet van dien aard, dat zij gerechtigd zou zijn een dergelijk voorstel te doen.

„Bij het nagaan van de verschillende posten, die ter bevordering van landbouwbelangen zijn uitgetrokken, zal dit waarschijnlijk vrij algemeen worden toegegeven.

„Wel is waar vindt men in enkele landen een afzonderlijk departement van landbouw, maar men mag daarbij niet vergeten dat uit den aard der zaak in groote landen in Frankrijk en Engeland de nookzakelijkheid van meerdere splitsing zich veel spoediger doet gevoelen.

„De regeering is daarbij overtuigd, dat door het concentreren der landbouwbelangen bij een der bestaande departementen aan alle billijke verlangens kan worden voldaan. Wel is waar zal in den ministerraad geen minister zitting hebben die zich uitsluitend bemoeit met de zaken van landbouw, maar de minister aan wien voortaan de behartiging der landbouwbelangen zal worden opgedragen, zal wel degelijk zijn ook minister van landbouw, al voert hij niet dien titel.”

Op de begrooting van Binnenlandsche Zaken zijn nu overgebracht de posten op de begrooting van Waterstaat betreffende subsidie aan het Landbouwcomité, subsidie voor de bevoeiingen, kosten van boteronderzoek, toezicht krachtens het phylloxera-tractaat, kosten voor verslagen en verdere subsidiën; die op de begrooting van Finantiën betreffende het domeinbeheer en de rentambten en betreffende de bebosschingen; die op de begrooting van Oorlog betreffende subsidiën van de verbetering der paardenrassen.

Aan het hoofd van de afdeling „Landbouw” zal geplaatst worden een directeur-generaal, niet een administratief ambtenaar, maar iemand die van landbouwzaken, theoretisch en practisch, bijzondere studie heeft gemaakt en het vertrouwen van den landbouw geniet. Zijn positie zal dan ook niet zijn gelijk aan die van een afdelingschef van binnenlandsche zaken, maar ongeveer gelijk worden aan die van den directeur-generaal der posterijen.

Hij zal staan onder de onmiddellijke bevelen van den verantwoordelijken minister, maar de onmiddellijke chef zijn van

de onder hem geplaatste ambtenaren, en meer in het bijzonder belast worden met het ontwerpen en voorbereiden van maatregelen, in het belang van den landbouw te nemen.

Ofschoon de Minister van Binnenlandsche Zaken overtuigd is, dat, bij aanneming van zijn reorganisatie-voorstellen, nieuwe voorstellen tot bevordering van landbouwbelangen niet lang zullen kunnen uitblijven, en ofschoon hij bij zijn optreden als minister reeds enkele plannen in die richting nagenoeg gereed vond, zoo heeft hij echter gemeend, zich bij deze begrooting van ingrijpende voorstellen op landbouwgebied te moeten onthouden, daar hij er hoogen prijs op stelt, daarover eerst met den te benoemen directeur-generaal der nieuwe afdeeling in overleg te treden.

Muntwezen. Op de begrooting voor Nederland is f 22.000 aangevraagd voor den aanmaak van muntbiljetten van ramehpapier. De proeven, daartoe genomen, zijn volgens mededeeling des Ministers, goed geslaagd; het is mogen gelukken uit rameh papier te maken, waarin het watermerk duidelijk zichtbaar is en dat ook voldoet aan de eischen voor geldswaardig papier ten opzichte van sterkte en duurzaamheid te stellen.

Voor Indië is noodig geacht het maximum der uit te geven koperen pasmunt, bij de wet van 24 Dec. 1857 (Stbl. n^o. 173) bepaald op f 10.000.000, te verhoogen tot f 15.000.000, gelijk het bedrag aan zilveren pasmunt, bij die wet op f 12.000.000 bepaald, reeds vroeger nl. bij de wet van 21 Juli 1890 (Stbl. n^o 125) is verhoogd tot f 17.000.000. Daartoe is een wetsontwerp ingediend, in de toelichting waarvan de Minister o. a. zegt:

Wel is het geheele bedrag van f 10.000.000 nog niet naar Nederlandsch-Indië verzonden, maar dit zal het geval zijn zoodra de laatste aanmunting, welke in Januari 1896 is aangevangen, zal zijn afgelopen.

Ofschoon daardoor voor het oogenblik in de meest dringende behoefte is voorzien, verdient het aanbeveling nu reeds een verhooging van het bij de wet vastgestelde maximum voor te dragen, ten einde, zoodra het noodig is, tot een nieuwe aanmunting te kunnen overgaan.

Het is toch duidelijk dat voor een bevolking als die van

Nederlandsch-Indië, welke, vooral op Java en Madura, sterk is toegenomen en nog steeds toeneemt, het in 1857 voorloopig bepaalde maximum der in omloop te brengen hoeveelheid koperen pasmunt niet meer voldoende is om op den duur in de werkelijke behoefte aan pasmunt te kunnen voorzien. Door de uitbreiding van het aantal ondernemingen, zoo van landals van mijnbouw, ook in de bezittingen buiten Java en Madura, neemt de vraag naar pasmunt steeds toe. Om daaraan te kunnen voldoen moet de Regeering de bevoegdheid hebben meer pasmunt te laten aanmunten dan de bestaande wet toelaat.

De Rijkspostspaarbank. Uit het door de „Staatscourant” openbaar gemaakte verslag over 1896 blijkt o. a. het volgende:

Inleggers en inlagen. — Het aantal inleggers of uitgegeven boekjes bedroeg: in 1896 89.677 nieuwe boekjes, tegen 76.497 in 1895 en geheel afbetaald 27.641 boekjes, tegen 25.115, zoodat op 31 December in omloop waren 561.989 boekjes, tegen 490.963 op denzelfden datum van 1895. Het aantal in omloop zijnde boekjes vermeerde dus in 1896 met 62.026 stuks, of met 12.4 pCt.; in 1895 met 11.4 pCt. Het totaal der inlagen over het geheele Rijk en per 1000 zielen bedroeg op ultimo December f 5.893,77, tegen f 4.841,88½ een jaar te voren. Over het dienstjaar 1896 is derhalve de stijging van het totaal bedrag der inlagen per 1000 zielen aanmerkelijk hooger dan in vorige verslagen kon worden vermeld. Vermoedelijk is hierop van grooten invloed geweest de verhooging van het maximum rentegevend tegoed.

Het getal en het gezamenlijk bedrag der inlagen waren 916.519 met f 28.640.484, tegen 790.842 met f 23.219.972 in 1895; dus meer in 1896 125.677, met f 5.420.511. Het gemiddelde van elke inlage bedroeg f 31.25, tegen f 29.36 in 1895.

In verhouding tot het geheele aantal inlagen is het aantal inlagen in postzegels, in 1895 6.9 pCt. bedragende, in 1896 opnieuw verminderd met 0.4 pCt. Ook het gezamenlijk aantal inlagen beneden f 10 verminderde weder, nl. met 0.9 pCt. Die verminderingen beliepen in 1895 respectievelijk 0.5 pCt. en 1.7 pCt.

Terugbetalingen. — Het getal en het bedrag der terugbe-

talingen beliepen in 1896 348.451 met f 21.191.322, tegen 309.512 met f 17.727.430 in 1895; dus meer in 1896 38.939 met f 3.463.891. Over 1896 bedroegen de terugbetalingen 29.1 pCt. van de som der inlagen over dat jaar, vermeerderd met het saldo tegoed over de vorige jaren. Die verhouding bedroeg in 1896 29 pCt. Het gemiddeld bedrag van elke terugbetaling bedroeg in 1896 f 60.81½ tegen f 56.95 in 1895.

Rente tegoed. — De som der uitgekeerde en bijgeschreven rente bedraagt f 1.229.442, of f 193.816 meer dan in 1895; met inbegrip van die som, wegens bijgeschreven rente, bedroeg het gezamenlijk tegoed der inleggers aan het einde van 1896 f 52.863.487, of f 8 678.604 meer dan 1895.

Belegging. — Wegens belegging van gelden werd in 1896 een gezamenlijke rente verkregen van f 1.594.135, of 364.693 meer dan bijgeschreven werd. Dit bedrag is f 132.951 meer dan in 1895. Het gemiddeld rentebedrag, over 1896 verkregen, was 3.14 pCt., tegen 2.93 pCt. in 1895.

De marktcoers van het geld was in 1896 belangrijk hooger dan in het vorige jaar. Uiterst zelden daalde de prolongatierente beneden 2½ pCt., en eukale malen klom zij zelfs tot 5½ pCt. Ten gevolge van die omstandigheid werd er door de Rijkspostspaarbank, wegens dit onderdeel harer beleggingen, over 1896 een gemiddelde rente verkregen van 3.57 pCt., tegen 2.25 pCt over 1895.

Bedrijfskosten. — In den loop van 1896 werd terugbetaald: een som van f 197.690, wegens de door 's Rijks schatkist gedane voorschotten, loopende over het jaar 1895. De kosten per operatie bedroegen in 1896 f 0.15½, tegen f 0.19½ in 1895; die per inlegger beliepen over 1896 f 0.35 tegen f 0.38½ over 1895.

Progressie betrekkelijk de maand Januari. — Ook nu weder toont de maand Januari een toeneming van de inlagen, grooter dan de vorige jaren en het gemiddelde der vorige maanden: 1896 f 2.778.905, tegen in 1895 f 2.210.704 en in 1894 f 1.982.814.

Werklieden-inleggers. — De gemeente Amsterdam buiten rekening latende, wijst de verhouding, bestaande tusschen 't algemeen-totaal der boekjes, aan het einde van het jaar 1896 in omloop, en het getal der daarvan een onderdeel uitmakende

boekjes, welke op gemeld tijdstip ten name van werklieden stonden, ongeveer dezelfde percentage aan als in het voorgaande jaar (22 pCt. tegen 22.7 pCt. in 1895).

Aankoop van Nationale Schuld ten behoeve van inleggers. — Van de bij de nieuwe wet aan de inleggers verleende bevoegdheid om, door tusschenkomst van de Rijkspostspaarbank, Nationale Schuld aan te koopen, werd door 77 hunner gebruik gemaakt, te wier behoeve aan Nationale Schuld in verschillende vorm in het geheel een nominaal bedrag van f 40.800 aangekocht werd.

Bevordering van het sparen op de scholen voor lager onderwijs. — In het belang van het sparen op de scholen voor lager onderwijs, dat in 1895 en 1896 weinig vooruitgang aantoonde, hebben onderscheidene hoofden van dergelijke scholen (zoowel bijzondere als openbare) op een ruimere verkrijgbaarstelling der speciale spaarbankzegels aangedrongen, en hebben zij meer in het bijzonder den wensch geuit, dat de depôthouders van frankeerzegels ook met de uitgifte dier speciale zegels mochten worden belast. Aangezien het evenwel bleek, dat tegen de invoering van een dergelijken maatregel overwegende bezwaren bestonden, is getracht de gelegenheid tot het verkrijgen van laatstbedoelde zegels op andere wijze ruimer te maken. Aan alle hoofden van scholen voor lager onderwijs in den lande (zoowel bijzondere als openbare) werd daarom de vraag gesteld of het hun niet mogelijk zou wezen om, hetzij voor eigen rekening, hetzij voor rekening van het gemeentebestuur of der besturen van anderen aard, waaronder zij ressorteeren, zich een kleinen voorraad spaarbankzegels aan te schaffen, ten einde die desverlangd aan hun leerlingen, tegen betaling, uit te reiken. Ook is, ten deze de medewerking van de arrondissements-schoolopzieners, van de district-schoolopzieners en van de inspecteurs voor het lager onderwijs ingeroepen. Van een groot aantal der bedoelde hoofden van scholen werd de toezegging ontvangen, dat zij — van de heilzame strekking der zaak doordrongen — gaarne in bedoelden zin hun medewerking zouden verleen. De uitkomsten van deze medewerking zullen eerst in het volgend jaarverslag onder cijfers kunnen gebracht worden.

Het gemiddeld saldo-tegoed der inleggers in het gansche Rijk belooft over 1896: f 94.06½, tegen f 88.37½ over 1895;

een progressie, weinig grooter dan die, welke bij vergelijking van 1895 met 1894 viel waar te nemen. Nog altijd doet zich dus, meent de Directie, 't verblijvend verschijnsel voor, dat het gemiddeld tegoed laag genoeg is gebleven, om daaruit de conclusie te kunnen trekken, dat de Rijkspostspaarbank aan haar eigenlijke roeping en aan het doel, dat den wetgever voor den geest stond, toen hij haar in 't leven riep, bij voortdoring ten volle beantwoordt.

Internationale Coöperatieve Bond. De derde jaarvergadering van dezen Bond is in de maand September te Delft gehouden in het Agneta-park, de stichting van den heer van Marken, die verleden jaar te Parijs het congres hierheen had genoodigd en het thans heeft gepresideerd. Vooral engelsche en fransche coöperators waren opgekomen, ook eenige Italianen en Belgen en een enkele Duitscher en Noord-Amerikaan.

De inleidende vergadering kenmerkte zich door een welkomstwoord van den Minister Pierson, die op het conserveerende en het moreele karakter der coöperatie wees, het in haar prees dat zij op eigen kracht steunde en niets van den Staat verlangde, maar die ook waarschuwde tegen overschatting, daar niet de geheele industrieele wereld op coöperatieven voet kan worden ingericht. Verder door een breed opgezette en breed uitgewerkte openingsrede van den heer van Marken, waarvan de grondgedachte deze was, dat het beginsel der coöperatie, goed opgevat en volledig toegepast, bestemd was om in de sociale evolutie, in 't midden waarvan wij staan, te werken als de zuurdeesem, die de geheele maatschappij doordringende tot verzoening kan leiden van kapitaal en arbeid, tot organisatie van de verschillende soorten van arbeid, tot dienstbaarmaking van het kapitaal aan den arbeid en tot het bezweren van het revolutionnaire gevaar.

Onder de verschillende vraagstukken, die op het congres behandeld werden nam weder een breede plaats in dat van winstdeeling, waarbij ditmaal de twee vormen van "co-partnership" en "profit-sharing" afzonderlijk werden beschouwd. Verschillende fransche afgevaardigden trachtten aan de discussie een wending te geven in socialistischen zin en de coöperatie te beschouwen als een noodzakelijk element om tot de zegepraal

van het socialisme te geraken. Van engelsche zijde hield men voet bij stuk en vatte men de zaak practisch op. Een motie werd aangenomen om in alle bij de alliantie aangesloten landen een actieve propaganda te organiseeren voor het beginsel van „co-partnership“ van den arbeid, ten einde de publieke opinie te overtuigen van de voortreffelijkheid van een beginsel, dat meer nog dan „profit-sharing“ bestemd was den arbeid bij de voortbrenging tot zijn recht te doen komen. Lang en breed werd overigens gesproken over de vraag, of het nuttig was een definitie van „co-partnership“ en „profit-sharing“ te geven. Definities werden voorgesteld, maar als te eng of te eenzijdig weder ter zijdegesteld, en ten slotte deed men het zonder definitie.

Een andere vraag was deze, welke houding de regeeringen behoorden aan te nemen tegenover de coöperatie. In een langademige motie werd het denkbeeld belichaamd, dat de regeeringen zich onzijdig moesten houden, doch alle hinderpalen uit den weg moesten ruimen, die haar vrije ontwikkeling in den weg staan. Werd daarbij de wenschelijkheid eener vrijgevege wetgeving uitgesproken, ten einde de coöperatie te bevorderen, men droeg zorg er uitdrukkelijk bij te verklaren, dat men geen directen steun van den Staat in den vorm van subsidies verlangde. Bij dit onderwerp zochten de fransche socialisten een verklaring van 't congres uit te lokken, waardoor tegen de fransche regeering en haar h. i. te bemoeizuchtige wetgeving, positie werd genomen. Na een verwarde discussie bepaalde men zich tot het uitspreken van den wensch, dat niet door de wetgeving dwang ten gunste van een bepaalde winstdeeling zou worden uitgeoefend.

Een meer practische discussie werd gevoerd over de vraag, of het wenschelijk was op het platteland zooveel mogelijk alle takken van coöperatie in dezelfde vereeniging samen te vatten. Met het oog op de samenstelling der maatschappij ten plattelande bleek men daar over 't algemeen wel voor te zijn, bepaaldelijk wat betreft de samenkoppeling van gezamenlijken inkoop voor landbouwdoeleinden en de consumtieve coöperatie. Toch toonde de discussie dat de toestanden te verschillend waren om een al te algemeene conclusie te rechtvaardigen. De motie, die ten slotte de verschillende gevoelens samenvatte luidde:

„Het congres, van oordeel, dat voor de bevordering van het coöperatief beginsel onder de plattelands-bevolking het noodig is rekening te houden met de verschillende toestanden en de meest geschikte tijdstippen voor de uitvoering te kiezen in de onderscheidene landen, meent niettemin, dat het belang der landelijke bevolking vordert alle takken van coöperatie in een centraal verband te vereenigen, — met uitzondering alleen van de crediet-coöperatie, die steeds een geheel afzonderlijke en zelfstandige organisatie moet behouden, ook waar zij rechtstreeks of onmiddellijk met den centralen bond in aanraking is.

„De algemeene dienst moet omvatten den aankoop, collectief, van grondstoffen, zaaizaad, mest- of andere producten voor de exploitatie van den bodem, evenals den gemeenschappelijken aankoop van verbeterde werktuigen, als ploegen, eggen enz., wat het landbouwwerk minder kostbaar en tegelijk meer winstgevend zou maken.

„Vervolgens zou men zich hebben bezig te houden met den aankoop van alle noodige behoeften voor het materieel bestaan voor de bevolking en de voeding van het vee.

„De collectieve verkoop der landbouw-producten moet zooveel mogelijk geschieden door de voortbrengselen bijeen te voegen naar de soort, om ze gezamenlijk op de markten der groote steden, of bij veiling te verkoopen.

„Op die wijze zal de landelijke bevolking niet alleen goedkoper leven en de hoogste opbrengst verkrijgen voor haar producten, maar de oeconomische toestand der landbouwers zal er ook door opgeheven worden en dit zal rechtstreeks bijdragen tot het algemeen welzijn van de landelijke bevolking.”

Ten slotte werd gesproken over de handelsbetrekkingen tusschen de verschillende coöperatieve vereenigingen. Van fransche zijde werd hier voorgesteld een beurs voor coöperatieve handelsproducten te Parijs op te richten, waaraan de bekende Flürschheim een stelsel vastknoopte van internationalen ruil van producten, dat de tegenwoordige wijze van handeldrijven met zijn credietmiddelen zou kunnen vervangen. Men dreigde hier weder geheel in socialistisch vaarwater te komen, doch ten slotte werden deze fransche eischen ter zijde gesteld met de opmerking, dat het congres over de oprichting eener nationale beurs niets te beslissen had. Men had echter geen bezwaar

uit te spreken de wenschelijkheid dat spoedig een Parijsche beurs kon worden opgericht als onderdeel van een groote internationale organisatie ter bevordering der handelsbetrekkingen. Overigens werd de volgende motie aangenomen:

„Het congres spreekt den wensch uit, dat in elk land een centraal coöperatief handelsbureau worde opgericht, tot hetwelk men zich wenden kan en dat deze bureaux voor verschillende coöperatieve handelsartikelen, alle plaatsen op een speciale lijst, die door het leidende bureau, te Londen gevestigd, worden openbaar gemaakt en rondgezonden aan de onderscheidene coöperatieve centrale bureaux van elk land.“

Op de vraag, of 't congres ook practisch voordeel voor de Nederlandsche coöperatoren heeft afgeworpen, moge de volgende mededeeling in „Ons Belang“ antwoord geven.

„Op het internationaal congres te Delft waren verscheidene monsters boter, granen en peulvruchten tentoongesteld. Van de Friesche fabrieken o. a. uit Roordahuizen en Grouw. De Geldersch-Overijselsche Bond was vertegenwoordigd door een negen- à tiental, de Zuid-Nederlandsche Bond door een viertal monsters. De Engelse vertegenwoordigers verklaarden den smaak naar genoegen te vinden, doch wezen er vooral op, dat de boter droog diende gekneed te zijn. Voorloopige toezeggingen der coöperatieve vereenigingen uit Leeds, Sunderland, Londen en Manchester betreffende afname zijn gedaan. Naar wij vernemen, zal de levering door middel van de Handelskamer van den Nederlandschen Coöperatieven Bond moeten geschieden en zullen binnenkort monsters, voorzien met het handelsmerk van dien Bond, opgezonden worden. Als leveringsprijs werd onderling overeengekomen te noteeren: 3 kronen beneden hoogste Kopenhaagsche noteering. Moge 'n regeling getroffen kunnen worden, waarbij alle bij den Bond rechtstreeks of middelijk aangesloten fabrieken, mits goede qualiteit leverend, kunnen profiteeren! Als de vooruitzichten worden verwezenlijkt, kan het congres op een voor ons land gewichtig en schoon, practisch resultaat bogen.“

De Engelsche Bank en het zilver. In de eerste helft van September verschrikte de Times de Engelsche geldmarkt met den alarmkreet, dat de Engelsche Bank zich bereid had

verklaard zilver te koopen tot een vijfde deel harer reserve.

Het blad zelf was over de mededeeling zoodanig ontsteld, dat het in der haast vergeten was, wat eigenlijk in de Bank Act staat. Wel wist het heel geleerd te doceeren, dat met reserve niet bedoeld was, wat in de wandeling de reserve genoemd wordt, maar de voorraad munt en metaal in het issue department tegenover de banknotenuitgifte. Maar het voegde er bij, dat waarschijnlijk besloten was een vijfde in zilver te nemen en niet een vierde, zooals de bankwet toelaat, om rekening te houden met de schommeling in de zilverprijs, daarbij geheel vergetende, dat de bankwet vergunt een vierde van 't bedrag aan goud in zilver te hebben en dat dit een vierde natuurlijk juist hetzelfde is als een vijfde van 't geheele bedrag aan munt en muntmetaal. Hoe het zij, de Times noemde het haar medegedeelde voornemen der Bank-directie een ware revolutie en al was de Bank sterk genoeg om ook dezen nieuwen schok te verduren zonder zelfs te verwikken, achtte zij het toch in hooge mate roekeloos dus met haar crediet te spelen.

Wat er nu eigenlijk van deze geruchten aan was bleek spoedig op de halfjaarlijksche vergadering der Bank, waarin verklaard werd, dat van de Bank op 29 Juli een schrijven was uitgegaan aan de regeering, als antwoord op haar vraag, wat de Bank bereid was te doen om, zonder met den gouden standaard te breken, mede te werken tot waardeverhooging van het zilver, ten einde Frankrijk en Amerika in staat te stellen tot vrije aanmunting over te gaan. Dit teneinde een antwoord te kunnen geven op voorstellen, door de gedelegeerden van Frankrijk en Amerika aan de Engelsche regeering voorgelegd. In het schrijven nu van de Bank-directie was eenvoudig verklaard dat de Bank bereid was te doen, wat haar vrijstond krachtens de wet van 1844, nl. een vijfde van den voorraad munt en muntmetaal tegenover de banknotenuitgifte in zilver te hebben, onder voorwaarde altijd, dat de Fransche munt weder voor vrije zilveraanmunting zou openstaan en dat de prijzen bevredigend waren. Dit klonk natuurlijk al zeer weinig verontrustend, en ten overvloede werd nog op desbetreffende vragen geantwoord, dat nog geen zilver was gekocht, en dat de Bank zelf met de voor de muntquaestie uitgezonden Amerikaansche gedelegeerden

niet onderhandelde. Toch werd er in de vakbladen nog een tijdlang een scherpe polemiek gevoerd en de houding der bank van de zijde van monometallistische fanatici scherp afgekeurd. Ten slotte echter ging de storm voorbij, toen men begreep, dat de door de Bank gestelde voorwaarden aan haar bereidverklaring alle practische beteekenis ontnamen. Ook zag men in dat kwam het er eens toe, de aankoop voor eens van de betrekkelijk kleine hoeveelheid zilver al zeer weinig zou helpen om den prijs op den duur te releveeren.

Suikerwetgeving. Zoo goed als in onze koloniën heeft in de engelsche suikerproduceerende koloniën deze nijverheid te worstelen met de concurrentie van de met exportpremiën begunstigde suikers. Door den Minister Chamberlain was een commissie ingesteld om te rapporteeren over den nood dezer industrie en de middelen van redres. Dezer dagen bracht zij rapport uit. Eenstemmig stelt zij eenige maatregelen voor, hoofdzakelijk ten doel hebbende de economische toestanden op de eilanden in 't algemeen te verbeteren nl.: 1° het vestigen der arbeidersbevolking als boeren-eigenaars op kleine grondstukken, 2° het grondvesten van kleinere bedrijven van landbouwnijverheid en verbetering der cultuurwijzen, 3° verbetering der verkeersmiddelen tusschen de verschillende eilanden, 4° bevordering van een fruithandel op New-York en misschien later op Londen, 5° een voorschot uit de Rijksschatkist voor de stichting van centrale fabrieken op Barbados. De commissie acht het billijk, dat het Rijk voor een en ander zich uitgaven getrooste. Zij wil voor de sub 2, 3 en 4 bedoelde doeleinden jaarlijks 27.000 pd. st. gedurende tien jaren toestaan. Voor de centrale fabrieken zal 120.000 pd. st. noodig zijn. Verder 30.000 pd. st. voor de nederzetting van boeren-eigenaars op sommige eilanden en 60.000 pd. st. om de vlottende schuld der eilanden af te doen. Eindelijk nog een bijdrage van 20.000 pd. st. gedurende 5 jaar om sommige eilanden tegemoet te komen in hun verplichte uitgaven.

De Voorzitter, Sir Heny Norman, acht echter dit alles maar palliatieven. Van de overtuiging uitgaande, die de commissie verkregen had, dat de nood der industrie slechts voor een uiterst gering deel aan slecht beheer, bijna geheel aan de

concurrentie der „bounty-fed sugars“ te wijten was, en derhalve zeker zou aanhouden, en dat verder vervanging van de suiker-industrie door andere slechts zeer ten deele mogelijk was, zag hij geen anderen uitweg dan het invoeren in Engeland van „countervailing duties,“ dus van een invoerrecht op suiker uit landen die een open of bedekte premie verleenen, tot het bedrag van die premie. De andere commissieleden Sir David Barbour en Sir Edward Grey wilden echter niet de britsche consumenten ter wille der West-Indische bevolking met hooger suikerprijzen belasten.

Trade Unions. Dit jaar vergaderden de Trade Unions te Birmingham, en zooals gewoonlijk stond de werkdag van 8 uur weer op het programma. De strijd der Engineers die steeds voortwoedt, gaf daaraan bijzondere actualiteit. Reeds in de openingsrede van den president Stevens werd warme sympathie voor die beweging uitgesproken, en onmiddellijk daarop volgde een motie van instemming met het streven der werklieden naar den werkdag van 8 uur. Vervolgens werd met 923.000 tegen 141.000 stemmen aangenomen, dat de wet den arbeidsduur tot 8 uur per dag in alle bedrijven en bezigheden behoorde te beperken.

Nog een speciale resolutie werd aangenomen ten gunste van den wettelijken 8-uren-dag voor de mijnwerkers, onder 't gewone verzet van Durham en Northumberland. En eindelijk resoluties ten gunste van de verleden jaar door Dilke ahangig gemaakte bill tot beperking der werkuren in winkels, (beoogende geheele sluiting op Zondag, sluiting om 1 uur op een der dagen, verder driemaal in de week om 7, op de overige dagen resp. om 9 en 10 uur) en ten gunste van een wetsontwerp om huiselijke diensten op 70 uren per week te beperken.

Ten aanzien der Compensation Act werd een motie aangenomen, waarin werd verklaard, dat die op bekrompen en onvoldoende grondslagen rustte. Er was echter een sterke strooming, die gunstiger oordeelde en beweerde, dat als zij maar van een liberale regeering was uitgegaan, zij met lof zou zijn overladen.

Een voorstel om 't volgend jaar een internationaal congres van vakverenigingen te houden werd met 317.000 tegen 202.000

stemmen verworpen. Het aantal vereenigingen ervoor was echter grooter dan dat ertegen.

Ten aanzien van kinderarbeid werd een resolutie aangenomen om die tot 15jarigen leeftijd te verbieden en nachtarbeid tot 18jarigen. Verleden jaar werd zulk een besluit genomen met 394 tegen 363 duizend, thans met 595 tegen 274 duizend. Scherpe woorden werden gesproken tegen het half-time-systeem. Echter ondervond de motie ook ernstig verzet, vooral van vertegenwoordigers der wevers, die op de wenschelijkheid wezen van het tijdig leeren van een vak.

Verder werd overwerk absoluut veroordeeld en de eisch gesteld, dat een vrouw na haar bevalling 6 maanden van arbeid in fabrieken en werkplaatsen vrij moest zijn.

De nationalisatie-resolutie wordt voortdurend uitgebreider. De eisch was nu dat genationaliseerd worden: land, mijnen, mijn-royalties, „rents” spoorwegen, waterwegen, en gemunicipaliseerd water, kunstlicht en tramway-ondernemingen. Tevens werd weer eens terloops beslist dat alle middelen van productie, distributie en ruil gesocialiseerd moesten worden, zooals het nu heet.

De veroordeeling van „non-union labour” ging ditmaal zoover dat men niemand verkiesbaar verklaarde in het parlementaire comité, die gedurende het jaar, aan 't congres voorafgaande, als particulier steun had gegeven aan de voortbrenging van zaken, waarbij „non-union labour” was verricht. Aangenomen met 578 tegen 306 duizend.

Gevraagd werd indiening van een wetsontwerp voor pensioenen voor alle werklieden. Ten aanzien der werkloozen werd aangenomen een motie, dat ten einde het vraagstuk der werkloosheid op te lossen, aan de steden de bevoegdheid moest worden gegeven, in verband met de Artizans Dwelling Act, om des needs met drang, alle land te koopen, noodig voor het bouwen van woningen of het telen van voedingsmiddelen voor het volk.

Geklaagd werd over onvoldoende werking van het Arbeidsdepartement bij de Board of Trade. Men wenschte uitbreiding en wilde dat de werkzaamheid van het departement zich zal uitstrekken tot enquêtes naar de oorzaken van 't verval van zekere bedrijven, naar de mogelijkheid van redres,

of als daarvan geen sprake was, naar de mogelijkheid om nieuwe bedrijven in de plaats in werking te brengen, het verzamelen van inlichtingen omtrent voorwaarden, waaronder de industrieën buitenslands werken; het oprichten en in werking brengen van verzoeningsraden en scheidsgerechten.

Een levendige discussie werd gevoerd over verschillende voorstellen om een federatie van alle trade-unions tot stand te brengen met het oog op 't verschaffen van onderlinge hulp bij arbeidsgeschillen. In beginsel werd dit aangenomen en besloten een commissie te benoemen om een schema te maken. Intusschen is men vroeger ook reeds eens zoover geweest, maar 't schema, dat later ter tafel kwam, is toen afgestemd. Of 't nu beter zal gaan, is de vraag. De sympathie voor de Engineers sprak luide in meer dan een redevoering ten gunste van een combinatie om steeds elkander te helpen, maar er ontstond reeds dadelijk groot verschil van gevoelen, toen 't aankwam op proportioneele toekenning van invloed en op 't opmaken van een schaal van betaling over de verschillende Unions.

De strijd over den werkdag van 8 uren. Deze strijd, waarover sprake was in de Juli—Aug. Kroniek woedt nog steeds voort. Hij had zijn ups en downs. Nu en dan gaven eenige patroons toe, maar aan den anderen kant waren er ook weer Londensche patroons, die eerst hadden toegegeven en daarna tot den werkdag van 9 uren terugkeerden. Er waren ook patroons in verwante vakken, die hun arbeiders wegzonden, speciaal ketelmakers en scheepsbouwers. Half September waren er een 45000 zonder werk, begin October 59000. De federatie der patroons had een manifest uitgegeven, waarin zij beweerden, dat de strijd niet zoo zeer de 8 uren gold, als de vraag, wie de baas zou zijn in de ondernemingen, de patroons of de werklui. Van den kant der werkluiden werd tegen deze bewering opgekomen.

Zoo stonden de zaken, toen door den heer William Mather den eigenaar der Salford Iron Works, die den werkdag van 8 uren hebben, een voorstel tot bemiddeling werd gedaan. Hij stelde nl. voor, dat afgevaardigden van het patroonsverbond en van de Amalgamated Society of Engineers bijeen

zouden komen om te beraadslagen over de volgende voorwaarden: de werkweek wordt op 48 uren gesteld, met afzonderlijke bepalingen voor overwerk en andere uitzonderingsmaatregelen; verschillende kleinere geschilpunten betreffende het werken met ploegen en de machines worden geregeld; het patroonsverbond zal niets doen om de vereeniging der werklieden tegen te werken, en geen leden der vakvereeniging minder goed behandelen dan ander werkvolk.

De patroons wilden hier niet van weten. De heer Siemens liet zich tegenover een redacteur der Daily News uit, dat zij volkomen onafhankelijk waren van de Society en met non union men konden doorwerken, en dat Mather op hem den indruk maakte van den vos, die zijn staart verloren had en die nu alle vossen wilde overreden den hunnen op te offeren.

Na 't mislukken eindelijk van deze poging mengde de Board of Trade zich in 't geschil en bood hij volgens de bepalingen der Conciliation Act zijn bemiddeling aan. De Commissioner of Labour confereerde tot dat doel met bestuursleden van beide partijen. Voorloopig zonder resultaat. De patroons kwamen bijeen om een motie aan te nemen ten gunste van de 54 werk-uren, onder verklaring dat de 48 uren noodlottig voor de industrie zouden zijn, en alle patroons die hadden toegegeven opwekkende tot de 54 uren terug te keeren. Onder die omstandigheden leidde de conferentie van den heer Llewelyn Smith met den Voorzitter tot niets. Maar ook diens conferentie met Barnes, secretaris der Engineers, had geen resultaat, daar naar 't gevoelen van Barnes de beoogde bemiddelingsvoorstellen het hart der quaestie niet raakten. Daarop echter zijn de onderhandelingen weder voortgezet door den minister Ritchie zelf, en aanvankelijk thans met dit succes, dat voorloopig wederzijds besloten geen nieuwe strikes en nieuwe lock-outs te beginnen. Zoover van de zeer geheim gehouden onderhandelingen uitlekte, kostte het groote moeite het eens te worden over den omvang der quaestiën, waarover het scheidsgerecht zou beslissen. Eerst onder de patroons zelf daar de Londensche er niet van wilden weten, dat alleen het Londensche geschil zou worden beslist. Kwam men tot verkorten werktijd, dan moest die over 't geheele land gelden, opdat

niet de Londensche patroons bij anderen zouden achterstaan. In dit opzicht gingen de werklieden met hen mee. Het grootste geschil tusschen de werklieden en hen was echter, dat eerstgenoemden eenvoudig de vraag van den 8 uren dag beslist wilden zien, terwijl de patroons de quaestie van beperking van arbeidsdag aan een scheidsgerecht wilden onderwerpen maar in verband met de loonsbetaling en bovendien ook andere quaestiën het gezag in de werkplaats betreffende, beslist wilden zien. Intusschen hielden de geruchten aan, dat men tot overeenstemming zou komen, toen 7 Oct. het bestuur der patroonsfederatie bijeenkwam en een drieledige resolutie openbaar maakte, die aan de hoop op een schikking den bodem insloeg. Zij verklaarde: 1^o dat het vraagstuk der 48 uren nogmaals zorgvuldig overwogen was en men tot het besluit was gekomen, dat een vermindering van werkuren in „engineering“ en de verwante bedrijven niet toelaatbaar was; 2^{de} dat een gewichtig punt in geschil het beheer van de werkplaats was, en dat de federatie in dit opzicht volkomen vrijheid voor haar leden eischte; 3^{de} dat onder die omstandigheden elke inmenging van derden geen nut had en daarom niet kon worden aangenomen.

Men vreest nu uitbreiding van den strike, ook tot andere bedrijven. Zij kwam tot nu toe den werklieden reeds op meer dan 200.000 pd. st. te staan.

HANDELSKRONIEK.

STATISTIEK VAN DEN IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND OVER 1896. — VERSLAG VAN DE POSTERIJEN EN TELEGRAFIE 1896. — EXPLOITATIE DER INTERCOMMUNALE TELEFOONVERBINDINGEN DOOR HET RIJK. — VERSLAG VAN DEN STAAT DER ZEEVISSCHERIJEN 1896. — CONSULAIRE VERSLAGEN, KAAPSTAD, BUENOS-AYRES, HONGKONG.

Statistiek van den in- en uitvoer van Nederland over 1896. Aan de Handelsstatistiek over 1896, die thans is verschenen, wordt het volgende ontleend:

Invoer.

	Algemeene Invoer. Kilogr.	Invoer tot verbruik. Guldens.
1892	15.710.657.008	1.284.194.907
1893	16.378.127.269	1.408.723.754
1894	17.628.651.779	1.460.839.516
1895	17.843.392.888	1.443.839.400
1896	20.516.977.258	1.634.930.703

Uitvoer.

	Algemeene uitvoer. Kilogr.	Uitvoer uit het vrije verkeer. Guldens.
1892	9.008.771.352	1.133.931.270
1893	9.599.861.215	1.116.617.933
1894	10.542.251.014	1.114.739.317
1895	10.630.289.287	1.178.079.087
1896	12.777.043.049	1.337.449.863

Uit de cijfers over 1896, vergeleken met 1895, blijkt dat de algemeene invoer is vermeerderd met ruim 14,98 pCt., de invoer tot verbruik met 13,23 pCt., de algemeene uitvoer met bijna 20,20 pCt., de uitvoer uit het vrije verkeer met bijna 13,53 pCt.

Het percentsgewijze aandeel in de waarde van den totalen invoer tot verbruik was

Granen	27,37 pCt.	Zaad	3,56 pCt.
Drogerijen	15,81 "	Steenkolen	3,52 "
IJzer en ijzerwerk	7,29 "	Staal, Staalwerk	3,33 "
Koper en koperwerk	5,42 "	Koffie	3,05 "
Van den uitvoer uit het vrije verkeer:			
Granen	16,25 pCt.	Manufacturen	3,45 "
Drogerijen	14,69 "	Koper en koperwerk	3,14 "
IJzer en ijzerwerk	5,11 "	Eetbare margarine	2,36 "
Geraff. suiker	3,72 "	Papier	2,07 "

Verslag van de posterijen en telegrafie 1896. Aan het door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgebracht verslag over den staat der posterijen in 1896 is het volgende ontleend.

Het aantal gewisselde stukken bedroeg 284.899.895 in 1896 tegen 265.520.400 in 1895 waarvan

	1896	1895
gewone brieven	85.233.266	79.032.511
briefkaarten	43.205.509	40.427.073
nieuwsbladen en gedrukte stukken	133.096.623	123.976.823

Het bedrag der waarden aan de post toevertrouwd ter overmaking voor zoover bekend, bedroeg f 251.666.042 tegen f 235.267.250 in 1895.

Hieruit blijkt dat het aantal behandelde stukken in 1896 met ruim 19 millioen stuks is toegenomen, en het overgemaakte geldswaardig bedrag ruim 16½ millioen gulden meer bedroeg in 1896 dan in 1895.

Het aantal verzonden binnenlandsche en verzonden en ontvangen buitenlandsche postpakketten bedroeg in 1896 4.636.262 tegen 4.498.514 in 1895. Ter gelegenheid van het St. Nicolaasfeest (2—7 December) werden 225.700 pakketten verzonden.

Het batig saldo van den postdienst in 1896 zal vermoedelijk bedragen f 1.856.668 tegen f 1.466.436 in 1895.

Het aantal telegraafkantoren in Nederland bedroeg einde 1896 881, zijnde 24 meer dan einde 1895. In 1896 werden behandeld 4.583.798 telegrammen tegen 4.633.257 in 1895.

De opbrengst was

in 1896	f 1.463.711,51
in 1895	f 1.475.713,91½

Voor aanleg en exploitatie werd uitgegeven

in 1896	f 2.505.659,16
in 1895	f 2.213.631,20

Daaruit blijkt dus dat het telegrafisch verkeer in 1896 tegenover 1895 is afgenomen. Moet dit toegeschreven worden aan de concurrentie van den telefoon? Wij gelooven het niet. Waar het verkeer en vooral de behoefte aan spoedige communicatie in onzen tijd zoozeer is toegenomen en nog jaarlijks toeneemt, is niet alleen plaats voor telegraaf en telefoon, maar zou het te verwachten zijn dat het gebruik van beiden toenam. Wij gelooven veeleer dat de reden van de vermindering van het gebruik van den telegraaf gezocht moet worden in het te hooge tarief. De invoering van het stuiversport heeft het brieven vervoer alom dermate doen stijgen, dat niettegenstaande het goedkooper tarief de gezamenlijke inkomsten toch zijn toegenomen. Zulks zou bij lager binnenlandsch telegraaf-tarief onzes inziens ook het geval zijn en het publiek zou er baat bij vinden.

Exploitatie der intercommunale telefoonverbindingen door het Rijk. In verband met de wet van 2 Mei 1897 (Stb. n° 121) geschiedt te rekenen van 1 October 1897 de exploitatie van de intercommunale telefoonverbindingen van Rijkswegen. Een Koninklijk Besluit van 16 September 1897 (Stbl. 200) behelst bepalingen omtrent het van die telefoonverbindingen te maken gebruik. Daarin wordt bepaald dat hij, die tot het voeren van een intercommunaal telefoongesprek wordt toegelaten, bevoegd is zich gedurende drie minuten met den opgeroepene te onderhouden. Wanneer hij zulks verlangt kan de termijn met 3 minuten verlengd worden. Na zes minuten mag het gesprek, telkens voor drie minuten, alleen voortgezet worden, indien zich geen andere personen tot het voeren van een gesprek hebben aangemeld. Voor een gesprek van drie minuten of minder tusschen 's middags 12 en 4 uur wordt betaald 50 cent: gedurende den overigen tijd van openstelling der kantoren 25 cent. Voor elke verlenging van 3 minuten of minder wordt hetzelfde berekend. Voor een dringend gesprek wordt het dubbele van een gewoon gesprek voldaan. De betalingen

geschieden vóór het voeren van een gesprek; bij opheffing van de verbinding, omdat aan de oproeping geen gehoor is gegeven, wordt de helft van het betaalde teruggegeven. De geabonneerden van een plaatselijk telefoonnet, die van hunne perceelen uit intercommunale verbindingen wenschen te kunnen aanvragen, voldoen boven het gewone tarief aan het Rijk een vast bedrag van vijf gulden per jaar (over 1897 wordt dit niet in rekening gebracht) en storten voor de kosten der te voeren gesprekken een door of van wege den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid te bepalen som in voorschot. Hierop worden gekort de kosten van alle gesprekken van uit hunne perceelen gevoerd. De Staat neemt met betrekking tot den telefoondienst geenerlei aansprakelijkheid op zich.

Verslag van den Staat der Zeevisscherijen 1896. Aan het verslag door het College van Zeevisscherijen aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgebracht over 1896, ontleenen wij het volgende.

Het College ontving afschrift van een door de vereeniging ter bevordering van de belangen der Zeeuwsche oesterindustrie tot den Minister van Financien gericht adres, hiertoe strekkende dat, te rekenen van 1 April 1896, de pacht voor de oesterperceelen op de Iersche en Bergsche bank tot de helft mocht worden verminderd en dat „van Staatswege een onderzoek moge worden ingesteld naar de oorzaken van de vermindering van de hoedanigheid van de oesterbanken.“

Daar het behartigen van de belangen der Zeeuwsche oestercultuur niet tot den werkkring van het college behoort, kon dit, waar de Minister van Financien niet om advies vroeg, zich niet met de zaak inlaten. Het verslag zegt echter dat de indruk, dien het adres maakt, en die ook van elders bevestigd werd, is, dat werkelijk de groote belangen der vaderlandsche oesterindustrie ernstig worden bedreigd. Dit kan ook opgemaakt worden uit het volgende schrijven van een der groote oesterhandelaren te Londen. „Wat den handel in Hollandsche oesters op onze markt betreft, moet ik u in de eerste plaats doen opmerken dat die zaken niet best gaan; er is weinig navraag naar oesters. Daarbij komt dat vele in Engeland gekweekte soorten zeer goed voldoen en veel hebben

opgeleverd en waarschijnlijk nog wel eenigen tijd veel zullen blijven opleveren. De Hollandsche oesters daarentegen zijn een geruimen tijd van inferieure kwaliteit, klein, en toch hoog in prijs geweest; en het gevolg hiervan is dat de menschen in de 2 of 3 laatste jaren geleerd hebben 't zonder Hollandsche oesters te doen. Nadat ze vroeger als 't ware een onmisbaar artikel schenen te zijn, is er nu geen bijzonder verlangen meer naar. Ik ben bevreesd dat de Hollandsche oesters haar oude plaats op onze markt niet meer zullen kunnen terugkrijgen, voordat zij ze door hare oude hoedanigheden weer heroveren; dat wil zeggen: zij zullen weer groot en mooi moeten zijn voordat er opnieuw groote navraag naar komt."

Wanneer deze opvatting juist is zijn de vooruitzichten voor onze oesterkweekers niet verblijdend. Naar aanleiding van het in den aanvang vermeld adres is den wetenschappelijken adviseur in visscherijzaken opgedragen een onderzoek in te stellen naar de oorzaken van den beweerden slechten groei en daaruit volgende mindere kwaliteit en groote sterfte der Zeeuwsche oesters.

Omtrent den zalmvangst vinden wij vermeld dat aan de voornaamste markt die te Kralingsche veer werd aangevoerd:

1896	49.470 stuks.
1895	48.486 "
1894	57.458 "
1893	75.175 "
1892	65.481 "

De prijzen die betaald werden waren:

	Hoogste prijs per $\frac{1}{2}$ kilo.	Laagste prijs per $\frac{1}{4}$ kilo.
1896	f 4,—	f 0,45
1895	3,25	0,45
1894	3,25	0,60
1893	2,95	0,55
1892	3,05	0.40

Van de in 1896 te Kralingsche veer aangevoerde zalmen waren 48.264 zalmen van de Ned. rivieren wegende 719.754 halve K. 1.206 vreemde zalmen " 7.716 " "

49.470 zalmen met een gezamenlijk gewicht van 727.470 halve K.

Behalve te Kralingsche Veer, verreweg de voornaamste Nederlandsche markt voor zalm, wordt deze echter nog aangevoerd te Ammerstol, Dordrecht, Gorinchem, Hardinxveld en Woudrichem. Onder de daar aangevoerde zalmen zijn echter een aantal, die aan het Kralingsche Veer andermaal verkocht worden, zoodat men door optelling van de aanvoercijfers van al de verschillende markten een te hoog totaal zou krijgen.

In 1896 werden aan de verschillende markten aangevoerd:

Ammerstol . .	3.845 zalmen.
Dordrecht . .	1.204 "
Gorinchem . .	1.588 "
Hardinxveld . .	1.885 "
Woudrichem . .	470 "

Omtrent de haringvisserij lezen wij in het verslag dat eene poging, vóór den aanvang van het seizoen gedaan, om weder eene algemeene haringjagerij tot stand te brengen, op niets uitliep, doch tot gevolg had dat er eenige kleine combinaties tot stand kwamen, met het doel om voor gezamenlijke rekening te laten jagen.

Eukele der voornaamste reederijen gaven daarentegen last aan sommige hunner schippers, om een jaagreis te doen alleen voor eigen rekening; andere weer droegen den schippers op om de eerst gevangen haring via Leith naar huis te zenden, terwijl er ook reeders waren die hun schippers volkomen vrijheid van handelen lieten. Eene groote onregelmatigheid in de aubrengst der nieuw gevangen haring was van dit alles het gevolg. De aanvoeren met jagers in de zendingen via Leith gaven dikwijls na aftrek der kosten verlies, terwijl de schippers, die buiten elke combinatie staande voor eigen rekening binnen kwamen, moesten ondervinden dat de markt door de aanvoeren van jagers en de zendingen via Leith een zoo laag standpunt had bereikt, dat ook voor hen de vangst slechts verlies kon geven. De kwaliteit der eerste aanvoeren liet over het algemeen veel te wenschen over. Ook het verder verloop van de visserij kenmerkte zich evenals het begin door groote onregelmatigheid. Als doorsnee prijs voor 1896 is aan te nemen f 9.50 per ton, een cijfer, dat zeer ongunstig afsteekt tegen verleden jaar, toen de doorsneeprijs f 12.80 per ton was.

De haringhandel met het buitenland leverde weinig bevredigende resultaten op. Tengevolge van den zachten winter 1895—96 hadden de Zweedsche haringvisschers geregeld hun bedrijf kunnen uitoefenen, en, daar deze tot zeer lage prijzen aanbiedingen kunnen doen, kouden houders van Hollandsche haring hun voorraad moeilijk van de hand zetten, hetgeen tengevolge had dat bij de opening van het nieuwe seizoen nog belangrijke restanten van 1895 aanwezig waren. Ditzelfde verschijnsel deed zich ook elders voor en dientengevolge was de aftrek aan haring naar het buitenland niet bevredigend; het einde des jaars bracht echter eenige verbetering, doordat de Noorsche zomervisscherij nagenoeg mislukte.

Consulaire Verslagen. Kaapstad. De Consul-Generaal te Kaapstad de heer B. H. de Waal begint zijn verslag over 1896 (Cons. Verslagen n^o 35) met er op te wijzen dat de Jameson inval de belangstelling in Nederland voor alles wat Zuid-Afrika betreft weder levendig heeft wakker geschud, en hoopt dat men in Nederland niet, zooals wel eens vroeger gebeurd is, weder al te snel verkoele. Volgens den schrijver is het nadeel van de in de laatste twintig jaar periodiek geuite belangstelling in Zuid-Afrikaansche toestanden en zaken, dat men, wat de bereiking van praktische resultaten betreft, dikwijls de allerslechtste oogenblikken uitkiest. In het algemeen gesproken is de Nederlandsche handel en industrie in Zuid-Afrika meestal te laat in het veld gekomen; wanneer de room van de melk af was begon men in Nederland zijn aandacht op die landen te vestigen.

En voor een land als Nederland, vervolgt hij, is het juist van zoo bijzonder veel waarde om het eerst in het veld te zijn. Dan is er met gering kapitaal nog iets te beginnen, dan is de concurrentie nog niet zoo scherp, dat zij mannen van ondervinding vereischt, en juist op het punt van geld en geschikte menschen komt in den handelsstrijd de kracht uit van een groot tegenover een klein volk. Dat er iets waars in die redeneering ligt, wij zullen het niet ontkennen, in haar geheel wenschen we die echter voor rekening van den geachten schrijver te laten. Men zou anders o. a. kunnen vragen of niet juist, waar een nieuw veld moet ontgounen worden, de onder-

vinding van elders den juisten weg zal aanwijzen, dien men heeft in te slaan.

Voorts meent de Consul-Generaal dat men over het algemeen bij het oprichten van zaken of ondernemingen in Nederland geneigd is ze in het begin op te bekrompen schaal in te richten. Daardoor wordt dikwijls een slecht fundament gelegd en wanneer men dan naderhand „bij stukken en brokken“ daarop voortbouwt blijft het geheel zwak en bouwvallig.

Ook in het afgelopen jaar (1896) zegt de Consul-Generaal werd de herhaaldelijk uitgesproken meening bij mij bevestigd dat er voor Nederland's handel en nijverheid in Zuid-Afrika nog wel wat te doen valt. Sommige firma's in Nederland werden met correspondenten aldaar in aanraking gebracht met het gevolg dat herhaaldelijk goede zaken werden afgesloten. Ook een paar reizigers, die firma's in Nederland vertegenwoordigden, werden met handelshuizen in aanraking gebracht en verkregen bevredigende resultaten. Ook hierbij waarschuwt de heer de Waal nogmaals dat men in Nederland dergelijke zaken niet op al te bekrompen schaal moet inrichten. Wanneer eenige fabrikanten of handelaren gecombineerd een geroutineerd handelsreiziger gevonden hebben, die voldoende met de Engelsche taal bekend is, rekene men de onkosten vooral niet te laag. „Vooral om een nieuw artikel ingang te doen vinden bij het publiek“, zoo lezen wij in het verslag, „moet heel wat opgeofferd worden aan advertenties en daarin komt men met een paar honderd gulden niet ver. De zaken, die in Europa vergemakkelijkt worden door het drinken van een borreltje en het rooken van een goede sigaar, eischen hier in deze landen, waar het geld zooveel minder waarde heeft en zooveel gemakkelijker uitgegeven wordt, dikwijls een luncheon en een flesch champagne, en dat kost hier minstens een pond of wel twaalf gulden.“

Omtrent den omvang van den Nederlandschen handel op Zuid-Afrika bestaan geen betrouwbare gegevens, om de bekende reden dat de officieele statistiek slechts als uit Nederland ingevoerd geeft wat in Nederlandsche havens is geladen in schepen, die naar Kaapstad gaan. Over het algemeen echter geloofde de Consul-Generaal dat de handel tusschen Nederland en Zuid-Afrika is toegenomen hoewel er nog ruimte voor uitbreiding

bestaat. Voorts geeft de Consul verschillende wenken omtrent de te volgen route en andersins voor personen, die van plan zijn naar Zuid-Afrika te emigreeren. Menschen die een handwerk goed verstaan kunnen werk vinden, „mensen die geen vak verstaan, of, zooals zij dat gewoonlijk uitdrukken, alles kunnen aanpakken, raad ik niet om naar Zuid-Afrika te komen.“

De aanvoeren van vee, zegt het verslag, zouden veel belangrijker geweest zijn, wanneer de stoomschepen, die het vee in Nederlandsche havens aan boord nemen, niet daarna Engelsche havens moesten binnen loopen alvorens de reis naar Zuid-Afrika te aanvaarden. De Engelsche autoriteiten toch verboden het aan boord nemen van vee in Nederlandsche havens aan de geregeld op Kaapstad varende lijnen en gaven als reden daarvan op het in Nederland heerschende mond- en klauwzeer. Te vergeefs werd door den Consul-Generaal bij de agenten der verschillende stoombootlijnen aangedrongen op de wenschelijkheid een of meer stoombooten van een Nederlandsche haven direkt naar Zuid-Afrika te expedieeren, nadat zulk een schip eerst een deel zijner lading in een Engelsche haven had ingenomen. Dientengevolge moesten de bestellingen van vele liefhebbers van Hollandsch vee onuitgevoerd blijven.

Tot slot van zijn verslag geeft de heer de Waal eenige statistieken van in- en uitvoeren der Kaapkolonie in 1896 en 1895.

Buenos-Aires. Hetzelfde nummer bevat een verslag van den Consul-Generaal te Buenos-Aires, den heer L. van Riet, waarin deze den import van eet- en drinkwaren, tabak en petroleum in de Argentijnsche Republiek behandelt.

Gelijk op vele andere overzeesche markten zoo hebben ook in de Argentijnsche Republiek comestibles, alcoholische dranken en stearinekaarsen onder de Nederlandsche import artikelen steeds een eerste plaats ingenomen. De invoeren dier goederen zijn in de laatste jaren belangrijk achteruitgegaan, een gevolg van de ontwikkeling der binnenlandsche nijverheid, welke juist op het gebied van die artikelen beteekenis verwierf.

Suiker wordt in de Argentijnsche Republiek bijna niet meer geïmporteerd, doch integendeel geëxporteerd. De uitvoeren bedroegen in de laatste twee jaren achtereenvolgens 84 en

22026 tonnen, terwijl de invoeren beliepen 5620 en 2071 tonnen. Van de in 1895 geïmporteerde hoeveelheden kwamen uit Duitschland 1384, uit België 7, uit Frankrijk 4096, uit Nederland 41 en uit Groot-Brittaunic 61 tonnen. Tegenwoordig worden bijna alleen Fransche suikers geïmporteed; de invoeren uit Nederland hebben geheel opgehouden.

Nog steeds worden belangrijke hoeveelheden kaas ingevoerd, al heeft ook de Argentijnsche zuivelindustrie zich belangrijk ontwikkeld. De invoeren waren in 1895 621420 en in 1896 729068 kilogram. Een belangrijk deel daarvan komt uit Nederland. Daar de inlandsche kaas veel goedkooper is dan de geïmporteerde, is het van belang dat de Nederlandsche exporteurs, willen zij hun afzet in Argentinië behouden, puike, verse en gesorteerde kwaliteiten zenden.

De invoeren van rijst bedroegen in de laatste twee jaar achtereenvolgens 22583 en 18406 tonnen. Onze rijstmolens schijnen met de Engelsche en Duitsche fabrieken niet te kunnen mededingen, hetgeen misschien voor een deel is toe te schrijven aan het ontbreken eener direkte stoomvaartverbinding, waardoor de verzending van uit Nederland duurder wordt.

Van jenever waren de invoeren in 1895 28.198 dozijn flesschen en 226.820 liter, in 1896 129.340 dozijn flesschen en 148.289 liter. In 1895 geeft de statistiek als uit Nederland komende 12.116 kisten van 12 flesschen en 37.674 liter. Uit Duitschland werd geïmporteed 162.688 liter; volgens sommigen komt deze uit de Hamburger fabrieken, anderen daarentegen beweren dat die jenever grootendeels uit ons land komt, en dat men het artikel alleen via Hamburg verzendt om aldaar in demijohns gevuld te worden, welke flesschen in Hamburg goedkooper zijn dan bij ons.

De invoeren van Havannahtabak waren in 1895 71530 en in 1896 73225 kilogram, die van andere tabaksoorten respectievelijk 891.000 en 932.000 kilogram. De Argentijnsche fabrieken verwerkten in 1896 ruim 7 millioen kilo tabak, waarvan dus ruim 900.000 kilo geïmporteed was en hieronder ruim 25.000 kilo Sumatra tabak. Niettegenstaande 31 December 1896 in de Argentijnsche Republiek 651 tabaksfabrieken bestonden worden toch nog belangrijke hoeveelheden sigaren geïmporteed en wel

	1895.	1896.
Havaanna sigaren	17.838 K.G.	102.554 K.G.
andere soorten	240.321 "	332.603 "

Verreweg de meeste sigaren, die geïmporteerd worden, komen uit Italiaansche en Zwitsersche fabrieken. Alle pogingen om een belangrijken en geregelden aanvoer van Hollandsche Sigaren naar Argentinië te leiden zijn tot dusverre mislukt.

De invoeren van stearinekaarsen waren in 1895 192.240 en in 1896 264.144 kilogram. De invoeren van dit artikel waren vroeger veel belangrijker, maar zijn achteruitgegaan als een gevolg van de ontwikkeling der Argentijnsche nijverheid.

Ten slotte wijst de Consul-Generaal er nog op dat de malaise, die in den handel sedert het begin des jaars heerschte, nog is verergerd. Ten gevolge van het mislukken van den laatsten oogst zijn vele huizen in het binnenland in gebreke gebleven remises te zenden, waardoor een aantal firma's te Buenos-Aires in moeilijkheden zijn geraakt.

Hongkong. De Consul-Generaal te Hongkong de heer F. J. Haver Droeze geeft een verslag over de openstelling der Westrivier in Kwangtoeng (China) voor den buitenlandschen handel en over den handel met transito certificaten met het binnenland. Buiten de plaatsen die voor den handel zijn opengesteld worden namelijk door de Chineesche autoriteiten onder verschillende benamingen allerlei provinciale of plaatselijke belastingen geheven op den verderen invoer en doorvoer naar het binnenland. En dat daarbij ook misbruiken heerschen spreekt in China van zelf. Nu staat het echter volgens het verdrag van Tientsin Europeeschen kooplieden vrij om goederen van de voor den handel opengestelde havens dieper het binnenland in te voeren, wanneer zij daartoe in een dier havens een transito-pas aanvragen en bij het ontvangen daarvan in eens de belasting betalen, die de goederen van verdere belasting vrijstelt. Het was dikwijls moeilijk dergelijke passen te krijgen en de Chineesche autoriteiten hielden zich niet aan de bepaling dat van goederen met een dergelijke pas of certificaat vervoerd geen extra belasting meer mocht geheven worden. Na herhaalde en krachtige vertoogen van den Britschen Minister-Resident schreef in November 1896 de Tsung Li Yamen de

provinciale autoriteiten aan dat het recht van vervoer onder transitopas moest worden erkend, en dat die goederen van betaling van alle verdere belasting moesten worden vrijgesteld, hoe ver ze ook in het binnenland worden ingevoerd. De gevolgen daarvan meent de Consul-Generaal, zullen na de opening der Westrivier van groote beteekenis blijken te zijn.

Voor den Nederlandschen handel en nijverheid gelooft hij niet dat, wat uitvoer betreft, die opening vooreerst eenig voordeel van belang zal opleveren.

Wat invoer van white en grey shirtings betreft, zal het veld zich verruimen en wordt dus ook aan de Nederlandsche nijverheid de gelegenheid geboden haar afzetveld te vergrooten. Voorts verwacht hij dat grootere hoeveelheden der mindere soorten van geraffineerde suiker haar weg naar het binnenland van China zullen vinden, en, daar de raffinaderijen te Hongkong voor een zeer groot deel Javasuiker verwerken, zal de vraag daarnaar toenemen. Het voornaamste voordeel zal echter wel blijken te zijn de steeds toenemende invoer van Nederlandsch Indische petroleum, waarvan de heer Droeze groote verwachtingen heeft.

Als Bijlagen zijn bij het verslag gevoegd:

I. Kaart aangevende de plaatsen, die in Zuid-China voor den buitenlandschen handel zijn geopend.

II. Kaart van de Westrivier en de Delta der Cantonrivier.

III. Kaart van de provincie Kwangsi.

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERICHTEN.

Aan eene mededeeling van het Reichsversicherungsamt te Berlijn zijn de volgende gegevens betreffende de werking der **Duitsche ouderdoms- en invaliditeitsverzekering** in 1896 ontleend.

Door de 31 verzekeringsinrichtingen en de 9 bijzondere kassen werd betaald voor ouderdomspensioen 27,412,939 Mark, en voor invaliditeitspensioen 21,101,179 Mark. Van het totaalpensioenbedrag komen derhalve 57 pCt. op rekening der ouderdoms- en 43 pCt. op die der invaliditeitspensioenen. In het voorafgaand jaar was de verhouding 63 : 37, en het laat zich voorzien dat spoedig het bedrag der invaliditeitspensioenen, dat der ouderdomspensioenen overtreffen zal.

Van de ouderdomspensioenen werd 10,714,318 Mark, en van de invaliditeitspensioenen 8,405,010 Mark door het rijk bestosigd. In verhouding tot de bijdragen der verzekerden bedroeg het aandeel van het rijk bij de ouderdomspensioenen 64 pCt. en bij de invaliditeitspensioenen 66 pCt.

Voor restitutie van bijdragen werd 1,975,358 Mark betaald, waarvan 1,458,107 wegens huwelijk, en 517,252 wegens overlijden.

Wat ten slotte betreft de gemiddelde belasting per hoofd der verzekeringsplichtige bevolking, deze beliep in totaal 4.24 Mark, en wel voor ouderdomspensioen 2.40 Mark, en voor invaliditeitspensioen 1.84 Mark.

Loonen en werktijden in Engeland. Verschenen is het vierde jaarlijksch verslag van het Eugelsche Labour Department over de wijzigingen in de loonen en werktijden in het Vereenigd koninkrijk, het jaar 1896 omvattend. Wij ontleenen daaraan enkele opgaven.

De gegevens berusten op mededeelingen van werkgevers en werkgeversbonden, trade unions, plaatselijke autoriteiten en verdere belanghebbenden. Met betrekking tot de loonsverhoogingen geldt, dat als zoodanig slechts worden beschouwd wijzigingen in de belooning per uur of week van een gegeven soort werklieden, afgescheiden van wijzigingen in het door dezen verrichte werk. Wijzigingen in het gemiddeld loon van een aantal werklieden die voortvloeien uit verandering niet in het loontarief, doch in de verhouding van het aantal hooger tot het aantal lager betaalde werklieden; promoties of persoonlijke toelagen, en wijzigingen in het loon die vergezeld gaan van overeenkomstige wijzigingen in den werktijd of van veranderingen in den aard van het werk, blijven dus buiten beschouwing. Ver-

geleken worden de loonen bij het begin en bij het eind des jaars; veranderingen die daar tusschen vallen rekenen niet mede.

Het onderzoek omvat bedrijven waarin ongeveer 8.500.000 werklieden arbeiden. Ziehier de hoofdcijfers voor de laatste vier jaren.

LOONEN.

	1893	1894	1895	1896
Aantal verhoogingen	508	608	624	1471
» verlagingen	198	171	180	136
» werklieden gebaat door verhoogingen.	797378	496626	173848	940969
» » getroffen door verlagingen.	1023967	1406084	1269617	536654
Totaal berekend bedrag per week der verhoogingen (£)	59590	17495	7303	41352
Totaal berekend bedrag per week der verlagingen (£)	47164	62586	35514	14760
Gemiddeld bedrag waarmede per saldo het weekloon per hoofd der daarbij betrokken werklieden is gerezen (+) of gedaald (-).	s. d. + 0.5½	s. d. - 1.4½	s. d. - 1.3½	s. d. + 0.10½

ARBEIDSDUUR.

VAKKEN.	Aantal werklieden betrokken bij wijzigingen in den arbeidsduur.				Gemiddelde vermindering van den arbeidsduur per week en per hoofd, in uren.			
	1893	1894	1895	1896	1893	1894	1895	1896
Bouwbedrijven	13265	10162	12600	79730	1.40	2.38	1.46	0.06
Mijnen en steengroeven.	250	1957	2344	674	1.67	3.41	3.80	3.07
Metaal en machine-industrie en scheepswerven.	4292	4496	3304	7395	2.41	7.70	0.02	1.28
Textiel-industrie	2021	989	436	125	1.87	4.57	2.64	3.85
Kleermakerij	7840	962	298	2721	2.02	4.97	2.17	0.62
Verskillende and. vakken	5288	12279	1715	12569	2.34	4.14	2.43	3.71
Werklieden in dienst van het openbaar gezag.	1693	46313	2038	5057	4.49	4.02	5.32	2.65
Totalen en gemiddelden.	34649	77158	22735	108271	1.99	4.04	1.94	0.73

Het aantal werklieden is in 1896 zoo hoog, omdat in de bouwbedrijven de werktijd, in verband met eene eenigszins andere verdeeling van het werk, iets werd verlengd.

Omtrent het geleidelijk veldwinnen van den achturen-dag kunnen ten slotte de volgende cijfers inlichten.

	1893	1894	1895	1896
Werklieden in dienst van particulieren, voor wie de achturedag werd ingevoerd.	1304	8690	163 ¹⁾	565
Idem: weer werd afgeschaft	—	—	723	263
Werklieden in dienst van het openbaar gezag voor wie de achturedag werd ingevoerd.	229	43400	869	923

¹⁾ Voor 55 van dezen werd in Maart 1897 weder een langere werktijd ingevoerd.

PROEVE EENER BEREKENING VAN DE KOOPWAARDE DER GRONDEN IN NEDERLAND BIJ DEN LANDBOUW EN DE VEEHOUDERIJ IN GEBRUIK.

In de Economist van 1885, blz. 273 e. v. werd van mijne hand een opstel opgenomen, omtrent hetzelfde onderwerp, als waarover ik thans eene uitgebreide becijfering wensch te geven. Toen liep mijn overzicht slechts over de jaren 1880 tot en met 1884, terwijl ik nu de waarde van de bouw- en graslanden, uit de ter mijner beschikking staande gegevens, berekend heb over de tijdvakken 1872 tot en met 1879,

1880 " " " 1884 en

1885 " " " 1893.

De gemiddelde prijzen over de jaren 1880 tot en met 1884 bedroegen volgens mijne berekening (zie Economist 1885 bl. 279 voor bouwland f 1184, en voor grasland f 1553 per H.A. welke respectievelijk f 1154 en f 1572 had moeten zijn.

Daar deze prijzen echter liepen over een tijdvak, waarin de marktwaarde van vele landbouwproducten reeds aanmerkelijk gedaald was, lag het min of meer voor de hand, dat ook toen reeds eene depressie in den prijs der landerijen zoude hebben plaats gevonden. Ik achtte het van groot belang hieromtrent een onderzoek in te stellen en te trachten, zooveel mogelijk opgaven te verzamelen, die een betrouwbaar overzicht konden geven van de prijzen van bouw- en graslanden, die in den loop der jaren 1870 tot 1880 waren besteed.

Daarom heb ik al de gegevens omtrent gehouden publieke veilingen genomen, die over 1872—1880 in de gemeentelijke Landbouw-verslagen waren opgegeven en die door H.H. Notarissen of Ontvangers van Registratie ten behoeve van het Landbouw-verslag welwillend waren verstrekt. Van deze gegevens werd evenwel in het algemeen Landbouw-verslag over Nederland tot 1880 een zeer beperkt gebruik gemaakt, en

werden daarin alleen de voornaamste opgaven medegedeeld. De Gemeente-verslagen zelf moesten dus worden onderzocht, waarvan mij echter de jaargangen 1870 en 1871 ontbraken, zoodat van de weinige mededeelingen, welke over die beide jaren in het meergenoemd Landbouwverslag over Nederland voorkwamen, wel gebruik is gemaakt, doch die van weinig of geen invloed konden zijn. Om die reden meende ik de uitkomsten te moeten rekenen als te zijn gevonden uit de opgaven over 1872 tot en met 1879. Het aantal betrouwbare gegevens over genoemd 8-jarig tijdvak was volgens mijn oordeel echter in genoegzaam aantal voorhanden, om tot voldoende nauwkeurige gemiddelden te komen, die tot basis konden dienen voor eene betrouwbare vergelijking met de tijdvakken 1880/1884 en 1885/93, in welke jaren in het Landbouwverslag een overzicht werd opgenomen van de publieke verkooping. De opgaven werden door H.H. Ontvangers van Registratie voor dit doel verstrekt, doch eerst sedert 1882 officieel en naar bepaald voorschrift gegeven. Verkoopingen van landerijen beneden 4 H.A. zijn daarvan uitgesloten, omdat de prijzen van deze kleinere oppervlakten dikwijls al te veel van bijkomende omstandigheden afhankelijk zijn en daarvoor dikwijls veel hoogere prijzen besteed worden, dan met de gemiddelde waarde voor soortgelijke gronden overeenkomt.

Ik meende deze voorafgaande — zij het dan ook kleine — beschouwing verschuldigd te zijn, zoemed de mededeeling, dat mijne berekeningen in geen opzicht als absoluut nauwkeurige uitkomsten beschouwd mogen worden; alleen acht ik mijne cijfers van genoegzaam belang, om te dienen ter vergelijking, in hoeverre de waarde van landerijen na het achtjarig tijdvak 1872—1879 gewijzigd is.

Heb ik mijne berekening, opgenomen in de Economist van 1885, niet anders dan als eene proeve beschouwd willen zien, dus als eene eerste poging om eenig resultaat te verkrijgen uit de aanwezige opgaven, ook de nu volgende uitkomsten mogen niet anders worden opgevat, al kan ik ook de verzekering geven, dat aan den arbeid alle zorg is besteed en dat zoowel de berekeningen op eenvormige wijze zijn geschied, evenals de voorhanden gegevens naar den zelfden maatstaf zijn gekozen. Vooral aan het behartigen van deze laatste twee factoren ligt volgens mijn oordeel veel gelegen.

Vooreerst toch moeten buiten berekening blijven die eigendommen, waarbij woeste gronden in die mate aanwezig zijn, dat daardoor de gemiddelde prijs per H.A. beneden het peil blijft van den laagsten prijs, die voor bouw- en grasland in zoodanige gemeente of streek bedongen wordt. Maar ook deze laatstbedoelde laagste prijs mag niet altijd ter berekening van den gemiddelden prijs per H.A. voor een bepaalde streek worden aangenomen, evenmin als dit met den hoogst betaalden prijs het geval kan zijn. Er dient toch op gelet te worden, dat de gemiddelde prijs voor kleigronden niet verlaagd wordt, doordien hierbij prijzen van zandgronden worden genomen, noch ook, dat de gemiddelde prijs voor zandgronden verhoogd wordt, door hierbij prijzen, voor kleigrond besteed, in rekening te brengen. Het is dus noodig, dat vooreerst de gemiddelde prijzen van beide grondsoorten zoo nauwkeurig doenlijk afzonderlijk worden bepaald, wil men zooveel mogelijk fouten ontgaan, welke men uit den aard der zaak, onmogelijk alle kan opheffen of ontloopen. Bij de berekening van gemiddelde prijzen voor graslanden stuit men evenwel veel minder op de genoemde bezwaren dan bij bouwland, echter ook hier moet eenige omzichtigheid in acht worden genomen. Doordien het dikwijls niet mogelijk is om voor de graslanden een afzonderlijke prijs te bepalen, omdat het aantal opgaven daarvan soms te gering is, wordt men wel genoodzaakt de gemiddelde prijs voor bouw- en grasland als gelijk te beschouwen en aan te nemen. Gelukkig is dit voor ons doel van weinig invloed, daar het feit, waarop wij hier doelen, zich hoofdzakelijk bepaalt tot enkele streken op zandgronden met meer extensieve kultuur, waar de veehouderij als onafscheidelijk aan den landbouw verbonden is en de vaste graslanden van iedere boerderij een nagenoeg evenredig deel uitmaken, en dus ook met de bouwgronden als één geheel verkocht worden. Dit is dan ook de oorzaak, dat verkoopingën van bouw- en grasland, elk afzonderlijk, in die streken niet altijd en genoegzaam voorkomen, om als maatstaf te mogen dienen ter berekening van de gemiddelde waarde van het grasland als afzonderlijk geheel. Zoodoende mag dan ook werkelijk beschouwd worden, dat de gevonden gemiddelde, maar gelijke prijzen, de waarde betreffen van de gecombineerde bedrijven. Waar wij dus voor bouw- en grasland een zelfde prijs hebben moeten nemen, kan

van een noemenswaardige fout dan ook weinig of geen sprake zijn. In de hier bedoelde streken heeft evenwel in de jaren 1872—79 en vermoedelijk reeds eenige jaren vroeger, een ongezonden toestand bestaan, waarop wij later terugkomen.

In de veehouderijstreken is de uitgestrektheid van bouwland zoo gering, dat het nemen van denzelfden prijs van bouwgrond, zooals die voor grasland gevonden werd, zonder invloed blijft.

Een van de bezwaren, waarop wij in het bovenstaande meenden te moeten wijzen, kan men echter grootendeels ontwijken, indien men bij de berekening der prijzen, de gemeenten, waar verkoopingën gehouden werden, indeelt bij de landbouwstelsels, waaronder zij behooren, welke wijze van doen dan ook in het Landbouw-verslag wordt gevolgd. Deze indeeling, door d^r Staring, na veel moeite en zorg, als de heerschende stelsels van Landbouw aangewezen, is als volgt;

a. Veehouderij;

b. Drieslagstelsel en Twentsche Roggebouw, als meer extensieve landbouw op diluviale zandgronden;

c. Geestbouwerij en Vlaamsche bouwerij, benevens de Rijen-teelt — als intensieve landbouw op de zandgronden, zoodat *b* en *c* te zamen den landbouw op de zandgronden vertegenwoordigen;

d. de landbouw op de kleigronden als:

Korenbouwerij op zee- en rivierklei en de diluviale klei in Limburg, Tarweteelt op rivier- en zeelei, Zeeuwsche Tarweteelt en Polderbouw. —

Nu doet het zich hierbij, wel is waar, meermalen voor, dat eene gemeente gerangschikt b. v. onder Korenbouwerij, — dus gelegen in een kleistreek — voor een klein deel uit zandgrond bestaat en dus niet geheel onder het stelsel Korenbouwerij, maar voor een klein deel b. v. onder het Drieslagstelsel gelegen is.

Om eenige voorbeelden te noemen, treft men dit aan in de provincie Groningen, onder de gemeente Wedde, waar het dorp van dien naam gelegen is onder het Drieslagstelsel — dus op zandgrond — terwijl het dorp Blijham onder Korenbouwerij gelegen is. Zoo liggen in Friesland de gemeenten Weststellingwerf en Schoterland voor een deel op zandgrond waar het Drieslagstelsel in zwang is, voor een ander deel onder Vee-

houderij. In Overijsel liggen Wijë en Olst voor een deel op zandgrond, voor een ander belangrijk deel op kleigrond, zoodat het eene deel onder het Drieslagstelsel, het andere deel onder Korenbouwerij gerangschikt moet worden. In Zeeland liggen Heille, St. Kruis, St. Jansteen en Zuiddorpe voor een deel onder Zeeuwsche Tarweteelt, voor een ander deel onder Vlaamsche bouwerij; het eene deel dezer gemeenten bestaat dus uit klei-, het andere deel uit zandgrond.

Met deze kennis voor oogen, kan men dan ook uit de bedongen prijzen, — op weinige uitzonderingen na, — opmaken onder welk stelsel eene verkooping gebracht moet worden, om zodoende zooveel mogelijk te voorkomen, dat de gemiddelde prijs voor de kleigronden te laag, die voor de zandgronden te hoog wordt berekend.

Op een der onvermijdelijk te begane fouten dienen wij nog te wijzen. Deze is gelegen in het nog al te dikwijls voorkomend geval, dat men van de gehouden verkooping, behalve de grootte der landerijen en den bedongen prijs, slechts vindt opgegeven «eene boerderij met huis en landerijen» of «land, tuin en erf met gebouwen» of men leest «boerderij, bestaande uit huis en erf met bouw-, weide- en hooiland» en waarbij men dus niet omschreven ziet, hoeveel H.A. daarvan als vaste weide of hooiland en hoeveel H.A. als bouwland beschouwd moeten worden.

Waar nu de prijzen van vaste graslanden en van bouwland vrij aanzienlijk verschillen, kan het wel niet anders, dan dat hierdoor eenige fouten ontstaan.

Gelukkig echter, dat op de kleigronden met hun wisselbouw, de graslanden op de meeste plaatsen onder dezen wisselbouw begrepen zijn en dus de vaste graslanden verreweg in de minderheid zijn, zoodat ook hier de te maken fout veelal van geringe beteekenis is.

Hiervoren hebben wij er reeds op gewezen, dat het in sommige gevallen noodzakelijk was, voor bouw- en grasland denzelfden prijs aan te nemen. Waar echter voldoende gegevens waren, om den gemiddelden prijs voor grasland afzonderlijk te berekenen en deze nog al belangrijk afweek van den gemiddelden prijs van het bouwland, moest zooveel mogelijk

voorkomen worden, dat door deze niet voldoende gespecificeerde opgaven, het bouwland te hoog berekend werd. Dit heb ik als volgt trachten te voorkomen.

Uit de beschikbare gegevens werden eerst, voor elk stelsel, de gemiddelde prijzen berekend van het bouwland en het grasland afzonderlijk en dit zoowel van elk der verkochte eigendommen als voor het geheele stelsel. Dit laatste gemiddelde werd nu met den gemiddelden prijs van elk der afzonderlijk gehouden verkoopingën vergeleken, en zoodoende kon met voldoende zekerheid beslist worden, of de niet gespecificeerde eigendommen voor het grootste deel uit gras- dan wel uit bouwland bestonden. Voor Zeeland moest bovendien worden gelet op de calamiteuze polders.

Zoodoende meende ik de grootste fouten te ontwijken en ofschoon nu niet geheel voorkomen kon worden, dat het bouwland misschien iets te hoog berekend werd, was daarvan van den anderen kant het gevolg, dat het grasland iets te laag berekend kon zijn. Dit laatste is natuurlijk veroorzaakt doordien onder de overgebrachte eigendommen, die in prijs onder een bepaald stelsel het naast aan grasland kwamen, toch ook het minder geldend bouwland aanwezig was. Over het geheel genomen kunnen dus, volgens mijne meening, ook de hierdoor ontstane fouten niet van overwegenden invloed zijn.

Voor en aler hier naar de tabellen verwezen wordt, dient nog te worden opgemerkt, dat de waarden van bouw- en grasland te zamen en afzonderlijk berekend zijn, naar den maatstaf van het gemiddeld aanwezige aantal H.A. bouw- en grasland in de jaren 1881 tot en met 1893. Dit is geschied, om gemakkelijk te doen zien, hoe groot het verschil in totale waarde was, indien het aantal H.A., zoowel van het bouw- als van het grasland in al die jaren gelijk was gebleven. Tevens is in achterstaande tabel II eene fout hersteld, die in de tabel in de Economist van 1885 blz. 277 is blijven staan en waarbij de waarde van het grasland in Zeeland, onder Zeeuwsche Tarweteelt, f 1424.— bedraagt, terwijl die f 1824.— per H.A. had moeten zijn.

Na bovenstaande uitweidingen kunnen wij thans achtereenvolgend de aan het slot voorkomende tabellen bespreken,

welke ons een overzicht geven van de waarde der gronden, zooals die door mij gevonden zijn.

Tabel II bevat zoodanig overzicht, als:

a. gemiddelde prijs van bouw- en grasland afzonderlijk en van beide dooreengenomen;

b. de totale waarde dezer landerijen en in dezelfde volgorde, en wel over de tijdvakken 1872 tot en met 1879

1880 " " " 1884

1885 " " " 1893

en 1880 " " " 1893;

c. een overzicht van het aantal H.A. bouw- en grasland te zamen en afzonderlijk als gemiddeld aanwezig in de jaren 1881 tot en met 1893.

Deze afdeelingen (a, b en c) zijn daarbij gerangschikt naar de reeds hiervoren genoemde stelsels, zoowel voor elke provincie afzonderlijk, als in totaal. Hierdoor wordt een vergelijkend overzicht van den gemiddelden prijs onder elk stelsel, waar deze in verschillende provincien in zwang is, gemakkelijk gemaakt.

Ofschoon over het geheel blijkt, dat gaandeweg eene vermindering in den prijs der gronden heeft plaats gevonden, zijn er toch gevallen aan te wijzen, waar juist het tegenovergestelde wordt gezien. Ook is het in het oog loopend, dat de waardevermindering in het tijdvak 1880 tot en met 1884, vergeleken met 1872 tot en met 1879, algemeen veel grooter was, dan in het tijdvak 1885 tot en met 1893 vergeleken met het daarop onmiddelijk voorafgaande. Dit is niet te verwonderen. Sedert 1840 tot en met 1880 was men, gemiddeld genomen, aan hooge korenprijzen gewoon geraakt en bedong men voor de tarwe dooreen meer dan f10 per HL. Deze prijs bedroeg zelfs in het tijdvak 1871—1880 voor tarwe f10.98, voor rogge f8.11, terwijl men in de jaren 1840—71 gemiddeld f10.21 en f7.41 respectievelijk voor tarwe en rogge bedongen had.

Men was dus met een klimmenden, althans zich steeds herstellenden, hoogen prijs vertrouwd geworden en was gaandeweg eene geldbelegging in landerijen als eene zekere gaan beschouwen. De prijzen dezer laatste waren daardoor onevenredig hoog geworden en op den duur zouden ongetwijfeld velen, zelfs bij de hooge graanprijzen, den druk van te duur land

hebben moeten ondervinden. De wensch om boer te zijn en een eigen plaats of boerderij te bezitten was, tijdens die hooge korenprijzen, als het ware een ideaal geworden en ongelukkig lieten al te velen zich misleiden, om met een te klein eigen kapitaal eene boerderij te koopen. Hypotheek werd al te vrijgevig verschaft, zoowel door kapitalisten als door familie en bekenden, terwijl niet bedacht werd, hoe spoedig eene reactie kon intreden.

Vele boerderijen moesten in de laatste periode van de dure jaren reeds verkocht worden, omdat de hooge koopsom van het land geen loonend bedrijf meer toeliet. Daarop kwam de daling der landbouwproducten en dit gevoegd bij het meer algemeen ontwakend besef, dat de grond veel te hoog in prijs was opgedreven, veroorzaakte als het ware een paniek.

Het aantal liefhebbers om eene boerderij te koopen verminderde in sterke mate en de prijs der landerijen kreeg een groote knak.

Dit was echter in hoofdzaak het geval met de bouwplaatsen; de greide (gras) plaatsen bleven onder gunstiger conditie wat de prijzen der zuivelproducten aangaat, zoodat de daling in prijs van de laatstgenoemde landerijen ook minder groot was. Eene vrij in het ooglopende uitzondering maken daarop echter de graslanden onder het Drieslagstelsel, voor zooverre deze als vaste graslanden beschouwd en verkocht werden.

Terwijl hier de bouwlanden gemiddeld met ongeveer 22 pCt. in waarde verminderden, was de prijs voor grasland met ruim 28.5 pCt. gedaald. Dit op zich zelf staand verschijnsel is in hoofdzaak veroorzaakt, doordien de boeren op de zandstreken, gedurende het voorafgaande tijdvak, zooveel mogelijk rogge verbouwden, om deze tegen den toen te bedingen hoogen prijs te verkoopen. Menig perceel van het beste grasland werd daarvoor in beslag genomen, waarop, na gescheurd te zijn, eerst haver werd geteeld, van welke z.g. greidhaver men steeds van een hooge opbrengst verzekerd is, als het gewas ten minste door geen te grooten tegenspoed getroffen wordt. Zoodoende bleef hoe langer zoo minder goed grasland aanwezig en moest het overblijvende dus reeds daardoor over het geheel minder waardig zijn.

In het tijdperk van hooge graanprijzen 1872—79 schijnt

daarenboven veel grasland afzonderlijk te zijn verkocht en dit is geen wonder, want de vraag daarnaar was groot. Men wilde den landbouw gaarne uitbreiden, maar had daarbij behoefte aan grasland om het noodige vee te houden, terwijl, zooals wij boven zeiden, vele perceelen grasland aan de ploeg waren opgeofferd. Van deze begeerte om graslanden te bezitten, werd natuurlijk door de verkoopers van landerijen zooveel doenlijk gebruik gemaakt. Dit was oorzaak, dat grasland zooveel mogelijk afzonderlijk werd verkocht en bij de boerderij niet meer grasland werd gelaten, dan bepaald noodig was. Deze laatste bracht dan nog zeer voldoende prijs bij verkooping op, terwijl het grasland tegen buitengewone prijzen van de hand ging.

Hierbij komt echter nog een ander feit. De graslanden, die den boer op de zandgronden van hooi voorzien, zijn meestal de laagstgelegene, die in het late najaar en den winter gewoonlijk onder water staan en eene flinke snede, zij het dan ook weinig voedzaam, hooi opleveren. De betere regeling van afstroming, door het graven van afvoerkanalen, het tot stand komen van waterschappen en vele andere middelen, die in de jaren, welke van eene bijzondere welvaart van de landbouwers getuigden, ten behoeve van den waterafvoer waren tot stand gekomen, zijn oorzaak geweest, dat deze meer of minder drassige hooilanden zijn drooggelegd, en daardoor in opbrengst verminderden.

Daarna zien wij, dat tijdens de jaren 1885—93 vergeleken met de periode 1880—84 de bouwlanden en de graslanden gelegen onder het Drieslagstelsel — respectievelijk met 1 pCt. en 10.3 pCt. zijn gestegen. Ook dit is weder een op zichzelf staand feit. Dit zal in hoofdzaak een gevolg zijn, van het meer algemeen gebruik maken van kunstmest, waardoor het mogelijk werd de algemeene toestand der graslanden gelegen, onder hetzelfde stelsel als hiervoren besproken, veel te verbeteren. Daardoor werd verkregen, dat de weiden voedzamer gras opleverden, terwijl de hooilanden, die eerst door de ontwatering veel hadden geleden, tengevolge van de behandeling met kunstmest, niet alleen van voedzame planten werden voorzien, maar ook weder een voldoende snede hooi gaven. Mede behoefde de verbouw van rogge niet te worden ingekrompen, daar ook op de bouwlanden met kunstmest werd gewerkt, terwijl boven-

dien van den veestapel zool niet meer, dan toch een krachtiger, mest verkregen werd. Het gebruik van kunstmest liet daardoor mede toe, dat hier en daar stroo kon werden verkocht, waaraan men vroeger niet durfde denken.

Ging dus de prijs van rogge al dalen, een grootere opbrengst deed dit verlies voor een groot deel dekken, terwijl het stroo in waarde steeg en men dit mede voor een deel te gelde kon maken.

Nog een ander voordeel bracht het gebruik van kunstmest aan, doordien de prijzen van compost zeer gedrukt werden, hetgeen, vooral in de laatste jaren, op zeer gevoelige wijze zich heeft doen openbaren, doch ook reeds voldoende merkbaar was in de jaren 1885—93 vergeleken met 1880—84 en 1872—79.

In Groningen b.v. bracht de compost per 10 last (17700 KG) gemiddeld op in de jaren:

1872 tot en met 1879 f 88.34

1880 tot en met 1884 f 80.10

1885 tot en met 1893 f 66.63, in 1894 was de gemiddelde prijs reeds gedaald tot f 51.12, in 1895 zelfs tot f 38.08⁵.

Dat ook de prijzen van stalmest, waar men die voor den landbouw uit de kleistreken betreft, in evenredigheid gedaald zijn, mag zeker niet betwijfeld worden.

Deze verlaging in prijs van den mest en het gebruik van kunstmest had eene groote besparing in onkosten ten gevolge en was het duidelijkst merkbaar in die streken, waar veel mest gebruikt wordt. Om dit te doen zien, laat ik hier twee opgaven volgen van gebruikte mest in de jaren 1870—80 en gedurende de laatste 10 à 12 jaren. Beide opgaven hebben betrekking op boerderijen (A en B) onder het stelsel Rijenteelt, elk groot \pm 15 H.A., waarvan gemiddeld 3.50 H.A. grasland en het overige bouwland is. In het eerste tijdvak 1870—80 werd per jaar gemiddeld gebruikt:

A. aan gekochte stalmest	f 1000.—
mest van eigen vee, 10 stuks à f 25 per kop. -	250.—
20 last stratendrek (compost) met vracht . . .	200.—
Totaal.	f 1450.—

B. 6 vrachten aangekochte stalmest	f 600.—
mest van eigen vee, 8 stuks à f 25 per kop	- 200.—
20 last stratendrek (compost)	- 200.—
Totaal.	f 1000.—

In de laatste 10 à 12 jaren — tweede periode gemiddeld per jaar:

A. aan kainiet	f 180.—
aan slakkenmeel.	- 65.—
aan chilisalpeter.	- 200.—
stalmest van eigen vee, 10 stuks à f 25 per kop.	- 250.—
aangekochte stalmest	- 300.—
Totaal.	f 995.—
B. aan kunstmest samen	f 741.—
stalmest van eigen vee	- 100.—
Totaal.	f 841.—

A en B eerste periode dus gemiddeld voor f 1225 mest per jaar. A en B tweede opgave dus gemiddeld f 918 mest per jaar, of een verschil van gemiddeld ruim f 300 per jaar of f 20 per H.A.

Hierbij komt nog, dat men door het gebruik van kunstmest, als onder A en B genoemd, minstens even goed bouwland verkrijgt, als vroeger slechts mogelijk was, door het omscheuren der graslanden, terwijl deze laatste door het gebruik van kunstmest bovendien in hooge mate verbeterd werden.

In de veenstreken, waar de afgegraven hooge venen — de dalgronden — worden ontgonnen tot bouw- en grasland, wordt de compost uit de steden nog steeds als de mest bij uitnemendheid beschouwd, om genoemde gronden in kultuur te brengen.

Vroeger, in de jaren tot omstreeks 1880, was ter ontginning van 1 H.A. gemiddeld aan compost of stratendrek noodig f 400 à f 450, in de laatste periode bovenbedoeld voor f 150 à f 200. Het zal dan ook niemand bevreemden, dat tengevolge van een en ander, de vroeger minder waardige bouwgronden zodoende hoogere waarde verkregen. Hierdoor kan dan ook verklaard worden, dat in sommige streken onder het Drieslagstelsel de bouwgrond, na eerst (in 1880—84) eene

daling te hebben ondergaan, in het tijdvak 1885—93 weder duurder betaald werd, dan zelfs in de jaren 1872—79 het geval was, hoewel over het geheele stelsel verdeeld de prijs lager is gebleven (Zie tabel I, II en III) dan in 1872—79. Dusdanige prijsverhooging is in het ooglopend het geval geweest in de provincie Drente, waar dan ook de landbouw op de afgeveende hooge venen een belangrijke uitgestrektheid in beslag neemt en van jaar tot jaar zich uitbreidt. Men neme daarbij in aanmerking dat de opbrengsten in het algemeen toenamen; terwijl de verbouw van aardappelen, als het meest loonende gewas, steeds toenemende was en van gemiddeld 8085 H.A. in 1871—80 tot 10960 H.A. in 1893 was gestegen. Deze teelt nam toen reeds bijna $\frac{1}{3}$ van al het bouwland (34800 H.A.) in beslag, en daar de gemiddelde opbrengst per H.A. van bedoeld gewas van 148 H.L. in 1871—80 tot 192 H.L. in 1881—90 en tot 226 H.L. in 1891—93 vermeerderde, kan men hierin, in verband met het voorafgaande, voor een goed deel den sleutel vinden, dat de gemiddelde prijs der bouwlanden in het tijdvak 1885—93 in Drente zelfs hooger was, dan in het tijdvak 1872—79.

De landbouw werd speciaal in dit gewest gaandeweg intensiever, hetgeen nog blijkt uit de navolgende opgaven.

In Drente brachten rogge en haver meer op dan voorheen en wel

1871—80	rogge	15.5	H.L.	, haver	29.3	H.L.
1881—90	"	17.7	"	"	29.8	"
1891—93	"	19.6	"	"	33.7	"

welke beide gewassen gemiddeld 17500 en 2700 H.A. in beslag namen. Alleen de opbrengst van boekweit verminderde, en wel, van 19.3 H.L. in 1871—80 tot 16.3 H.L. in 1881—90, terwijl in 1891—93 slechts 14.5 H.L. per H.A. geoogst werden; op dit verschijnsel komen wij later terug. Van laatstgenoemd gewas echter werden gemiddeld niet meer dan 2000 H.A. verbouwd.

De opbrengsten zijn trouwens in het geheele land niet onbeduidend toegenomen, hetgeen voldoende kan blijken uit de laatste 4 kolommen van tabel IV.

Wij vreezen echter, dat door deze vooruitgang in de opbrengsten en de goedkoopere bewerking en bemesting van den grond, eene verhooging in prijs van bouwland, als door ons gevonden werd voor het tijdperk 1885—93 ook voor de provincie

Drente niet gerechtvaardigd is, wil men althans het drukkende van den toestand niet bestendigen.

Zooals wij reeds opmerkten doet tabel IV ons zien, dat de opbrengst der gewassen — met uitzondering van de boekweit — algemeen eene steeds toenemende is geweest, ofschoon in geen enkele provincie deze toename zoo sterk was als in Drente.

Behalve de prijsverhooging van bouwland vergeleken met die in 1872 tot en met 1879, die wij voor Drente gevonden hebben, wordt in de landbouwende streken nog slechts eenmaal een prijsverhooging waargenomen, en wel in de provincie Utrecht, hetgeen echter aan meer speculatieve doeleinden moet worden toegeschreven. Maar ook hier kwamen verbeteringen in den waterafvoer tot stand, terwijl beplantingen van de slechtste bouwlanden met houtgewas, het hunne tot bovengenoemd verschijnsel hebben bijgedragen. Een hoogere prijs voor bouwland in 1885 tot en met 1893 dan in 1880 tot en met 1884 valt meer te constateeren, doch ook hier nagenoeg uitsluitend op de gronden met meer extensieve kultuur.

Beschouwen wij daarvoor tabel I. Wij zien dan, dat dooreengenomen in de veehouderijstreken, zoowel als op de zand- en kleigronden, een voortdurende daling van den bouwgrond heeft plaats gehad. Scheiden wij echter de zandgronden in die met intensieve en meer extensieve kultuur, dan ziet men, wat men zeker niet had durven denken, dat gemiddeld genomen uitsluitend de zandgronden met extensieve kultuur in de laatste periode weder eene verhooging in prijs hebben ondergaan, zoodat de bouwgronden aldaar in 1880 tot en met 1884 gemiddeld de laagste prijs opbrachten.

Hetzelfde zien wij met de graslanden; hiervan was de prijsverbetering op de zandgronden met extensieve kultuur zelfs zoo groot, dat dooreengenomen een hooger prijs voor de graslanden op de zandgronden in totaal daarvan het gevolg was.

Wijst dit alles niet op eene verbetering in de kultuur op de hoogere zandgronden, duidt dit alles niet aan, dat deze gronden den koopers uitzicht beloven, dat zij tot hoogere kultuur te brengen zijn, terwijl op de gronden met meer intensief bedrijf de ontmoediging en daarmede een dalende kooprijfs bleven voortduren? Men mag hierbij echter niet over het hoofd zien, dat de kleine bedrijven van 1—5 H.A. op de

zandgronden met meer extensieve kultuur, overwegend groot in aantal zijn. Dit is, wel is waar, reeds sedert onheugelijke tijden het geval, maar de kleine bedrijven nemen op de zandgronden nog van jaar tot jaar in aantal toe, zoowel tengevolge van ontginning als splitsing van grootere bedrijven. Waar op de vruchtbare gronden boerderijen van omstreeks 20 tot 70 H.A. het meest gewenscht zijn, is het kleinere bedrijf ten zegen op de schalere zandgronden. Zij, die over een matig kapitaal beschikken kunnen, zijn eerder te bewegen een klein bedrijf op de zandgronden te koopen en dit te verbeteren, dan pachter te zijn op een grooter bedrijf, zelfs op vruchtbaarder grond gelegen.

Maar ook droegen het steeds toenemend gebruik van kunstmeststoffen en de dalende mestprijzen, waarop wij zoo even wezen, ongetwijfeld er toe bij, om de concurrentie bij aankoop van een boerenbedrijf weder op te wekken. Of dit verstandig is, is een andere vraag.

Wij zullen hierna zien, in hoeverre de verlaging van de grondprijzen zich verhoudt tot de vermindering van de geldelijke opbrengst in producten, ten einde zodoende te kunnen beoordeelen, of eene verhooging van den bodemprijs sedert het tijdvak 1880 tot en met 1884 gerechtvaardigd is of niet.

Eene daling in den prijs van ier, zooals bij de compostprijzen het geval was, werd bij die vloeibare meststof niet in die mate waargenomen.

De prijzen daarvoor in Groningen per 10 last (17.700 K.G.) bedongen, waren als volgt:

in 1872 tot en met 1879 . . .	f 31.78
" 1880 " " " 1884 . . .	- 32.86
" 1885 " " " 1893 . . .	- 30.93

maar bleef nu dalende, zoodat in 1894 f 16.68, in 1895 slechts f 11.37 als gemiddelde prijs bedongen werd. Deze meer constante prijzen der ier wijzen er op, dat voor deze meststof meer koopers waren, dus meer concurrentie bestond. Hieruit volgt, dat men de graslanden, waarop de ier het meest gebruikt wordt, ook op zoodanige wijze trachtte te verbeteren, omdat zodoende beter vee gehouden kon worden wat men dan meer

en meer als melkvee, inplaats als voorheen hoofdzakelijk als mestproducenten ging beschouwen.

Maar ook het gebruik van granen als krachtvoeder kwam bij den lagen stand der prijzen op nieuw meer en meer in zwang, nu hooge prijzen de boeren niet verlokten deze aan de markt te brengen, zoodat ook daardoor eene meer rationeele veefokking mogelijk werd. Hiermede ging een vooruitgaande varkensteelt gepaard. Inzonderheid legde men zich toe op het mesten van z.g. exportvarkens voor Engeland, die in hoofdzaak van de zandstreken betrokken worden.

Een en ander had ten gevolge, dat op de zandstreken meer dan ooit aan de zuivelproductie werd gedacht, zoodat in de laatste jaren tal van meer of minder kleine boterfabriekjes op de zandgronden werden opgericht, waarvan verreweg de meesten op coöperatieven grondslag. Vooral dit laatste is daarbij van groot gewicht.

Op de zandgronden, waar men een rationeeler landbouw in verbinding met de veeteelt en zuivelbereiding gaat drijven en zich onttrekt aan de oude sleur, zal de crisis dan ook eerder doorgeworsteld zijn dan op de landbouwdrijvende kleigronden — indien men slechts bij den aankoop van land, wij wezen er reeds op, matiging betracht.

Door het bovenstaande worden volgens onze meening, de hier en daar soms verrassende feiten, welke ons bij het nazien van de cijfers, opgenomen in de tabellen II, I en III, zeker in het oog moesten vallen, voldoende verklaard.

Alleen de prijzen van zandgronden in Utrecht, die in 1880—1884 en zelfs in 1885—1893 hooger waren dan in 1872—1879 kunnen wij moeielijk verklaren. Voor zooverre wij kunnen nagaan, zijn hier vele gronden op speculatie gekocht, hetgeen inzonderheid het geval was onder de gemeenten Baarn, Soest, Maarn, Doorn, Driebergen, Zeist en de Bilt. Ook onder Leersum, Rijsenburg en Amersfoort werden hooge prijzen betaald. De gemiddelde prijs was evenwel, blijkens tabel I in de jaren 1885—1893 lager, dan in het voorgaande tijdperk 1880—1884.

Voor Noord-Holland waren de opgaven betreffende de zandgronden met extensieve kultuur zoo gering, dat wij genoodzaakt waren over 1880 tot en met 1884 de gemiddelde prijzen over 1872—1879 te behouden, ofschoon zeer zeker eene vrij belangrijke daling geconstateerd had moeten worden, hetgeen

uit de prijzen over 1885—1893 voldoende blijkt. Daar hier echter slechts 4100 H.A. als zoodanig aanwezig zijn, is de gemaakte fout altijd zeer gering ten opzichte van het geheel.

In het tabel VI hebben wij de gemiddelde prijzen van bouwen grasland met de verhoudingscijfers opgenomen van elke provincie afzonderlijk.

Bij het nazien dezer cijfers valt het ons op, dat alleen voor de provincien Drente, Overijsel en Noord-Brabant, na een dalenden prijs van den grond in 1880 tot en met 1884, weder eene stijging valt waar te nemen. Uit het vorenstaande kan men voldoende verklaren, welke oorzaken daarbij voor Drente in de eerste plaats in het spel zijn geweest, welke gedeeltelijk ook voor de provincie Overijsel geldende zijn. Bedenkt men daarbij dat in Noord-Brabant, behalve de verbetering der prijzen onder het Drieslagstelsel, ook nog eene vrij groote prijsverhooging van den grond plaats vond onder het stelsel Tarweteelt, tengevolge van de aldaar sterk toenemende en verbeterde suikerbietenkultuur, dan zal ook de uitzondering, die voor deze provincien te constateeren valt, begrijpelijk worden. Trouwens bedroeg de verbetering voor Noord-Brabant slechts 0.5 pCt., voor Overijsel 2.5 pCt.

Dat in Gelderland en Limburg, waar de landbouw respectievelijk voor 49 en 52 pCt. op de diluviale zandgronden gedreven wordt, geen prijsverhooging over het geheel wordt waargenomen zooals dit bij de drie vorengenoemde provinciën het geval en waar de gemiddelde prijs in 1880 tot en met 1884 het laagst was, moet verklaard worden uit de omstandigheid, dat hier op de zandgronden de verhouding van het grasland tot het bouwland — vooral in Limburg — een minder gunstige is.

Wel wordt in beide provincien, doch inzonderheid in Limburg, kunstmest in steeds ruimer hoeveelheid, in gebruik genomen, maar hier moet te veel veevoeder en hooi van elders worden aangevoerd, terwijl op de Veluwe en de andere schrale zandgronden in Gelderland, zeker veel meer dan elders, het vee als mestproducent moet worden gehouden, om zich met kracht op de zuivelbereiding te kunnen toeleegen en zich daarvan de voordeelen te verzekeren.

Ofschoon minder direct met ons onderwerp in betrekking

staande, geven wij in tabel VII een overzicht van het aantal stuks vee, dat in de verschillende provincien op de zaudgronden met extensieve kultuur per 100 H.A. gehouden wordt.

Hieruit zien wij, dat in den loop van 20 jaren in deze verhoudingen, weinig of geen verandering te constateeren valt. Daar evenwel de opbrengsten van het bouwland gestadig vermeerderden, bewijzen juist deze cijfers, dat door aankoop van mest, en zeer zeker hoofdzakelijk van kunstmest, deze verbeterde kultuur is verkregen.

De aanzienlijke prijsvermindering in Zeeland moet mede zeer in het oog loopen en kan niet alleen verklaard worden door de groote reductie in den prijs der kleigronden, waaruit de bodem echter voor ± 95 pCt. bestaat. Die prijsvermindering wordt echter verklaarbaar als men in aanmerking neemt, dat de veeteelt in deze provincie van geringen omvang is en er op de 138.800 H.A. slechts 36.600 H.A. grasland aanwezig zijn. Bovendien zijn de prijzen der gronden gelegen in de Calamiteuse polders sterker in prijs gedaald dan de overige.

Vergelijkt men den gemiddelden bodemprijs in Zeeland, in het tijdperk 1872—79, met dien in dezelfde jaren in Noord- en Zuid-Holland gemiddeld besteed (Tabel VI), waar ten gevolge van de weinige woeste gronden en het overwegend aantal H.A. uitnemende graslanden, de bodemprijzen het hoogst waren, dan komt men tot het besluit, dat de prijzen in Zeeland bovenmatig waren opgedreven. Eene zeer gevoelige daling kon dus in het bijna uitsluitend landbouwdrijvende Zeeland niet uitblijven en moest, juist tengevolge van de hoog ontwikkelde kultuur, bij eene daling der marktprijzen, hier zeker het sterkst worden waargenomen.

Zelfs de bijna met Zeeuwsche klei overeenkomstige gronden van de Zuid Hollandsche eilanden en in Noord Brabant (zie tabel II Zeeuwsche Tarweteelt, kolom 1872—79) bleven van 300 tot 400 gulden per H. A. beneden die in Zeeland.

De zeer intensieve teelt in de provincie Zeeland, sinds jaren met aanzienlijke voordeelen en met zorg gedreven, heeft van de Zeeuwsche boeren en landeigenaren zonder twijfel al te grage koopers van grond gemaakt en hun zodoende een booze part gespeeld.

Het spreekt van zelf dat ook andere dan de reeds genoemde

oorzaken, ten deele wellicht van geheel plaatselijken aard, in het spel zijn geweest, ook zullen onnauwkeurigheden, waarop wij reeds in het begin van dit opstel wezen, van eenigen invloed zijn, die hier en daar een afwijking van den regel, het dalen van den prijs in de achtereenvolgende tijdvakken, in het leven hebben geroepen. Wij achtten het evenwel voldoende de voornaamste oorzaken ter sprake te brengen, om de meest in het oog loopende afwijkingen zooveel mogelijk te verklaren.

Wij meenden, dat ons overzicht niet volledig zoude zijn, als wij de oorzaak der daling van de prijzen der landerijen niet nader in het licht deden treden. Deze oorzaak is, zooals aan iedereen bekend kan zijn, de steeds dalende marktwaarde van nagenoeg alle landbouwproducten. Hiervan bevat tabel V een overzicht.

Uit de tabellen I, II en III hebben wij gezien, dat de daling der bodemprijzen in het eerste tijdvak na 1872—79, vrij plotseling en in het ooglopend heeft plaats gevonden. Op de kleigronden bedroeg dit voor bouwland 22 pCt., op de zandgronden dooreengenomen 21 pCt. Later gingen de bouwlanden op de klei nog 6.4, op de zandgronden 4.2 pCt. achteruit, hoewel zij zich op de zandgronden, met extensieve kultuur, met gemiddeld 1 pCt. herstelden. Het is nu de vraag, of deze achteruitgang met de lagere marktprijzen gelijken tred heeft gehouden of niet.

Daarvoor hebben wij niet alleen noodig te weten welke landbouwartikelen, en hoeveel deze elk voor zich, lager waren, maar ook hoe de verhouding was der teelten van de voornaamste gewassen op de klei- en zandgronden elk afzonderlijk. Daarvan geeft ons tabel VIII een overzicht.

Wij zien daaruit, dat ten hoogste door: de tarweteelt 10.5 pCt., de rogge 23.6, de haver 14.8, de aardappelen 17.8 pCt. van al het bouwland werd ingenomen. Dit doen ons de eerste 3 kolommen zien, terwijl de 8 overige ons een overzicht geven van de verdeling dezer gewassen op de klei- en de zandgronden, waaruit ons dan blijkt, dat tarwe een speciaal gewas is voor de klei, de rogge en de boekweit voor het zand, terwijl haver en aardappelen op beide grondsoorten in niet zeer uiteenlopende verhouding verbouwd worden.

Voor de overige gewassen is mede met een oogopslag te

zien welke speciaal op de klei, welke op de zandgronden geteeld worden.

Beschouwen wij tabel VIII nader (4 laatste kolommen) dan zien wij, dat de tarwe weinig meer dan $\frac{1}{5}$ deel der teelten uitmaakt op den kleigrond, zoodat de achteruitgang der tarweteelt niet meer dan $\frac{1}{5}$ deel van dien bouwgrond treft. De verminderde marktwaarde der tarwe sedert de jaren 1871—80 met 41 pCt. in de jaren 1882—93 mag dus niet als eenige of voornaamste oorzaak voor de daling der grondprijzen worden aangenomen.

Het is daarom noodig om het gemiddelde te nemen van de prijzen van die produkten, welke voornamelijk op de kleigronden en op de zandgronden worden geteeld en daaruit te berekenen, welke geldelijke opbrengst per H.A. werd verkregen, en wel van elk dezer gronden afzonderlijk.

Wij mogen daarbij niet uit het oog verliezen de uitgestrektheid der teelten, zoodat wij daarbij de gegevens hebben te volgen, voorkomende in tabel VIII. Hieruit blijkt ons, dat van het aantal H.A. bouwland, 50 pCt. klei- en 46 pCt. zandgrond is, zoodat in de jaren 1881—93 op 50 H.A. kleigrond 8.6 H.A. tarwe, 3.8 H.A. rogge, enz. worden verbouwd. Op 46 H.A. zandgrond kwamen voor 19.2 H.A. rogge, 5.8 H.A. haver, 4.7 H.A. boekweit enz. (zie tabel VIII).

De verhouding der teelten loopt dus nogal uiteen. Om nu tot een zuiveren grondslag te geraken, dienen wij na te gaan, hoeveel H.A. bouwland zich in de landklei- en hoeveel zich in de zandstreken bevinden waar landbouw het hoofdbedrijf is ten einde te berekenen de uitgestrektheid van de verschillende gewassen, op elke 100 H.A. kleigrond en zandgrond, in de verschillende te onderzoeken tijdvakken geteeld. Daarna hebben wij na te gaan, hoe groot de gemiddelde opbrengst was gedurende deze perioden, zoowel op klei als op zand, terwijl ook de gemiddelde prijzen van de voornaamste producten bepaald moeten worden. Met deze gegevens kan dan de opbrengst per H.A., zoowel op klei-, als op zandgrond berekend worden, waardoor wij een zeer belangrijken maatstaf verkrijgen om te vergelijken of en in hoeverre de daling der bodemprijzen tred heeft gehouden met die van de geldelijke opbrengst van de landbouwproducten.

De uitkomsten van deze becijfering hebben wij in tabel IV te zamen gevat.

Uit deze berekeningen zien wij, dat de opbrengst der gewassen in 1881—93 vergeleken met die in 1871—90 op de klei met 16.6, op de zandgronden met 14.5 pCt. daalde, terwijl de bouwgrondprijzen in dienzelfden tijd verminderden op de klei met 25.2 en op het zand met 22.5 pCt.

Waar dus klachten worden vernomen, dat de landbouwers geen bestaan meer kunnen vinden op hunne bedrijven, mag althans in het tijdperk in 1881—93, de oorzaak niet gezocht worden in een te geringe daling der bodemprijzen in verhouding tot de dalende marktwaarde van de landbouwproducten.

De oorzaak zit dan ook dieper en is in hoofdzaak te vinden in het verleden, toen iedereen boer wenschte te worden en de prijzen der landerijen buitensporig werden opgedreven. Onze grootouders, wellicht onze ouders, zijn door hunne onbedachtzaamheid de oorzaak dat de landbouw tegenwoordig met moeielijkheden te kampen heeft. Zij zijn de oorzaak, dat hunne kinderen in weelde, neen te midden van overdaad, zijn opgevoed, wat deze laatsten als het ware een behoefte is geworden. Boer te zijn was het ideaal, land te bezitten het algemeen begeeren. Op de toekomst werd niet gelet, sedert 1840 was er meermalen eene daling in de productenprijzen waargenomen, om steeds spoedig plaats te maken voor eene rijzing. Waarom zoude dit in het vervolg niet eveneens zoo zijn? Maar ook waren er kapitalisten, die het geld in grondbezit veel zekerder achtten, dan in Amerikaansche spoorwegen, waaraan millioenen zijn verloren, terwijl de Nederlandsche bodem door steeds stijgende prijzen zekerheid scheen te geven voor eene solide geldbelegging. Zoo trad ook het kapitaal op als concurrent en wij gelooven in ernst, dat menig landbouwer, die thans huurder is, zich zal verblijden deze of gene boerderij aan den kapitalist te hebben overgelaten en niet zelf het bedrijf te hebben gekocht. Hij was dan heden zeker doodarm, terwijl hij thans als huurboer, zij het dan ook niet ruim, een bestaan heeft gevonden, in elk geval zijn kapitaal heeft gered.

Gelukkig schijnt de grootste strijd voorloopig gestreden te zijn en schijnen de moeilijkste jaren te zijn doorgeworsteld. Laten de landbouwers zich echter thans wachten de bodemprijzen weder op te drijven. De les is voldoende geweest en niemand

kan zeggen wat de toekomst zal baren. Laten vooral de greideboeren (veehouders en zuivelbereiders) voorzichtig zijn. De zuivelprijzen hebben zich nog steeds op een meer normaal niveau gehouden, of zijn althans op verre na niet zooveel in prijs gedaald, als sommige landbouw-producten, waaronder in de eerste plaats de cerealiën of granen.

De veehouder schijnt thans aan de beurt te komen, indien hij geen tijdige voorzorgen neemt. Vooreerst heeft hij te kampen met de meer en meer bemoeielijkte invoer van zijn vee, in de meeste rijken van Europa. Daarenboven dreigt hoe langer zoo meer de concurrentie met overzeesche gewesten met kracht op te treden. De invoer toch van bevroren en geconserveerde vleeschwaren schijnt bijna met den dag toe te nemen. In Argentinië legt men zich met de borst toe op de veeteelt en neemt de uitvoer van geslacht vee hand over hand toe. De uitgestrekte weidevelden geven daartoe gelegenheid. Op dit feit is onlangs door de Engelsche Landbouw-Enquête Commissie in het bijzonder gewezen, hetgeen door onze veehouders wel gehoord mag worden, om daarnaar te handelen. Argentinië is in zijn opkomst en voor de veeteelt bijzonder geschikt. De uitvoer van in bevroren toestand gehouden vleesch neemt van jaar tot jaar in sterke mate toe, hetgeen door de vermeerdeerde, verbeterde en goedkoper transportgelegenheden niet te verwonderen is.

Deze uitvoer uit Argentinië bedroeg, tegenover een geheel onbeduidende invoer het navolgende:

Levende dieren en Vleesch.	in 1889.	in 1895.	Waarde in Pesos goud = ƒ 2.40 (rond) 1895.	
			Pesos.	Gulden.
1. Paarden, ezels en muilezels	—	43404 stuks	695.600	= 1.569.400
2. Varkens	—	5572 »	61.600	= 147.900
3. Schapen	—	429.946 »	129.300	= 3.101.600
4. Runderen	139637 stuks	408.126 »	7.003.200	= 16.807.700
5. Bevroren schapen . .	16.533.000 K. G.	41.882.000 K. G.	1.675.300	= 4.020.600
6. Gedroogd vleesch (Tasajo)	41.768.000 »	55.089.000 »	4.225.419	= 10.141.000
7. Bevroren runderen . .	734.000 »	1.587.000 »	63.500	= 151.300
8. Idem Vleesch . . .	224.000 »	402.000 »	16.100	= 38.700
9. Geconserveerde tongen)	391.000 »	787.300 »	157.500	= 377.900
10. Gezouten tongen . . .)		9.000 »	1.400	= 3.500
11. Geconserveerd Vleesch	113.000 »	923.000 »	92.300	= 219.300
12. Vleesch extract	53.000 »	148.857 »	208.400	= 500.100
13. Talk en vet	—	40.588.000 »	3.807.800	= 9.138.600

In 1895 dus een waarde vertegenwoordigende aan uitvoer van voortbrengselen der veeteelt, met uitzondering van sub 13, van rond f 35.510.000.

Het vleesch gaat, behalve „Tasajo” bijna geheel naar Europa en wel in de eerste plaats naar Engeland, waarna Frankrijk, België en Spanje volgen.

Ofschoon het aantal inwoners in 1889 3.300.000 en in 1895 4.093.000, of nog slechts 1.40 op den vierkanten Kilometer bedroeg, waren er in 1889 aanwezig 60.000.000 in 1895 reeds 74.379.000 stuks schapen, een getal dat meer gewicht verkrijgt als men weet dat in Rusland 48.000.000 en in het Duitse Rijk, Engeland en Frankrijk te zamen 67.000.000 schapen, omstreeks 1889, aanwezig waren. De invoer van levende fokdieren, tot veredeling van het bestaande ras landbouwdieren, uit Engeland in Argentinië ingevoerd, bedroeg in 1895 1634 stuks, waaronder 1529 schapen en hiervan 1455 rammen.

Maar niet alleen de veehouder als zoodanig moet op zijn hoede zijn, ook de zuivelbereider dient meer dan ooit uit zijn oog en te zien.

De aanvoer van boter naar Europa, speciaal Engeland, komt gaandeweg meer en meer in handen van de Transatlantische gewesten. Wel is waar, schijnt de concurrentie ons mede aangedaan uit Australië, weder af te nemen, maar daar tegenover staan Kanada en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, vanwaar de uitvoer in de laatste jaren in zeer bedenkelijke mate toenam. Het navolgende staatje geeft ons daarvan een overzicht.

BOTER, INGEVOERD IN ENGELAND IN CTW. = 50.8 K. G.				1894 vergeleken met 1896.
uit	in 1894.	in 1895.	in 1896.	toename per 100.
Denemarken . . .	1.102.493	1.162.770	1.228.784	11.5 pCt.
Zweden	266.306	310.809	323.829	25.4 »
Duitschland . . .	137.755	112.338	107.825	Negatief.
Nederland	165.157	191.201	234.469	42 pCt.
Frankrijk	424.645	454.843	467.601	10.1 »
Kanada	20.887	38.949	88.357	323 »
Ver. Staten N.-A.	29.996	66.932	141.553	372.6 »
Australië	292.097	313.476	221.346	Negatief.
Andere landen .	135.499	174.344	224.183	65.4 pCt.
Sommen	2.574.835	2.825.662	3.037.949	18 pCt.

Naar de "Colonial Consignment and Distributing Company" van Engeland mededeelt, is dit jaar (1897) zelfs een kleine scheeps-lading Argentijnsche boter aan de Londensche markt gebracht, die 112 sh. per Ctw. opbracht of dezelfde prijs, die voor de beste Deensche boter op denzelfden dag werd bedongen. Wel is waar voert het "Live Stock Journal" daarbij aan, dat zoo lang slechts enkele van de groote veehouders aldaar, tengevolge van de sprinkhanenplaag, zich met de boterbereiding onledig gaan houden, van eene groote toevoer van boter uit genoemd rijk weinig sprake kan zijn. Maar de proef is genomen en met zeer gunstig resultaat.

Het is waar, wij mogen onze zuivelbereiders dankbaar zijn, dat zij een bijna verloren terrein met veel succes trachten te heroveren, daar onze uitvoer van boter naar Engeland, blijkens vorenstaande cijfers, in slechts 2 jaren met 42 pCt. toenam, maar de enorme vermeerderde aanvoeren uit de Vereenigde Staten van N.-A. en Kanada geven reden tot bezorgdheid en zullen zeker niet nalaten, haren invloed op de boterprijzen in sterke mate te doen gevoelen.

Wij willen hopen dat onze veehouders en zuivelbereiders zich zullen spiegelen, in hetgeen onze bouwboeren hebben onder-vonden en, behalve steeds verbetering in hun bedrijf te betrachten, mede zullen zorgen dat te hooge bodemprijzen hun het bedrijf niet onmogelijk maken en tot armoede zullen doen vervallen.

Op blz. 812 beloofden wij op de steeds verminderende opbrengst van boekweit terug te komen. Wij deden dit met tweeërlei doel, vooreerst om middelen aan de hand te geven, die dit geheel abnormaal verschijnsel uit de weg kunnen ruimen, maar tevens om onze zandboeren op te wekken, naar meerdere inkomsten uit te zien.

De afnemende opbrengst der boekweit brengen wij in ver-band met de aanzienlijke afname van de bijenteelt. Deze nijvere dieren belasten zich vrijwillig met de bestuiving, ter vergoeding waarvan zij een deel van het stuifmeel en van de, door de honigklier-tjes afgescheiden nektar, mede naar hun woning nemen. Hoe minder de boekweit door de honigzoekende insecten tijdens den bloei bezocht wordt, des te minder kans bestaat

er dat de bestuiving van den stempel der bloemen met gunstig gevolg zal plaats vinden. Daarbij komt dat de bloesems der boekweit op verre na niet alle volmaakte bloemen zijn. Een groot deel der bloemen bevat slechts meeldraden, terwijl de stempel ontbreekt, of althans zoo weinig ontwikkeld is, dat van bevruchting geen sprake kan zijn. Maar ook het omgekeerde komt veelvuldig voor, zoodat hier slechts eene bevruchting door kruisbestuiving kan plaats vinden. 't Is waar, dit onderwerp behoort hier zeker minder te huis en zal met meer kracht en klem besproken worden op de meeting over bijenteelt, te houden op 29 October a. s. te Utrecht op initiatief van het Nederlandsch Landbouw Comité. ¹⁾ Maar het onderwerp is al te verleidelijk, om hier onbesproken te blijven, te meer, omdat grooter opbrengst op de boerderij leidt tot meerder welvaart. Wel nu, door de bijenteelt uit te breiden vermeerderd men de opbrengst van tal van landbouwgewassen, terwijl de bijenteelt zelve een beduidende som kan vertegenwoordigen. Terwijl de bijenteelt in de jaren 1864—70 216000 stuks levende koloniën bedroeg, beliep dit aantal in de jaren 1871—75 215000 en in 1893 nog slechts 92000 stuks. Of schoon het aantal opgebroken (dus geslachte) koloniën steeds grooter is dan het aantal overhouders — gewoonlijk 2 : 1 — zullen wij aannemen dat dit aantal gelijk is, zoodat in 1871—75 gemiddeld aanwezig zijn geweest 430.000, in 1893 slechts 184.000 korven. Beide berekend tegen den zeker niet hoogen prijs van f 3, per stok of korf, bedroeg de waarde in 1871—75 gemiddeld per jaar f 1.290.000 tegen f 552.000 in 1893, dus een verschil van ruim f 700.000.

Een ander bedrijf, waarmede de inkomsten van den landbouwer in hooge mate bevorderd kunnen worden, is de pluimveeteelt. Volgens eene ruwe begrooting bedroeg het aantal volwassen, dus eierleggende, hoenders in 1893 in Nederland 3.125.000 stuks. Neemt men hiervan nog $\frac{1}{10}$ deel af door deze als hanen te beschouwen, dan blijven ongeveer 2.800.000 hoenders over. Aan eenden bedroeg het aantal 363.000 stuks, hiervan $\frac{1}{3}$ deel voor het mannelijk gedeelte aftrekkende, blijft dus 300.000 stuks, met de hoenders te zamen dus 3.100.000

¹⁾ Deze meeting is inmiddels gehouden en heeft eene totstandkoming van een bijenhoudersbond ten gevolge gehad.

stuk. Elk dezer, berekend tegen een productie van 60 eieren per/per jaar, geeft een eiertal van 186.000.000, tegen 3 cent per stuk, eene waarde vertegenwoordigende van f 5.580.000. Zegge nagenoeg vijf miljoen zes honderd duizend gulden aan eieren.

Het aantal hoenders kan nog oneindig worden uitgebreid, zonder dat deze den landbouwers geldelijk veel zouden kosten, daar op stal en hof anders toch vele zaden nutteloos verloren gaan. Maar ook de, bij het schoonen van granen en andere gewassen uitgevallen onkruidzaden enz., worden door de hoenders niet alleen gaarne genuttigd, maar daarenboven met weinig uitzondering volkomen verteerd, hetgeen bij de andere huisdieren niet in die mate het geval is; zoodat het pluimvee tevens dient om het te welig opschieten van onkruiden, waarvan de zaden anders in den mest en daarmede te velde komen, in hooge mate tegen te gaan. Het spreekt wel van zelf, dat men met dit uitschot alleen niet zal kunnen volstaan; er zal meer of minder bijvoeder verstrekt moeten worden. Eene rationeele pluimveeteelt toch is alleen dan mogelijk, wanneer men bij goede zorg ook voldoende voedsel geeft, zal zij althans eene winstgevende tak van het landbouwbedrijf uitmaken.

Behalve de bovengenoemde hoeveelheid is het getal eieren, dat ingevoerd wordt, hoogst aanzienlijk. Deze invoer is daarenboven toenemende en bedroeg in:

1894 4.245.000 KG.

1895 4.449.000 "

1896 5.019.000 "

gemiddeld dus . . 4.571.000 KG. per jaar of 20

eieren per KG. rekenende 91.420.000 stuks.

Uitgevoerd werden in 1894 667.000 KG.

1895 1.128.000 "

1896 1.190.000 "

gemiddeld dus . . 998.000 KG. of

19.960.000 stuks, zoodat hier te lande aanwezig bleven 71.460.000 stuks tegen 3 cent per stuk een waarde bedragende van f 2.143.800.

Om in eigen behoefte te voorzien, dient dus het aantal stuks pluimvee met ongeveer $\frac{1}{3}$ te vermeerderen. Gaan wij niet verder dan hetgeen tot eigen gebruik noodig is, dan zoude de jaarlijksche productie aan eieren bedragen f 7.724.000. Daarvoor

zouden, zooals boven reeds is aangemerkt, ongeveer 4.000.000 eierleggende hoenders aanwezig behooren te zijn, zoodat dan ongeveer f 1.93 ruwe opbrengst per hoen verkregen wordt.

De productie kan evenwel veel hooger worden opgevoerd en de winst worden vergroot.

Het kleine Denemarken, dat slechts weinig grooter is dan Nederland, doch nog geen 2.500.000 inwoners telt, is ons reeds voorgegaan in de zuivelindustrie, ook ten opzichte van de pluimveeteelt wekt het ons op tot navolgiug.

Volgens het onlangs verscheenen verslag van onzen Vice-Consul te Kopenhagen bedroeg het export van eieren uit het Koninkrijk Denemarken, 20 jaren geleden, ongeveer 10.000.000 stuks per jaar, in 1890 was dit getal reeds tot 134, in 1896 reeds tot 196 millioen stuks gestegen, eene waarde vertegenwoordigende van omstreeks 7 millioen gulden. Uit deze cijfers blijkt dus, dat deze tak van landbouwbedrijf aldaar nog van jongen datum is. Daarbij is de uitvoer sterk toenemende, in 1895 werden 10 millioen eieren meer uitgevoerd dan in 1894, terwijl in 1896 weder 35 millioen meer dan in 1895 geëxporteerd werden.

Deze uitvoer heeft nagenoeg alleen plaats naar Engeland.

Bovengenoemd verslag verdient de volle aandacht van onze landbouwers en komt voor in n° 35 van de Consulaire Verslagen en Berichten over 1897. Een paar daarin voorkomende voorbeelden, tot welke hoogte de hoenderteelt kan worden opgevoerd, kunnen wij echter niet nalaten hier over te nemen:

A. Een park van 50 hoeders.

Verkocht en verbruikt 3857 eieren.	à 293.35 kronen.
hoenders en kuikens verkocht en verbruikt.	" 194.00 "
Verhoogde waarde van het hoenderpark door opname van fokdieren	" 174.00 "
Totaal inkomsten	661.35 kronen.
Uitgaven: voor voeder en aankoop van fokdieren.	à 217.81 "
Netto winst	443.54 kronen

geeft winst per hoen 8.70 kronen of bijna 6 gulden.

B. Een park van 26 hoenders.

Verkocht en verbruikt 2982 eieren.	à	116.88	kronen.
hoenders en kuikens verkocht en verbruikt	"	66.25	"
Verhoogde waarde hoenderpark als voren	"	39.00	"
		<hr/>	
Totaal inkomsten		222.14	kronen.
Uitgaven voor voeder enz. als voren	à	98.99	"
		<hr/>	
Netto winst		123.15	kronen.

geeft winst per hoen 4.80 kronen of ongeveer 3.25 gulden.

Het is waar, dat deze resultaten verkregen werden in parken, waar de teelt met zorg gedreven wordt, maar laat de winst teruggaan tot f 2.50 per hoen, dan blijft in de pluimveeteelt nog altijd een aanzienlijk voordeel te behalen.

Willen wij eens zeer sprekende feiten aanhalen om het gewicht van bovengevonden cijfers des te duidelijker te doen uitkomen? Nemen wij dan als voorbeeld de opbrengst van enkele gewassen, die in ons land verbouwd worden en stellen wij daar eens tegenover de waarde der eieren, die door onze hoenders en eenden, ten getale van 3.100.000 stuks, gelegd zijn volgens onze hier vorenstaande berekening, die in geen enkel opzicht te hoog genomen is.

In 1893 dan werden verbouwd:

70804 H.A. met tarwe, opbrengst marktwaarde		
daarvan was	f	7.979.000
28379 H.A. met suikerbieten, opbrengst naar de		
waarde door de fabrikanten betaald was	-	7.960.000
Opbrengst aan eieren van ons gevogelte bedroeg,		
zooals wij hiervoren vonden	-	5.580.000
terwijl daarenboven door ons werden ingevoerd		
voor een totale waarde van	-	2.144.000
De opbrengst aan marktwaarde bedroeg in 1893		
aan wintergerst 26767 H.A.	-	4.310.000
" zomergerst 15137 "	-	1.494.000
" zandboekweit 35237 "	-	2.505.000

Zulke cijfers stemmen tot nadenken.

Volgen onze landbouwers het voorbeeld der Denen, dan zullen ook van hier zeker niet minder eieren kunnen uitgevoerd

worden dan uit genoemd Rijk en worden de inkomsten onzer landbouwers per jaar verhoogd met een geheele oogst tarwe, suikerbiet of zelfs van een jaar oogst van drie gewassen te samen, als wintergerst, zomergerst en zandboekweit.

't Is waar, het laatste gedeelte heeft ons af doen dwalen van ons onderwerp; toch meenden wij, dat het zijn nut kon hebben, tegenover de klachten, ten opzichte van den achteruitgang in het landbouwbedrijf, waarvan de dalende koop-prijzen van den bodem het gevolg zijn, iets tot opwekking aan te voeren.

Men schermt gewoonlijk met het groote, met de voor ieder waarneembare feiten, maar verzwijgt, of let althans niet op de macht van het kleine, het onaanzienlijke.

Wij voerden in 1893 uit voor:

13.000.000 Gld. boter,

5.032.000 Gld. bloembollen, plantsoen enz.

13.340.000 Gld aardappelmeel, en zien van elk dezer producten geheele streken welvaart genieten; om de pluinveeteelt met ernst ter hand te nemen, om daarvan evenals Dene-marken, na tevens in eigen behoefte te hebben voorzien, nog voor een waarde van 7.000.000 gld. uit te voeren wordt slechts weinig gedacht, althans geen uitvoering gegeven.

Hiermede ben ik aan het einde van mijn opstel, waarvan ik de eerste zal zijn, het als onvolmaakt te beschouwen.

Voor kleine feilen en fouten roep ik de toegevendheid van den belangstellenden lezer in.

Voor zooverre doenlijk, heb ik getracht een zoo nauwkeurig mogelijk overzicht te geven van het geheel, zonder daarbij te treden in al te kleine onderdeelen. Hetgeen van toepassing is op eene bepaalde streek, kan dikwijls in tegenspraak zijn met feiten, die men elders of zelfs in de naaste omgeving daarvan waarneemt.

Mijne berekening van de koopwaarde van den bodem in drie verschillende tijdperken was een proeve, zij blijve dit.

's-Hage.

A. VENEMA.

NASCHRIFT.

Nadat de in achterstaande tabellen opgenomen becijferingen reeds sedert eenigen tijd waren voleindigd, had de Centrale Commissie voor de Statistiek eene berekening van den loop der koop- en pachtprizen onderhanden genomen en uitgegeven, van welke uitkomsten ik dus eerst toen kon kennis nemen.

Het is nu zeker niet van belang ontbloot beide uitkomsten met elkander te vergelijken.

Bovenbedoelde Commissie ging van het denkbeeld uit, den loop der prijzen te zoeken langs den weg der zuiver statistische methode, d. w. z. uit λ de gehouden publieke verkooping, met uitzondering van \pm 26.000 H.A. woeste gronden, die tegen slechts 25^s en 29^s cent per H.A. verkocht werden en dus een al te grooten invloed zouden uitoefenen op den prijs. Overigens behield zij bij hare becijferingen alle perceelen, zooals die verkocht werden, dus met inbegrip van woeste- en uitgeveende gronden, veen, bosch, bouw- en grasland, enz.

Deze methode werd echter niet door mij gevolgd. Bij mijne becijferingen werden alle woeste gronden, bosch, water, enz. zoo-veel mogelijk uitgesloten en bepaalde ik mij er toe de gemiddelde prijzen te berekenen van bouw- en grasland en dus alleen van die perceelen — 't zij dan behuisde of niet behuisde eigendommen —, die geheel of ten minste nagenoeg geheel uit bouw- of grasland of een van beide bestonden.

Dat tengevolge van dit uiteenlopend beginsel een groot verschil in de gevonden waarde per H.A. grond moest ontstaan, spreekt wel van zelf.

Bovendien zijn door de bedoelde Commissie slechts de jaren 1882 tot en met 1896 genomen, verdeeld in drie vijfjarige tijdvakken. Door mij is daarentegen de berekening begonnen van af 1872 tot en met 1893, verdeeld in tijdvakken, als op de daarop betrekking hebbende tabellen I tot en met III — zie hierachter — zijn aangewezen. Deze omvatten dus de perioden van hoogen bloei en van verval. Het verschil in uiterste prijzen moest dus bij mijne berekeningen veel meer bedragen, dan het geval kan zijn bij die, welke door de Centrale Commissie voor de Statistiek werden gevonden.

Dit loopt dan ook onmiddelijk in het oog.

Het verschil in gemiddelde koopwaarde van het totaal bouw-

en grasland gedurende het tijdperk 1872—79 — als hoogste stand —, vergeleken met de gemiddelde koopwaarde van bedoelde gronden gedurende 1885—93 — als laagste stand —, bedraagt volgens mijne becijfering het enorme kapitaal van niet minder dan rond 694.000.000 gulden, welk verschil zeker nog belangrijk grooter bevonden zoude worden, indien men het jaargemiddelde, waarin de hoogste prijzen besteed werden, kon vergelijken met dat, waarin de laagste prijzen voor de landerijen bedongen zijn. Zeer vermoedelijk is het eerste het geval geweest in de jaren 1874 tot '76, het tweede in 1892 tot '95. Het zoude mij niet verwonderen, wanneer over voldoende gegevens beschikt kon worden, dat voor het verschil in koopwaarde van de bouw- en graslanden te zamen gevonden werd f 800.000.000, misschien nog wel f 50.000.000 meer.

Een verschil van nagenoeg f 700.000.000, zegge zevenhonderd millioen guldens, in den loop van gemiddeld ongeveer 15 jaren is echter al voldoende om aan te toonen, welk kapitaal als het ware renteloos in den bodem is geborgen; 't is ruim $\frac{1}{3}$ deel van het bedrag, dat de door mij berekende gemiddelde waarde van al de bouw- en graslanden te zamen, gedurende de jaren 1872—79 vertegenwoordigde.

Dat de daling der koopwaarde van de gronden bijna plotseling een grooten omvang aannam, ben ik geneigd op te maken uit de cijfers, door mij gevonden voor de tijdvakken 1872—79 en 1880—84. In laatstgenoemde periode toch was, vergeleken met de voorgaande, een vermindering in totale koopwaarde te constateeren van ruim f 566.000.000, dus in een tijdsverloop van gemiddeld 6 à 7 jaar, nagenoeg $\frac{1}{3}$ deel van het geheele verlies bovengenoemd. Over het geheel genomen was deze enorme achteruitgang, zooals hiervoren nader is omschreven, een gevolg van de steeds dalende marktwaarde van de landbouwproducten, in verband met de veel te hoog opgedreven grondprijzen in de zeventiger jaren.

Volgens de door mij gevonden cijfers bedroeg de daling in het later tijdperk 1885—93 nog ongeveer f 128.000.000, of omstreeks $\frac{1}{3}$ van de totale vermindering.

Het is dan ook niet van belang ontbloot eens te onderzoeken in hoeverre de verhoudingscijfers, gevonden door de Centrale Commissie voor de Statistiek, en die welke in de hierachter staande tabellen

zijn opgenomen, met elkander overeenkomen of verschillen.

Van overeenkomst in de absolute cijfers kan natuurlijk geen sprake zijn, tengevolge van de uiteenlopende wijze van berekening, van daar dat wij deze geheel buiten beschouwing laten.

Daar de tijdvakken, waarover beide berekeningen loopen, eenigszins verschillen, ontstaat natuurlijk ook in de verhoudingscijfers eenig verschil.

In de eerste plaats dienen wij er op te wijzen, dat gedurende de periode 1882—86, — de eerste dus door meergenoemde Commissie berekend —, de prijzen vrij zeker reeds lager waren, dan in het eerste door mij genomen tijdvak 1880—84. In de tweede plaats hadden de prijzen dooreen genomen gedurende 1887—91 vrij waarschijnlijk nog niet dien lagen stand bereikt als in 1885—93.

In de navolgende tabel A nu zijn de verhoudingscijfers opgenomen, waarbij voor de cijfers der Commissie, die voor het tijdperk 1882—86 als uitgangspunt genomen zijn en voor die welke ik vond, de cijfers betreffende 1880 tot en met '84. De gevonden gemiddelde prijzen zijn voor de beide tijdperken als 100 gesteld.

A PROVINCIE en LANDBOUWSTELSLS.	Gevonden door de Centrale Commissie voor de Statistiek voor bouw- en grasland samen.				Gevonden volgens mijne berekening voor bouw- en gras- land samen.	
	Tijdperk.				Tijdperk.	
	1882/86	1887/91	1892/96	1887/96	1880/84	1885/93
Groningen	100	101.7	99.1	100.4	100	95.1
Friesland	100	125.4	95.0	110.2	100	98.0
Drente	100	105.9	95.3	100.6	100	120.5
Overijsel	100	103.0	90.1	96.6	100	103.0
Gelderland	100	75.9	75.9	75.9	100	90.0
Utrecht	100	88.7	98.8	93.8	100	92.7
Noord-Holland	100	90.4	87.2	94.6	100	94.4
Zuid-Holland	100	90.2	92.3	91.3	100	91.4
Zeeland	100	91.1	113.1	102.1	100	95.7
Noord-Brabant	100	149.8	111.8	130.8	100	100.6
Limburg	100	112.3	71.2	91.8	100	89.8
<i>Landbouwstelsels.</i>						
Veehouderij	100	94.4	88.4	91.6	100	94.3
Zandgrond (intensief)	100	84.5	71.5	78.0	100	80.4
Idem (extensief)	100	97.8	79.8	88.8	100	109.0
Zandgrond dooreen	100	95.8	77.8	86.8	100	99.6
Kleigronden	100	94.8	93.5	94.0	100	94.0
Nederland	100	99.1	89.7	94.4	100	95.4

In deze cijfers merken wij bij enkele nog al in het ooglopende verschillen, bij andere eene groote overeenkomst op.

Alleen tengevolge van het feit, dat de berekeningen niet over dezelfde tijdvakken loopen — zooals hiervoren reeds is opgemerkt — en daarbij andere oorzaken buiten rekening latende, moeten reeds verschillen in verhouding gevonden worden. Deze moeten kleiner zijn waar de perioden 1882—86 en 1887—91 vergeleken worden, dan waar men de tijdperken 1880—84 en 1885—93 tegenover elkander plaatst.

Om de oorzaak, die deze verschillen in het leven roepen, zooveel mogelijk op te heffen of althans van minder grooten omvang te doen zijn, is door mij een derde periode aangenomen en wel een, die de gemiddelden omvat van de jaren 1887—96. De verhouding in de prijzen gedurende dit tijdperk toch moet meer met die over 1885—93 besteed overeenkomen, dan deze laatste, vergeleken met de jaren 1887—91 en 1892—96, elk afzonderlijk.

Ten opzichte van de provincien Groningen, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Limburg komen wij dan tot eene merkwaardige overeenkomst, doch waarbij het grootste verschil nl. voor Groningen, nog ruim 5 pCt bedraagt. Dit verschil kan gevonden worden in den meer of minder grooten verkoop van woeste gronden, of van daarmede gelijk te stellen bouwland, welke laatsten door de Centrale Commissie bij hare berekeningen zijn behouden. Van het totaal aantal H.A. dat in deze provincie verkocht werd, behoorden ruim $\frac{1}{3}$ onder het Drieslagstelsel, waaronder veel woeste gronden voorkwamen; maar ook onder het stelsel veehouderij kwamen in de eerste vijf jaren speciaal in 1885 en 1886 en later weder in 1889 en 1896 vele gronden voor als uitgebaggerde veenputten, moerasachtige zure gronden enz.

Voor de provincie Friesland is het verschil groot genoeg om te denken aan meer bijkomende omstandigheden, welke vooral gezocht moet worden in de veel minder verkochte woeste gronden in 1887—91 dan in 1882—86. Dit is dan ook hoogst waarschijnlijk het geval geweest. In het tijdperk 1882—86 waren van het aantal geveilde H.A. 50.3 pCt. onder het Drieslagstelsel gelegen, tegen respectievelijk 35.5 en 36.7 pCt. in 1887—91 en 1892—96. Bovendien werden in 1889 ruim 244 H.A. onder het laatstgenoemde stelsel gelegen verkocht

voor gemiddeld f1089.06⁵ per H.A., waardoor het groote verhoudingsverschil tusschen 1882—86 en 1887—91 verklaard wordt.

Voor Drente nemen de woeste gronden, die in de cijfers door de Centrale Commissie voor de Statistiek zijn begrepen, een zoo groot aandeel in, dat de hoogere prijzen voor oud en nieuw bouw- en grasland in hooge mate gedecimeerd werden, zoodat van vergelijking hier moeielijk sprake kan zijn.

Om herhaalde vergelijkingen tusschen de door de Centrale Commissie voor de Statistiek gevondene absolute cijfers met de door mij verkregene gemakkelijk te maken, laat ik die in eene tabel hier volgen.

B PROVINCIEËN en LANDBOUWSTELSELS.	Gemiddelde bodemprijzen per H.A. volgens de berekeningen door de Centrale Commissie voor de Statistiek.			Gemiddelde prijzen per H.A. voor bouw- en grasland samen door mij gevonden.	
	In de perioden.			In de perioden.	
	1882/86	1887/91	1892/96	1880/84	1885/93
Groningen	943.36	959.10	934.63	1236	1175
Friesland	946.54	1186.74	898.91	1351	1323
Drente	234.67	248.47	223.62	648	781
Overijsel	444.58	457.83	400.67	949	977
Gelderland	732.04	555.31	555.58	1268	1159
Utrecht	1126.30	999.09	1113.34	1788	1658
Noord-Holland	1308.78	1182.90	1141.20	1987	1855
Zuid-Holland	1491.83	1346.28	1376.87	2048	1872
Zeeland	973.43	887.19	1101.14	1410	1350
Noord-Brabant	444.06	665.22	496.26	1151	1158
Limburg	698.96	784.65	497.02	1236	1110
Nederland	905.05	897.18	811.94	1392	1328
Veehouderij	1473.73	1390.97	1302.91	2074	1955
Zandgrond (intensief).	909.54	768.80	650.81	1364	1097
Idem (extensief).	421.41	412.13	336.38	680	741
Idem (dooreen).	497.84	476.71	387.40	812	809
Kleigronden	1216.65	1153.04	1137.27	1656	1556

Volgens de door mij gevonden cijfers is in Overijsel eene verhooving van 3 pCt. te constateeren, terwijl de cijfers van meer genoemde Commissie dooreen een daling aanwijzen van 3.4 pCt. (Zie tabel A 5^{de} en 7^{de} kolom). Ook hier zijn de woeste gronden daarvan oorzaak. In de periode 1882—86 werden nl. verkocht het navolgende aantal H.A. (in ronde cijfers), gelegen

op de zandgronden met extensiven kultuur en wel onder het

In de jaren	Drieslag- stelsel.	Twentsche roggebouw.	Samen.
1882—86	2766 H.A.	931 H.A.	3697 H.A.
1887—91	3439 "	1214 "	4653 "
1892—96	4733 "	1091 "	5824 "

Deze minder waardige gronden kregen in de opvolgende perioden een dusdanig overwicht, dat ook zonder waardevermindering der overige bodemprijzen, een verlaging te constateeren moest zijn.

Bijzondere aandacht echter verdienen de verschillen tusschen beider uitkomsten, wat de verhoudingscijfers aangaat, ten opzichte van de provincien Gelderland, Zeeland en Noord-Brabant.

Van eerstgenoemde provincie bleven de verhoudingscijfers door de meergenoemde Commissie gevonden 14.1 pCt. beneden de door mij berekende.

In deze provincie zijn niet minder dan 130600 H.A. onder het Drieslagstelsel gelegen tegen 135900 H.A. meest vruchtbare kleigronden.

Verkocht werden, in ronde cijfers, onder de Stelsels:

in de jaren:	Drieslag- stelsel.	(1) Koren- bouwerij.	(2) Tarweteelt:	Samen 1 en 2
1882—86	6430 H.A.	780 H.A.	1250 H.A.	2030 H.A.
1887—91	4810 "	360 "	600 "	960 "
1892—96	7040 "	780 "	1627 "	2407 "

Terwijl nu de oppervlakte van de klei- tot de zandgronden in Gelderland zich verhoudt als 100: 96.1, zijn deze ten opzichte van de gehouden verkooping en als volgt:

in 1882—86	als 100 tot 214
" 1887—91	" 100 " 501 en
" 1892—96	" 100 " 292.5

De berekende prijzen door de Commissie worden derhalve geheel door die van de zandgronden, met de daaronder begrepen woeste gronden beheerscht. Bij het zien dezer verhoudingscijfers moet het nochtans verwondering verwekken dat de gemiddelde prijzen — voor de perioden 1887—91 en 1892—96 — gelijk bleven. Daar de verkooping en onder het Drieslagstelsel gehouden toch zooveel minder van omvang waren in 1892—96 dan in het voorgaand tijdvak, moest er veeleer eene verhooging hebben plaats gevonden.

Let men echter op het overgroot aantal H.A. gronden, die

in 1892—96 — (7040 H.A.) verkocht werden, en gelegen waren onder het Drieslagstelsel, dan zal men bij het gezamenlijk verschil in prijs daarin gemakkelijk de verklaring vinden. Van eene vergelijking in uitkomsten tusschen die, welke door de Centrale Commissie en mij gevonden zijn kan dus in deze geen sprake zijn.

Voor Zeeland doet zich het zeker niet dikwijls voorkomende geval voor, dat in de jaren 1882—86 en 1887—91 respectievelijk verkocht werden ruim 1400 H.A. en 2200 H.A., waaronder veel woeste of slechte of zeer bezwaarde bouwgronden; terwijl in 1892—96 meest meer normale boerderijen aan de koop kwamen (Zie tabel B). Dit zal zonder twijfel veroorzaakt zijn, doordien bij het intreden en gedurende de eerste tijden van de crisis, de slechtste gronden het eerst verkocht werden, hetzij uit nooddwang, hetzij om zich vrijwillig van deze uiterst slecht loonende gronden te ontdoen. Ook werd door de Commissie met de prijzen der gronden in de Calamiteuse polders vrij zeker geen afzonderlijke rekening gehouden.

Een en ander was oorzaak dat hier eerst eene daling tot 91.1 pCt. werd waargenomen en in het daarop volgende tijdvak 1891—96 eene rijzing tot 113.1 pCt., een verschil in prijsverhooging dus van 22 pCt. vergeleken met 1887—91, terwijl zoodanig verschil in juist andere richting verwacht kon worden.

Daar door mij rekening is gehouden met de gemiddelde waarde onder elk stelsel, en zooals ik in mijn opstel reeds opmerkte, de al te zeer afwijkende gronden onder het stelsel bracht, waaronder zij feitelijk behoorden, of voor eene bepaalde streek afzonderlijk in rekening bracht, kon het wel niet anders, of de Commissie moest in dezen tot een geheel ander resultaat komen. Terwijl ik eene daling verkreeg van 4.3 pCt. in 1885—93 vergeleken met 1880—84, werd door de Commissie eene rijzing van 13.1 pCt. gevonden in de jaren 1892—96 vergeleken met 1882—86.

Het grootste verschil in de verhoudingscijfers vinden wij in Noord-Brabant. Ook hier is eene vergelijking met de door mij gevondene niet mogelijk.

Het Drieslagstelsel, met zijn woeste gronden, neemt in dit gewest 90700 H.A. in beslag, de overige stelsels 169.700 H.A. De verhouding van de gronden met intensieve kultuur staat dus tegenover de gronden met meer extensieve kultuur als 100 tot 53.4.

Bij de gehouden verkoopingën zijn deze verhoudingsgetallen echter als volgt: 1882—86 als 100 tot 103.5
 1887—91 " 100 " 52.1
 1892—96 " 100 " 72.

Hieruit blijkt, dat bij den verkoop van gronden in de periode 1882—86 die, welke gelegen zijn onder het Drieslagstelsel, overwegend zijn en dus de prijzen van de duurere gronden beheerschen.

In de tweede en derde periode echter zien wij, dat juist het omgekeerde het geval was, waardoor de meer waarde hebbende gronden op den voorgrond treden en dus eene enorme verhooging in de totaalwaarde moest plaats vinden, die dan ook niet minder dan 49.8 pCt. bedroeg (Zie tabel A bladz. 831). In de derde periode hebben de meer waardevolle gronden nog de overhand bij den verkoop, nu echter met 28 pCt. tegen 48 pCt. in 1887—91. De verhouding van den gemiddelden prijs tijdens de periode 1892—96 vergeleken met 1882—86 is dan nu ook gedaald tot 111.8 pCt.

Voor Limburg treffen wij weder een zelfde oorzaak aan, als voor Noord-Brabant, ofschoon daarbij nog een tweede belangrijke factor wijziging aanbrengt. Ook hier komt eene vrij groote stijging der bodemprijzen voor, gevolgd door eene zeer aanzienlijke daling.

De gronden onder het stelsel Korenbouwerij, dus hoofdzakelijk kleigronden, staan hier in uitgestrektheid tot de gronden onder het Drieslagstelsel als 100 tot 108.8.

In de perioden waarover de verkoopingën, door de Centrale Commissie voor de Statistiek loopen, waren de verhoudingen van verkochte klei- tot die der zandgronden als volgt:

1882—86	100	tot	533.3
1887—91	100	"	429.8
1892—96	100	"	431.2

Hier drukten dus de lage prijzen van de gronden onder het Drieslagstelsel weder de duurere gronden onder Korenbouwerij gelegen, en wel in zeer hooge mate en gedurende alle perioden. Deze wanverhouding was in 1882—86 het sterkst, zoodat de daarop volgende periode wel een sterke rijzing in den bodemprijs moest aanwijzen, zelfs al waren de prijzen onder Korenbouwerij ook aanzienlijk gedaald. In de derde periode had echter, vergeleken met 1882—86 of 1887—91, weder een zeer sterke

daling in de prijzen van dien grond plaats, die door de geringe wijziging in de verhouding, (100 : 431.2) boven gevonden, niet gerechtvaardigd kan worden. Hier kwam dan ook een andere factor in het spel.

Onder de gehouden verkoopingën van gronden onder het Drieslagstelsel daalde de gemiddelde prijs volgens de Centrale Commissie voor de Statistiek, in de eerste twee perioden (1882—86 en 1887—91) niet beneden f306, — de daaropvolgende laagste prijs bedroeg in die jaren zelfs f 368.— per H.A.

In 1887—91 waren er van de 1685 verkochte H.A. zelfs 605 H.A., waarvoor gemiddeld f 1042.— werd betaald, een prijs dus die veel te hoog is om als gemiddelde voor die zandgronden aan te nemen. Nu werden in 1892—96 2587 H.A. verkocht, waarvan 1025 H.A. slechts f 249 per H.A. bedongen, terwijl uit bijna al de overige opgaven blijkt, dat gedurende deze periode juist minder waardige gronden aan den koop kwamen. Dit is dan ook de oorzaak, dat tusschen de kooprijzen van gronden, welke in 1892—96 publiek verkocht werden, door meergemelde Commissie een aanzienlijk verschil werd gevonden en wel, dat er tijdens laatstgenoemd tijdperk 41.1 pCt. minder betaald werd voor den grond, dan voor die welke in 1887—91 werd verkocht.

Ook hier dus kan van eene vergelijking met de door mij gevonden cijfers weinig sprake zijn, ofschoon de verhoudingen van de kooprijzen. gevonden door de Centrale Commissie over de jaren 1882—86 en 1887—96, met de verhoudingen door mij gevonden voor 1880—84 en 1885—93 vrij wel overeenstemmen.

Zijn er dus belangrijke afwijkingen in de cijfers, die op verschillende wijze voor eenzelfde doel zijn verwerkt, toch treft ons ook eene in 't oog vallende overeenkomst.

Deze overeenkomst vinden wij, zoo spoedig wij het meer beperkte terrein van de provincien verlaten en ons tot de meer omvangrijke stelsels wenden, waaronder de gronden gelegen zijn. Zeer zeker verschillen ook hier de absolute cijfers. Die, door de Centrale Commissie verkregen, — ik herhaal het hier ten overvloede — zijn gemiddelden van alle gronden, die onder een stelsel verkocht werden; door mij zijn de grondsoorten daarenboven zooveel mogelijk gescheiden. De absolute

waarde, door genoemde commissie verkregen, moet dus ook hier lager zijn dan de door mij gevondene. Dit is met de bodemprijzen in de streken, waar akkerbouw op den voorgrond staat, door de reeds hiervoren omschreven reden het geval; onder het stelsel veehouderij doordien hieronder begrepen zijn graslanden, die tot het Drieslagstelsel behooren en wel tengevolge van de omstandigheid, dat vele gemeenten onder meer dan een stelsel gelegen zijn.

De kleigronden zijn bij de Commissie lager in prijs, omdat hieronder zand-, zelfs woeste gronden en gronden in noodlijdende polders gelegen begrepen zijn, terwijl onder het Drieslagstelsel de Commissie ook de woeste gronden mederekende.

Maar bij al deze verschillen blijft het feit bestaan, dat door de stelsels afzonderlijk tot groepen te vereenigen overeenkomst in de verhoudingen bestaat, trots verschil in bewerking, en uit het vorenstaande volgt, dat deze overeenkomst het grootst moest zijn daar, waar de woeste gronden het minst aanwezig zijn. Dit is nu het geval onder het stelsel Veehouderij, de gecombineerde stelsels op de kleigronden en bij de zandgronden met intensieve kultuur.

Tabel A, blz. 831 doet ons, volgens mijne meening, dan ook zien, dat de vraag, hoe de loop der prijzen van landerijen in bepaalde perioden zich verhouden, voor bepaalde stelsels te beantwoorden is. Daartoe is de weinig omslachtige en veel minder tijdroovende methode van de Centrale Commissie voor de Statistiek voldoende in staat en daarom wellicht beter dan de mijne. Dit is echter juist, voor zooverre deze berekeningen het stelsel Veehouderij en de combinatie van stelsels op de klei- en zandgronden met intensieve kultuur omvatten. Tot dit besluit meende ik te mogen komen door de groote overeenkomst in de verhoudingscijfers, die onder de Landbouwstelsels in tabel A hiervoren zijn vervat — ofschoon deze uitkomsten verkregen werden bij geheel verschillende opvatting en bewerking der gegevens.

Alleen de gronden, gelegen onder het eeuwenheugende — zij het ook hier en daar gewijzigde — Drieslagstelsel, maken hierop eene uitzondering. Hier treden te veel verschillende factoren op om, zonder schifting te maken in de verkochte perceelen, tot een deugdelijk resultaat te komen. In Drente b.v. zijn het de veengronden, waarvan jaar op jaar vrij belangrijke uitgestrektheden tot de vruchtbaarste landerijen ontgonnen

worden en de gemiddelde prijzen van bouwgrond daardoor aanzienlijk doen stijgen. Deze verhooging gaat evenwel verloren door het overheerschend aantal H.A. woeste gronden, die telken jare afzonderlijk of met andere perceelen verkocht worden; waardoor, zooals ook elders het geval is, onmogelijke verhoudingen te voorschijn worden geroepen.

Wil men de verhouding in den loop der bodemprijzen op de wijze, zooals deze door de Centrale Commissie is geschied, leeren kennen, men late dan de zandgronden met extensieve kultuur buiten rekening en late het bij beschouwingen omtrent die streken, waar de veehouderij of de meer intensieve landbouw ten opzichte van den bodem overheerschend is.

Vijfjarige perioden schijnen, volgens de wijze van berekening door meergenoemde Commissie, echter niet voldoende te zijn, men dient hierbij gaandeweg 10-jarige gemiddelden te voegen. De opgaven in het landbouwverslag voorkomende ten opzichte van de gehouden publieke verkooping, gebruikt met het doel om de verhouding in den loop der bodemprijzen na te gaan, verkrijgen daardoor eene niet genoeg te waardeeren bestemming.

Om de absolute waarde van de gronden te berekenen, indien deze althans op eenige juistheid aanspraak mag maken, is de methode door de Centrale Commissie gevolgd evenwel onbruikbaar. Dit is uit het vorenstaande voldoende gebleken.

Ik zoude hiermede kunnen eindigen, ware het niet, dat meergenoemde Commissie haren omvangrijken arbeid niet heeft beperkt tot de koopwaarde, maar ook de berekeningen van de huurprijzen heeft verricht.

Om de door de Centrale Commissie berekende huurprijzen te bezigen tot eene vergelijking, hoe deze zich verhouden tot de door haar gevonden kooprijzen, moet men uiterst voorzichtig zijn; juister gezegd, mogen uit deze verhoudingen in het geheel geen conclusiën getrokken worden.

De huurprijzen toch, door de Centrale Commissie voor de Statistiek berekend, zijn veel meer met de werkelijke huur, die voor bouw- en graslanden betaald worden, in overeenstemming, dan de prijzen welke door dezelfde Commissie voor de koopwaarde werden gevonden.

Bij de gegevens toch van de verhuringen treft men niet die vele nagenoeg waardelooze gronden, uitgeveende plassen

en dergelijke aan, zooals dit bij de verkopeningen het geval is. Bij de verhuringen zijn het meer de gesloten boerderijen of bepaalde stukken los land, als weide of bouwland in gebruik. Voor de huurprijzen kwam de Commissie dus bij hare berekening veel meer in overeenstemming met de wijze van becijfering, zooals die voor de koopwaarde van bouw- en grasland door mij werd gevolgd, en komen deze zoodoende met de absolute huurprijzen vrij zeker nagenoeg in overeenstemming.

Bij eene vergelijking van de pachtprijzen, gevonden door de bovenbedoelde Commissie met de koopwaarde der gronden, zooals die door mij verkregen is, zal dit volgens mijn bescheiden meening, voldoende blijken. (Tabel C.)

Alleen dienen wij nog op te merken, dat de huurprijzen voor de zandgronden vermoedelijk nog iets te hoog, die voor de kleigronden iets te laag zullen zijn,

Perioden van vergelijking van koop en huur.	Voor de zandgronden		1 en 2 dooreen	Kleigronden.		Veehouderij streken.		Nederland.				
	koop	met extensieve kultuur		koop	met intensieve kultuur	koop	huur	koop	huur			
1889—86	100	6.92	100	6.00	100	7.13	100	5.32	100	5.22	100	6.85
1887—91	100	6.61	100	6.30	100	6.84	100	5.28	100	5.14	100	6.58
1892—96	100	8.36	100	7.53	100	8.60	100	5.26	100	5.35	100	7.20

C. Volgens de door de Centrale Commissie voor de Statistiek gevonden koop- en huurprijzen staan deze prijzen tot elkander.

Perioden van vergelijking.	Voor de zandgronden		1 en 2 dooreen	Kleigronden.		Veehouderij streken.		Nederland.				
	koop	met extensieve kultuur		koop	met intensieve kultuur	koop	huur	koop	huur			
1880—84	100	4.29	100	4.00	100	4.37	100	4.16	100	3.71	100	4.45
1885—93	100	3.68	100	4.42	100	4.03	100	3.91	100	3.68	100	4.45
1885—98	100	3.79	100	4.47	100	4.12	100	3.85	100	3.56	100	4.51

Volgens de door mij gevonden koopprijzen der gronden en van de huurprijzen gevonden door de Centrale Commissie voor de Statistiek staan deze prijzen tot elkander.

veroorzaakt, doordien de Commissie ook hier geen schifting heeft gehouden, zoodat hier huurprijzen onder de zandgronden voorkomen, die voor kleigronden bestemd zijn, terwijl bij de kleigronden het omgekeerde het geval is. In het begin van mijn opstel, — blz. 804 — is daarover reeds gesproken en heb ik bij mijne becijfering, ten opzichte van de koopwaarde, deze fout zooveel mogelijk trachten te ontgaan. De gevonden huurprijzen voor de veehouderijstreken schijnen mij vrij nauwkeurig te zijn.

Dat de verhouding van koop tot huur bij het grasland het laagst is zal niemand bevreemden, indien men rekening houdt met het feit, dat voor den eigenaar dezer gronden de minste risico bestaat, doordien deze bv. zullen worden uitgemereld, hetzij door eene verkeerde bewerking, eene niet met zorg gekozen vruchtwisseling enz. De hoogste bruto pachtprijzen werden bedongen op de zandgronden met intensieve kultuur, een gevolg van de groote risico door uitputting van den bodem, die onder deze bouwstelsels in hooge mate bestaat. Hier toch is de grond geheel kunstmatig tot de grootst mogelijke vruchtbaarheid opgedreven, terwijl alleen door groote zorg, die haar grootste waarborg vindt in eigen gebruik, deze vruchtbaarheid behouden kan blijven.

Dat eene betrekkelijk veel kleinere bruto pacht op de zandgronden met extensieve kultuur wordt behaald, beseft een ieder, die de toestanden aldaar meer van nabij kent.

Vooreerst de weinig aaneengesloten ligging der boerderijen, zoodat dikwijls bouwland op een halfuur afstand en meer van de boerderij gelegen is en dus het brengen van den mest, het inhalen van den oogst enz. extra uitgaven en moeiten veroorzaken. Deze toestanden zijn op de zandgronden langzamerhand ontstaan als gevolg van het markerecht en de later daarop volgende verdeelingen van vele dezer markegronden. Doch ook eene andere oorzaak, die waarschijnlijk daartoe in nog grooter mate heeft bijgedragen, bestaat in de min of meer omzichtige wijze, waarop de zandboer zijn oververdiende gelden belegt.

Van effecten en andere handelswaardige papieren gruw hij; om zijn geld vast te zetten in hypotheek, mits de notaris daarbij betrokken wordt, en het gronden betreft in zijn naaste

omgeving, laat hij zich vinden; maar boven alles is zijn streven voor het geld grond aan te koopen, als het meest zekere. Dit kan hem niet ontnomen worden, dit is zijn steeds zichtbaar eigendom, waarop hij met trots en welgevallen anderen kan wijzen en voor deze zekerheid, voor dat genot offert hij gaarne eenig inkomen en stelt hij zich met minder intrest, dan hij op andere wijze kan trekken, tevreden. Waar nu gronden te koop komen in de gemeente waar hij woont, of zelfs op eenigen afstand daar buiten, treedt de gezeten zandboer als liefhebber kooper op; zoo wordt het eene stuk hier, het andere daar, aangekocht en de verspreiding der gronden, behoorende aan denzelfden eigenaar neemt zoodoende, van jaar tot jaar en van geslacht tot geslacht, in omvang toe. Wel worden hier en daar, tengevolge van vererving of verkoop aan de kinderen, soms ook al meer normaal aaneengesloten boerderijen verkregen, maar de lust van den vader om zijne bezittingen uit te breiden, gaat bij onzen bij uitstek behoudenden zandboer op den zoon over en ook deze heeft dikwijls binnen korten tijd een even verspreid grondbezit als zijn vader. Toch weet de zandboer zeer goed dat de bouwgronden, die het naast aan huis en stal gelegen zijn, voor hem het voordeeligst liggen. Maar ook deze omstandigheid, ook dit voordeel moet wijken voor zijn eenmaal gevestigde meening en zijn van jongs af aan geleerd begrip.

Dat de huurder hierover anders denkt, doordien hij zijn bestaan op deze soms zeer versnipperd gelegen boerderij moet vinden, spreekt wel van zelf. Het gevolg daarvan is lager huur, dan over een aaneengesloten bedrijf betaald zou kunnen worden en bijgevolg een kleiner intrest voor den landeigenaar.

Hoewel de kleine bedrijven op de zandgronden overheerschend groot in aantal en daarvoor steeds huurders te vinden zijn, wordt door de eigenaars hiervan evenmin een in verhouding tot den koopprijs betere huurprijs verkregen, doordien bij verkoop eveneens de concurrentie groot is, zoodat naar evenredigheid van den bodem veelal te hooge prijzen besteed worden, en dit alles in de voornaamste plaats, ten gevolge van de zucht van den meer bemiddelden zandboer om zijn geld in grondbezit te beleggen, om van andere oorzaken mede reeds vroeger genoemd, nog te zwijgen.

Ik was genoodzaakt op het hoogstbelangrijke werk van de Centrale Commissie voor de Statistiek eenige kritiek uit te oefenen doordien ik haren arbeid met den mijne wilde vergelijken. Zoodoende ben ik genoodzaakt geweest te trachten, sommige — voor velen zeker onverklaarbare — uitkomsten op te helderen. Allen zijn per slot van rekening terug te brengen tot het verschil in de wijzen van berekening.

Zeer hoop ik hiermede er toe te hebben bijgedragen, om sommige bedenkingen, die anders bij vergelijking van beide uitkomsten mochten ontstaan, te voorkomen.

Zelfs wil noch mag ik verzwijgen, dat de door mij gevonden uitkomsten, juist door de cijfers die genoemde Commissie heeft verkregen, bij mij een grootere mate van vertrouwen hebben opgewekt. De vele overeenkomsten bij verschillende methoden van berekening geven mij tot dit oordeel aanleiding.

Bovenal word ik in mijn vertrouwen versterkt door de cijfers in tabel C opgenomen en ik geloof, dat de verhouding van de kooprijzen door mij gevonden, tot die van de huurrijzen door de Centrale Commissie voor de Statistiek berekend, over het geheel zeker geen gunstiger is, dan in de laatste 12 kolommen van tabel C bladz. 840, is aangewezen.

Indien de verhouding was, zooals in de eerste kolommen vermeld staat, dan zoude zeker geen kapitalist of zelfs geen persoon, die over eenige middelen beschikken kan, nalaten, zijn geld in grond te beleggen, daar tegenwoordig, zelfs van minder soliede waarden dan het grondbezit, ternauwernood 3 à 3½ pCt. kan worden gemaakt.

De vrees, dat door deze of gene eene verkeerde gevolgtrekking zoude gemaakt worden uit de cijfers, die de Centrale Commissie voor de Statistiek ten opzichte van de absolute cijfers van koop en huur heeft openbaar gemaakt, heeft mij ten slotte bewogen, ook ten dezen opzichte, op haren arbeid te wijzen.

's Hage, Oct. 1897.

A. VENEMA.

GRONDSOORTEN.	Gemiddelde prijzen van bouw- en grasland per H.A.												Aantal H.A. in duizendtallen.		
	Bouw-land	Grasland	Bouw- en grasland	Bouw-land	Grasland	Bouw- en grasland	Bouw-land	Grasland	Bouw- en grasland	Bouw-land	Grasland	Bouw- en grasland	Bouw-land	Grasland	Bouw- en grasland
Veehouderij — Graslanden	2102	2369	2346	1881	2092	2074	1691	1980	1955	1786	2036	2015			
Zandgronden (intensief).	1481	1785	1613	1198	1582	1364	992	1234	1097	1095	1408	1230			
Zandgronden (extensief).	801	1003	916	633	721	680	641	824	741	637	773	710			
Zandgronden (totaal).	956	1128	1045	761	858	812	721	890	809	741	874	810			
Kleigronden.	1869	2159	1998	1457	1902	1656	1339	1823	1556	1398	1860	1606			
<i>Totale waarde van bouw- en grasland in miljoenen.</i>															
Veehouderij — Grasland	73.1	863.8	936.9	65.5	762.9	828.4	58.9	722.0	780.9	62.2	742.4	804.6	34.8	364.6	389.4
Zandgronden (intensief).	132.7	121.9	254.6	107.4	108.0	215.4	88.9	84.3	173.2	98.1	96.2	194.3	89.6	68.3	157.9
Zandgronden (extensief).	244.0	360.3	604.3	192.7	258.8	451.6	195.3	296.2	491.5	194.0	277.5	471.5	304.5	359.2	663.7
Zandgronden (totaal).	376.7	482.2	858.9	300.1	366.9	666.9	284.2	380.5	664.7	292.1	373.7	665.8	394.1	427.5	821.6
Kleigronden.	800.8	750.2	1551.0	624.3	661.3	1285.6	573.5	633.8	1207.4	598.9	647.5	1246.5	428.5	347.6	776.1
<i>Verhouding der prijzen vergeleken met die in 1872 tot en met 1879.</i>															
Veehouderij — Grasland	100	100	100	89.5	88.3	88.4	80.4	83.6	83.3	85.0	85.9	85.8			
Zandgronden (intensief).	100	100	100	80.9	88.6	84.6	67.0	69.2	68.0	73.9	78.9	76.3			
Zandgronden (extensief).	100	100	100	79.0	71.9	74.2	80.0	82.2	80.9	79.5	77.1	77.5			
Zandgronden (totaal).	100	100	100	79.6	76.1	77.7	75.4	78.9	77.4	77.5	77.5	77.5			
Kleigronden.	100	100	100	78.0	88.1	82.0	71.6	84.4	77.9	74.8	86.2	80.4			
Nederland	100	100	100	79.1	85.5	83.1	73.3	82.8	79.2	76.2	84.2	81.1			

in duizendtal

met 1884 var

land.	Bouw- e grasland samen.
520.0	24.250.
640.0	184.552.
785.6	5.966.
290.5	83.136.
993.6	73.526.
706.4	202.501.
807.0	222.884.
156.0	31.536.
899.1	828.352.
378.5	26.244
795.2	18.303
571.0	6.737
1917.9	100.704
488.9	107.441
456.5	39.791
713.3	41.919
169.8	81.710
017.0	18.020
065.7	66.121
1.010.8	59.208
366.9	48.634
662.0	89.015
402.0	39.315
2.328.9	4.544
7.302.0	64.615
2.984.7	43.779
2.050.0	433.247
4.352.0	154.515
7.400.0	90.911
7.043.4	11.401
1.564.8	70.691
1.895.5	108.491
2.272.9	65.551
7.810.4	97.321
2.339.0	598.90
1.596.4	178.09
5.693.2	48.40
2.574.4	15.39
8.046.2	52.90
5.910.2	294.79
2.072.0	123.14
5.846.4	188.97
0.530.0	49.72
7.448.4	361.84
3.396.0	4.60
1.178.0	25.35
4.574.0	30.05
1.053.1	2780.8

G E W A S S E N. VOORNAAMSTE TEELTEN.		Gemiddelde opbrengst per HA in 1871—1880		Gemiddelde prijzen in 1871—80		Op 100 HA. bouwland werd van elk der gewassen verbouwd 1872—1879		Totale op- brengst in gulden 1871—1880	
		op klei	op zand	Gulden	per	op klei	op zand	op klei	op zand
Tarwe	HL.	22.9	21.6	10.98	HL.	18.4	2.1	4626.5	498.0
Rogge	»	20.6	17.1	8.11	»	8.5	41.6	1420.1	5769.0
Wintergerst	»	39.9	33.4	6.78	»	5.9	—	1596.1	—
Zomergerst	»	27.4	25.1	6.00	»	3.0	1.6	493.2	241.0
Haver	»	38.9	32.7	4.55	»	15.2	10.8	2690.3	1606.9
Zandboekweit	»	15.1	17.1	7.51	»	—	12.8	—	1643.7
Boonen	»	21.7	20.9	9.23	»	6.9	—	1382.0	—
Erwten	»	19.8	16.4	11.02	»	3.9	—	851.0	—
Aardappelen	»	123.4	141.2	2.97	»	12.0	19.1	4398.0	8009.8
Suikerbieten (KG.)	28025	24250	11.09	1000 KG.	2.8	—	559.4	—
Winterkoolzaad	HL.	21.5	17.1	12.30	HL.	2.2	—	581.8	—
Vlas (lint) KG.	498.6	339.4	777.00	1000 KG.	3.9	1.0	1510.9	263.7
Vlas (lijnzaad) HL.	9.2	7.9	12.68	HL.	—	—	454.9	100.2
Totalen		—	—	—	—	82.7	89.0	20564	18132
Opbrengst per eenheid . . .		—	—	—	—	—	—	248.9	203.7
Verhouding		—	—	—	—	—	—	100.0	100.0
Aantal HA. (bouwland) × 1000		—	—	—	—	432.4	385.1	—	—

Teelten die minder innemen dan 1 pCt. van het bouwland op klei-
klavens en kunstweiden. (Zie omtrent deze laatste gewassen tabel VIII).

Gemiddelde opbrengst per HA. in 1881—1893		Gemiddelde prijzen in 1881—1893		Op 100 HA. bouwland werd van elk der gewassen verbouwd 1881—1893		Totale opbrengst in guldens 1881—1893		Gemiddelde opbrengst per HA. in Nederland in de jaren				
op klei	op zand	Gulden	per	op klei	op zand	op klei	op zand	1851-1860	1861-1870	1871-1880	1881-1890	1891-1893
23.5	21.4	6.48 ³	HL.	17.1	1.9	2604.8	263.6	19.3	21.0	22.7	23.4	23.9
21.4	18.9	5.45	»	7.7	41.7	898.0	4295.3	18.0	17.2	17.2	19.1	19.9
41.7	34.3	4.47	»	6.2	—	1155.7	—	32.8	36.7	39.1	40.4	43.3
32.2	22.2	4.24	»	2.4	1.1	327.7	103.5	—	—	27.1	29.7	31.9
43.4	28.6	3.53 ³	»	14.1	12.7	2161.4	1282.9	32.4	33.7	35.3	38.4	39.8
13.3	14.4	5.63	»	—	10.2	—	826.9	—	—	17.0	15.4	13.8
24.7	22.6	6.38	»	6.9	1.0	1087.3	144.2	21.3	20.1	21.3	24.1	24.6
23.0	18.7	9.05	»	4.5	—	936.7	—	17.2	22.8	19.6	21.7	20.8
157.0	183.8	2.25	»	12.7	21.0	4486.3	8684.5	120.0	136.0	125.0	153.0	178.0
28280	25000	10.56	1000 KG.	4.7	—	1403.6	—	—	—	—	—	—
26.5	18.0	9.62	HL.	1.6	—	407.9	—	18.5	20.8	21.1	23.6	25.7
510.9	369.6	688.—	1000 KG.	2.8	—	984.2	—	—	—	460.4	486.0	—
9.5	8.6	11.22	HL.	—	—	298.5	—	—	—	8.9	9.4	—
—	—	—	—	80.7	89.6	16752	15600	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	207.6	174.1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	83.4	85.5	—	—	—	—	—
—	—	—	—	428.5	394.1	—	—	—	—	—	—	—

of zand zijn buiten rekening gelaten, zoodmede de knol- en groenvoedergewassen,

IN DE JAREN:	GEMIDDELDE PRIJZEN IN GULDENS VAN:									
	Tarwe. H. L.	Rogge. H. L.	Haver. H. L.	Wintergerst. H. L.	Zomergerst. H. L.	Boekweit. H. L.	Veldboonen. H. L.	Velderwten. H. L.	Winter- koolzaad. H. L.	Vlas. Lint. H. L.
1841 tot en met 1870	10.21	7.41	—	—	—	—	—	—	—	—
1861 „ 1870	10.10	7.60	4.15	6.00	7.35	8.30	10.40	13.25	8.	8.
1871 „ 1875	11.83	8.33	4.40 ^s	6.82	8.12 ^s	9.02	10.94	12.71	8.	8.
1876 „ 1880	10.13	7.90 ^a	4.68 ^a	6.70	6.00	6.90	9.44	11.10	11.90	7.
1871 „ 1880	10.98	8.11	4.55	6.78	6.00	7.51	9.23	11.02	12.30	7.
1881 „ 1885	8.41 ⁷	6.66 ⁶	3.90	5.41 ^s	5.09 ⁹	6.01 ^s	7.21	9.79	11.40 ⁷	6.
1886 „ 1890	6.50 ⁷	4.91 ^s	3.24 ⁷	4.43 ^s	4.18 ⁶	5.40 ²	5.97	8.52	9.44 ⁶	7.
1881 „ 1890	7.46	5.79	3.57	4.92	4.64	5.71	6.59	9.16	10.43	6.
1886 „ 1893	6.01	4.06	3.37	4.23	4.02	5.47	5.87	8.60	9.13	7.
1881 „ 1893	6.48 ²	5.45	3.53 ²	4.47	4.24	5.63	6.38	9.05	9.62	6.
1891 „ 1893	5.50 ³	5.02	3.49 ³	4.02 ³	3.84	5.54 ⁷	5.70	8.74	8.80 ⁸	6.

Verhouding der prijzen vergelekt

1871 tot en met 1880	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1841 „ 1870	93.0	91.4	—	—	—	—	—	—	—	—
1861 „ 1870	92.0	93.7	91.2	94.7	97.9	89.9	94.4	107.7	106.3	106.3
1871 „ 1875	107.7	102.7	96.9	106.7	108.2	97.7	99.3	103.3	107.4	107.4
1876 „ 1880	92.3	97.5	102.9	98.8	100.0	91.9	102.3	100.7	96.7	93.3
1881 „ 1885	76.7	82.1	85.7	80.8	85.0	80.1	87.1	88.4	92.7	81.5
1886 „ 1893	54.7	61.2	74.1	63.1	67.0	72.8	63.6	78.0	74.2	92.8
1881 „ 1893	59.0	66.7	77.6	66.7	70.7	75.0	69.1	82.1	78.2	88.3
1891 „ 1893	50.1	61.9	76.8	59.3	64.0	73.9	61.8	79.3	71.6	87.3

GEMIDDELDE PRIJZEN IN GULDENS VAN:

H. L.	Aardappelen. H. L.	Suikerbieten. 1000 K. G.	Boter.			Zoetm: kaas.			te samen.		
			Delft. K. G.	Leeuwarden. K. G.	Delft en Leeuwarden doorgesn. per 50 K. G.	Edammer. 100 K. G.	Goudsche. 100 K. G.	Mingere Friesche kaas 100 K. G.	alle productien.	Landbouw- gewassen.	zuivel- productien.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5.35	2.40	8.75	—	—	62.00	59.50	—	20.00	308.95	107.95	—
3.25	2.58 ^b	10.80	—	—	69.50	67.00	54.00	21.83	326.28	113.95	212.33
2.11	3.16	11.37	1.78	1.41	79.75	60.10	52.40	18.52	319.40	108.63	210.77
2.68	2.97	11.09	1.71	1.34	76.25	63.60	52.67	20.17 ^b	323.69	110.99	212.70
1.50	2.65 ^b	10.55	1.56 ^b	1.32 ^b	72.50	52.87 ^b	49.30	22.24	291.85	94.93	196.92
3.70 ^a	2.21 ^a	10.74	1.62 ^a	1.15 ¹	69.50	48.00	49.70	19.26	269.40	82.94	186.46
0.60	2.44	10.65	1.59 ⁷	1.23 ⁹	71.00	50.17	49.50	20.78	280.38	88.93	191.45
0.94	2.13	10.57	1.54	1.17	67.50	53.42	48.69	19.68	271.80	82.51	189.29
1.22	2.25	10.56	1.54	1.25	70.00	52.33	49.08	20.60	277.78	85.77	192.01
2.17	2.05 ^b	10.40	1.41 ^a	1.18 ⁷	65.00	58.84	47.67	20.10	273.69	82.08	191.61

† die in 1871 tot en met 1880.

100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1.1	80.6	78.9	—	—	81.3	93.6	—	99.1	95.4	97.2	—
4.5	87.0	97.4	—	—	91.1	105.4	102.5	108.2	100.8	102.6	99.8
5.5	106.4	102.6	104.1	105.2	104.6	94.5	99.5	91.8	98.6	98.0	99.1
0.6	89.4	95.1	91.5	99.0	95.1	83.1	93.6	110.2	90.2	85.5	92.6
6.2	72.4	95.3	88.9	87.3	88.5	84.0	92.5	97.5	84.0	74.3	89.0
8.4	75.9	95.2	90.1	93.3	91.8	82.3	93.2	102.1	85.8	77.3	90.3
6.0	69.1	93.8	82.7	88.6	85.2	92.5	90.5	99.6	84.5	74.0	90.1

PROVINCIEËN.	Gemiddelde prijzen van bouw- en grasland samen per H. A. in			Totale waarde van bouw- en grasland in millioenen in:			Verhouding der prijzen vergeleken met die in 1872 tot en met 1879 in:			Aantal H. A. in duizendtallen.			Hiervan zandgrond met extensieve kultuur per 100.			
	1872 tot en met 1879.	1880 tot en met 1884.	1885 tot en met 1893.	1880 tot en met 1884.	1885 tot en met 1893.	1880 tot en met 1893.	1872 tot en met 1879.	1880 tot en met 1884.	1885 tot en met 1893.	Bouwland.	Grasland.	Bouw- en grasland samen.				
Groningen. . .	1624	1236	1175	1206	292.9	233.0	212.0	217.5	100	76.1	72.4	74.3	122.4	58.0	180.4	18.4
Friesland . . .	1743	1351	1323	1337	440.6	341.6	334.4	338.0	100	77.5	75.9	76.7	51.1	201.7	252.8	37.6
Drente	883	648	781	714	88.8	65.2	78.5	71.9	100	73.2	88.4	80.9	34.5	66.1	100.6	96.6
Overijssel	1099	949	977	963	187.0	161.5	166.2	163.8	100	86.4	88.9	87.6	60.1	110.1	170.2	71.5
Gelderland . . .	1446	1268	1159	1213	385.4	337.8	308.8	323.3	100	87.7	80.2	83.9	125.5	141.0	266.5	49.0
Utrecht	1807	1788	1658	1722	167.7	165.9	153.9	159.9	100	98.9	91.8	95.3	24.0	68.8	92.8	33.2
Noord-Holland	2226	1987	1855	1920	426.3	390.7	355.1	367.9	100	89.3	83.3	86.3	38.1	153.5	191.6	2.1
Zuid-Holland .	2220	2048	1872	1960	508.1	468.9	428.6	448.7	100	92.2	84.3	88.3	65.6	163.3	228.9	—
Zeeland	2113	1410	1350	1380	293.3	195.7	187.4	191.6	100	66.7	63.9	65.3	102.2	36.6	138.8	—
Noord-Brabant	1522	1151	1158	1154	396.3	299.5	301.1	300.3	100	75.6	76.1	75.8	144.8	115.5	260.3	31.0
Limburg	1406	1236	1110	1173	160.5	141.1	126.8	133.9	100	87.9	78.9	83.4	89.1	25.1	114.2	52.0
Nederland . . .	1676	1392	1328	1360	3346.9	2780.9	2652.9	2716.9	100	83.1	79.2	81.1	857.4	1139.7	1997.1	—

Aantal stuks vee op de zandgronden met meer extensieve cultuur.

PROVINCIEËN.	De verhouding van het totaal aantal HA. bouw- en grasland was in de jaren				Het aantal stuks vee op de 100 HA. bedroeg in de jaren					
	1872 tot en met 1879 tot die van het		1881 tot en met 1893 tot die van het		1872 tot en met 1879 op		1881 tot en met 1893 op			
	Bouwland.	Grasland.	Bouwland.	Grasland.	Bouwland.	Grasland en bouwland.	Grasland.	Bouwland.	Grasland en bouwland.	Grasland.
Groningen	37.3	62.7	44.4	55.6	185.1	69.2	110.4	147.3	65.4	117.7
Friesland	22.0	78.0	20.4	79.6	361.1	79.4	101.8	363.6	74.2	93.2
Drente	35.2	64.8	35.3	64.7	192.2	67.7	104.5	192.4	66.1	102.2
Overijssel	44.5	55.5	47.5	52.5	166.3	74.0	132.2	173.2	82.3	126.7
Gelderland	53.8	46.2	53.6	46.4	137.4	73.9	159.7	143.9	77.1	166.2
Utrecht	50.3	49.7	46.4	53.6	140.3	70.5	146.3	153.0	70.5	131.1
Noord-Holland	47.4	52.6	48.8	51.2	165.8	78.6	149.5	153.1	74.7	146.0
Noord-Brabant	57.7	42.3	58.8	41.2	129.8	74.8	176.9	123.2	72.4	175.5
Limburg	71.6	28.4	71.6	28.4	86.1	61.6	216.7	86.6	62.0	218.2
Nederland	45.9	54.1	45.9	54.1	157.7	72.5	134.1	156.9	67.8	125.2

TABEL VIII.

GEWASSEN (Voornaamste teelten).	Verhouding van den verbouwe der voornaamste gewassen tot het aantal H. A. bouwland.															
	in Nederland.			Vee- houderij.	Zand- gronden.	Klei- gronden.	Vee- houderij.	Zand- gronden.	Zandgronden.		Klei- gronden.	Op klei- en zandgrond zonder de veehouderijstrekken.				
	1872/73.	1881/83.	1893.	1872 tot en met 1879.	—	—	1881 tot en met 1883.	—	exten- sief.	inten- sief.	—	1872/73.	1872/73.	1881/83.	1881/83.	
Bouwland in 1000 H. A.	356.6	377.4	375.2	—	—	—	—	—	—	—	—	385.1	432.4	394.1	428.5	
Tarwe	10.5	9.7	8.3	—	—	—	—	—	—	—	—	2.1	18.4	1.9	17.1	
Rogge	23.5	23.5	23.6	—	18.7	—	—	19.2	—	—	—	41.6	8.5	41.7	7.7	
Wintergerst	3.3	3.3	3.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.9	—	6.2	
Zomergerst	2.4	1.9	1.8	—	—	—	—	—	—	—	—	1.6	3.0	1.1	2.4	
Haver	13.7	13.8	14.8	1.1	4.9	—	—	5.8	—	—	—	10.8	15.2	12.7	14.1	
Boekweit	6.2	4.9	4.1	—	5.7	—	—	4.7	—	—	—	12.8	—	10.2	—	
Boonen	4.0	4.1	4.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6.9	1.0	6.9	
Erwten	2.3	2.8	2.8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.9	—	4.5	
Aardappelen	15.8	17.1	17.8	—	9.0	—	—	9.6	—	—	—	19.1	12.0	21.0	12.7	
Suikerbieten	1.6	2.6	3.3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.8	—	4.7	
Koolzaad	1.4	1.0	0.9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.2	—	1.6	
Vlas	2.5	1.7	1.6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.9	—	2.8	
Knolvoedergewassen	2.7	3.0	3.3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.3	—	2.9	
Kunstuweiden en Klavers	5.4	7.4	6.6	—	1.4	—	—	1.4	—	—	—	3.3	7.4	3.5	9.7	
Brakland	1.8	1.8	1.6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.3	—	3.0	
Overige gewassen	2.6	1.4	2.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Bouwland	100-	100	100	4.1	45.2	—	—	46.0	—	—	—	100	100	100	100	
Grasland	129.3	132.3	132.9	40.9	48.7	—	—	49.9	—	—	—	108.4	78.6	108.0	80.7	
Teelen van minder dan 1 pCt. zijn weggelaten.																

NIEUWE UITGAVEN.

«The Labour Gazette» en andere publicatiën van het «Labour Department of the Board of Trade» in Engeland.

In «de Economist» van October 1894 p. 667, was, onder het hoofd: «Wat te doen tegen de werkeloosheid? 1) sprake van het zoo uiterst belangrijk door het «Labour Department» uitgegeven «Report on Agencies and Methods for dealing with the Unemployed» 2) en over «The Labour Gazette.» Sedert dien tijd mochten wij geregeld de maandelijks verschijnende «Labour Gazette», op het adres steeds: «On her Britannic Majesty's Service,» en tal van andere publicatiën van het steeds ijverig werkzaam «Labour Department,» telkens «with the compliments of the Commissioner for Labour,» ontvangen.

Wij wenschen die beleefdheid te beantwoorden door in dit tijdschrift weder iets te zeggen over de vele, voor ieder die zich voor het arbeidersvraagstuk in zijne verschillende phases interesseert, zoo nuttige en leerzame publicaties van het «Labour Department.»

Herinnerd worde dat het sedert 1893 bestaande «Labour Department» is een belangrijk, in vele opzichten zelfstandig onderdeel van het Engelsche handelsministerie of «the Board of Trade,» en dat zijn adres is: «Labour Department, Board of Trade, 44 Parliamentstreet, London, S. W.» Zijne publicaties

1) Zie ook het vervolg op dat stuk in «De Econ.» van November '94, p. 773. Zie ook «Econ.» Jan. '97, p. 86, over «Coöperatie op landbouwgebied.»

2) Dat over dat onderwerp reeds een derde verslag werd uitgegeven blijkt uit «the Labour Gazette» van Jan. '96, p. 18.

worden steeds „bij command of her Majesty“ aan de beide Huizen van het Parlement aangeboden en zijn voor uiterst geringen prijs in den handel verkrijgbaar, terwijl zij ook door het „Labour Department“ aan tal van collegiën en personen, ook buiten Engeland, worden toegezonden.

In de eerste plaats zij weder iets gezegd over „the Labour Gazette,“ het sedert Mei 1893 in klein folio formaat verschijnend maandschrift van het „Labour Department.“ Daarin worden telkens, voor den uiterst geringen prijs van één stuiver, op 32 bladzijden velerlei op het arbeidersvraagstuk betrekkelijke mededeelingen gedaan. Gewoonlijk wordt (we herhalen, met eenige wijziging en aanvulling, eenige regelen van het een drietal jaren geleden op p. 678 van „de Economist“ van 1894 geschrevene), na een „Introductory Note“ waarin op den hoofdinhoud van het nummer wordt gewezen, een „State of Employment“ over de vorige maand gegeven, waarin, onder tal van hoofden, mededeelingen betreffende velerlei takken van industrie in Engeland worden gedaan; wordt gezegd waar voor-, waar achteruitgang te bespeuren was, waar het aantal werkeloozen en behoeftigen, die ondersteuning genoten, toe-, waar het afnam, hoe de kamers van arbeid („labour bureaux“) werkten, hooveelen er e- en immigrerden, in welke geschillen tusschen werkgevers en werknemers de rechters of arbiters moesten tusschen beiden komen, waar verhooging, waar vermindering van loonen en werkuren plaats hadden, welke werkstakingen voorkwamen, welke wettelijke maatregelen in het belang van den arbeider werden genomen, enz. Wordt daarentrent, wat Groot-Brittannie betreft, in vele bijzonderheden getreden, onder de hoofden: „Labour in the Colonies“ en „Labour abroad“ worden wat tal van andere landen betreft beknoptere mededeelingen gedaan. Wat ons land betreft, is bv. in de nummers van Januari, Februari, Mei, Juli en September 1894 sprake van de in den Amsterdamschen Gemeenteraad gevoerde discussien over het arbeidscontract en de loonen bij het uitvoeren van bouwwerken van gemeentewege toe te kennen, en over het wetsontwerp tot instelling van Kamers van arbeid.

Verder verwijzende naar hetgeen we in 1894 over „the Labour-Gazette“ zeiden, en er aan herinnerende dat we in „de Econ.“

van Januari '97, p. 86, wezen op het vele dat daarin telkens over coöperatie voorkomt, worde er thans op gewezen dat het maandblad steeds voortgaat met omtrent alles wat met het arbeidersvraagstuk in verband staat uit de beste bronnen geputte mededeelingen te doen ¹⁾. Speciaal omtrent de meer en meer in schier alle landen voorkomende werkstakingen geeft de „Gazette” steeds uitvoerige berichten. Wat ons land betreft, zendt de Britsche Legatie daarover telkens berichten.

Dat in meerdere opzichten omtrent Nederland in de „Gazette” telkens mededeelingen voorkomen, bewijst, om ons slechts tot het laatste jaar te bepalen, o. a. het op p. 9 van het nummer van Januari 1897 gezegde over een „Agreement among Employers in the Diamond Trade of Amsterdam”, en het in het Maartnummer, p. 74, voorkomende 1^o. over „Regulation of Employment of Women and Young Persons”, zijnde een overzicht van de door den tegenwoordigen gezant Mr. Howard bewerkte vertaling van het Kon. Besluit van 21 Januari,

¹⁾ Zie o. a. in «Labour Gaz.» van Febr. en Mei '95, p. 48: «Foreign Prison Labour,» een onderwerp waarover men o. a. telkens kan lezen in de verslagen van ons Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen.

Hoezeer het «Labour Department» er prijs op stelt bekend te worden met alles wat gepubliceerd wordt over de onderwerpen waarmede het zich onledig houdt, blijkt uit het in «The Labour Gazette» van November 1894, p. 337, onder het hoofd «Industrial Literature in the British Museum Library» voorkomende. Daar wordt eene circulaire van den «Principal Librarian» medegedeeld, toezending vragende van stukken over industrieele quaesties. De «Labour Gazette» wijst op het gewicht van zulke inzendingen, welke van groote beteekenis kunnen worden voor den geschiedschrijver en voor den economist, en vraagt inzending van duplicaten voor de bibliotheek van het «Labour Department.»

Zou hier te lande niet gestreefd behooren te worden naar het vormen van dergelijke collectiën en bij de Koninklijke Bibliotheek en bij de Centrale Commissie voor Statistiek? De uitgebreide bibliotheek der laatste bevat reeds veel van dien aard, maar eene opwekking tot het publiek tot inzending kon wellicht tot aanvulling der collectie strekken.

Stbl. 46 ¹⁾, 2^o. over „Coöperative Societies in Holland and its Colonies“ n. aanl. v. h. „Jaarboek van den Ned. Coöperatieve Bond, 7^{en} Jaargang.“ Het blijkt o. a. ook uit de telken jare met het Januari-nummer gepubliceerde uitvoerige inhoudsopgave van den vorigen jaargang. Zoo zien we in de inhoudsopgave van den jaargang 1896 onder het hoofd „Holland“ melding gemaakt van „Amsterdam: 1^o. Communal Statistics of the Unemployed“, 2^o. „Committee for providing work for the Unemployed,“ 3^o. „Museum for Prevention of Industrial Accidents.“ 4^o. „Poor Relief Statistics.“ „Dock Labourers' Dispute at Rotterdam.“ „Government Contracts: Wages, Hours and Labour in.—“ „Rotterdam: Labour Exchange.“ Bewijs genoeg, dunkt ons, dat „the Labour Gazette“ ook heel wat over ons land bevat.

Ongetwijfeld zal het blad spoedig melding maken van de zoo uiterst belangrijke, onlangs door de „Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek“ uitgegeven „Praeadvieszen over de verzekering tegen de geldelijke gevolgen der werkloosheid“, waarover zie o. a. „Het Vaderland“ van 19 en 23 September jl., en die in de op 16 October gehouden vergadering der Vereeniging tot zulke interessante debatten aanleiding hebben gegeven. Herinnert men zich toch het in „de Economist“ van October 1894 door ons besproken en thans weder in de „Praeadvieszen“ telkens ter sprake gebrachte, zoo uiterst belangrijke, in 1893 door het „Labour Department“ uitgegeven „Report on Agencies and Methods for dealing with the Unemployed“, dan begrijpt men dat het „Department“ niet zal nalaten de aandacht der lezers van zijn maandblad te vestigen op stukken, waarin het moeilijk vraagstuk der verzekering tegen werkloosheid zoo degelijk en grondig wordt behandeld als in deze „Praeadvieszen“ het geval is.

Ten einde nog beter te doen zien wat de, den 15^{en} van elke maand verschijnende „Labour Gazette“ inhoudt, achten we het niet ondienstig voor ééne maand de op het titelblad van elk nummer voorkomende vermelding der „Principal Contents“ terug te geven. We kiezen daartoe het nummer van Juli van dit jaar, onder opmerking dat die beknopte inhouds-

¹⁾ Blijkens „The Lab. Gaz.“ van Aug. jl., p. 229, bezorgde hij ook eene vertaling der wet van 2 Mei over de Kamers van arbeid.

opgave op de eerste bladzijde van elk nummer nog nader wordt gespecificeerd. »State of Employment in June. Dispute in the Engineering Trade.¹⁾ Profit-Sharing in 1896—97.²⁾ Railway-Accidents in 1896. Prices of coal and Iron. Summary of Industrial Accidents in June. Regulations of Hours of Adult Labour in Russia³⁾. Recent Conciliation and Arbitration Cases and collective agreements. Labour Cases. Labour in the Colonies. Labour Abroad: France, Germany, Switzerland, Belgium, Austria-Hungary, Denmark, United States. State of Employment in Special Industries: Coal Mining and Iron Mining Industry, Steel and Tinplate Works, Puddling Furnaces and Rolling Mills, Pig Iron Industry, Shipbuilding, Agricultural Labour, Employment of Seamen, London Dock and Wharf Labour, Women in Textile Trades. State of Employment in London and Provinces. Factory Inspection in Wurtemberg. Industrial Accidents. Changes in rates of Wages and in Hours of Labour. Pauperism. Work of Labour Bureaux. Trade Disputes. Recent Progress in Co-operation.⁴⁾

¹⁾ Waarover ook elk volgend nummer heel wat te lezen geeft. Zie er ook over «de Economist» van Juli—Augustus jl. p. 647, September p. 689 en October jl., p. 782 en 784. Vooral op hetgeen over de «Trade-Unions» wordt gezegd, wordt de aandacht gevestigd. Er blijkt dat steeds meerderen de tirannie, door die «Unions» uitgeoefend, moede worden.

²⁾ Zie beneden, p. 863.

³⁾ Zie beneden en «Dagbl. v. Z.-H. en 's-Grav. v. 21 Juli.

⁴⁾ Zie daarover ook mijn stukje in «de Economist» van Januari '97 p. 86 en aldaar Februari p. 187. In «het Vaderland» van 10 Maart jl. wordt het nieuw weekblad: »Landbouwbelang, orgaan der Coöperatieve Landbouwvereniging gevestigd te Groningen» besproken. De Redacteur D. R. Mansholt wil bij de landbouwers het besef van de noodzakelijkheid der coöperatie levendiger maken en acht die een der beste zelfhulpmiddelen om aan de landbouw-malaise het hoofd te bieden. Tot onze bevreemding bleef dit nieuwe blad tot heden, n.f., onbesproken in het «Nederlandsch Landbouwweekblad,» ook zelfs na de opname van het stukje van den heer Mansholt in dat weekblad van 15 Mei jl. Onzes inziens kan op het nut der coöperatie, speciaal ook op landbouwgebied, niet genoeg worden gewezen en ligt het op den weg van het «Landbouw-weekblad» geene gelegenheid daartoe te

Employment Registries in Germany in 1896. Diseases of Occupations. Foreign Trade. Miscellaneous Trade Notes. Emigration and Immigration. Industrial Prosecutions and organisations."

In het bovenstaande meenen we genoeg te hebben gezegd om hen die van "the Labour Gazette" nog geen kennis namen te doen zien dat dat maandschrift, dat thans zijn vijfden jaargang beleeft, een rijke mijn van kennis aanbiedt aan hen die van de verschillende phases van het arbeidersvraagstuk, in de eerste plaats in het Britsche Rijk en zijne Koloniën, maar tevens in tal van andere landen, op de hoogte willen blijven. Zij die zich minder voor het arbeidersvraagstuk, maar meer voor den gang van zaken in ondernemingen van landbouw, handel, nijverheid, scheepvaart en scheepsbouw interesseeren, vinden daaromtrent maandelijks tal van bijzonderheden, meer bepaald onder het hoofd: "State of Employment in Special Industries", waaraan telkens tal van bladzijden zijn gewijd.

Bespreken wij thans kortelijk althans een deel der overige belangrijke publicatiën, hoofdzakelijk van statistischen aard, door het "Labour Department of the Board of Trade" in boekvorm in de laatste paar jaren in het licht gegeven.

Voorop ga de opmerking dat van die boeken gewoonlijk terstond na de uitgave eene korte analyse in "the Labour Gazette" wordt gegeven.

Ieder dier boeken vangt steeds aan met een kort schrijven van laten voorbijgaan. Of vergissen wij ons en is van coöperatie voor den landbouw slechts weinig nut te wachten en komt er daarom zoo weinig over voor in dat weekblad, dat tevens heet «Officieel Orgaan v. h. Ned. Landbouwcomité» en bepaalt zich daarom dat Comité in zijn belangrijk Jaarverslag, opgenomen in het Weekblad van 24 April jl. en een paar volgende nummers, tot de korte woorden over coöperatie in den aanhef van § a?

Dat anderen er evenwel anders over oordeelen, bewijst o. a. het medegedeelde in «de Economist» van September j.l., p. 705, over de coöperatieve vereeniging voor fruit- en groentenhandel in de Betuwe, en bewijzen ook de in «de Economist» van Juli—Aug. jl., p. 616 en 619, door den Heer Pierson besproken werken der Heeren de Savornin Lohman en Boissevain over «Samenwerking op maatschappelijk gebied, inzonderheid door volksbanken» en over «Landbouw-coöperatie in Frankrijk.»

den „Commissioner for Labour,“ den heer H. Llewellyn Smith, aan den „Controller General of the Commercial, Labour and Statistical Departments of the Board of Trade,“ den bekenden statisticus Sir R. Giffin, ¹⁾ waarbij het verslag wordt aangeboden, met enkele woorden op den hoofdinhoud wordt gewezen en gezegd wie de steller was (eene eigenaardigheid van dergelijke engelsche verslagen, waarop we al meermalen als navolgenswaardig wezen en die veel verschilt van de bij ons in officieele stukken gevolgde methode, waarbij er steeds met angstvalligheid naar schijnt te worden gestreefd om toch vooral niet te doen blijken wie het stuk stelde).

Het eerste werk dat wij wenschen te vermelden is het in 1894 in drie deelen verschenen „Report on Wages and Hours of Labour.“ „Part I. Changes in Rates of Wages and Hours of Labour in the United Kingdom in 1893. With Statistical Tables.“ „Part II. Standard Piece Rates.“ „Part III Standard Time Rates.“ ²⁾ In den brief, waarbij dit uitvoerig verslag aan den „Controller General“ wordt aangeboden, wordt o. a. gezegd: „The first volume contains a detailed analysis of the changes in wages and hours of labour reported to the Labour Department, which occurred during 1893, and also some preliminary figures for 1894. The second volume deals with standard piecerates and the third with standard time rates recognised in various industries and districts.“ In eene breede inleiding tot deel I wordt eerst gesproken over „scope and method of the report“ en, na de analyses „of changes of Wages and in hours of labour,“ besloten met „concluding observations and short Summary tables.“ Die inleiding, 32 bladzijden tellende, moet gelezen worden om te leeren kennen van welke beginselen de steller van het verslag uitging, in welke opzichten het verschilde van vroegere door den „Board of Trade“ over loonen en werktijden uitgegeven veel beknoptere verslagen, en welke uitkomsten werden verkregen. Wij vinden geene vrijheid daaruit het een of ander over te nemen, teekenen slechts aan dat op het „General Report and Summary“ volgt het „Report on special groups of Trades,“ en wel onder de volgende hoofden: „Building

¹⁾ Die, blijkens mededeeling in «het Vaderland» van 24 Augustus jl., wegens hoogen leeftijd als Controller-General aftreedt.

²⁾ Zie er over «The Labour Gaz.» van Oct. '95, pag. 307.

Trades." "Metal Engineering and Shipbuilding." "Mining and quarrying." "Textile Trades." "Clothing Trades." "Printing and Allied Trades." "Seamen." "Railway Servants" en "Agricultural Labour," om te eindigen met "Employees of Public Authorities."

Na in bijzonderheden te hebben medegedeeld in welke dezer groepen vermeerdering, in welke vermindering van loonen en werktijden had plaats gehad, waarbij over het geheel op vermindering van werkuren en verhooging van loon kon worden gewezen (z. p. XVI, XXV en XXVIII) en den algemeenen loop van zaken te hebben geschetst, geeft het verslag in "General Summary Tables" en in "Detailed Tables" verder een groot aantal bijzonderheden en cijfers.

De deelen II en III deelen eerst mede wat onder "Piece and Time Work" wordt verstaan en deelen dan daaromtrent velerlei bijzonderheden betreffende tal van industriën mede.

Wordt bedacht dat die drie deelen meerdere honderde bladzijden tellen, dan begrijpt men dat daaruit over de vermeerdering of vermindering van loonen en werkuren en over den gang van zaken in vele takken van industrie in Engeland heel wat te leeren valt.

In volgende verslagen kon voor meerdere punten naar dat eerste zeer uitvoerige verslag worden verwezen. Het tweede en derde "Annual Report on Changes in Wages and Hours of Labour" over 1894 en '95, met voorloopige cijfers over 1895 en '96 (het laatste verschenen in Maart jl.) kon dan ook telkens in één deel worden gegeven. Uit de inleiding tot dat over 1895 teekenen wij alleen aan dat de industriën waaromtrent mededeelingen werden gedaan 7 millioen, in 1896 zelfs $8\frac{1}{2}$ millioen menschen, dus een zeer aanmerkelijk deel van Englands bevolking, gebruiken; voor 1896 kon bepaald eene verhooging van loonen worden geconstateerd, (p. XII) en op nieuw eene vermindering van werkuren. In 1894 was die vermindering belangrijker geweest omdat toen in vele "Government establishments" een werktijd van acht uren was ingevoerd. (p. XIX).

Het zeer uitvoerig "Fourth Annual Report on Changes in Wages and Hours of Labour in the United Kingdom" voor 1896 werd, blijkens de missive waarbij het aan den "Controller General" werd aangeboden, in Juli '97 vastgesteld en in September door ons ontvangen. In de inleidende missive van

den „Commissioner for Labour“ wordt gezegd, dat uit de vorige verslagen bleek dat in 1894 en '95 eene daling van loonen plaats greep, voornamelijk bij de mijnindustrie. In 1896 daarentegen had er eene vrij algemeene rijzing van loonen plaats, bedragende ongeveer 27.000 l.s. in de week. Deze rijzing betrof voornamelijk alles wat met het ingenieursvak ¹⁾ en den scheepsbouw in betrekking staat. In het „General Report and Summary“, wordt o. a. gezegd, z. p. IX, dat dit verslag zeven maanden vroeger het licht zag dan de vroegere en dat daarom geen voorloopige cijfers over het loopende jaar konden worden medegedeeld. Dit vierde verslag verschilt ook hierin van de vroegere, dat thans telkens opgaven worden gedaan loopende over het viertal jaren 1893—96. Zoo zien wij o. a. op p. XXIII dat in dat viertal jaren 10.722 „Workpeople in private establishments“ en 45.421 „Employees of public authorities“, waarvan 43.400 alleen in 1894, tot den werkdag van acht uren waren overgegaan, terwijl slechts 986 der eersten en geen enkel der laatsten tot hun vroegeren langeren werktijd waren teruggekeerd. Meerdere cijfers en opgaven uit dat Verslag zijn reeds medegedeeld in de Octoberaflevering van „de Economist“, p. 799.

Het trof ons in deze Engelsche verslagen over loonen en werkuren zoo weinig aan te treffen over een punt, dat, zeer terecht onzes inziens, in de verslagen onzer Inspecteurs over den arbeid telkens wordt besproken, namelijk dat bij vermindering van werktijd de hoeveelheid van het geleverd werk in den regel niet vermindert. Men vindt dit op nieuw aangetoond in de zoo belangrijke, onlangs verschenen „Verslagen van de Inspecteurs van den arbeid over 1895 en 96,“ waarover zie o. a. „Het Vaderland“ van 23 en 25 Juli jl. en „De Economist“ van Juli—Aug., p. 657. Wel herinneren we ons meermalen te hebben gelezen dat in Engeland gelijke ondervinding werd opgedaan, doch in de besproken verslagen werd daarover weinig aangetroffen. Zie echter het opgemerkte in „de Economist“ van Aug. jl. p. 648.

¹⁾ Onder «Engineering» verstaan de Engelschen zoowat alles wat op metaalbewerking betrekking heeft. «Engineers» zou wellicht kunnen worden vertaald door: bankwerkers. Zie ook Mr. M. Mees' artikel in «de Economist» van September j.l., p. 689. Er kon dan ook, zie p. XXXIX, van 60.000 «Engineers, patternmakers and machinists» sprake zijn.

Ook wat ons land betreft aldaar p. 657.

Eene tweede serie van drie stukken die we wenschen te vermelden zijn de drie „Annual Reports of the Labour Department of the Board of Trade with Abstract of Labour Statistics“ verschenen in 1894, 95 en 96. Het eerste verslag ¹⁾ vangt aan met een brief van den heer Giffin „to the Secretary of the Board of Trade.“ Daarin wordt o. a. herinnerd wat het doel was met het in het leven roepen van het „Labour Department“ en vermeld hoe het werkt. „The general idea is that the Department is to carry out and extend the task entrusted to the Board of Trade in pursuance of the resolution of the House of Commons of March 1886 for the Collection of labour Statistics. The business of the Department might now be more properly described as the collection and publication, in suitable and popular forms, as well as in statistical Bluebooks, of not merely statistics but general information relating to labour, while other duties of an administrative kind relating to the settlement of Trade disputes have also been put upon the Department by the force of circumstances and the fact of its being an Intelligence Department in all matters relating to labour.“

Na aldus het doel omschreven te hebben, zegt het rapport verder hoe het „Labour Department“ werkt en wat in het eerste jaar van zijn bestaan reeds tot stand werd gebracht, waarbij o. a. over „the Labour Gazette“ wordt uitgeweid. Ten slotte wijst de heer Giffin op het „Abstract of Labour Statistics“, dat verreweg het grootste deel van het boek vult en dat de bekende „Statistical Abstracts“, door den „Board of Trade“ uitgegeven, op belangrijke wijze aanvult. In eene inleiding tot het „Abstract“ zelf wordt medegedeeld hoe het werd bewerkt, welk doel werd beoogd, uit welke bronnen werd geput, enz.

In het tweede verslag, 1894—95, ²⁾ wijst eerst de heer Giffin o. a. op de onderscheiden publicatiën van het „Labour Department“ in dat jaar, op enkele waarvan hieronder wordt teruggekomen, terwijl de „Commissioner for Labour“ Llewellyn Smith aangeeft welke wijzigingen in de inrichting van het verslag plaats hadden. In het derde verslag, waarover zie de „Labour

¹⁾ Waarover Zie „The Labour Gazette“ van December 1894, p. 367.

²⁾ Waarover zie „Lab. Gaz.“ v. Nov. '95, p. 335.

Gazette" van November 1896, p. 370, geeft hij in eene breede inleiding een overzicht van den inhoud van het lijvig stuk. Op p. 195 vindt men de lange lijst der "Principal Board of Trade Publications on Labour questions."

Ten bewijze dat ook dames aan dezen grootendeels statistischen arbeid deelnemen, vermelden we ook het in 1894 verschenen "Report bij Miss Collet on the Statistics of Employment of Women and girls." In den brief waarbij de "Commissioner for Labour" het verslag inzendt, noemt hij Miss Collet, "one of the Labour Correspondents of the Board of Trade" en zegt dat veel van hetgeen daarin voorkomt thans voor het eerst wordt openbaar gemaakt, er tevens op wijzende dat alles wat op den arbeid der vrouwen betrekking heeft, bij het publiek groote belangstelling vindt.

In 1895 zag het licht "Report on "Gain-Sharing" and certain other systems of bonus on production." In de begeleidende missive van den heer Llewellyn Smith zien wij dat dit, door den heer D. F. Schloss bewerkt verslag is een supplement tot een niet door ons ontvangen, kort te voren gepubliceerd "Report ou Profit-Sharing", waarover zie laatstelijk "The Labour Gazette" van Juli jl., p. 195, en ook van Juli '95 en '96, p. 207 en 208, en Sept '96, p. 275. "It should be explained", zoo zegt hij verder en wij halen die woorden aan om te doen zien wat eigenlijk in dit verslag wordt gegeven, "that the methods referred to are systems of remuneration of labour (often confounded with Profit-Sharing) under which the employees are offered a bonus or premium not dependent upon the rate of profit earned by the business, but upon the saving effected upon a specified standard cost of production. It has been thought convenient to treat such schemes separately from Profit-Sharing, and the present report is believed to contain the first systematic account of them which has been published." In de inleiding wordt dan verder gezegd waarin "Gain-Sharing" van "Profit-Sharing" verschilt en worden vervolgens verschillende stelsels, waarin het "Gain-Sharing" is toegepast, beschreven." 1) Herinnerd worde dat over "Profit-

1) Zie over dat verslag "The Labour Gaz." van Sept. '95, p. 273 en, ten vervolge daarop, de "Gazette" van Juni '96, p. 175.

Sharing" en "Co-partnership" ook sprake was op het Internationaal Coöperatief te Delft gehouden Conges. Zie "de Economist" van October j.l., p. 776.

In de tot nu toe besproken verslagen is schier uitsluitend van het Britsche Rijk sprake. Dit is niet het geval met het in de laatste plaats door ons te bespreken, in 1896 verschenen, in ons oog uiterst belangrijk en leerzaam "Report on contracts given out by public authorities to associations of workmen", of gelijk het verkort op den rugtitel luidt: "Report on coöperative contracts." ¹⁾ In zijne begeleidende missive zegt de heer Llewellyn Smith het volgende, dat wij tot recht verstand der zaak geheel meenen te moeten overnemen. "I have the honour to present herewith a Report by Mr. Schloss, one of the special investigators of the Department with regard to the practice of Public Authorities in the United Kingdom and elsewhere in giving contracts to Associations of Workmen. The inquiry was undertaken in pursuance of a recommendation in the Report of the late Royal Commission on Labour ²⁾. While the precise kind of action by Public Authorities alluded to in that Report, has been found by Mr. Schloss to be very rare, he has succeeded in the course of the inquiry in collecting a large amount of valuable information with regard to the general question of Co-operative Contracts for Public Authorities, and the Workmen's Associations by which such Contracts have been carried out, which has not hitherto been available and will, it is hoped, be found of interest."

In de eerste zeven bladzijden geeft de heer Schloss een "Summary of Results of Inquiry", dat te uitvoerig is om hier te worden overgenomen, maar waarop bijzonder de aandacht wordt gevestigd van hen die in het vraagstuk der industriele co-operatie belang stellen. Zie vooral zijn eindresumé op p. 7, waar o. a. gewezen wordt op de groote ontwikkeling der co-operatieve productie onder de Italiaansche werklieden. ³⁾

¹⁾ Waarover zie «The Labour Gazette» van Februari 1897, p. 36.

²⁾ Waarover zie «The Labour Gazette» van Juli en Augustus 1894, p. 211 en 243.

³⁾ Waarover zie reeds «The Labour Gazette» van Maart 1895, p. 82.

Achterevolgens beschrijft de heer Schloss de werking van deze soort van associaties van werklieden in het Vereenigd Koninkrijk, in Nieuw-Zeeland, in Victoria, in Rusland, in Frankrijk en in Italië, en geeft in de bijlagen tal van officieele stukken en statistische tabellen op het onderwerp betrekkelijk.

Vestigt de heer Schloss in zijne inleiding vooral de aandacht op de in Frankrijk en Italië bestaande regelingen, wij wijzen inzonderheid ook op hetgeen hij omtrent Rusland mededeelt. ¹⁾ Wat hij omtrent de in dat land reeds sedert de 14^e eeuw bestaande associaties van werklieden of „Artels“ mededeelt, was stellig voor de meesten zijner lezers geheel nieuw, even als het voor ons was.

Wat in dit boekdeel in een driehonderdtal bladzijden omtrent eenige landen is medegedeeld, zal waarschijnlijk in volgende deelen ook voor andere landen geschieden. Maar wat in dit deel wordt gegeven verdient ongetwijfeld reeds zeer de aandacht van allen die, gelijk de heer Schloss zegt, belang stellen „in the social and economic questions which centre round the subject of industrial cooperation.“

Dat dit aantal groot is, bewijst het op 14 September te Delft bijeengekomen, druk bezocht Internationaal Coöperatief Congres, op welks beteekenis „Het Vaderland“ van 14 September zoo terecht wees en over hetwelk in de Octoberaflevering van dit tijdschrift, p. 736, sprake was.

Herinnerd worde dat over het in het vorig jaar te Parijs gehouden Coöperatief Congres o. a. sprake was in „de Economist“ van November 1896, p. 385 en in „the Labour Gazette“ dier maand, p. 348. Over het te Delft gehouden Congres leze men de verslagen in onze groote bladen, vooral in „Het Vaderland“, dat in zijn nummer van 15 September reeds de geheele, zeer uitvoerige openingsrede van den Voorzitter J. C. van Markeu kon teruggeven, terwijl „de Economist“, behalve op de behandelde vraagstukken, ook op het openingswoord van den Minister Pierson de aandacht vestigde.

Dit echter in het voorbijgaan. Om nog even tot de meer

¹⁾ Waarover zie ook reeds „The Labour Gazette“ van April 1895, p. 113.

bepaald thans door ons besproken stukken terug te keeren, zeggen wij nog dit:

Achten wij het in de laatste plaats besproken Verslag over coöperatieve overeenkomsten een der belangrijkste en leerzaamste van de door het „Labour Department of the Board of Trade“ uitgegeven stukken, wij vertrouwen ook van de overige, ook al moesten wij, teneinde niet te uitvoerig te worden, ons tot weinige woorden bepalen, genoeg te hebben gezegd om te doen zien dat èn die afzonderlijke Verslagen èn de „Labour Gazette“ ten volle de aandacht verdienen van hen die zich voor de sociale en economische quaesties, vooral voor alles wat met het arbeidersvraagstuk in verband staat, interesseeren.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

ECONOMISCHE KRONIEK.

MUNTQUAESTIE. — OOSTENRIJKSCHE FINANCIËN. — FRANSCHE FINANCIËN. —
ONGELUKKENVERZEKERING IN FRANKRIJK. — POSTSPAARBANK IN ENGLAND. —
DE ENGLISCHE WERKSTAKING. — VRIJE ARBEID.

Muntquaestie. Een engelsch blauwboek stelt ons op de hoogte van de resultaten der onderhandelingen van de amerikaansche gedelegeerden voor de muntquaestie met europeesche regeeringen. Daaruit blijkt dat zij tot hoofdzaak hadden zoo nauwkeurig mogelijk na te gaan, in afwachting van een internationale conferentie, zoo die mocht worden bijeengeroepen, wat de regeeringen dachten welke aan die conferentie zouden deelnemen, alsmede in hoeverre zij zouden medewerken om aan zulk een conferentie een gunstigen uitslag te verzekeren. In een samenkomst met Lord Salisbury en andere Ministers verklaarden zij in Frankrijk, waarheen zij 't eerst getrokken waren, tot een volledige overeenstemming te zijn gekomen op den grondslag van de openstelling der fransche munten voor vrije en onbepaalde zilveeraanmunting naar een waardeverhouding van 1 : 15½. Echter meenden zij, dat het slagen van eenige poging zou afhangen van de houding door Engeland aan te nemen.

De voorstellen nu, die Senator Wolcott Engeland in overweging gaf, waren de volgende:

1. De openstelling van de Indische Munten, en de intrekking van het bevel waarbij de sovereign wettig betaalmiddel wordt gemaakt in Indië.

2. Het doen bestaan van het één vijfde van den metaalvoorraad (bullion) bij het Issue-department van de Bank van Engeland uit zilver.

3. a. De verhooging van de limiet voor het wettig betaalmiddel zijn van zilver tot, bijvoorbeeld 10 pd. st.

»b. De uitgifte van biljetten van 20 shilling, gebaseerd op het zilver dat wettig betaalmiddel zal zijn.

»c. De intrekking, geleidelijk of op andere wijze, van de gouden shillingstukken, en vervanging van deze door papier gebaseerd op zilver.

»4. Eene overeenkomst om jaarlijks pd. st. zilver aan te munten.

»De tegenwoordige zilver-aanmuntung beloopt voor 5 jaren gemiddeld 1.000.000 pd. st., verminderd met de jaarlijksche intrekking van afgesleten munten voor hermunting ad ongeveer 350.000 pd. st.

»Subsidiar voorstel: 4. Overeenkomst om jaarlijks op te koopen pd. st. in zilver tegen de muntwaarde.

»5. De openstelling van de Engelsche Munten voor den aanmaak van roepijen alsmede van een Britschen dollar welke volledig wettig betaalmiddel zal zijn in de Straits Settlements en andere koloniën met den zilveren standaard, alsmede wettig betaalmiddel in het Vereenigde Koninkrijk tot de limiet, hierboven gesteld voor het zilver.

»6. Handelend optreden van de koloniën («action by the colonies») en aanmuntung van zilver in Egypte.

»7. Iets soortgelijks als in het algemeen samenvalt met het Huskisson-plan.» (Een voorstel tot inkoop van zilver tegen biljetten).

Door den franschen ambassadeur te Londen werd uiteengezet, dat de verhouding $15\frac{1}{2} : 1$ naar 't oordeel zijner regeering te handhaven zou zijn, als algemeen de munten voor zilveeraanmuntung worden opengesteld. Als *conditio sine qua non* werd hunnerzijds gevorderd openstelling der Indische munten, maar tevens werd verlangd, dat in Engeland zelf tot zilveeraanmuntung zou worden overgegaan, of althans maatregelen zouden worden genomen, daarmede gelijkwaardig. Als zoodanig werd in overweging gegeven de jaarlijksche aankoop van een zekere hoeveelheid zilver, die dan ware te gebruiken voor binnenslandsche consumtie of voor remise naar Indië. Op zijn minst zou dat een jaarlijksche hoeveelheid van 10 millioen pd. st. moeten zijn.

De Engelsche kanselier der Schatkist gaf hierop terstond te kennen, dat van openstelling der Engelsche munten geen sprake

kon zijn. Wat Indië betreft verklaarde de Engelsche regeering de Indische te moeten raadplegen.

Het antwoord der Indische regeering was beslist afwijzend, voornamelijk op grond dat Indië bij deze proefneming het kind van de rekening zou worden. Zij vreesde den ondergang van den Indischen uitvoerhandel en alle verdere bezwaren, die een gedeprecieerd ruilmiddel medebrengt. De Minister voor Indië stemde met deze algemeene beschouwingen in, en daarop heeft Lord Salisbury namens de Engelsche regeering aan de amerikaansche en fransche gedelegeerden doen weten, dat de eerste der verlangde voorwaarden niet kon worden ingewilligd. Hij zeide daarbij o. a.:

„Wanneer, tengevolge van den betrekkelijk kleinen omvang van het gebied waarop het bimetallistische stelsel zou worden ingevoerd, tengevolge van het grootte verschil tusschen de voorgestelde waardeverhouding en de tegenwoordige prijzen van het goud en het zilver, of tengevolge van eenigerlei andere oorzaak, de wettelijk vastgestelde waardeverhouding niet kon worden gehandhaafd, zou het zilver in een nog zoo veel slechteren toestand kunnen geraken dan te voren, en zouden de financieele moeilijkheden voor de regeering van Indië grooter worden dan waarmede zij tot dusver nog ooit heeft te kampen gehad.

„Dit zijn argumenten tegen de voorstellen zooals zij daar liggen, waarvan de kracht onmogelijk kan worden geloofend. Maar zelfs als zij minder krachtig waren dan zij H. M. regeering voorkomen, of dan zij waarschijnlijk zullen voorkomen aan de vertegenwoordigers van Frankrijk en de Vereenigde Staten, dan zou toch de regeering van Indië bezwaarlijk kunnen worden gedwongen tegen haar eigene besliste opvattingen in, tot het maken van een tweede gewichtige verandering in het Indische muntstelsel binnen een zoo kort tijdsverloop als vier jaren en dat in een tijd van buitengewone moeilijkheden en nood.

„Onder deze omstandigheden acht H. M. regeering het haar plicht, te verklaren dat het eerste voorstel van de vertegenwoordigers der Vereenigde Staten van zoodanigen aard is, dat de regeering het niet kan aanvaarden. En de Minister besloot als volgt:

„H. M. regeering is intusschen verlangend, te vernemen

in hoeverre de opvattingen van de regeeringen van Frankrijk en de Vereenigde Staten gewijzigd zijn door de thans genomen beslissing, en of zij op het tegenwoordige tijdstip de onderhandelingen wenschen voort te zetten. Het is mogelijk dat de tijd, verloopen sedert de voorstellen werden ingediend in Juli jl. de vertegenwoordigers van de twee betrokken regeeringen in staat heeft gesteld een nauwkeuriger schatting, dan toen doenlijk was, op te maken van de mate van ondersteuning welke zij mogen verwachten van andere Mogendheden, en van het succes dat hun plan waarschijnlijk hebben zal. H. M. regeering zou zich dan in staat gesteld kunnen zien om het onderwerp te onderzoeken met vollediger kennis dan zij thans bezit van de omstandigheden welke van tastbare uitwerking zijn op de nu voor haar liggende voorstellen."

De onderhandelingen werden niet voortgezet en hiermede zijn deze hernieuwde pogingen om een bimetallistische unie te vestigen weder begraven.

Oostenrijksche financiën. Volgens de rede, waarmede Von Bilinski het Oostenrijksch butget indiende, zal het jaar 1898 voor de Oostenrijksche financiën een zeer kritiek jaar zijn. Met dit jaar zal de groote belastinghervorming in uitvoering komen. Daarmede vervallen de oude bedrijfsbelasting, die 12.7 millioen, de oude inkomstenbelasting, die 33.4 millioen opbracht; verder wordt op de belasting op gebouwde eigendommen een afslag van 6.7 millioen, op de grondbelasting een afslag van 2.3 millioen verleend, terwijl bovendien de terugbetalingen, over de grondbelasting van 't loopende jaar toegestaan, voor een groot bedrag op de inkomsten van 't volgend jaar eerst zullen drukken. Hiertegenover worden nu de nieuwe belastingen als volgt geraamd: bedrijfsbelasting 18.237.000 fl., belasting op rondtrekkende kooplieden 164.000 fl., bedrijfsbelasting van vennootschappen en dergelijke 18.275.000, rentebelasting 3.100.000, personeele inkomstenbelasting 15 millioen, belasting van bezoldigingen 310.000 fl. Verder worden hierbij gerekend achterstellen van de tegenwoordige bedrijfs- inkomstenbelastingen ad 8.600.000. Alles saamgenomen een inkomst van 59 millioen tegen een verlies van 49 millioen. Het saldo van 10 millioen gaat echter nagenoeg geheel weg

aan verplichte uitkeeringen aan de verschillende landen. De Minister berekende, dat wilde hij de gewone uitgaven door de inkomsten dekken een som van 1.846.100 fl., die in het proces over den kooprijc der Südbahn aan den Staat was toegewezen, bij de gewone middelen moest worden gevoegd, welke som hij anders liever gebruikt had voor „Investitionen.“

Bovendien moest echter in verschillende nieuwe uitgaven worden voorzien, speciaal in de verhooging der ambtenaarsbezoldigingen, die eenmaal bij wet was vastgesteld naar waarvan de invoering was verdaagd. Hiervoor was ongeveer 20 miljoen noodig en de Minister meende dat het niet aanging deze hervorming nog uit te stellen. Om hierin te voorzien zou worden voorgesteld een debietrecht op suiker van 6 fl. per 100 kilo, waarvan 14 à 15 miljoen kon verwacht worden, en een transportbelasting van 't goederenvervoer tot een bedrag van 5 pCt. van de vrachten.

Ook verschillende andere uitgaven waren stijgende. Voor invoering van de nieuwe procesorde in de burgerlijke rechtsvordering is 3 miljoen noodig, voor 't departement van binnenlandsche zaken wordt 2 miljoen meer gevraagd, voor de Weener verkeersmiddelen 2 miljoen, enz. In deze uitgaven meent de Minister echter te kunnen voorzien door de natuurlijke stijging van verschillende middelen. Zoo verwacht hij van de invoerrechten 4 miljoen, van de indirecte belastingen 9 miljoen, van de spoorwegen 5 miljoen en van posten en telegrafie 2 miljoen meer. Voor investitionen wordt 27.655.730 fl. gevraagd.

Volgens de voorloopige opgave van de rekenkamer zou er over 1896 een overschot zijn van 19.716,000 fl. De inkomsten hadden de ramingen met 40 miljoen overtroffen, de uitgaven de ramingen met 22.513.000 fl. Van dit overschot was echter 10 miljoen bestemd voor delging van Salinenscheine, 6.900.000 fl. uitgegeven ten behoeve der valuta, zoodat 3 miljoen slechts in de schatkist kon vloeien. Over 't loopende jaar zou 't overschot waarschijnlijk niet groot zijn. Tot en met Aug. hadden alle belastingen samen 10.800.000 fl. meer opgebracht dan in 1896, maar over de laatste maanden zou met het oog op de catastrophie der overstromingen zulk een stijging niet te wachten zijn, terwijl aan den anderen kant uitgaven ter leniging van nood te besteden waren.

Het valt moeielijk uit de ministerieele cijfers een juist overzicht van den financieelen toestand te krijgen. Hij geeft nog voor- spiegelingen van eenige langgewenschte financieele hervormingen, zooals afschaffing der Staatsloterij en van het courantenzegel, maar voegt er bij, dat als hij geen nieuwe middelen kan vinden, daaraan voorloopig niet te denken is.

Fransche financiën. Dezen zomer heeft de fransche kamer, alvorens uiteen te gaan, zooals wij in onze Kroniek van September mededeelden, besloten de grondbelasting met 25.800.000 francs te verminderen door kwijtschelding geheel of gedeeltelijk der laagste aanslagen. Voorts had de regeering, die op een dergelijke vermindering, zij 't langs anderen weg, had gerekend, voorstellen ontworpen om de leemte te dekken, zooals in de daaraan voorafgaande Kroniek werd vermeld, neerkomende op een verhooging van de belasting op de inkomsten uit roerende waarden van 4 tot 4½ pCt., verhooging der registratie bij overdrachten van aandelen op naam van 0.50 tot 1 fr., belasting van niet geabonneerde buitenlandsche waarden.

Hierover nu werd bij het weder bijeenkomen der Kamer tusschen den Minister van financiën en de budgetcommissie onderhandeld. Deze laatste had groot bezwaar tegen de verhooging der belasting op de valeurs mobilières, en het eind is, dat de Minister deze heeft prijsgegeven, om de benoodigde som geheel te vinden uit verhooging van zegel- en registratierechten. Het zegelrecht op vreemde staatsfondsen zou verhoogd worden van ½ pCt. tot 1 pCt. op welke hoogte het ook van 1860 tot 1872 heeft gestaan. Hiervan wordt een vermeerdering van opbrengst met 16 millioen francs verwacht. Deze raming is, op grond van nadere berekeningen, 3 millioen francs hooger gesteld dan aanvankelijk, en op dien grond meende de Minister de eveneens voorgenomen verhooging van het recht op de overdracht van aandelen op naam te kunnen prijsgeven. De overige 10 millioen francs, die noodig zijn, zouden worden verkregen door de zoogenaamde niet geabonneerde buitenlandsche waarden aan belasting te onderwerpen. De buitenlandsche acties en obligaties waarvan de belasting geheven wordt bij wijze van abonnement, omvatten een bedrag van 3 milliard, die naar 's Ministers berekening een gezamenlijk

bedrag van 18.300.000 francs aan belasting betalen. Naar dien maatstaf rekest hij van de niet geabonneerde waarden, die hij op 1800 miljoen begroot, het benoedigde bedrag te verkrijgen.

Nog zijn onafhankelijk van deze quaesties twee voorstellen door de regeering ingediend, het eene om de paarden- en rijtuigbelasting toepasselijk te maken op automobiles, waarvan een bedrag wisselend tusschen 10 en 60 fr. voor rijtuigen met 2 en tusschen 20 en 100 fr. voor die met meer plaatsen, al naar het zielental der gemeente zal worden geheven, — het tweede om de weerbelasting zoodanig te wijzigen, dat kostwinners en eenige andere categorieën vrij zijn.

Ongelukkenverzekering in Frankrijk. Men doet in Frankrijk wel veel aan sociale wetgeving, maar men vordert niet hard. Zoo konden wij in onze Kroniek van April 1896 melding maken van een ontwerp-ongelukkenverzekering, dat in Kamer en Senaat was behandeld en nu, na de in laatstgenoemd lichaam aangebrachte wijzigingen, naar de Kamer moest terugkeeren. Dit nu is eerst thans in behandeling gekomen, en te dezer gelegenheid werd herinnerd, dat de zaak reeds van 1883 af hangende is. De met sociale wetgeving belaste commissie had het ontwerp weer gansch omgewerkt. Het oorspronkelijke ontwerp bepaalde de aansprakelijkheid van den patroon, maar bevatte geen dwang tot verzekering. De commissie nu bracht er dien dwang in, in dier voege, dat de patroons of verplicht zouden zijn een verzekering aan te gaan, of een waarborgsom te storten, of zoo zij 't eerste uit eigen beweging niet deden en tot 't andere onbekwaam waren van staatswege zouden gegroepeerd worden in beroeps- of plaatselijke vereenigingen ter onderlinge verzekering. Hiertegen was eerst groot verzet, doch ten slotte is een daarvan niet ver afwijkende regeling aangenomen.

Recht op schadevergoeding geven nu, zooals ook in 't ontwerp van 1896 was bepaald, alle ongevallen overkomen aan „werklieden of geemploijeerden“ van fabrieken, werkplaatsen, werven, staatsmagazijnen, in het transportwezen, bij laden en lossen, in mijnen, groeven en bergwerken en in elke exploitatie waarin ontplofbare stoffen worden vervaardigd of gebruikt of waarin een andere beweegkracht dan van mensch of dier wordt

aangewend en dat wel in alle gevallen, waarin geen opzet van de zijde van het slachtoffer in 't spel is en de onbekwaamheid tot werken langer dan 4 (eerst 3) dagen heeft geduurd. Als het salaris meer dan 2400 fr. bedraagt, wordt toch naar geen hoo-geren maatstaf dan 2400 fr. vergoed. De vergoeding zal bedragen bij duurzame algeheele onbekwaamheid een jaarrente van $\frac{2}{3}$ van het salaris; bij duurzame gedeeltelijke onbekwaamheid $\frac{2}{3}$ van de vermindering, die 't salaris tengevolge van het ongeval ondergaat; bij tijdelijke onbekwaamheid de helft van het dagloon. (Bij 't vorig ontwerp waren de vergoedingen over het geheel lager met zekere speling tusschen maximum en minimum). In geval van dood wordt uitgekeerd: a. een lijfrente van 20 pCt. van 't loon aan de overlevende niet gescheiden echtgenoot. b. aan de wettige of erkende kinderen beneden de 18 jaar een jaarrente van 15 pCt. voor één kind, 25 voor twee, 35 voor drie en 40 voor 4 of meer, en als geen van beide ouders meer leven 20 pCt. voor elk tot een maximum van 60; c. als 't slachtoffer ongehuwd was, aan de ascendenten te zijnen laste een lijfrente van 10 pCt. elk tot een maximum van 30 pCt. Ten laste van den patroon komen de begrafeniskosten tot een maximum van 100 fr. en de kosten van arts en apotheker, deze laatste te bepalen door den vrederechter, als het slachtoffer zelf zijn arts en apotheker kiest. De patroons kunnen zich van de verplichting, om medische hulp en tijdelijke schadeloosstelling voor de eerste 30 dagen te betalen, ontslaan, als zij aantoonen, dat zij op hun kosten particuliere hulpkassen hebben ingesteld of hun arbeiders bij kassen van onderling hulpbetoon verzekerd hebben, en dat die kassen verplicht zijn buiten de ziekengelden, minstens de helft van het dagloon gedurende de ziekte of althans gedurende de eerste dertig dagen uit te keeren.

De gelacdeerde behoudt tegenover derden, die voor 't ongeval aansprakelijk zijn, zijn recht van verhaal overeenkomstig het gemeene recht. Tot het bedrag, hem op dien grond toegewezen, wordt de patroon ontlast; deze kan bij stilzitten van 't slachtoffer, zelf de hierbedoelde actie instellen. Bij de regeling der schadeloosstelling kan de werkmán eischen, dat een vierde deel van het kapitaal, noodig voor de vestiging der rente, hem in specie worde uitgekeerd, of dat het kapitaal voor

de helft bestemd worde voor een lijfrente voor zijn echtgenoot.

Geschillen, die rijzen over de tijdelijke schadeloosstellingen, de ziekingelden en begrafeniskosten, worden berecht door den vrederechter, en andere door de rechtbank, beide zonder hooger beroep en met voorziening in cassatie alleen in geval van schending der wet of overschrijding van bevoegdheid. Binnen drie jaren kan herziening van het toegewezen bedrag gevraagd worden, in geval van verergering van den toestand of overlijden ten gevolge van 't ongeval. Bij onvergefelijke schuld van den werkman kan de uitkeering verminderd, bij onvergefelijke schuld van den patroon verhoogd worden.

Ter waarborging nu van de verplichtingen der patroons kunnen zij zich individueel of in vereeniging verzekeren. Daartoe moeten zij in de nationale kas voor ongevallenverzekering storten: 1° de kapitalen noodig voor de vestiging der in 't voorafgaande jaar verleende renten en pensioenen; 2° alle dat jaar uit anderen hoofde betaalde kosten; 3° het bedrag der toegewezen verhoogingen bovenbedoeld. De patroons, die van deze bevoegdheid niet gebruik maken, worden ter onderlinge verzekering gegroepeerd in territoriale vereenigingen, die rechtspersoonlijkheid erlangen en nader door een bestuursmaatregel moeten georganiseerd worden. De som, die over de leden moet worden omgeslagen, moet omvatten 1° de kapitalen als boven, 2° de bedragen 't voorafgaande jaar voor begrafeniskosten, tijdelijke schadeloosstellingen, geneeskundige en pharmaceutische hulp na de 30 dagen betaald; 3° de onkosten als boven, 4° de verhoogingen als boven, 5° de kapitalen, noodig voor een reservefonds, die niet mogen overschrijden een vierde der 't laatste jaar toegewezen bedragen. De bedragen der schadeloosstellingen en kapitalen worden omgeslagen naar 't bedrag der salarissen, vermenigvuldigd met den gevaarcoëfficient. Een reductie van 30 pCt. wordt verleend aan de patroons, die een certificaat kunnen overleggen, dat zij de noodige maatregelen hebben genomen tot voorkoming van ongevallen. De gevaarcoëfficienten die weder voor de verschillende bedrijven in een zelfden tak verschillend zijn, worden bepaald door een «conseil supérieur» van 17 personen, door den Minister van Koophandel te benoemen. Om de drie jaren wordt de lijst herzien. Ten einde te voorzien in mogelijke insolventie en

tot waarborging van de betalingen worden geheven 1^e 4 procenten op de hoofdsom der patentbelasting, 2^e op de uitgaven een belasting gelegd van 1 francs per 10.000 francs te voorschijn gebrachte waarde, welke sommen strekken tot vorming van een speciaal waarborgfonds. De dienst der uitkeeringen wordt geconcentreerd bij de nationale kas voor ongevallenverzekering, die jaarlijks een door de ministers van financiën en koophandel te bepalen voorschot van de *caisse des dépôts* kan ontvangen tegen vast te stellen interest.

Het wetsontwerp werd nagenoeg eenparig aangenomen.

Postspaarbank in Engeland. In 't jaar eindigende met 31 Dec. 1896 zijn de beleggingen in de Engelsche postspaarbank weer zeer toegenomen. Op dien datum bleef verschuldigd 108.089.641 pd. st. tegen 97.868.975 pd. st. 't vorige jaar, terwijl de beleggingen de terugbetalingen hebben overtroffen met 7.763.021 pd. st. Tengevolge van den lagen rentestand was er op den dienst een klein deficit van 3.791 pd. st. (de beleggers ontvangen, naar men weet, 2½ pCt.), het eerste gedurende 't bestaan der instelling. De terugbetalingen per telegraaf en per keerenden post stegen van 78.810 tot 102.853 pd. st. De statistiek der inleggers rangschikt 50,41 pCt. onder de vrouwen en kinderen, 8,61 pCt. dienstboden, 18,43 pCt. „industrial“ beleggers, 8,14 pCt. winkeliers en hun bedienden, 3,88 pCt. kooplieden. Bedragen tot 50 pd. st. stonden ten name van 90,8 pCt. tot een gezamenlijk bedrag van 36,1 pCt. der gansche belegging; 53 pCt. in aantal en 24,4 pCt. in bedrag liepen tusschen 50 en 100 pd. st.; 8,3 pCt. in aantal en 24,4 pCt. in bedrag tusschen 100 en 150 pd.; 1,3 pCt. in aantal en 14,8 pCt. in bedrag tusschen 150 en 200; 4 pCt. in aantal en 7,3 pCt. in bedrag over de 200 pd. st.

In het jaar werden 2208 dadelijk ingaande lijfrenten gekocht tot een bedrag van 60,295 pd. st., tegen een koopprijs van 823.713 pd. st., een vermeerdering van 16,33 pCt. in aantal, 22,38 pCt. in bedrag en 23,79 pCt. in koopsom. Aan uitgestelde renten werd gekocht tot een bedrag van 4.178 pd. st. bij een aantal van 202 of 140 pd. st. en 33 in aantal meer. Levensverzekeringscontracten werden aangegaan tot een aantal van 1223 en tot een bedrag van 65.812 pd. st. of

een vermeerdering van 70 pCt. boven 't buitengewoon kleine getal in 1895.

De Engelsche werkstaking. Gedreven door de openbare meening heeft de president van den Board of Trade een tweede poging gedaan om de strijdende partijen bijeen te brengen. Hun werd gevraagd, of zij genegen waren als grondslag voor een schikking in de volgende 4 punten toe te stemmen; 1°. De vereeniging van patroons, verklarende niet het voornemen te hebben het wettig optreden van de Trade Unions te verhinderen, zal niet toelaten dat de werklieden zich inlaten met het beheer van hun zaken. De Trade Unions van haar kant verklaren, terwijl zij haar recht van vereeniging volhouden, dat zij niet het voornemen hebben zich te bemoeien met het beheer van de zaken der werkgevers. 2°. De eisch van een werkweek van 48 uur door het werklieden-comité gedaan aan de gezamenlijke patroons te Londen zonder een voorafgaand verzoek om een samenkomst, wordt ingetrokken. 3°. Een bijeenkomst tusschen vertegenwoordigers van de patroonsvereeniging en de unions der werklieden, die in den strijd betrokken zijn, zal onmiddellijk gehouden worden om de quaestie der werkuren te behandelen en te beslissen. 4°. De samenstelling der conferentie zal geregeld worden tusschen de Voorzitters of andere aangeezene vertegenwoordigers der partijen.

Bij de werklieden opeubarde zich grooter neiging om op deze voorstellen in te gaan dan bij de patroons. De eersten verlangden slechts zekerheid, dat de eisch sub 1 een overleg betreffende den 8-urigen dag niet in den weg zou staan en verder den waarborg, dat een neutraal persoon de conferentie zou presideeren. De patroons draalden lang met hun antwoord en bleven ten slotte vasthouden aan hun eisch, dat over den 8-urigen werkdag niet gediscussieerd zou worden. Tevens bleek dat zij een organisatie zochten tot stand te brengen, waardoor zij van 't unionisme zich los zouden kunnen maken. Daaromtrent deelde de Manchester Guardian mede dat zij van elken werkman storting verlangen van een zeker bedrag van diens weekloon, waaruit een fonds zal worden gevormd, dat den werklieden alle voordeelen zal verzekeren, die thans hun vakvereeniging hun toezegt. Zij zouden van zins zijn de deel-

neming aan dit fonds voor hun werklieden verplicht te stellen. Op deze wijze hopen zij aan de vakvereniging leden te onttrekken en enkele patroons moeten zelfs het plan met zich ronddragen om de werklieden alleen weder in dienst te nemen op voorwaarde dat zij zich afscheiden van de Amalgamated Society.

De kans op de vrede is dus nog even slecht als toen wij de vorige Kroniek eindigden.

Vrije arbeid. Een opmerkelijk teeken des tijds is de groote vlucht, die de zoogenaamde „nationale bond voor vrijen arbeid“ in Engeland heeft genomen. Deze is te Londen opgericht in het jaar 1893 na de groote strike der dokwerkers met het doel om een tegenwicht te vormen tegen de tirannie, waartoe het trade-unionisme verviel. In dat jaar telde de vereniging 9000 leden; thans bleek op de vergadering, die 10 October te Londen geopend werd, dat zij 182.000 werklieden omvatte, tegenover de ruim 1 miljoen trade-unionisten reeds een imposant cijfer. Onder de brieven, kennis gevende van verandering om het Congres bij te wonen, was ook een van het parlamentslid sir H. Howorth, die verklaarde, dat „het beter zou zijn, indien de voorstanders van den vrijen arbeid (dus de tegenstanders van de dwingelandij der ambachtsverenigingen) zich samentrokken tot een aanval op het tyranieke en onverdedigbare beleid en gereglementeer der Trade Unions dan op die Vereenigingen zelve.“

Dit schijnt trouwens werkelijk de bedoeling. Het feit dat men vereeniging zoekt en verschillende kassen van onderling hulpbetoon bijeenbrengt, toont dat men van „unionisme“ niet afkeerig is, maar tyrannie bestrijdt.

De Voorzitter zeide in zijn inleidende rede: noch een redenaar van beroep, noch een betaald werkliedenmenner, maar een gewone bootwerker te zijn op de Theems, en hij maakte daarom aanspraak op eenige practische bekendheid met de arbeiderstoestanden en eenige ervaring aangaande de heillooze gevolgen van werkstakingen. Sedert de opkomst van het trade-unionisme, onder leiding van Burns, Mann en Tillett, waren er duizenden werkstakingen geweest, voor het meerendeel niet te verontschuldigen en aangestookt door socialistische drijvers.

„Deze goed betaalde en onverantwoordelijke redenaars vertelden den arbeiders, dat het kapitaal de natuurlijke vijand was van den arbeid. Dat was een klaarblijkelijke economische leugen. Kapitaal en arbeid waren volstrekt onmisbaar voor elkander en moesten samen „zinken of zwemmen“. Was het niet duidelijk, dat de werkman, die weinig of geen kapitaal bezat, de eerste zou zijn om te lijden onder de verlamming der industrie, aangeprezen door deze zoogenaamde volksverlichters? De werklieden suakten er naar, om vrij te zijn in de uitoefening van hun arbeid, zonder lastig gevallen te worden; om hun eigen zaken te regelen en beschermd te worden tegen het geheime gescharrel van het werkstakings-comité en de laffe vreesaanjaging door piketten van de ambachtsvereenigen. Zij wilden van het ambachtsunionisme maken een werktuig des vredes en niet een des oorlogs, en zij zouden den 10 of 12 miljoen niet-unionisten vragen zich aan te sluiten bij hun werkliedenbond, voorstaande vrijheid van arbeid; dan, in trouwe, zouden zij werkstakingen voor goed afschaffen en de pioniers worden van weldadiger methoden dan tot nu toe waren toegepast in de wereld der werklieden.“

Onder de moties die het Congres aannam was er een de noodzakelijkheid uitsprekende om een verandering te brengen in de „Wet tegen samenspanning en tot bescherming van eigendommen“ van 1875, opdat molestaties door de piketten der ambachtsvereenigingen strafbaar werden gesteld. Vóór deze motie met algemeene stemmen werd aangenomen, verklaarde de secretaris, dat het uitvoerend bestuur van den Bond aan de hoofdcommissarissen van politie in de industriele centra had medegedeeld, dat, tenzij maatregelen werden genomen om de werklieden, die niet bij een ambachtsvereeniging waren aangesloten te beschermen, de Bond een aantal mannen zou wapenen, ten einde de voorstanders van vrijen arbeid te beschermen.

Voorts vereenigde men zich nog met een motie, welke tot strekking had, om personen buiten de arbeiderswereld, die bij stakingen de werklieden opzetten, bij wettelijke bepalingen verantwoordelijk te stellen voor de gevolgen van hun op-ruiende redevoeringen.

HANDELSKRONIEK.

STAATSBEGROTING VOOR 1898. BUITENLANDSCHE ZAKEN. — STOOMLOODDIENST. —
ZEEVAARTKUNDIG ONDERWIJS. — SCHEEPVAARTSTATISTIEKEN. — NIEUWE
VUURTOREN OP DE KUST VAN BRÉTAGNE.

Staatsbegroting voor 1898. Buitenlandsche Zaken. Belangrijke wijzigingen in het consulaire korps worden niet voorgesteld. De meeste veranderingen berusten op reeds vroeger genomen besluiten, als daar zijn die betrekkelijk de bezoldigingen der consuls-generaal te Londen en Singapore en de aanstelling van een beroepsconsul te Shanghai. Uit de memorie van toelichting en het voorloopig verslag worde het volgende hier vermeld. Weldra zal te Parijs gesloten worden eene overeenkomst tot herziening der internationale conventie van Bern van den 14ⁿ October 1890, betreffende het goederenvervoer per spoorweg en te Brussel wellicht ook eene met Belgie, Duitschland en Frankrijk tot regeling der eenvornige meting van binnenschepen, terwijl misschien de Regeering onder zekere voorwaarden zal toetreden tot eene te Parijs ontworpen internationale overeenkomst ter bescherming van voor den landbouw nuttige vogels.

16 Maart jl. werd eene overeenkomst met Belgie en Luxemburg gesloten tot verlenging van de telegraafconventie van den 17 December 1890 en den 24ⁿ d.a.v. eene met Belgie en Frankrijk tot verlenging van die van den 27ⁿ December 1890: terwijl verder den 17ⁿ Juli met Belgie eene overeenkomst tot stand kwam tot nadere regeling van het telefoonverkeer tusschen beide landen.

In voorbereiding zijn eindelijk nog eene nieuwe telegraaf-overeenkomst met Engeland en eene consulaire overeenkomst voor de kolonien met Venezuela.

Als gevolg van internationaal overleg zijn met 1 Juli jl.

door de voornaamste zeemogendheden gelijklopende bepalingen tot voorkoming van aanvaringen op zee ingevoerd, hier te lande bij Koninklijk Besluit van 24 April jl. Staatsblad N^o 107.

Voorts wordt medegedeeld dat de reeds verleden jaar te kennen gegeven meening, dat de invoer onzer kaas in Frankrijk en Duitschland niet schijnt te lijden onder de gunstige tariefsbehandeling welke de Gruyere kaas in die landen geniet, bevestiging vindt in de sedert bekend geworden Fransche en Duitsche statistieken.

De invoer van Nederlandsche kaas in Duitschland bedroeg over het geheele jaar 1896 54 pCt. van den totaal invoer, tegen 46 pCt. in 1895 en 43 pCt. in 1891.

In Frankrijk voerden wij gedurende de eerste vijf maanden van 1897 in 2.413.900 K.G., tegen 2.313.100 K.G. over dezelfde maanden van 1896; naar aanleiding hiervan wordt in het voorloopig verslag opgemerkt dat waarschijnlijk de toename aanzienlijker geweest zou zijn, wanneer het lagere tarief voor Gruyere kaas ook op onze kaas werd toegepast. Gelijkstelling van onze kaas met laatstgenoemde is een recht dat ons toekomt en men vertrouwde dat de Minister de Fransche Regeering daarop bij voortduring zou wijzen en er bij deze op zal blijven aandringen dat op dat recht niet langer inbreuk worde gemaakt.

Bij de herziening der Canadeesche tariefwet werd door onze Regeering het mogelijke gedaan om de bepaling, waardoor de uit sommige landen aangevoerde koffie geen en de uit andere landen (waaronder de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Nederland) aangevoerde koffie wel inkomend recht betaalt, te doen wijzigen, en wel in dien zin dat de belemmering, die onze koffiehandel door het gedwongen vervoer over vreemde havens ondervindt, werd opgeheven, zonder dat in andere opzichten die handel werd geschaad. De zaak is nl. deze dat koffie uit Nederland, bij invoer in Canada alleen daarom 10 pCt. betaalt omdat zij niet uit entrepots komt, en omdat men meent daardoor geen zekerheid te hebben dat zij onvervalscht is. De pogingen onzer Regeering hadden niet het gewenschte resultaat; alleen verzending over Britsche entrepots geeft aanspraak op vrijstelling van het invoerrecht, zoodat ook de koffie uit andere niet koffieproduceerende landen dien weg heeft te volgen. Volgens het voorloopig verslag

werd, waar de Engelsche Regeering nieuwe markten tracht te openen voor den afzet van producten van Britsche nijverheid en cultuur, onder meer door het in het leven roepen eener soort van toleenheid met Canada en hare overige koloniën, door die koloniën in staat te stellen differentieele rechten te heffen, de vraag gedaan of het ook voor ons geen aanbeveling zou verdienen op nieuw zoodanige rechten in onze koloniën in te voeren, voor zoover de tractaten van 1824 en 1871 zich daartegen niet verzetten. Van sommige zijden werd op herstel dier rechten als reciprociteitsmaatregel sterk aangedrongen. Zonderling genoeg vermeldt het voorloopig verslag niet dat dit tegenspraak uitlokte. Ook in deze zou van dien zoogenaamden reciprociteitsmaatregel waarschijnlijk blijken dat het geneesmiddel erger is dan de kwaal. Het stelsel der heffing van differentieele rechten behoort tot een tijdperk van koloniale politiek dat naar wij hopen voor goed is afgesloten.

Onder de bemoeingen der Regeering ten behoeve van Nederlandsche exportartikelen vinden wij melding gemaakt van het gevaar dat den gisthandel op Engeland heeft bedreigd, toen de Britsche douane onze gist seheen te zullen belasten naar den alcohol, dien zij inhoudt. Eerst werd uitstel van dien maatregel verkregen naar aanleiding van het betoog onzer Regeering dat een zeker percentage alcohol onafscheidelijk is van gist, terwijl ten slotte van den Board of Customs de verzekering werd ontvangen dat onze gist bij den invoer niet verder bemoeilijkt zou worden, tenzij zij buitengewone hoeveelheden alcohol mocht blijken te bevatten.

Tot nog toe stelde de wetgeving der Vereenigde Staten vrij van betaling van tonnengeld de schepen van die landen, die geen tonnengeld heffen van Amerikaansche schepen. Zooals bekend is het tonnengeld voor zeeschepen hier te lande afgeschafte bij de wet van 14 Juli 1855 (Stbl. 105), en de vuur-, ton- en bakengelden bij die van 3 Juni 1875 Stbl. 101, zoodat die vrijstelling in de Vereenigde Staten op onze schepen toepasselijk was. Nadat reeds vroeger pogingen in het werk waren gesteld om die vrijstelling ingetrokken te krijgen, werd in het voorjaar een daartoe strekkend wetsontwerp bij den Senaat ingediend. Ook deze zaak is zooals uit de Memorie van

Toelichting blijkt door onze Regeering ter harte genomen.

Omtrent de toepassing der Duitsche verzekeringswetten op vreemdelingen wordt er op gewezen dat het ontwerp tot herziening der Alters- und Invaliditätsversicherung in dier voege gewijzigd bij den Rijksdag is ingediend dat buitenlanders bij de toepassing meer op een lijn zullen komen te staan met Duitsche onderdanen. Terecht merkt het Voorloopig Verslag hierover op, dat het voor onze Rijnvaart in de eerste plaats aankomt op het feit dat die wetten op Nederlandsche bemanningen worden toegepast, en dat de vraag hoe die toepassing geschiedt eerst in de tweede plaats komt.

Sedert de laatste jaren en ook dit jaar wederom, zooals uit bovenstaande blijkt, geeft de Memorie van Toelichting tot de begrooting van Buitenlandsche Zaken niet alleen toelichting tot de begrootingsposten, maar ook een kort overzicht van het meest belangrijke dat in het afgelopen jaar bij het Departement is voorgekomen. Dit staatsstuk wint daardoor zeer aan belangrijkheid en het zou wel aanbeveling verdienen dat dit voorbeeld door andere departementen gevolgd werd.

Stoomloodsdienst. De verandering van Ministerie schijnt geen wijziging gebracht te hebben in het standpunt door de Regeering ingenomen ten opzichte van de meermalen van verschillende zijden uitgesproken wenschelijkheid van de bediening van den loodsdienst door stoomschepen in plaats van door zeilschepen. Immers op de begrooting van marine voor 1898 vinden wij (Art. 56a) uitgetrokken f 16.500 als eerste helft van de kosten van aanbouw van een loodsschoener. Blijkens de toelichting is die aanbouw noodig tot vervanging van een gelijksoortig vaartuig, dat door ouderdom spoedig aan den dienst zal ontvallen.

Zeevaarkundig onderwijs. Op de Staatsbegrooting voor Binnenlandsche Zaken voor 1898 is de post subsidie voor zeevaarkundig onderwijs f 4400 hooger dan het vorige jaar. Te Terschelling bestaat sedert jaren eene zeevaartschool, die van Rijkswege wordt gesubsidieerd met een bedrag van f 650 en van de provincie eene bijdrage tot hetzelfde bedrag geniet.

In 1896 werd die school door 48 verschillende leerlingen bezocht, en het aantal dat er tegelijk was, wisselde af tusschen 8 en 25. Het onderwijs, dat slechts door één persoon wordt gegeven, eischt echter dringend verbetering. Het bepaalt zich thans tot wis- en zeevaartkunde, en het zal, om het in overeenstemming te brengen met de eischen, die thans aan den zeeman kunnen worden gesteld, moeten aangevuld worden met onderwijs in stoomwerktuigkunde, vreemde talen en praktische zeevaartkunde.

Om de leerkrachten te kunnen uitbreiden wordt vereischt eene jaarlijksche vermeerdering der uitgaven met f 3000, en bovendien een bedrag van f 1400 voor de te maken veranderingen aan de lokalen. De gemeente is niet bij machte die onkosten zelf te bestrijden, en heeft daarom den bijstand van het Rijk ingeroepen. De Regeering heeft dientengevolge op de Staatsbegrooting eene som van f 1400 aangevraagd voor de kosten van inrichting bij de reorganisatie der school, en van f 1500 als verhooging van het jaarlijksch subsidie, terwijl dan ook voor de provinciale subsidie een verhooging met f 1500 door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland zal worden aangevraagd.

En voor de school te Schiermonnikoog wordt ook eene verhooging van het subsidie met f 1500.— aangevraagd. Deze toch heeft te kampen met vele mutatiën in het onderwijzend personeel tengevolge van lage tractementen. Die school leverde tot dusverre voor het zeevaartonderwijs goede vruchten op, en om nu de gemeente in de gelegenheid te stellen de jaarwedden meer in overeenstemming te brengen met die van leeraars aan andere zeevaartscholen en ook om iets meer ten koste te kunnen leggen aan de hulpmiddelen voor het onderwijs wordt bovenvermelde verhooging van het subsidie voorgedragen.

De bevolking onzer noordelijke provinciën en speciaal van de eilanden levert steeds een groot percentage van de officieren onzer koopvaardijvloot en het is billijk dat de Regeering zorg draagt dat de scholen daar te midden van die bevolking, welke zich van nature steeds aangetrokken heeft gevoeld tot het zeemansbedrijf, behoorlijk in staat gesteld worden de jongelieden, die ze bezoeken, de gewenschte gelegenheid te geven zich te bekwamen voor het door hen gekozen vak.

Vergissen wij ons niet dan heeft ook de Commissie tot examineeren van stuurlieden der koopvaardijvloot herhaaldelijk in hare jaarverslagen aangedrongen op verhooging van de subsidiën in den bovenvermelden geest.

Het totaal bedrag dat op de staatsbegrooting voor 1898 is uitgetrokken voor subsidieering van het zeevaartonderwijs is f 39950.—, zeker geen bovenmatig hoog bedrag, wanneer men het groote belang van de zeevaart voor ons land in aanmerking neemt.

Er zijn alhier in het geheel elf zeevaartscholen zooals onderstaande tabel, ontleend aan de statistiek der scheepvaart 1896, Eerste gedeelte, aangeeft.

GEMEENTEN.	Naam der school.	Aard der school.	Aantal leerlingen.
Scheveningen . .	Zeevaatschool.	Openbare school.	1
Rotterdam	idem.	Openbare gesubsidieerde school.	11
Amsterdam	Kweekschool voor de Zeevaart.	Bijzondere school.	13
	Zeevaatschool in het Zeemanshuis.	Gesubsidieerde bijzondere school.	9
den Helder	Zeevaatschool.	Openbare gesubsidieerde school.	4
Terschelling	idem.	Openbare school.	1
Vlieland	idem.	idem.	1
Harlingen	idem.	idem.	4
Schiermonnikoog	idem.	Openbare gesubsidieerde school.	5
Groningen	Afd. Zeevaartk. der Acad. Minerva.	Bijzondere gesubsidieerde school.	9
Delfzijl	Zeevaatschool.	Openbare gesubsidieerde school.	9

Gezamenlijk werden die scholen in 1895 bezocht door 938 leerlingen.

De Rijksc commissie tot examineeren van stuurlieden examineerde in 1896 287 candidaten voor een diploma en 95 voor een aanvullings diploma. In het geheel werden uitgereikt voor de groote zeilvaart, 4 diploma's als 1ste stuurman, 21 als tweede en 74 als derde stuurman, en nog 6 aanvullingsdiploma's zeilvaart als derde stuurman. Voor de groote stoomvaart 27 diploma's als eerste stuurman en 1 aanvullings diploma, 8

als tweede stuurman en 1 aanvullings diploma, 27 als derde stuurman en 59 aanvullings diploma's. Daarenboven werden uitgereikt twee diploma's als stuurman voor de kleine zeilvaart.

Door de Commissie voor de machinistenexamens werden uitgereikt 12 diploma's volgens programma A, 25 volgens programma B en 5 volgens programma C.

Scheepvaartstatistieken. Aan de door het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgegeven scheepvaartstatistieken zijn onderstaande gegevens ontleend.

De in- en uitklaringen gedurende de laatste 5 jaren bedroegen

Inklaringen.

Jaren.	Geladen.		Belast.	
	Schepen.	M ³ .	Schepen.	M ³ .
1892	8.729	16.222.941	638	571.431
1893	8.519	16.990.005	659	714.223
1894	9.048	18.894.958	705	669.512
1895	8.915	18.478.967	685	688.983
1896	10.222	21.497.747	831	832.919

Uitklaringen.

1892	6.364	9.873.449	2.925	6.856.007
1893	6.392	10.385.338	2.678	7.000.977
1894	6.663	10.772.495	3.078	8.578.989
1895	6.569	10.669.821	2.973	8.455.940
1896	7.174	11.851.278	3.592	9.999.760

Het aandeel der Nederlandsche vlag was in het totaal:

	Inklaringen.		Uitklaringen.	
	Schepen.	M ³ .	Schepen.	M ³ .
1892	29,28	30,41	29,65	30,61
1893	29,66	29,28	29,65	29,80
1894	28,88	27,35	29,93	27,82
1895	28,56	26,78	29,03	27,41
1896	27,47	25,69	28,30	26,33

Onderstaand staatje geeft een overzicht van het aantal aan- en bijgemonsterde schepelingen over hetzelfde vijfjarig tijdvak. Daarbij worde opgemerkt dat die cijfers geven het totaal der schepelingen, die ten overstaan van de waterschouten zijn aangemonsterd, doch dat vele schepelingen in dit cijfer meer dan eenmaal zijn begrepen, omdat zij gedurende het jaar voor verschillende reizen telkens op nieuw zijn aangemonsterd.

Tevens zijn daaronder niet begrepen, de schepelingen, die in onze havens voor vreemde schepen ten overstaan van de vreemde consuls zijn aangemonsterd.

	Neder- landers.	Vreemde- lingen.	Totaal.	Aandeel in het totaal der Nederlanders.	Vreemdelingen.
1892.	17.385	2.799	20.184	86,14 pCt.	13,86 pCt.
1893.	18.355	2.594	20.949	87,62 „	12,38 „
1894.	18.435	2.421	20.856	88,39 „	11,61 „
1895.	16.501	1.896	18.397	89,69 „	10,31 „
1896.	18.295	2.306	20.601	88,81 „	11,19 „

Het aantal zeerampen voorgekomen op de Nederlandsche kust was

1892.	12
1893.	11
1894.	12
1895.	31
1896.	19

Van de 19 vaartuigen, die in 1896 strandden, zijn 10 wrak geworden of vergaan en daarbij zijn in het geheel omgekomen 3 schepelingen; van de 19 vaartuigen waren 5 onder Britsche vlag, 1 onder Belgische, 1 onder Deense, 3 onder Duitsche, 2 onder Nederlandsche (de houten bark Montrose 13 Maart in het zeegat Stortemelk geheel vergaan en het eikenhouten tjalkschip Helena Theodora 16 November 3 zeemijlen ten N. W. van Ameland eveneens geheel verloren) 3 onder Noordsche, 3 onder Russische en 1 onder Spaansche vlag.

Behalve de 2 bovengenoemde zijn in 1896 nog buiten de kusten van het Koninkrijk aan 22 Nederlandsche schepen zeerampen overkomen. 14 vaartuigen zijn daarbij wrak geworden of vergaan en omgekomen 7 schepelingen, geen passagiers.

Nieuwe vuurtoren op de kust van Bretagne. Bij Penmarc'h op de kust van Bretagne is een nieuwe vuurtoren gebouwd. Tot dit doel was een legaat van 300.000 francs gemaakt door de markiezin de Blocqueville, dochter van den maarschalk Davout en de toren zal den naam vuurtoren van Eckmühl dragen naar den grootvader der testatrice den maarschalk prins d'Eckmühl. De eerste vuurtoren te Penmarc'h werd gebouwd in 1794 en 1795; 18 September 1893 werd een begin gemaakt met den bouw van den nieuwen vuurtoren

welke bouw vier jaren geduurd heeft en nu in September dezes jaars gereed is gekomen. Het licht is 59 meter boven den beganen grond. Bij helder weer bij dag is de toren op 30 kilometer afstand zichtbaar. Gedurende den nacht is het licht op 100 kilometer afstand zichtbaar en bij mist nog op 40 kilometer. Die groote afstand, waarop het licht gezien kan worden, is verkregen door een nieuw systeem elektrisch licht zoogenaamde *feux éclairs*. De gemiddelde sterkte van het licht van den toren van Eckmühl wordt geschat op 30 miljoen kaarsen, of 3 millioen carcel lichten. De vuurtoren op Whight, de sterkste elektrische vuurtoren in Engeland, heeft slechts 600.000 à 700.000 carcel lichten. Behalve het licht is op de toren een buitengewoon krachtig mistsignaal.

VOORTBRENGINGSKOSTEN EN PRIJZEN.

In mijn artikel van de vorige maand over de Waardevastheid van het Ruilmiddel ¹⁾ heb ik erop gewezen, dat vermindering der voortbrengingsmoeite van de goederen zeker op deze een invloed moet oefenen in de richting van prijsverlaging, doch dat bij algemeene prijsverlaging, aangenomen dat die oorzaak van daling aanwezig is geweest, het toch altijd moeilijk blijft te bepalen in welke mate tusschen haar en de prijsbeweging er verband bestond, dan wel er ook te denken zij aan een invloed op de prijzen die betrekking heeft, niet op de goederen zelf, maar op het ruilmiddel.

Verder een overzicht mededeelende betreffende de voortbrenging van de drie voornaamste landbouw-producten der Vereenigde Staten van Amerika van 1875 tot 1895, deed ik opmerken dat uit de daarin opgeteekende bijzonderheden het wel bleek, dat voor de daling van de graanprijzen van den laatsten tijd in de goudlanden de oorzaak, voor een deel althans, niet te vinden is in omstandigheden betrekking hebbende op het artikel zelf, bepaaldelijk in vermindering der voortbrengingsmoeite, en deze dus gelegen moest zijn bij andere, betrekking hebbende op het geld.

Het is allicht niet overbodig de juistheid dezer bewering nader toe te lichten. Ik wensch daartoe thans een poging te doen, mij daarbij echter bepalende tot een der genoemde artikelen t. w. de tarwe.

Ik begin met het genoemde overzicht nog eens uit te schrijven wat aangaat dat onderdeel en het nu volledig gevende.

¹⁾ October-nummer van De Economist, bl. 729 v.
Econ. 1897.

Omvang en waarde van den tarwe-oogst in de Vereenigde Staten van 1873 tot 1895. 1)

Jaartal.	Productie in bushels.	Beteelde oppervlakte in Acres.	Waarde van den oogst.	Gemiddelde		
				waarde p. bushel cents.	opbrengst p. acre Bushels.	waarde p. acre ds.
1873	281.254.700	22.171.676	323.594.805	115.1	12.7	14.59
1874	308.102.700	24.967.027	291.107.895	94.5	12.3	11.66
1875	292.136.000	26.381.512	294.580.990	100.8	11.1	11.17
1876	289.356.500	27.627.021	300.259.300	103.7	10.5	10.86
1877	364.194.146	26.277.546	394.695.779	108.4	13.9	15.08
1878	420.122.400	32.108.560	326.346.424	77.7	13.1	10.16
1879	448.756.630	32.545.950	497.030.142	110.8	13.8	15.27
1880	498.549.868	37.986.717	474.201.850	95.1	13.1	12.48
1881	383.280.090	37.709.020	456.880.427	119.2	10.2	12.12
1882	504.185.470	37.067.194	444.602.125	88.2	13.6	11.99
1883	421.086.160	36.455.593	383.649.272	91.1	11.6	10.52
1884	512.765.000	39.475.885	330.862.260	64.5	13.0	8.38
1885	357.112.000	34.189.246	275.320.390	77.1	10.4	8.05
1886	457.218.000	36.806.184	314.226.020	68.7	12.4	8.54
1887	456.329.000	37.641.783	310.612.960	68.1	12.1	8.25
1888	415.868.000	37.336.138	385.248.030	92.6	11.1	10.32
1889	490.560.000	38.123.859	342.491.707	69.8	12.9	8.98
1890	399.262.000	36.087.154	334.773.678	83.8	11.1	9.28
1891	611.780.000	39.916.897	513.472.711	83.9	15.3	12.86
1892	515.949.000	38.554.430	322.111.881	62.4	13.4	8.35
1893	396.131.725	34.629.418	213.171.381	53.8	11.4	6.16
1894	460.267.416	34.882.436	225.902.025	49.1	13.2	6.48
1895	467.102.947	34.047.332	237.938.998	50.9	13.7	6.99

Alvorens dit overzicht nader te behandelen is, stellen zich echter twee preliminaire vragen.

Ten eerste, of ook de daling van den tarweprijs kan ontstaan zijn door een wanverhouding tusschen aanbod en vraag; doordat de voortbrenging sterker is toegenomen dan de consumtie; in één woord door overproductie?

Was die toestand aanwezig, zoo ware daarin de verklaring te vinden van eene daling, die overtreffende welke veroorzaakt werd door vermindering der voortbrengingsmoeite. Gedwongen tot verkoopen en voor het totaal der voortbrenging geen koopers vindende op een prijs, die de kosten der productie onder de

1) Overgenomen uit het Statistical Abstract of the U. S. 1896 (19^{de} nr.) bl. 293.

minst gunstige omstandigheden dekte, hadden de voortbrengers zich moeten tevreden stellen met een lageren prijs, een die niet voor allen de productiekosten dekte; ja, men kan zich het geval denken eener zoodanige daling tot beneden de kosten der voortbrenging zelfs onder de meest gunstige omstandigheden. Intusschen, onder één voorbehoud, t. w. dat er sprake ware van een voorbijgaanden stand van zaken. Eene daling onder dergelijke omstandigheden, die twintig jaar lang aanhoudt en steeds nieuwe vorderingen maakt, is echter iets ondenkbaars; geen producent die zich getroosten zal zijne voortbrenging maar steeds voort te zetten, zonder dat ten minste zijne kosten gedekt worden.

Trouwens het geval is inderdaad ook niet aanwezig.

In het Supplementary Report van H. Chaplin en negen anderen, dat gevoegd is bij het Final Report van de „Commissioners appointed to inquire into the subject of Agricultural Depression” wordt als de vrucht van het onderzoek der commissie — een onderzoek dat bijkans vier jaar lang heeft aangehouden en als voorbeeld genoemd mag worden van nauwgezeten arbeid, waarbij geen moeite is gespaard ter inwinning van alle mogelijke inlichtingen die ter zake konden dienstig zijn — het volgende gezegd: Dat, volgens de meerderheid der ingewonnen getuigenissen, de landbouw-depressie in Engeland zeker in hoofdzaak moet worden toegeschreven aan het in cultuur brengen gedurende de laatste twintig jaar van groote uitgestrektheden grond in verschillende landen en het daardoor veroorzaakte vermeerderde aanbod van landbouw-producten, alsmede aan de met deze vermeerdering der productie samenvallende vergemakkelijking van het transport; dat inderdaad het niet te betwijfelen valt, dat eenigermate, mogelijk zelfs in belangrijke mate, de prijzen der landbouw-producten daarvan den invloed hebben ondervonden; dat echter ook niet over het hoofd moet worden gezien de belangrijke vermeerdering van de bevolking der wereld die daartegenover staat. De onder-teekenaars van dit deel van het verslag zeggen uitdrukkelijk, dat het der commissie niet gebleken is, dat de vermeerdering van de voedingsmiddelen over de geheele wereld sedert het begin der prijsdaling grooter zou zijn geweest dan die harer bevolking, en dat, naar hunne meening, dit ook niet het

geval is. Ten opzichte van tarwe in het bijzonder zou, naar de verkregen inlichtingen, zelfs veeleer het tegendeel waar zijn.

De tweede vraag betreft de beteekenis der graanproductie in de Vereenigde Staten ten aanzien van de graanprijzen in het algemeen. Zouden de Amerikaansche granen op de wereldmarkt verdrongen zijn door die van andere groote productielanden, waar de voortbrenging onder gunstiger voorwaarden plaats heeft, dan zou de toestand aldaar niet beschouwd kunnen worden als maatstaf of kenteeken van den algemeenen stand van zaken. Doch ook dit is geenszins het geval.

Aan het hierboven genoemde Final Report ontleen ik het volgende staatje, aangevende de verhouding waarin in de laatste eenentwintig jaar de invoeren van tarwe uit de Vereenigde Staten in Engeland hebben gestaan tot die uit andere landen.

Landen van Uitvoer.	1875/77	1878/80	1881/83	1884/86	1887/89	1890/92	1893/95
Rusland	16.7	10.0	11.5	9.9	20.4	14.4	16.6
And. Eur. landen	20.8	11.5	10.7	9.5	11.2	7.4	4.7
Ver. Staten	41.3	61.1	55.3	53.5	47.3	51.6	50.3
Canada	5.7	6.4	3.7	4.1	4.3	4.7	5.2
Indie	6.1	2.9	11.4	14.4	10.8	12.9	6.8
Argentinië	—	—	—	—	—	3.3	11.0
Andere landen	9.4	8.1	7.4	8.6	6.0	5.7	5.4
	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—

Het blijkt hieruit welke overwegende beteekenis de invoeren uit de Vereenigde Staten aanhoudend gehad hebben en voortdurend zijn blijven innemen.

Keeren wij dan thans terug tot de bijzonderheden betreffende de tarweproductie in de Ver. Staten.

Wij zien daaruit dat in de laatste ruim twintig jaren de productie gestegen is, buitengewone jaren niet in aanmerking nemende, met ruim 50 percent; maar ook, dat dit niet het gevolg is van eene vermeerdering der opbrengst per acre. De met tarwe bebouwde oppervlakte is genoegzaam al evenzeer toegenomen als die van de opbrengst. Toch is de waarde van den oogst niet alleen niet in verhouding gestegen, maar zelfs aanzienlijk achteruit gegaan, bepaaldelijk in de allerlaatste jaren. Trouwens wij kunnen precies nagaan welke de loop van zaken is geweest.

Ik neem het gemiddelde van de jaren 1873 tot 1883 als punt van uitgang, omdat de groote prijsdaling eerst in 1884

een aanvang neemt. Welnu, ziehier de gemiddelden voor genoemde elf jaar, zegge van 1873 tot 1883:

Waarde per bushel cents.	Opbrengst per acre bushels.	Waarde per acre ds.
100.4	12.3	12.35

en hier staat tegenover voor 1895

50.9	13.7	6.99
------	------	------

Zegge: een prijsachteruitgang van bijna de helft tegenover eene slechts zeer geringe verhooging van opbrengst per acre. En nog was deze laatste meer toevallig dan dat daarin te zien zou zijn een eigenlijke verbetering der cultuur. Nemen we het gemiddelde der laatste tien jaren, zoo vinden we een opbrengst per acre van 12.6 bushels, niettegenstaande daaronder zelfs een geheel op zichzelf staand buitengewoon gunstig jaar voorkomt.

Deze conclusie zal dan ook wel als onbetwistbaar gesteld mogen worden: dat de prijsdaling niet het gevolg is geweest van eene vermindering der voortbrengingsmoeite, veroorzaakt door vermeerdering van de opbrengst per zelfde oppervlakte.

Maar er is meer. Het totaal der met tarwe bebouwde oppervlakte is per saldo van 1873 tot 1895 gestegen van 22 op 34 miljoen acres; doch zoowel in 1884 als later nog eens in 1891 was het geklommen op ruim 39 miljoen. Juist in 1884 komt echter een prijsdaling voor van 91.1 op 64.5 cents per bushel, en terwijl in 1890 de prijs weder was opgekomen tot 83.9 cents, daalde die in 1892 opnieuw op 62.4 cents. De tot tweemaal toe voorgekomen onttrekking van 5 miljoen acres aan de cultuur is dus — het blijkt duidelijk — veroorzaakt doordat tot de destijds bereikte prijzen, de cultuur op een deel der gronden moest worden opgegeven. Voorts is de als slotsom behouden vermeerdering der bebouwde oppervlakte ook niet eenvoudig verkregen door uitbreiding der cultuur; ten eenre heeft de uitbreiding veel grooter omvang gehad, maar hier staat tegenover dat, ten andere, de cultuur elders ingekrompen werd.

Volgens eene opgave, gedaan aan de bovengenoemde commissie, heeft alleen reeds tusschen de jaren 1880 en 1890 — tusschen welke beide jaren de totale oppervlakte met ongeveer twee miljoen acres verminderde — in drie groepen van staten de cultuur de navolgende veranderingen ondergaan:

	Acres met tarwe bebouwd	
	in 1880.	in 1890.
in de oostelijke staten .	5.500.000	4.500.000
" " midden staten .	23.250.000	17.000.000
" " westelijke staten .	6.500.000	12.000.000

Aldus, in de oostelijke, en in de midden-staten verminderingen van respectievelijk 1.000.000 en 6.250.000 acres, tegenover in de westelijke staten eene vermeerdering van 5.500.000 acres.

Zoo heeft dus verplaatsing der cultuur in ruime mate er toe moeten bijdragen om haar op de tegenwoordige hoogte te handhaven. En nu zijn er eenige bijzonderheden bekend omtrent de cultuur in die streken waar zij de grootste uitbreiding heeft verkregen, die dit en het daarmee samenhangende opgeven der cultuur elders verklaren.

De zaak is deze, dat de verbetering der landbouwmachines in de westelijke- en in de Pacific-Staten een exploitatie van zeer groote bouwhoeven heeft mogelijk gemaakt onder zoodanige voorwaarden, als waardoor de kosten op een minimum zijn gereduceerd. Zoo zou bv. in 1889 in de twee staten Noord- en Zuid-Dakota een gezamenlijke tarweoogst verkregen zijn van 43 miljoen bushels met slechts 35 cents productie-kosten per bushel. ¹⁾

Het behoeft geen betoog, dat indien de algeheele tarwe-oogst der Vereenigde Staten met zoo geringe kosten verkregen werd, er inderdaad een vermindering der voortbrengingsmoeite had plaats gevonden waardoor de prijsdaling wèl volkomen verklaard zou zijn. Doch dit is het geval niet. Alleen ten aanzien van die streken waar de voortbrenging onder de allergunstigste voorwaarden plaats heeft, gelden deze lage productie-kosten. Maar om de voortbrenging op hare tegenwoordige hoogte te handhaven, heeft ook onder veel minder gunstige voorwaarden geproduceerd moeten worden.

Van meer beteekenis dan de productiekosten onder de allergunstigste voorwaarden, is dan ook de mate waarin ten aanzien van die streken de wijziging in het voortbrengings-procédé op die kosten invloed heeft gehad. Ook daaromtrent is eene op-

¹⁾ Final Report van Commission on Agricultural Depression, bl. 57.

gave gedaan. In Californie — dat aangehaald wordt ten bewijze van de grootte welke de beteekenis dier kosten-vermindering gehad kan hebben — zou de besparing uitgekomen zijn op 22 cents per bushel.

Doch, men lette er wel op, eene dergelijke besparing van kosten is ook weder volstrekt niet algemeen geweest in de Vereenigde Staten. In een memorandum betreffende den landbouw-toestand in de Vereenigde Staten, aan de meergenoemde Engelse commissie overgelegd ¹⁾, komt eene opgave voor der productiekosten van tarwe in den staat Illinois, volgens welke die kosten aldaar tusschen de jaren 1879 en 1894 slechts afgewisseld zouden hebben van 11.10 dollars tot 9.48 dollars per acre, intusschen bij groot en zeer ongelijkmatig verschil van opbrengst in bushels per acre; — opmerking verdient het daarbij dat het laagste cijfer van de kosten per bushel nog uitkomst op ongeveer 50 cents, het hoogste op ruim een dollar.

Ten aanzien van de kosten der Amerikaansche tarwe in Europa moet intusschen niet alleen rekening gehouden worden met de productiekosten op het veld ter plaatse der voortbrenging, maar eveneens met de vermindering der transportkosten.

Dienaangaande ontleen ik aan het Statistical Abstract of the U. S. ²⁾ de volgende opgave van de gezamenlijke transportkosten van tarwe per bushel van St. Louis naar Liverpool:

	via New-Orleans	via New-York
	cents.	
1882	22.66	23.66
1883	19.58	27.—
gemiddeld 1882—1883	21.12	25.33
1895	12.13	18.33
verschil	8.99	7.—
gemiddeld	7.99	

Maken wij thans de rekening op. Ik ga hierbij uit van de veronderstelling, dat de vermindering der transportkosten in doorslag aangenomen kan worden als gelijk te zijn aan de zoo juist vermelde. Welnu, al ware dan de vermindering der productiekosten voor den geheelen oogst gelijk aan die in

¹⁾ Minutes of Evidence. Deel III bl. 512—21.

²⁾ Statistical Abstract of the U. S. 19^{de} Jaargang bl. 328.

Californie, zoo geeft dit nog slechts eene totale verlaging der productiekosten voor de Amerikaansche tarwe, geleverd in Engeland, van 30 cents per bushel. Wij vonden echter dat hiertegenover stond eene prijsverlaging in de Vereenigde Staten van 1873—83 tot 1895 van 50.9 cents. Er kan dus geen sprake van zijn die prijsverlaging uitsluitend aan de vermindering der productiekosten toe te schrijven.

En na het hierboven opgemerkte, blijft er voor geen andere conclusie gelegenheid dan deze: dat voor een goed deel daarin slechts te zien is de uitwerking van eene vermeerdering van de koopkracht van het ruilmiddel, om redenen geen betrekking hebbende op de tarwe zelve.

Eene opmerking ten slotte. Zoowel in Engeland als in Amerika is laatstelijk van de zijde der goud-monometallisten tegenover de bimetallisten beweerd, dat nu toch het verband tusschen de daling der granen en die van den goudprijs van het zilver niet langer vol te houden zou zijn. Immers op hetzelfde oogenblik dat de goudprijs van het zilver andermaal omlaag ging, stegen de graanprijzen. Dwazer bewering is echter bezwaarlijk denkbaar. De goudprijs van het zilver heeft eene vernieuwde daling ondergaan. Dit kan beduiden dat, of wel de koopkracht van het goud weder vermeerderd is, of wel dat die van het zilver andermaal is afgenomen. Het laatste is thans het waarschijnlijkst. Maar al ware het eerste het geval, zou dan het niet mogelijk wezen dat door speciale oorzaken, namelijk door omstandigheden betrekking hebbende op de granen, hun prijs meer steeg dan dat het goud, door oorzaken daarop betrekking hebbende, in koopkracht toenam? Men zou waarlijk al zeer zonderling moeten redeneeren om zoo iets te willen beweren. En de speciale oorzaak van de rijzing der graanprijzen ligt hier immers voor de hand; gelegen zijnde in den mis-oogst in Europa.

Amsterdam, Oct. 1897.

G. M. BOISSEvain.

PROEVE EENER BEREKENING VAN DE KOOPWAARDE DER GRONDEN IN NEDERLAND BIJ DEN LANDBOUW EN DE VEEHOUDERIJ IN GEBRUIK.

In de vorige aflevering had ik gelegenheid de gemiddelde uitkomsten mijner berekeningen omtrent de koopwaarde der landerijen met die, gevonden door de Centrale Commissie voor de Statistiek, te vergelijken. Er blijft nu nog eene andere vergelijking over, waarnaar de wensch reeds werd uitgesproken bij de opname van mijn eerste opstel over bovengenoemd onderwerp, in de *Economist* van 1885, blz. 271, vv. De toenmalige Redacteur, nu wijlen den heer Mr. J. L. de Bruijn Kops, schreef toen nl. het navolgende:

„Het zoude niet onbelangrijk zijn, deze berekening, 1880 tot en met 1884, van de kapitaalwaarde der bouw- en graslanden te vergelijken met hunne belastbare opbrengst volgens het Kadaster. Dit is echter voorshands niet doenlijk, dewijl aanwijzigingen, hoe die kadastrale opbrengst zich over de verschillende soorten der ongebouwde eigendommen verdeelt, ontbreken. Trouwens van de menigvuldige veranderingen in de soort van kultuur wordt hij het kadaster slechts aantekening gehouden bij nieuwe meting van perceelen. Zoowel om die reden, als wegens het thans veranderde schattingscijfer, zal men voor dergelijke vergelijking, de uitkomsten der thans loopende herziening dienen af te wachten.“

Deze laatste, hoogstbelangrijke arbeid is sedert afgelopen en het resultaat daarvan neergelegd in de Verslagen der Hoofdcmissie voor de Herziening der Belastbare opbrengst van de ongebouwde eigendommen (1890), zoodat aan den boven uitgesproken wensch als nu gevolg kan worden gegeven. Evenwel slechts ten deele.

Men vindt toch in laatstgenoemde Verslagen wel opgegeven

het aantal HA. der verschillende grondsoorten, met de schaal van schatting, voor elke gemeente afzonderlijk, maar de berekening bleef achterwege, hoe groot voor ieder dezer gronden de belastbare opbrengst was en in totaal bedroeg. Wel werd het totaal bedrag voor iedere schaal afzonderlijk berekend, maar het blijkt niet, hoeveel van dit bedrag door bouw- of grasland, bosch of tuinen, of welke andere gronden dan ook, ieder voor zich daartoe wordt bijgedragen.

Wil men dit weten, dan dient men voor elke schaal van schatting deze te berekenen, een werk van zoo grooten omvang, dat ik gaarne verklaar daarvoor tijd en kracht te kort te komen. Ik heb mij om die reden dan ook moeten bepalen tot eene vergelijking der uitkomsten voor elke provincie verkregen.

De belastbare opbrengst dan bedraagt voor elk der provinciën voor bouw- en grasland samen het navolgende:

TABEL I.	Aantal HA. bouw- en grasland aan de herziening onderworpen.	Totaal der belastbare opbrengst van de bouw- en graslanden aan de herziening onderworpen.	Belastbare opbrengst gemiddeld per HA.
PROVINCIEËN.			
Groningen	178.943	8.249.711	46.10
Friesland	247.458	12.895.234	52.11
Drente	98.657	1.629.697	16.52
Overijsel	183.345	4.913.465	26.80
Gelderland	271.705	10.475.056	38.55
Utrecht	88.911	4.314.185	48.52
Noord-Holland . .	183.690	11.529.127	62.76
Zuid-Holland . . .	223.324	14.546.560	65.23
Zeeland	141.274	7.324.991	51.85
Noord-Brabant . .	265.046	9.801.858	36.98
Limburg	113.342	3.322.368	29.31
Nederland	1.995.688	88.833.070	44.51

Bovenstaande cijfers kunnen ons echter niet volkomen tevreden stellen, en wel om tweeërlei redenen. Vooreerst is de bepaling omtrent de belastbare opbrengst gegrond op de werkelijk betaalde huurprijzen in de jaren 1877 tot en met 1881, terwijl mijne berekeningen andere jaren omvatten, waarbij die gedurende het tijdvak 1880 tot en met 1884 nog het naast aan het herzieningstijdperk aansluiten.

In de tweede plaats bleven bij de herziening buiten aan-

merking de gronden, die wegens ontginning enz. vrijdom van belasting genoten, hetgeen inzonderheid van invloed is in die provincien, waar in die laatste 20 jaren belangrijke uitgestrektheden van de beste gronden in kultuur zijn gebracht, zooals dit o. a. het geval was in de provincie Drente met de afgegraven hooge venen

Het aantal HA., die wegens vrijdom van de herziening waren uitgezonderd, bedroeg voor:

TABEL II.

Groningen.	7.745.91 HA.
Friesland	8.123.85 "
Drente	10.741.02 "
Overijsel	4.227.27 "
Gelderland	9.082.30 "
Utrecht.	3.412.07 "
Noord-Holland	10.757.94 "
Zuid-Holland.	6.184.94 "
Zeeland.	1.767.44 "
Noord-Brabant	16.970.73 "
Limburg	6.401.06 "
Nederland.	85.414.53 HA.

Hierbij komt nog een derde — zij het dan ook minder van invloed zijnde — factor op het totaal der belastbare opbrengst. Dit is het geval met de bouw- en graslanden, die, ofschoon wel in het kadaster als bouw- of grasland voorkomende, in geen geval als zoodanig beschouwd mogen worden en waarvan ongetwijfeld vele reeds weder tot woeste gronden teruggekeerd of met houtgewas zijn beplant. De aanslag in belastbare opbrengst per HA. bouw- en grasland toch loopt tot 25 cent per HA., een schaal van schatting waar beneden zelfs de woeste gronden niet zijn aangeslagen.

Ik heb alle bouw- en graslanden, waarvan de schaal van schatting f 4 of minder per HA. bedroeg, dan ook laten wegvallen, waardoor de in tabel I opgenomen cijfers veranderen, zooals in tabel IV staat vermeld.

Het aantal HA., hetwelk daardoor voor elke provincie vervalt, met het bedrag der belastbare opbrengst was, in ronde cijfers, als volgt, voor:

TABEL III.	HA.	Geschatte belastbare opbrengst.
Groningen	2396	7743 gld.
Friesland	3573	10918 "
Drente	7705	25662 "
Overijssel	9011	29097 "
Gelderland	4194	14049 "
Utrecht	513	1545 "
Noord-Holland	2583	5411 "
Zuid-Holland	298	937 "
Zeeland	346	742 "
Noord-Brabant	4548	13443 "
Limburg	3311	10843 "
Nederland	38478	120406 gld.

Wat het aantal HA. en de geschatte belastbare opbrengst aangaat, is dit respectievelijk 1.93 en 0.14 pCt. van het totaal voor bouw- en grasland in tabel I opgenomen. Gronden, als de bovengenoemde toch, zijn evenmin in mijne berekening opgenomen, omdat zij in de praktijk — en zelfs nog meer waardige — als woeste gronden beschouwd worden.

Na aftrek dezer gronden heb ik de door mij gevonden gemiddelde prijzen per HA. bouw- en grasland voor elke provincie met het blijvend aantal HA. vermenigvuldigd en daaruit de verhouding per 100 bepaald.

Mij stond in dezen geen anderen weg open.

Doordien de huurprijzen over 1877 tot en met 1881 waren aangegeven als grondslag voor de bepaling der belastbare opbrengst, kon er natuurlijk van eene belasting van eenige vaste percentage van de koopwaarde van den grond geen sprake meer zijn, omdat de huurprijzen zich op verre na niet overal tot de koopprijzen van den grond gelijkelijk verhouden. Op de zandgronden met extensief bedrijf is deze verhouding o. a. veel lager dan elders anders, terwijl plaatselijke omstandigheden in dezen mede van grooten invloed zijn.

De uitkomsten van een en ander heb ik in tabel IV opgenomen en daarin tevens de verhouding uitgedrukt van den koopprijs van de door mij gevonden gemiddelden tot de belastbare opbrengst, zooals deze bij de herziening is bepaald.

1	Gemiddelde prijs per H.A. bouw- en grasland, (Zie tabel VI biz. 850) gedurende de periode.		Aantal H.A. bouw- en grasland na aftrek van het aantal H.A. met een belastbare opbrengst van f 4 of minder. (Zie tabel III)	Totale prijs in guldens van het bouw- en grasland, volgens kolommen 2, 3 en 4 in de periode.		Totale belastbare opbrengst van het aantal H.A. in kolom 4.	Verhouding ten 100 van de uitkomsten in de kolommen	
	2	3		5	6		5 en 7	6 en 7
	1880—84	1885—93		1880—84	1885—93		7	
PROVINCIEËN.								
Groningen	1236	1175	176.547	218.212.092	207.442.725	8.241.968	3.78	3.97
Friesland	1351	1323	243.885	329.488.635	322.659.855	12.886.580	3.91	3.99
Drente	648	781	90.952	58.936.896	71.033.512	1.604.035	2.72	2.26
Overijssel	949	977	174.334	165.442.966	170.324.318	4.884.368	2.95	2.87
Gelderland	1268	1159	267.511	339.203.948	310.045.249	10.461.007	3.08	3.37
Utrecht	1788	1658	88.398	158.055.624	146.563.884	4.312.640	2.73	2.94
Noord-Holland	1987	1855	181.107	359.859.609	339.032.304	11.523.716	3.20	3.40
Zuid-Holland	2048	1872	223.026	456.757.248	417.504.672	14.545.623	3.18	3.48
Zee land	1410	1350	140.901	198.670.410	190.216.350	7.324.249	3.69	3.85
Noord-Brabant	1511	1158	260.498	299.833.198	301.656.684	9.788.415	3.26	3.25
Limburg	1236	1110	110.031	135.988.316	122.134.410	3.311.525	2.43	2.71
Nederland	1392	1328	1.957.210	2.724.436.320	2.599.174.880	88.712.664	3.25*	3.41 ³

Een paar opmerkingen dien ik hierbij te voegen. Vooreerst dat de som der getallen in kolommen 5 en 6 niet overeenstemt met het totaal hetwelk is aangegeven. Dit komt, doordien de gemiddelde prijs voor Nederland uit andere factoren dan de bovenstaande is gevonden. Dit gemiddelde toch berust op de cijfers van de tabel II en tabel IV, op pagina 850, verkregen, waar de totaal gevonden waarden van al de provincien werd gedeeld door het totaal aantal HA, die elk voor zich afwijken van de hierboven opgegeven totalen.

Ik was genoodzaakt den eenmaal verkregen gemiddelden prijs per HA. bouw- en grasland voor Nederland ook hier ter berekening te bezigen. Trouwens dit verschil is zoo gering, dat het van weinig invloed is op de percentage. Dit blijkt uit de navolgende cijfers, die het totaal der kolommen 5 en 6 aangeven, en wel voor:

kolom 5	2.720.448.942 gld.
" 6	2.598.613.963 "

waardoor de percentische verhouding voor Nederland wordt voor de kolommen 8 en 9 respectievelijk 3.26¹ en 3.41⁴ in plaats van 3.25⁶ en 3.41³.

In de tweede plaats dient gewezen op de uiteenlopende uitkomst in de verhoudingen, die, wat hoogste en laagste — Drente en Friesland — betreft, niet minder dan 1.73 pCt. bedraagt.

Het spreekt wel van zelf, dat de verschillende toestanden, waaronder hier te lande het landbouwbedrijf wordt uitgeoefend, van invloed moet zijn, zoowel op de koop- als op de huurprijzen. Dat deze invloeden zich niet altijd in gelijke reden bij koop en huur openbaren, is mede aan geen twijfel onderhevig. Duurder betaalde, zeer vruchtbare gronden brengen niet altijd eene naar evenredigheid hooger huur op dan de gronden, die lager in prijs of minder vruchtbaar zijn.

Hetgeen voor den eigenaar eener boerderij geen beletsel is, kan — afgescheiden van meer of minder bezwarende bepalingen in het huurcontract — toch voor den huurder een vrij overwegend bezwaar zijn.

Ook zoude het mogelijk zijn, dat ik bij mijne berekeningen voor de eene provincie een te hoog, voor een andere een te laag cijfer als gemiddelden prijs heb gevonden. Maar ook is het denkbaar, dat in de jaren 1877—81, gedurende welke jaren

de werkelijk bedongen huurprijzen als maatstaf moesten gelden, ter bepaling van de belastbare opbrengst der ongebouwde eigendommen, een ongelijk verloop hebben gehad.

De Hoofdc commissie zegt dienaangaande, in haar rapport aan den Minister van Financien dd. 21 April 1888 het navolgende:

„Uit de ontworpen schalen van schatting, door de opgaaf van voorbeelden (volgens art. 16, letter *b* der wet van 1879 toegelicht), die in 1883 en 1884 aan de Hoofdc commissie werden aangeboden, bleek, dat ondanks de toewijding der onderscheiden Commissien en de genomen voorzorgen, niet overal hetzelfde uitgangspunt genomen was. Niet alleen dat voormelde vergelijking voor sommige onderdeelen van districten een niet onbelangrijk verschil tusschen belastbare opbrengst in pachtprizen of geldelijke opbrengst aanwees, maar blijkens het onderzoek was reeds bij de keus der pachtprizen verschillend gehandeld, tengevolge van uiteenlopende opvatting omtrent hetgeen onder normale pacht moet worden verstaan.

„Ten deele kon dat worden verklaard uit de omstandigheden waaronder het ook werd uitgevoerd. Krachtens het derde lid van Art. 2 der wet van 1879 moest toch de pachtprijs in aanmerking komen, welke gemiddeld over de laatste, aan de herziening voorafgaande vijf jaren (1877—1881) onder gewone omstandigheden door pachter of huurder kon worden toegezegd en van hem kon worden bedongen, maar juist in de laatste jaren van dat tijdperk was in de pachtprizen in het algemeen groote verandering en onzekerheid gekomen. Immers tot 1866 overal geleidelijk langzaam rijzende, stegen de pachten daarna buitengewoon, terwijl zij in de jaren 1874—1878, vooral in streken waar publieke verpachting gebruikelijk is, een vroeger ongekend hoog punt bereikten.

„Daarna volgde eene daling, welke hoezeer algemeen, toch door bijzondere oorzaken van lokalen aard, in sommige streken plotseling groote proportien aannam, in andere tijdelijk getemperd werd, soms zelfs in dezelfde streek zich niet voor elke soort van landen gelijk deed gevoelen.

„Maar de lagere stand der pachtwaarde, aanvankelijk nog onzeker, verkreeg toch door blijvende vermindering van de prijzen der landbouwproducten reeds gedurende het eerste

„gedeelte van het werk der herziening een algemeen en duurzaam karakter

„Door een en ander werden de Commissien gesteld voor de vraag of de prijzen bedongen in de eerste jaren van het tijdvak, welke in de laatste jaren niet of niet geheel, althans niet uit de opbrengst van de landerijen werden betaald, wel gezegd kunnen worden onder gewone omstandigheden bedongen te zijn; of hetgeen den pachter na betaling van dien prijs van de opbrengst overblijft, wel toereikend is voor het onderhoud van zijn gezin Dat die vragen, bij de heerschende onzekerheid omtrent de waarde van het grondbezit in het algemeen, door de commissien niet overal in gelijken zin werden beantwoord, is voorzeker niet te verwonderen.”

Verder lezen wij nog :

„Bovendien hadden sommige commissien, ondanks de gegeven wenken, angstvallig vastgehouden aan elken pacht prijs individueel, terwijl andere, vooral in streken waar de landerijen veelal in eigen gebruik zijn, meer geneigd waren om te letten op prijzen, die volgens haar oordeel bedongen hadden moeten worden, dan op die, welke werkelijk bedongen zijn.

„De eene commissie had, in overeenstemming met de aanbeveling dezerzijds, in de schaal van schatting gemiddelde cijfers opgenomen enkel voor groepen van landen van ongeveer gelijke waarde, terwijl andere de schaal hadden aanvuld met zooveel bedragen, als noodig is om elk perceel, ook van bijzondere waarde tot zijn recht te brengen.

„Aan de Hoofdcmissie” — vervolgt zij haar rapport — heeft de Wetgever de vereerende taak opgedragen om, bij die uiteenloopende opvattingen en toestanden, eenheid en gelijkmatigheid in het werk der commissien te bevorderen

Dit nu is zonder twijfel tot voldoende hoogte bereikt, hoewel zij zelve erkent, dat deze taak niet gemakkelijk te volbrengen was. In geen deele wil zij gezegd hebben, dat de hoogste graad van gelijkmatigheid daarmede bereikt was, maar zij verwachtte van de openbaarmaking der voorloopige uitkomsten scherpe contrôle van de zijde der grondbezitters zelf, en hunne kritiek zou ook gelijkmatigheid kunnen bevorderen binnen de grenzen van elk district, waarvoor de zorg uit den aard der zaak meer aan de locale commissiën moest worden overgelaten.

Ten opzichte van de bezwaarschriften zegt de Hoofdcommissie nog het navolgende:

„Ruim 8900 bezwaarschriften, tegen de typenschatting ingediend, zijn niet alle aan te merken als bewijzen van scherpe beoordeeling der voorloopige uitkomsten.“

In slechts enkele werd de zaak in kwestie behandeld en waar over te hoogen aanslag der typen werd geklaagd, bleef dit niet zelden bij de eenvoudige bewering, zonder daarbij eenigen grond aan te voeren.

Door de Hoofdcommissie en de commissiën en hare voorzitters werd niets verzuimd om de voorloopige uitkomsten zooveel mogelijk openbaar te maken, en tevens voor ieder gelegenheid te geven om, door inlichtingen en opmerkingen, mede te werken tot het doel door den Wetgever op den voorgrond gesteld.

„De gevolgen van die maatregelen“, zegt de Hoofdcommissie verder, „hebben echter niet geheel aan de verwachting beantwoord. Immers de bij de Hoofdcommissie ontvangen adressen en verslagen leveren het bewijs, dat bij onderlinge vergelijking van schalen en typen wel was gelet op de vruchtbaarheid, op het voortbrengend vermogen van den grond, maar veelal niet op de ook van andere factoren afhankelijke pachtprizen, waarvan het gemiddelde volgens de wet tot richtsnoer moet dienen. De wenken, aldus van verschillende zijden ontvangen, waren derhalve niet alle geschikt, om de Hoofdcommissie in het goede spoor te leiden in de moeilijke taak, haar door den Wetgever opgelegd.“

Waar dus onvermoeid door de Hoofdcommissie, zoowel als door de overige Commissiën en hare voorzitters, met niet genoeg te prijzen ijver naar de volmaaktheid van hun arbeid werd gestreefd, gaven zij, wien de zaak in de eerste plaats aanging of weinig blijk van belangstelling of waren zij doordrongen, dat het werk aan goede handen was toevertrouwd. Waren hare typenschattingen te hoog geweest — waar dus de beurspraak — daar zouden zeker zonder twijfel vele en velerlei met redenen omkleede argumenten aangevoerd zijn. Bovendien hadden de Commissiën over een groot aantal gegevens te beschikken en al zal de eenheid niet volmaakt zijn ten opzichte van sommige perceelen, wij mogen met goeden grond aan-

nemen, dat de herziening over het geheel, of provincie voor provincie genomen, als juist te beschouwen is. De fouten misschien in de onderdeelen begaan, zijn door hunne verschillen in meer en min over het geheel, vrij zeker ter zijde gesteld of opgeheven. Van dat standpunt ga ik dan ook uit, en al bestaat dan ook de mogelijkheid, dat de door mij gevonden koopwaarde voor enkele provinciën te hoog, voor andere te laag is berekend, toch zijn er ook oorzaken aan te wijzen; waardoor de uiteenlopende percentages volkomen kunnen worden verklaard.

Dit is onder anderen het geval met de provinciën Groningen, Friesland en Zeeland, waar in vergelijking met de overige gewesten de verhouding tusschen de door mij berekende koopwaarde te hoog, voor Drente, waar die in de laatste kolom van tabel 2 en voor Limburg, waar die in de op een na laatste kolom te laag schijnt te zijn.

In Groningen, met zijne boerderijen waarop beklemming of vaste huur rusten, zijn dientengevolge de kooprijzen in vergelijking met de pachtrijzen lager, dan onder gewone omstandigheden het geval zoude zijn. De pachter toch heeft met de jaarlijks te betalen vaste huur niets te maken, terwijl de kooprijzen daardoor gedrukt worden.

Voor Friesland en Zeeland is het aantal pachters tegenover dat der eigenaars bovenmatig groot. In 1893 trof men op de 1000 landbouwers en veehouders respectievelijk 609 en 612 pachters aan, waardoor bij verpachtingen een grooter concurrentie dan elders in het leven werd geroepen en de pachtrijzen daardoor meer dan in eenige andere provincie werden opgedreven. In Zeeland zijn bovendien vele polders zoodanig bezwaard, dat de kooprijzen daardoor zeer gedrukt wordt, terwijl in Friesland de verbetering der weidelanden door terpaarde, die in de zeventiger jaren een steeds grooteren omvang verkreeg, mede zal hebben bijgedragen dat de pachtrijzen een geruimer tijd staande bleven dan elders wel het geval was.

In Drente zijn onder de ruim 10700 HA., die wegens vrijdom van de herziening waren uitgesloten, een zeer groot aantal HA. van de beste bouwlanden aanwezig; dat daardoor de geschatte belastbare opbrengst niet tot hare waarde kwam zal ieder begrijpen, terwijl deze gronden mede oorzaak waren, dat de door ons gevonden gemiddelde koopwaarde in afwijking

van nagenoeg al de overige provincien was gestegen. De hierbedeelde zijn gronden, die, tengevolge van de steeds voortgaande verving, van jaar tot jaar in vrij belangrijke uitgestrektheid worden ontgonnen, en tot de meest vruchtbare landerijen gerekend mogen worden. De verhouding van de koopwaarde tot die van de belastbare opbrengst, moest dus reeds alleen daardoor wel een lagere zijn.

Limburg schijnt het gewest bij uitnemendheid te zijn, waar de daling der huurprijzen, waarop de commissie in haar hierboven aangehaald rapport wees, na 1877 plotseling een veel grooteren omvang heeft aangenomen dan in een der andere provinciën, hoezeer mij hiervoor de bewijzen ontbreken. Vermoedelijk heeft de bijzondere ligging hiertoe wel in hoofdzaak medegewerkt.

Men moet eene dergelijke plotselinge daling wel aannemen, als men nagaat, dat de gemiddelde prijs van de belastbare opbrengst hier slechts f 29.31 bedraagt tegen f 38.55 in Gelderland. Het geringe verschil in verhouding van de oppervlakte der kleigronden tot die van de zandgronden kon althans moeielijk tot een zoo groot verschil aanleiding gegeven hebben.

In Gelderland is deze verhouding als 100:96,1, in Limburg 100:108,8, terwijl de mergelhoudende klei in Limburg zeker niet in vruchtbaarheid behoeft onder te doen voor de rivierklei in Gelderland. Ook behoeven de bij den landbouw in gebruik zijnde zandgronden in Limburg niet bij die in Gelderland achter te staan. Toch is het verschil in belastbare opbrengst per H.A. in Gelderland vergeleken met die van Limburg in laatstgenoemde provincie nagenoeg 23.97 pCt. lager.

Nog te sterker loopt het lage cijfer voor Limburg in het oog, wanneer men Overijsel met Limburg vergelijkt. De belastbare opbrengst per HA. bedraagt gemiddeld

in Overijsel f 26.80

„ Limburg - 29.31, een verschil dus van 8.56 pCt.

In Overijsel treft men echter, ten opzichte van de klei- en veehouderijgronden tot de zandgronden met extensieve kultuur, eene verhouding aan als 100 tot 250.2, in Limburg als 100 tot 108.8, zoodat dan ook volgens mijne berekening de kooprijzen in Limburg hooger was dan in Overijsel (Zie tabel IV).

De overige verhoudingscijfers, opgenomen in tabel IV, geven

volgens mijne meening geen aanleiding tot eenige nadere toelichting of opheldering, en men zal mij moeten toegeven, indien ook al mocht worden aangetoond, dat de gemiddelde koopwaarde der gronden, door mij gevonden, hier of daar te hoog of te laag is berekend, dat zij toch in eene merkwaardig evenredige verhouding staat tot de geschatte belastbare opbrengst.

In de zorg evenwel, waarmede door mij de arbeid is verricht, vind ik echter nog steeds — en thans zelfs in verhoogde mate — een waarborg, dat de gevonden koopwaarde der gronden, bij den landbouw en de veeteelt in gebruik, zeer nabij de waarheid komt in de daarvoor aangewezen tijdperken.

Ook doen de verhoudingen, in tabel IV opgenomen, voldoende zien, dat de hoogst omvangrijke arbeid voor de herziening der belastbare opbrengst van de ongebouwde eigendommen, hier speciaal van de bouw- en graslanden, met nauwgezetheid is verricht.

De klachten hier en daar vernomen, dat deze schattingen te hoog zouden zijn, hebben naar mijne meening en volgens vorenstaande becijferingen, over het geheel genomen, dan ook zeer weinig — zoo niet het minste — recht van bestaan.

's Hage. Nov. 1897.

A. VENEMA.

DE PAKETVAART EN NOG WAT.

Gedurende het vierde eener eeuw, van 1866 tot 1891, was het vervoer van Gouvernementspassagiers en goederen tusschen de verschillende havens van den Oostindischen Archipel opgedragen aan de Nederlandsch-Indische Stoomvaartmaatschappij, die, in weerwil van haar Nederlandschen naam, een door en door Engelsche onderneming was. Zij had haar hoofdzetel te Londen met een bijkantoor te Batavia en begon den dienst op 1 Januari 1866 met 11 stoomschepen, metende te zamen 7004 ton. Nieuwe voor den dienst benoodigde schepen werden natuurlijk op Engelsche werven aangebouwd; belangrijke reparatiën werden te Singapore uitgevoerd, waar tevens gedokt werd; het personeel — gezagvoerders, stuurlieden, machinisten — bestond geheel uit Engelschen.

Gelukkig kwam in dezen toestand de gewenschte verandering door de oprichting van de Koninklijke Paketvaartmaatschappij, die met de Nederlandsche Regeering een contract sloot voor het vervoer van passagiers en goederen. Voor den nieuwen dienst — hier uitgebreid, daar gewijzigd, terwijl nog elders een geheel nieuwe lijn werd geopend — waren verscheidene nieuwe stoomschepen noodig, waarbij onze Regeering bedongen had, dat minstens de helft der nieuw aan te bouwen schepen op Nederlandsche werven moest worden vervaardigd. Een woord van lof mag de directie niet worden onthouden, toen zij het besluit nam al haar nieuwe stoomers — zegge dertien — aan Nederlandsche scheepsbouwmeesters op te dragen. Zoo werden te Vlissingen 4, te Rotterdam 4, te Kinderdijk 1 en te Amsterdam 4 pakketstoomers voor Indië afgeleverd, die bijna alle aan het einde van 1890 te Batavia arriveerden. Daarbij had de Paketvaartmaatschappij van

haar voorgangster nog 15 schepen en van de Maatschappij Phoenix nog 1 overgenomen, en met al deze schepen begon de nieuwe onderneming den dienst op 1 Januari 1891. Al spoedig verging de Reynst bij Boeton, 22 Januari 1891, zoodat de vloot aan het einde van het eerste exploitatiejaar uit 28 schepen bestond, waaronder 12 nieuwe.

In het volgende jaar, 1892, werden door de Paketvaart nog 2 stoomschepen overgenomen van de Stoomvaartmaatschappij Deli, welke liquideerde; beide schepen, die slechts korten tijd hadden gevaren op de lijn Belawan-Pocloe Pinang, waren eveneens te Amsterdam gebouwd. In 1896 werden nogmaals 2 nieuwe stoomers op Nederlandsche werven vervaardigd, terwijl dit jaar, voor het eerst tijdens het bestaan der Paketvaart, een bestelling van 3 schepen naar het buitenland ging. Heeft dus de Paketvaart in ruime mate den Nederlandschen scheepsbouw begunstigd, tevens heeft ze een groot aantal nieuwe betrekkingen geschapen voor de leerlingen onzer opleidingscholen voor machinisten en stuurlieden; en — 't is bijna onnoodig het er bij te voegen — de dokgelegenheid te Singapore werd verlaten voor die te Batavia. Meteen moet hier nog op een andere omstandigheid gewezen worden: vóór 1891 werden de meeste goederen, door de oude maatschappij in Indische havens ingenomen met bestemming naar Europa, naar Singapore gebracht en daar overgegeven aan bevriende Engelsche lijnen, terwijl door de oprichting der Paketvaart hierin ook een gewenschte verandering werd gebracht, door een groot gedeelte dier goederen te Batavia over te laden in de stoomschepen der Maatschappij Nederland en die der Rotterdamse Lloyd.

Eén artikel verdient in dit opzicht bijzondere vermelding, n.l. de Sumatra-tabak. Vóór 1891 was het vervoer van deze tabak geheel in handen van de Engelsche Ocean Steamship Company en van den Norddeutschen Lloyd. In 1889 vervoerde de Ocean een hoeveelheid van 121034 pakken en de Norddeutsche Lloyd 54572 pakken, terwijl voor 1890 de cijfers voor beide lijnen zijn respectievelijk 124023 en 52842 pakken. Maar in het volgende jaar vroeg de Paketvaart ook een deel van dat vervoer, en zoo geschiedde het, dat den 6 Februari 1891 voor het eerst een partijtje Deli-tabak te

Batavia werd aangevoerd, en wel 746 pakken per pakketstoomer Van Riebeeck, die den 11ⁿ Februari d.a.v. per Prinses Amalia naar Amsterdam gingen. Den 25ⁿ Februari had de Prins Alexander 1281 pakken Deli-tabak aan boord, den 5ⁿ Maart de Merapi 1795 pakken, enz., in 't geheel heeft de Paketvaart in het eerste jaar harer exploitatie, dus van den 1890 oogst, 17169 pakken verscheept of ongeveer $7\frac{3}{10}$ pCt. van den geheelen oogst. Wel beantwoordde dat eerste jaar niet geheel aan de verwachting, daar men op 20000 pakken had gehoopt, doch het begin was er. Van den eersten Deli-oogst in 1864 tot en met het jaar 1890 was dus het vervoer steeds opgedragen aan 2 vreemde stoomvaartmaatschappijen, die in dat tijdperk ongeveer $1\frac{1}{2}$ millioen pakken hadden verscheept.

In 1892 klon het aandeel der Paketvaart in de verscheeping der Sumatra-tabak tot 18,14 pCt., in 1893 reeds tot 24,17 pCt.; in 1894 is er een achteruitgang, n.l. 23,83 pCt., maar daarna volgt weer met ieder jaar een toeneming: in 1895 ongeveer 33 pCt. en in 1896 ruim $38\frac{1}{2}$ pCt. En hoe meer de Paketvaart van dat vervoer tot zich trok, hoe kleiner het aandeel der beide concurrerende lijnen, vooral dat der Duitsche lijn, werd, maar nog steeds was de Ocean de grootste verscheper. Zoo werden in 1895 aangevoerd:

door de Ocean Staemship Company.	85216
" " Norddeutsche Lloyd	42810
" " Paketvaart	62211 pakken,
en in 1896 door de Ocean	94436
" " Norddeutsche Lloyd	29400
" " Paketvaart	78228 pakken.

Was er dus nog steeds een aanzienlijk verschil tusschen Ocean en Paketvaart — in 1896 een verschil van ongeveer 16000 pakken — met genoegten kan er op gewezen worden, dat van den laatsten oogst, aangevoerd in het voorjaar van 1897, door de twee laatstgenoemde maatschappijen ongeveer evenveel is vervoerd, nl.

door de Paketvaart	78965
" " Ocean	76019
" " Norddeutsche Lloyd	30930 pakken.

Waar zoo de Paketvaart den strijd ondernam en haar pogingen met zooveel succes zag bekroond, daar moest het wel eenige verwondering wekken, dat ze tevens geen deel vroeg van het vervoer van een ander artikel, dat nog steeds bij tientallen van ladingen onder vreemde vlag wordt vervoerd. We bedoelen de Javasuiker, maar wil de Paketvaart ook hieraan deelnemen, dan moet ze lijnen oprichten buiten den Archipel, en dus zonder subsidie der Regeering. Een eerste stap in die richting is de oprichting eener stoomvaartlijn naar China, een der grootste afnemers onzer Javasuiker. Zoo gingen in 1895 van den suikerroogst, die toen uit 9.756.482 picols bestond, 2.829.462 p. naar China, en in 1896, toen Java in 't geheel 9.895.184 picols leverde, 2.165.910 p, die alle per stoomschip naar de beide groote raffinaderijen te Hongkong gingen.

Een dergelijke lijn bestond in het tijdvak 1880 tot en met 1888 met de booten van de bovengenoemde Nederlandsch-Indische Stoomvaartmaatschappij, maar bij de oprichting der Paketvaart werd deze lijn ingetrokken. „Sedert „zijn voor het vervoer der Javasuiker naar China stoomschepen „van groot laadvermogen bevracht moeten worden. Onze Kamer „(nl. de Kamer van Koophandel te Batavia) zal niet beweren, „dat dit vervoermiddel verdwijnen zal, nu de Paketvaart naar „het voorbeeld harer voorgangster een vaart op China heeft „geopend en daarin ook Japan heeft opgenomen. De uitvoer „van Javasuiker naar China heeft afmetingen verkregen, in „vergelijking waarmede de door de Paketvaart disponibel gestelde scheepsruimte ontoereikend schijnt, maar toch begroeten „wij haar initiatief als een dagteekening in de geschiedenis „van den suikerhandel op China, omdat het al de kleinere „exporteurs, die hun krachten aan den handel willen beproeven, „in de gelegenheid zal stellen de suiker te verschepen zonder „te vervallen in de noodzakelijkheid van inhuur van groote „bodems, dus in den inkoop van partijen suiker boven hunne „krachten.“

Het begin van de uitvoeren naar China dagteekent van een 10 of 12 tal jaren geleden, toen te Hongkong een paar groote raffinaderijen verzezen en sedert is dat vervoer zoo goed als uitsluitend onder vreemde vlag geschied. Het volgende staatje

geeft aan, hoeveel stoomschepen voor elke maand van 1895 en 1896 naar China met suiker zijn gecharterd :

1895 :	1896 :
Januari 3 ss.	5
Februari 5	2
Maart 3	6 (waaronder Ned. ss. Utrecht.)
April 5	3
Mei verschill. ss. met 3833 ton.	5
Juni 6	1
Juli verschill. ss. met 9889 ton.	4
Augustus 3	6
September 4	6
October 2	5
November 5	5
December 8	8

Die dienst op China en Japan, hierboven in het aangehaalde verslag der Kamer van Koophandel te Batavia genoemd en door de Paketvaart opgericht, is al spoedig weer ingetrokken, omdat er met verlies gewerkt werd: wel wat vreemd, als we weten, dat in hetzelfde boekjaar een grooter dividend kon worden uitgekeerd dan eenig jaar te voren, nl. 10 pCt. Maar nog veel grooter hoeveelheden van onze Javasuiker vinden hun weg via het Suezkanaal naar de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en ook dat vervoer geschiedt uitsluitend onder vreemde, meest Engelsche vlag. Zoo was de opgenomen stoombootruimten van Java naar Port Saïd voor order in 1894 bv. 74992 ton; in 1895 109238 ton, en in 1896 zelfs 146172 ton, tot welk hoog cijfer vooral de toestand op Cuba meewerkte. De Nederlandsche stoomvaart heeft ook wel eens aan dat suikervervoer deelgenomen, doch na 1890 niet meer: zoo ging in dat jaar de Voorwaarts met suiker naar Hamburg, de Bantam naar Greenock, de Noord-Brabant naar Aconca, terwijl er in datzelfde jaar reeds 70477 ton van Java verscheept werd voor Middellandsche Zee en Deleware. Dat groote aantal stoomschepen onder vreemde vlag, die deelnemen aan den suikerexport, is tevens oorzaak, dat telken jare in de handelsoverzichten de onaangename mededeeling voorkomt, dat de Engelsche vlag op Java de eerste plaats bekleedt: in 1895 waren van de 210 op Java bevrachte stoomschepen 94 onder Nederlandsche en 100 onder Engelsche vlag.

Ook ten opzichte van het suikervervoer is er voor de Nederlandsche stoomvaart dus nog heel wat te doen en het zou de Paketvaart niet moeilijk vallen, indien ze over een paar groote stoomers beschikte, ook hiervan een deel te verkrijgen, vooral in den tijd der groote suikerverscheping Juli — Augustus — September. We zullen hier niet voor elke maand opgeven, hoeveel en welke schepen in de verschillende maanden naar Port Saïd of Delaware v.o. gecharterd werden, doch wenschen het alleen te doen voor de maand Augustus. Zoo gingen daarheen:

Augustus 1895	13	Engelsche ss. en 1 Fransch;
" 1896	26	" " " 1 Noorsch;
" 1897	10	" " " 1 "

Tevens moet opgemerkt worden, dat de Vereenigde Staten nog meer artikelen uit onzen Archipel betrekken, die nog steeds met vreemde zeilschepen van niet al te groote afmetingen naar Newyork gaan. Veel koffie, coprah, enz. vindt vooral van Padang daarheen den weg. De volgende zeilschepen gingen in 1895 van Padang naar Newyork:

Zweedsch <i>Verdandi</i>	. 6008	pic. koffie,	200	pic. rotting.
Noorsch <i>Figaro</i>	. . . 14856	» »	1276	» peper, 1805 p. cassia
Zweedsch <i>Wastfeld</i>	. 9842	» »	606	» cassia.
Noorsch <i>Carte Blanche</i>	15619	» »	1028	» »
Noorsch <i>Sunniva</i>	. . 9698	» »	325	» rotting.

Een maandelijksche dienst van Insulinde naar de Vereenigde Staten met stoomschepen van groot laadvermogen kan o.i. steeds op volle lading rekenen: in den drukken tijd der suikerverschepingen dit artikel als hoofdloading met aanvulling van koffie, rotting, enz., in de andere maanden suiker als aanvulling. Die schepen komen dan ter lossing aan een kust met grooten uitvoer van koren, katoen, enz. naar het vasteland van Europa en van hier gaan ze dan weer met een lading stukgoed of een lading Cardiffkolen naar een Indische haven. Wat dit laatste artikel betreft, trots Ombilin en Koeteikolen gaat jaarlijks nog menig stoomschip — en altijd onder vreemde vlag — met Cardiffkolen naar Java; in 1897:

Pembridge . .	1903	ton	Slingsby . . .	2094	ton
Horsa	2901	"	Aeolus	1845	"
Selma	2233	"	Avala	2415	"
Astral	1471	"	Wennington .	1913	"
Montgomery .	2222	"	Calliope . . .	1927	"
Guildhall . .	1862	"	Ness	1963	"

En waar de Paketvaart op dit oogenblik niet in staat is een dergelijken dienst in het leven te roepen, daar zij over geen schepen van dergelijke grootte beschikt — of 't moest alleen de 's Jacob zijn, metende 2176 ton — daar kon zij dan tijdelijk eenige schepen inhuren, zooals zij dat ook met een drietal deed op Chineesche lijn. Tevens zou in deze richting ook nog wel iets kunnen gedaan worden door de Maatschappij Nederland, die weldra over zes gewone vrachtbooten beschikt. Immers, in het laatste verslag van de directie wordt meegedeeld, dat 5 tusschenbooten op de thuisreis Singapore moesten aandoen om daar opvulling van lading te zoeken. Opvulling van lading te Singapore, terwijl Java tientallen van ladingen bevracht onder vreemde vlag: die toestand is ongezond. Java met zijn grooten uitvoer biedt aan onze nationale stoomvaartlijnen nog zoo'n groot arbeidsveld aan, dat de klacht uit het verslag der Maatschappij Nederland wel vreemd moet klinken.

In het jaar der oprichting van de Paketvaart begon tevens de levering van Javadjatihout aan Zuid-Afrika. In 1890 toch liet de Nederlandsche Zuidafrikaansche Spoorwegmaatschappij een lading dwarsliggers en wisselhouten van Java komen, waartoe het Nederlandsche zeilschip Baron Palland van Rozendaal, metende 1244 ton, naar Durban vertrok. Het volgende jaar bracht hetzelfde schip weer een lading aan, maar daarna steeg de aanvoer met ieder jaar verbazend; het volgende staatje toont het aan:

in 1890	1244 ton	in 1894	11953 ton
1891	1244 "	1895	6715 "
1892	4794 "	1896	10976 "
1893	9913 "		(1 ton = 2,83 M ³ .)

terwijl het cijfer voor 1897 ook weer aanzienlijk is, hoewel vermoedelijk kleiner dan voor 1896. In dit laatste jaar namen aan dat vervoer deel: in 1897:

Ned. <i>Nachtegaal</i>	1015 ton;	Ned. <i>Mart. Johanna</i> . . .	1364
» <i>Geetr. Gerarda</i>	1364	» <i>Amicitia</i>	1113
» <i>Jeann. Francoise</i>	2230	» <i>Senior</i>	1088
» <i>Anna Aleida</i>	1102	Ital. <i>Repetto</i>	892
» <i>Ardjoeno</i>	1369	» <i>Antoinette O.</i>	970
» <i>Tromp</i>	1670	Eng. <i>Hawkeswater</i>	838
Noorsch <i>Signal</i>	908	Zweedsch <i>Medea</i>	1066
Eng. <i>Fifeshire</i>	1318	Noorsch <i>Heidrun</i>	1298

Uit dit lijstje blijkt, dat het uitsluitend zeilschepen zijn, die aan dat vervoer van spoorwegliggers deelnemen; die schepen komen aan een kust, waar ze geen nieuwe lading kunnen innemen en vanwaar ze dus naar een ander groot uitvoergebied in ballast moeten verzeilen. Een stoomvaartmaatschappij, die nu b.v. haar schepen van Europa via Zuid-Afrika naar Indië zendt, kan op de terugreis telkens rekenen op een hoeveelheid hout voor spoorwegaanleg, desnoods gedeeltelijk nog als deklading. „In het afgelopen jaar — zoo vermeldt het laatste verslag van onzen consul te Kaapstad — werd tusschen het spoorwegdepartement dezer kolonie en de Javasche Bosch-explootatie een groot contract afgesloten voor de levering van djatihouten dwarsleggers en door de deugdelijkheid van dit hout mag men verwachten, dat de door die Maatschappij hier gevestigde agentuur ook in het vervolg goede resultaten zal opleveren.”

Uit bovenstaande mededeelingen, alle betrekking hebbende op het vervoer van artikelen uit onze Oost, waaraan de Nederlandsche vlag weinig of soms geheel niet deelneemt, blijkt, dat er voor onze stoomvaart nog een groot arbeidsveld open ligt. En in de gewenschte richting kan reeds heel wat gedaan worden, wanneer de bestaande Nederlandsche lijnen hun vloot slechts een weinig uitbreiden: een zoo goed gevestigde maatschappij als de Paketvaart — dividend 1893 7 pCt., 1894 9 pCt., 1895 7½ pCt., 1896 10 pCt. — met een vloot van meer dan 30 stoomschepen zou door aanbouw of aankoop van een vier- of vijftal groote vrachtbooten van ongeveer 3000 ton een nieuwe lijn van Indië op Amerika kunnen inrichten. De eveneens gunstig werkende Maatschappij Nederland beschikt reeds over een zestal vrachtbooten, die op ongeregelde tijden van Amsterdam vertrekken: ze late die booten op geregelde tijden, b.v. om de maand, via Zuid-Afrika naar Java gaan en legge zich dan toe op het vervoer van een gedeelte der groote hoeveelheden vrachtgoed naar de Kaap, die nog steeds met Engelsche schepen vervoerd worden en op de thuisreis voor het artikel dwarsleggers. Beter dan eenige andere Nederlandsche stoomvaartlijn weet de directie der Maatschappij Nederland den omvang en de soort der artikelen, die van hier naar Zuid-Afrika gaan: elke

uitgaande mailboot dezer maatschappij krijgt lading aan boord voor Southampton om daar over te laden in een Unionliner. Gingen haar vrachtbooten alzoo om de Kaap, dan zouden ze tevens de hooge tolln op het Kanaal van Suez vermijden: in een der vorige verslagen van onzen consul te Singapore werd melding gemaakt van het feit, dat de Torr Head, een der grootste Engelsche vrachtbooten, een paar reizen van Barry Dock naar Singapore via de Kaap had gemaakt en dat elke reis een besparing had gegeven van 1700 pd. st.

En als dan de Nederlandsche Regeering ook nog voor een kleine subsidie te vinden was, steeds onder voorwaarde, dat nieuwe, voor den dienst benoedigde schepen op Nederlandsche werven moesten worden aangebouwd, dan zijn alle factoren aanwezig om nieuwe ondernemingen als de bovenbedoelde in 't leven te roepen. In dit opzicht zijn vooral de woorden van den Duitschen Staatssecretaris Von Bötticher, den 9 December 1896 in den Rijksdag gesproken, werkwaardig: „De stoom-
 „vaartlijnen blijken zeer voordeelig te werken met het oog op
 „het aanknoopen van handelsbetrekkingen en de bevordering
 „van de vaderlandsche nijverheid: om deze gewichtige redenen
 „moeten de subsidieeringen met 1½ millioen mark verhoogd
 „worden.“

Amsterdam.

J. B. R.

WIJZIGING VAN HET TARIEF VAN INVOERRECHTEN.

Nu eene wijziging van het tarief van invoerrechten door de Regeering in het vooruitzicht is gesteld, kan het zijn nut hebben op eenige meer of minder bekende gebreken der bestaande wet de aandacht te vestigen.

1. de belasting naar het gewicht, die nog van sommige goederen geheven wordt, heeft een ongelijkmatig en belastingdruk ten gevolge.

Bijvoorbeeld. Petroleum kost tegenwoordig f5.60 per 100 K.G., boomolie f 36 per 100 K.G. Van beiden is de belasting f 0.55 de 100 K.G., zoodat de belasting bedraagt voor petroleum 10 pCt. en voor boomolie 1½ pCt. der waarde van het artikel.

Dezelfde verkeerde werking doet zich voelen bij andere specifieke rechten (rechten naar maat, gewicht of tel) zoo b.v. bij kaarsen, tabak enz., in het algemeen daar waar er in hetzelfde artikel verschillende kwaliteiten en dientengevolge zeer uiteenlopende prijzen zijn. Middelen van redres zijn: het splitsen van zulke tariefposten in onderdeelen, het vaststellen eener wettelijke waarde door middel eener prijs-courant van makelaars of andere deskundigen en eindelijk het vervangen der specifieke rechten door rechten naar de waarde der goederen. Nu de wet van 20 April 1895 Stbl. N^o. 54, houdende nadere bepalingen omtrent de heffing van invoerrecht naar de waarde der goederen, zulke goede resultaten oplevert schijnt er geen beter middel te zijn om van de invoerrechten een billijke verteringsbelasting te maken dan uitbreiding van het getal goederen die naar de waarde belast zijn.

2. de belangen der kleine industrie worden niet genoeg in het oog gehouden.

De groote industrie b.v. heeft vrijdom van belasting voor hare machines en stoomwerktuigen, de handwerksman voor

zijne gereedschappen. Tusschen beiden in ligt de groep der werkbazen die betalen moet voor bijna al zijne hulpmiddelen bij den arbeid. Zoo laat men den aannemer betalen voor zijne heiblokken, hijschtoestellen, handlieren, takels enz., den smid voor zijn aanbeeld, zijne boormachine en zijne draaibank, den slachter voor zijn hakblok en zijne machines om vleesch te hakken of worst te stoppen, den boekbinder voor zijne snijmachines en persen, enz. enz. Dit is geene gelijke behandeling: alle hulpmiddelen bij den arbeid dienen vrij te zijn, ook al kunnen zij wel eens een enkele maal door particulieren tot huislijk gebruik worden gebezigd.

3. er ontbreekt eene administratieve rechtsmacht voor geschillen over de rangschikking der goederen.

Koffie b.v. is volgens de wet vrij van belasting, hare surrogaten echter, peekoffie of cichorei en kunstkoffie zijn belast verklaard omdat zij naar aard of bestemming te rangschikken zouden zijn onder „kramerij” en „aardappelmeel-fabrikaten.”

Het publiek legt zich bij deze uitspraken neer, naar men mag aannemen meer uit vrees voor een proces dan uit instemming met de zienswijze van den fiscus. Indien kwestien als deze zonder kosten, of althans zonder noemenswaardige kosten, in eerste en laatste instantie uitgemaakt konden worden door een van den fiscus onafhankelijk college, b.v. door den Raad van beroep voor de invoerrechten, zou het beginsel van draagkracht naar vermogen ook bij de invoerrechten beter tot zijn recht komen.

4. de vrijstelling van invoerrecht voor accijns-vrije goederen, ingevoerd om hier te lande eenige bewerking te ondergaan (art. 6 letter h der wet van 15 Augustus 1862 S. 170) dient eenigszins te worden verduidelijkt en uitgebreid.

Het is n.l. aan twijfel onderhevig of onze voor export werkende fabrikanten op grond van dit artikel vrijstelling kunnen erlangen voor losse onderdeelen van hun fabrikaat of voor halffabrikaten (voor hèn grondstof) die zij uit het buitenland moeten betrekken.

Een fabrikant van spoorwegrijtuigen b.v. levert aan het buitenland, maar moet op zijn beurt sommige onderdeelen van daar betrekken; een fabrikant van electrische lampen, grooten-

deels voor export werkende, ontvangt uit het buitenland de glazen ballons die hij — tot lampen verwerkt — na eenigen tijd weer daarheen zal verzenden. Zal men nu daarvoor belasting heffen en aldus nalaten te doen wat tot eene gezonde ontwikkeling onzer industrie strekken kan? Dat zou geen goede politiek zijn. Maar de wetgever spreke het dan ook duidelijk uit, dat alle grondstoffen voor fabrieken of trafieken vrij zijn van invoerrecht, voor zoover ten genoege van het Bestuur der belastingen worde bewezen dat, en tot welke hoeveelheid, diezelfde grondstoffen (al of niet bewerkt) weder zijn uitgevoerd.

5. de wettelijke tarra is in vele gevallen onjuist.

De werkelijke tarra is b.v. voor Manilla tabak $3\frac{1}{2}$ pCt., voor Sumatra $2\frac{1}{2}$ pCt., voor Braziel $1\frac{1}{4}$ pCt.; de wettelijke tarra 8 pCt., dus veel te hoog. Indien de rechten naar het gewicht in ons tarief nog eene eenigszins beduidende plaats zullen blijven innemen was het raadzaam de tarra voor elke goederensoort afzonderlijk te bepalen in verband met hare verpakking. Regeling bij de wet zou met het oog op de wisselende behoeften van den handel geene aanbeveling verdienen; men zou dit punt gerust kunnen overlaten aan den Minister van Financiën, deze desnoods den Raad van beroep voor de invoerrechten gehoord.

Eindhoven

October 1897.

R. VAN DER FEEN.

NIEUWE UITGAVEN.

Mr. H. P. G. Quack. De Socialisten,
4^e deel, 3^e stuk.

Het boek van Prof. Quack is onlangs voltooid geworden. Met zeldzame toewijding en werkkraft is gedurende een kwart eeuw door den auteur gearbeid, om de ontwikkeling der sociale idee, van Plato's tijd tot op heden, te boek te stellen.

Een arbeid is hier verricht, die oprechte bewondering afdwingt, al ware het slechts wegens zijn in waarheid immensen omvang. Immers zoo ongeveer de geheele socialistische literatuur van alle eeuwen moest worden gelezen en geëxcoerpeerd; en daarnevens moest worden verwerkt, alles wat noodig was om de figuren die werden geschetst, te plaatsen in de lijst van hun tijd. Het doel toch van den schrijver was, begrijpelijk te maken, dat die personen toen en daar zoo spraken en handelden, als zij deden.

Welk een liefde voor de eens aanvaarde taak moet er noodig zijn geweest om dezen arbeid mogelijk te maken! Wie ook maar oppervlakkig met de geschriften der socialisten kennis maakte, zal eerbiedig hulde brengen aan den man die geheel alleen dezen reuzenarbeid volbracht.

En bij deze hulde voegt een welgemeende gelukwensch, dat het den auteur gegeven mocht zijn dit werk te voltooien, dat een geheel eenige plaats inneemt in de economische literatuur, niet alleen van ons land, doch van de geheele wereld. Mij althans is geen werk over het socialisme bekend, dat met dat van Prof. Quack op één lijn zou kunnen worden gesteld. Er is reden tot oprechte dankbaarheid dat het bestaat. En zeer gewenscht zou het zijn, — op gronden, niet van egoïsme, om te pronken met wat hier werd gewrocht, doch van altruïsme tegenover het buitenland — dat eerlang eene vertaling in een wereldtaal mocht worden ondernomen.

Eene uitvoerige kritiek van het werk te leveren, ziedaar een taak waaraan ik mij niet gaarne wagen zou. Alleen hij die met gelijke compleetheid als de schrijver dit deed, de socialistische literatuur zou hebben in zich opgenomen, zou kunnen beoordeelen of bij de schets der verschillende socialisten geen wezenlijk moment is overgeslagen, de proporties met juistheid werden in acht genomen, licht en donker behoorlijk werden verdeeld.

En eene schets van de algemeene systematiek en beteekenis van dit boek mag, na wat de heer Pierson in den jaargang 1889 van ons tijdschrift daarover schreef, hier ter plaatse overbodig worden geacht. Ik zoude het dus bij dit kort woord van aankondiging kunnen laten, ware het niet dat het laatste hoofdstuk een woord van verweer en protest vordert, dat m. i. in den Economist niet mag ontbreken, . . . ook al had ik het veel liever uit anderer pen zien vloeien.

In dit hoofdstuk werpt de schrijver, aan het eind gekomen van zijn taak „op den drempel der twintigste eeuw“ een blik terug op de negentiende. De vraag mag gesteld, of hij daarbij voldoende heeft weten te waken tegen het gevaar, om de zaken te bezien door den bril der socialisten, met wie hij een kwart eeuw, naar zijn eigen getuigenis, heeft „omgegaan als bekenden“ en met wie hij zich zelve „allerlei diets gemaakt“ heeft. In de geschriften van de socialisten treft men van de ontwikkeling der samenleving in deze eeuw eene voorstelling aan, die als een schablone telkens weder terugkeert, ondanks haren strijd met de feiten. Concentratie van den rijkdom, naast geleidelijke verarming der werklieden; en dit proces begunstigd door de economie, welke individualistische doctrine strekken moest om de maatschappij tot een plutocratie te vervormen. Ziedaar het kort begrip dezer schablone, die in het laatste hoofdstuk van Prof. Quack's boek haar apotheose viert. Enkele citaten, zij zouden gemakkelijk vermeerderd kunnen worden, mogen de juistheid dezer uitspraak staven.

De ontwikkeling der groot-industrie in deze eeuw kwam op geweldige schaal het kapitaal en den ondernemers ten goede. „De ondernemer, die zich slechts liet medevoeren door den loop der industrie, werd de groote kapitalist. De arbeider, op den lageren trap van 't werk staande, had echter geen deel aan

die winsten. Integendeel: zijn arbeid gold hoe langer hoe minder." (bladz. 1174) "Wat die arbeiders betrof, zoo waren, volgens die geldmaatschappij, alle menschen overtollig, wier arbeidskracht niet met winst door den kapitalist kon worden gebruikt. . . . Die niets hadden, hadden toch eigenlijk haast geen recht om te leven. . . . De beurs gaf den toon aan, en de firma Gauwdief, Gannef en Co blocide.

Dit vertoonde de éene zijde der negentiende-eeuwsche maatschappij. Op de andere zijde zag en las men de martyrologie der arbeidende standen, het lijden van hen, die de Engelsche economie niet oneigenaardig noemt "the labouring poor" (bladz. 1176 en 1177).

En "dat beschaafde kringen zich bij zulke toestanden neerlegden, er in gingen berusten, meenende, dat het niet anders kon, en dat eene natuurlijke orde van zaken daartoe dreef, is voor het grootste deel de schuld geweest van den invloed der leer der staathuishoudkunde. Deze gaf de "doctrine" aan die de gewetens kon sussen" (bladz. 1179). Geen blaam mag in dit opzicht echter vallen op A. Smith; zijn leerlingen Malthus en Ricardo zijn het, die de economie maakten tot een verdediging der plutocratie. Vooral Malthus heeft hieraan schuld. Na zijn boek "begon het helder te worden, dat de theorie over de volkswelvaart, zich omhoog tot een theorie van den rijkdom" (bladz. 1180).

De moderne economie "onderwees den ondernemer de ourijpe arbeidskrachten van kinderen en vrouwen aan het rad der machine te klinken . . . en vestigde de routine om den werkman niet als mede-arbeider maar louter als werkkracht te beschouwen" (bladz. 1190).

Die doctrine, de staathuishoudkunde, "was van alle kanten bijeengebracht. Een waardeleer door Condillac bedacht, waarbij den lieden werd voorgegoocheld, dat de dingen geen waarde hebben omdat zij arbeid kosten, maar dat arbeid aan de zaken wordt ten koste gelegd, omdat zij waarde hebben — wisselde af met spitsvondige sofistische onderzoekingen over de uitwerking van vraag en aanbod, en de zegenrijke gevolgen der algemeene mededinging" (bladz. 1208). Met de resultaten echter van hun onderzoek namen, zoo dikwijls hun eigenbelang dreigde er mede in botsing te komen, "de heeren staathuishoudkun-

digen» het niet al te nauw. Dan, rideant augures; niet waar, il est avec le ciel

En dan het jammerlijk fiasco hunner profetien van welvaart! Niets er van kwam uit. De toestand der arbeiders was troosteloos. Het kwam zoover dat men Malthus' leer dankbaar als een uitkomst beschouwde; «er mochten in die kringen geen menschen meer geboren worden! Het waren slechts zooveel monden meer, die op de toch reeds karige bete broods van anderen aasden» (bladz. 1210).

Daarbij werd, vooral tegen het einde, onze eeuw voortdurend nog geteisterd door de plaag der werkloosheid. «Het stelsel van den vrijhandel bracht in elk land op zijn beurt die ramp met zich mede» (bladz. 1211).

Op den bodem nu van deze onder den invloed van de liberale staathuishoudkunde misvormde samenleving, begint de sociale idee te woelen. De maatschappij begint in hare voegen te kraken. «In de steden brengt men . . . bouwstof samen voor de barricades der toekomst. Op het veld onderwijst men het alfabet der Jacquerie De heeren staathuishoudkundigen doen, alsof zij dat alles niet zien, en beramen hoofdstukken voor een nieuwe mathematische waardeleer, of een puntige theorie over prijsvorming.» Tot te eeniger tijd hen de revolutie verrast, en hen met hun theorie meesleurt «in den jammer van dood en verderf» (bladz. 1212 en 1213).

Ik heb, bij de keuze der citaten, mij tot enkele hoofdpunten bepaald, en ik wensch dat ook te doen in mijne kritiek. Eene volledige behandeling van den inhoud van dit hoofdstuk, zou veel meer ruimte vereischen, dan in een tijdschriftartikel beschikbaar is. Ter zake dan.

De staathuishoudkunde een theorie van den rijkdom, een verdediging der plutocratie! Ja, er is nu eenmaal niets aan te doen dat deze wetenschap, die, zonder door preliminaire beschouwingen over de zedelijke waarde van 's menschen streven naar stoffelijke welvaart, zich vooraf te begeven op het gebied der ethiek, dit streven als feit zonder meer aanvaardt, zich tot taak heeft gesteld, de wetmatigheid op te sporen in de verschijnselen die daarmede samenhangen.

Van dit, op den drang tot zelf-behoud ¹⁾ rustend, streven naar stoffelijke welvaart is toch een en ander het gevolg, wat de moeite loont van een wetenschappelijk onderzoek. Wie, om haar object, deze wetenschap beneden zijn aandacht acht, late haar met rust. De economie kan zich dat laten welgevalen, ook wanneer het geschiedt door een oud-hoogleraar in de staathuishoudkunde. Maar men dichte haar geen bedoelingen toe, ten eenenmale in strijd met haar eigenlijk wezen.

Een wetenschap heeft geen doel buiten zich zelf. En het zou Prof. Quack moeilijk vallen te bewijzen dat de staathuishoudkunde als zoodanig plutocratische tendenzen heeft of had. Verdediging van eenigen staatsvorm heeft zij nimmer beoogd.

De leer van Malthus zou dit plutocratisch karakter der economie in het licht stellen. Hoe is het mogelijk dit te meenen! Waarom wordt door Malthus en wie zijn denkbeelden verder hebben ontwikkeld, een langzame bevolkingsaanwas wenschelijk geoordeeld? Omdat naar hunne meening snelle uitbreiding der bevolking beteekent: lage loonen en hooge rente. Had Malthus kapitalistische neigingen gekend, zijn theorie had moeten luiden, het is wenschelijk dat de bevoorrechte klasse haar procreatie beperkt, en dat de arbeidersbevolking zich zoo snel mogelijk uitbreidt. Doch is dit ooit door de economie geleerd?

Even onbegrijpelijk is mij de passus over vrijhandel en werkloosheid. Heeft niet de strijd voor protectie altijd en overal een sterk kapitalistisch karakter gedragen? En is het streven der vrijhandelaars er niet steeds op gericht geweest dit karakter, bevoorrechtiging van enkelen ten koste van het algemeen, scherp te doen uitkomen? De arbeiders-beweging is dan ook, mag men zeggen, algemeen tegen protectie, de socialisten zijn het zeker. Toch niet op plutocratische gronden, of omdat zij bestendinging van de werkloosheid begeerlijk achten?

En wat te zeggen van het beeld dat Prof. Quack schetst van den maatschappelijken vooruitgang en het aandeel daarin van de werklieden? Laat mij mogen volstaan met een verwijzing

¹⁾ Is het noodig er nog eens opzettelijk aan te herinneren, dat de drang tot zelf-behoud, de *conatus suum esse conservandi* waarvan Spinoza sprak, geldt een «zelf» dat wordt, niet is? Zelf-behoud en zelf-ontwikkeling zijn begrippen die elkaar dekken, niet uitsluiten.

naar het uitnemende boekje van Webb, *Labor in the longest reign*, een getuige dien Prof. Quack zeker niet wraken zal. Het laatste hoofdstuk van Prof. Quack's boek zou, naar het mij voorkomt, wat dit punt betreft door de beste woordvoerders der socialistische beweging thans niet meer voor hun rekening genomen worden.

Ja, maar de beloften van algemene welvaart die de economie in den aanvang dezer eeuw aflegde, zijn dan toch faliekant uitgekomen!

Wat enkele economen mogen hebben gedaan of misdaan blijve voor hunne rekening. De wetenschap der staathuishoudkunde belooft niets en kan niets beloven, dan kennis van causaliteit op het gebied der economische verschijnselen. En die belofte tracht zij eerlijk en ernstig na te komen.

De waardeleer van Meuger, Jevons en Walras, ¹⁾ met al hetgeen zich daaromheen reeds thans groepeerd, is een hoogst belangrijk a conto op deze schuld. Al te gemakkelijk dunkt mij dan ook de wijze waarop Prof. Quack met deze waardeleer, een goochelspelletje van Condillac, ²⁾ afrekent. Meent Prof. Quack die waardetheorie, die thans in economische kringen vrij wel algemeen is aanvaard, te kunnen weerleggen, waarlijk hij zal met die wederlegging geen overbodig werk doen. Tot dusver is het niet gelukt.

Prof. Quack is, laat mij het mogen zeggen, in zijn slotwoord niet fair tegenover hen die hij bestrijdt, en niet breed is de schets die hij geeft van hun standpunt. Geen oogenblik blijkbaar heeft

¹⁾ Hoe zonderling is die opmerking (of dat verwijt?), dat de staathuishoudkunde «van alle kanten bijeengebracht is.» Welke zin is hieraan te hechten? Is er ééne wetenschap te noemen waarvan dit niet geldt? Is ook niet de inhoud van Prof. Quack's boek, dat zoowel Plato als Owen, Bakounin als Proudhon behandelt «van alle kanten bijeengebracht»?

²⁾ Dit met het oog op de zinsnede in «le Commerce et le Gouvernement» (editie Guillaumin, Collection des principaux économistes bladz. 253): une chose n'a pas une valeur parce qu'elle coûte comme on le suppose; mais elle coûte, parcequ'elle a une valeur.

Deze zinsnede is zeker merkwaardig; doch met welk recht hier de nieuwere waardeleer op naam van Condillac wordt gesteld, moge blijken uit het feit dat von Böhm, die meer dan iemand zich met betrekking tot de dogmen-geschiedenis der waardeleer heeft verdienstelijk gemaakt, deze opmerking van Condillac blijkbaar niet kende, althans haar noch haar auteur vermeldt!

hij gedacht aan de mogelijkheid, dat er een ethisch individualisme kan bestaan, welks ideaal even hoog, en welks beginselen even zuiver zijn als het socialisme waardoor hij zelf is bezielde.

Zelf noemt hij zijn arbeid: het uitstooten van een kreet voor de gemeenschap. Het kan een verdienstelijk werk zijn dit te doen; doch het mag nimmer geschieden met den voet op den nek der economie. Immers men kan, ook — of wellicht beter: juist — als wegbereider van den toekomststaat, de voorlichting der economie onmogelijk missen. Vormen niet het streven naar meer stoffelijke welvaart voor de werklieden en de beweerdde onrechtvaardigheid der verdeeling van den rijkdom zooals die thans bestaat, den achtergrond der geheele socialistische beweging? Hoe wil men dan over deze beweging en de eischen die zij stelt, oordeelen, zonder voorafgaande grondige studie van de wijze waarop thans productie en distributie plaats hebben, en van de oorzaken die daartoe hebben geleid; m. a. w. van de staathuishoudkunde, die zich met deze onderwerpen bezig houdt?

Hoe dit zij, en aangenomen voor een oogenblik dat, naar de voorstelling van Prof. Quack, economie en socialisme tegenstanders zijn, — men mag van zijn tegenstanders geen Zerbild maken, zal discussie mogelijk en vruchtbaar wezen. Door Prof. Quack is dunkt mij bij het schrijven van zijn slotwoord deze gulden regel niet in het oog gehouden. Vandaar dat, lettend op het gezag van den schrijver, en op de macht zijner eloquentie, een woord van protest mij plicht scheen tegen een hoofdstuk dat, naar mijne meening, dit hoogstbelangrijk werk op droevige wijze ontsiert.

Mr. J. A. N. PATIJN. Zondagswetgeving.
Akademisch proefschrift. Leiden 1897.

De naam van het proefschrift, dat Mr. Patijn onlangs het licht deed zien, is misschien in zoover niet gelukkig gekozen, dat hij onzekerheid kan doen rijzen omtrent hetgeen den lezer wachten zal. Men zou den schrijver groot onrecht doen met, op grond der woordvoeging in den titel, te meenen in zijn boek beschreven te zullen vinden een wetgeving nu eens zóó volmaakt, dat zij als een Zondags-kind te midden harer zusteren, slechts tot dankbare blijdschap over hare zeldzame verschijning

stof geeft. Eer mag men achter den naam een tegengestelde bedoeling zoeken, en vermoeden dat de auteur, met een herinnering aan objecten van onuitputtelijke duitsche geestigheid, in den titel van het boek heeft willen te kennen geven dat onze Zondagswet, wanneer zij — men denke aan het geval te Haarlem — zich eens flink te weer zal stellen, de gedachte wekt aan den Zondags-ruiter; of aan den Zondags-jager wien het, ondanks zijn eerlijk pogen, niet mag gelukken, te treffen het wild dat hij jaagt.

Hoe dit zij, men blijve bij den titel niet staan, doch leze het boek in zijn geheel door, om het neer te leggen onder den indruk, dat hier een even moeilijk als belangrijk onderwerp op frissche, aantrekkelijke wijze is behandeld, door iemand die, hoe warm ook gestemd voor de zaak der Zondagsrust, haar toch over het algemeen met gematigdheid wil dienen, gedachtig aan het feit dat Zondagsrust voor velen, Zondagsarbeid voor anderen onvermijdelijk maakt.

Het proefschrift is in twee deelen, van ongeveer gelijken omvang, geplitst, voorafgegaan door een korte inleiding, en gevolgd door een „Besluit“ waarin de schrijver de conclusies trekt uit zijn boek. Het eerste gedeelte geeft een historisch overzicht van het vraagstuk der Zondagsrust, en bespreekt dit in het algemeen; het tweede behandelt de bestaande wetgeving en hare geschiedenis in Duitschland, Zwitserland, Engeland, Oostenrijk en Nederland.

De vraag der Zondagsrust heeft twee aspecten, een religieus en een sociaal, het laatste, als alle sociale vragen, op zich zelf weder veelzijdig. De schrijver heeft gemeend zich tot de sociale zijde van het vraagstuk te moeten bepalen, en men mag hem daarvan zeker geen verwijt maken. Nader nog heeft hij zijn thema beperkt, door het alleen in betrekking tot handel, nijverheid en verkeerswezen te bespreken. De landbouw is er buiten gelaten; wat jammer is in zoover b. v. het hier te lande geldend verbod van Zondagsarbeid voor vrouwen, juist in het landbouwbedrijf tot de bekende bezwaren, en zelfs reeds tot wetswijziging, geleid heeft.

Wat het theoretisch deel betreft, zou ik willen vragen of de schrijver, bij de behandeling van den invloed van Zondagsrust op het productievermogen van den arbeid, niet te veel

gelijk stelt verkorting van werktijd en invoering van Zondagsrust. Zeker bestaat hier analogie, maar toch ook verschil. Verkorting van werktijd, waar deze overmatig is, voorkomt uitputting van den werkman, en komt daardoor aan zijn productievermogen ten goede. Hetzelfde zal, althans voor een deel, het geval zijn, waar Zondagsrust volgt op een week van zeer langdurigen en ingespannen arbeid. Doch waar de arbeidsduur niet overmatig lang is, is het zeer de vraag of invoering van Zondagsrust de productiviteit van het bedrijf geheel onaangetast zal laten; een vraag, die niet met een beroep op de resultaten met de verkorting van werktijd in het algemeen verkregen te beantwoorden valt.

Natuurlijk is mijn bedoeling niet, hiermede te kennen te geven, dat naar mijne meening de zaak van de invoering van Zondagsrust staat en valt met haar invloed op de productiviteit van den arbeid. Ook overwegingen van geheel anderen aard mogen hier een woord mede spreken. Doch de hierbedoelde invloed van de Zondagsrust — van zooveel gewicht, omdat de economische belangen van de werklieden daarmede ten nauwste verbonden zijn — eischt m. i. nog verder onderzoek voor ieder die, anders dan de schrijver (bladz. 218), bij de regeling der Zondagsrust ook met de belangen der productie, althans tot op zekere hoogte, wil zien rekening gehouden.

Het theoretische deel van het proefschrift is trouwens, naar het mij voorkomt, niet het best geslaagde. Zoo ware b. v. over de kwestie of het voorschrijven van Zondagsrust den vraag naar arbeidskrachten bevorderen kan, meer te zeggen dunkt mij, dan „dat dit niet een der geringste lichtzijden daarvan zou zijn.“ (bladz. 65).

Intusschen, niet het oefenen van kritiek werd met het schrijven dezer korte aankondiging beoogd. Mijn doel was op te wekken tot kennisneming van het lezenswaardig proefschrift. Nu onze wet van 1815 — die de schrijver noemt: niet volledig uit te voeren, slecht van redactie en techniek in het algemeen, verouderd, van een verkeerde strekking, niet goed verenigbaar met andere wetten, en, pour la boune bouche, in strijd met de grondwet (bladz. 200) — eertlang staat te worden vervangen, komt het boek van Mr. Patijn juist op tijd.

Den Haag, November 1897. C. A. VERRIJN STUART.

ECONOMISCHE KRONIEK.

NEDERLANDSCHE BELASTINGEN. — INDISCHE FINANCIËN. — SCHATKISTIBILJETTEN. —
PERSONEELE BELASTING. — NACHTARBEID DER BAKKERS. — DE ENGELSCH
WERKSTAKING — LANDBOUW-WARRANTS — SPOORWEGEN IN ZWITSERLAND.

Nederlandsche belastingen. In de memorie van antwoord op de algemeene beschouwingen over de staatsbegrooting deelde de Minister van Financiën nader het een en ander mede over zijn voornemens. Ten aanzien van de tariefherziening verklaart hij consequenter toepassing van het stelsel van fiscale rechten tot verbetering van het tarief in zijn geheel te beoogen. Welke versterking van inkomsten daardoor kan verkregen worden, kan nog niet worden uitgemaakt. De verklaring, dat verhooging van directe belastingen uit den aard der zaak niet in aanmerking komt, wordt dus verduidelijkt, dat verhooging is uitgesloten, niet omdat de Rijks directe belastingen zelve te hoog zijn opgevoerd, maar omdat daarnaast plaatselijke belastingen worden geheven, die in de laatste jaren in verschillende gemeenten sterk zijn aangegroeid. „Het Rijk is daardoor in de noodzakelijkheid gebracht om zijn uitkeeringen aan de gemeenten sterk te verhoogen. Verhoogde het thans zijn directe belastingen, dan zou het zijn eigen werk voor een deel te niet doen.“ Of de progressie, zooals in het voorloopig verslag was beweerd, niet tot haar recht is gekomen, laat de Minister in het midden. Hoever de progressie reiken moet om tot haar recht te komen, is tot dusver niet aangetoond, en of niet progressie hooger opbrengst zou geven is onzeker. Wat de successierechten betreft, heeft de Minister met belangstelling kennis genomen van wenschen om deze meer te doen opbrengen. Die zaak is in studie genomen. Intusschen kan wel verklaard worden, dat aan den wensch om tegen verhooging dier rechten den vleeschaccijns af te schaffen, niet kan worden voldaan.

Een wetsontwerp tot afschaffing der Rijkstollen wordt in gereedheid gebracht. Tot dekking der leemte zal 't verhoogde zegelrecht bestemd worden, terwijl andere ontwerpen tevens in gereedheid worden gebracht om het tekort op de gewone uitgaven te dekken, dat naar de Minister vrees de geraamde 1½ miljoen nog zal overtreffen wegens waarschijnlijke overschrijding der aanvankelijk voor de uitkeeringen aan de gemeenten geraamde som. Volgens een hierbij overgelegde statistiek, echter reeds dateerende van 't jaar 1890, bedroegen de verschillende tollende volgende sommen gegeven door:

	Landtollen.	Wattertollen.	Totaal.
provinciën	69.663	189.031	258.694
gemeenten	273.202	489.291	762.493
waterschappen . .	27.595	171.229	198.824
particulieren . . .	143.307	178.511	321.818
Rijk	293.969	245.215	539.184
	f 807.736	1.273.277	2.081.013

Een wetsontwerp zal worden ingediend tot uitvoering van art. 31 der wet op de personeele belasting, waardoor op eenvoudige wijze een rijwielbelasting zal worden ingevoerd. Nog is in behandeling een wetsontwerp, brengende verbetering in de wet op den accijns op het gedistilleerd, ter voorkoming van onregelmatigheden, die jaarlijks aan de schatkist veel inkomsten onttrekken. Ten aanzien van het overgangsrecht op onroerend goed is, in plaats van het ingetrokken wetsontwerp van den vorigen Minister, een ontwerp ingediend, waarbij dit recht, met behoud der opcenten, gesteld wordt op 6 pCt. in rechte en in zijldinie. Daarmede wordt gerekend op een hoofdsom van f 204.000 tegen f 66.000 tegenwoordig (1 pCt. van f 2600.000 en 5 pCt. van f 800.000), gevende met de 38 opcenten een voordeel van f 190.440. Het voordeel door de buitenlands wonende eigenaren genoten door verlagings van mutatierechten en grondbelasting wordt begroot op f 147.000.

In zijn memorie van antwoord bij de middelenwet deelt de Minister nog mede, dat de afschaffing van den accijns op vruchtenwijnen, al is het onderzoek nog niet geheel afgevoerd, waarschijnlijk komen zal. Tot afschaffing van den accijns op geslacht herhaalt de Minister niet te kunnen medewerken.

Eindelijk wordt in de memorie van antwoord bij Hoofdstuk VII B nog het volgende medegedeeld.

Vermogens- en bedrijfsbelasting. Op de vraag: of de Minister bereid is een herziening van deze belastingen ter hand te nemen, kan in zoover toestemmend worden geantwoord, dat het inderdaad in zijn bedoeling ligt voorstellen te doen om enkele gebreken die de ervaring aan het licht heeft gebracht, te verwijderen en enkele leentouwen aan te vullen.

Vergeleken met de uitkomsten, bij de heffing van soortgelijke belastingen in het buitenland verkregen, zijn de hier te lande verkregene inderdaad gunstig te noemen. Voor de vermogensbelasting bij voorbeeld is er een middel tot controle in de beëdigde aangiften voor de successierechten, en verzekerd mag worden, dat in de groote meerderheid der gevallen de opgaven voor de vermogensbelasting, aan die aangiften getoetst, juist blijken te zijn. Doch het mag evenmin worden verzwegen, dat betreurenswaardige afwijkingen worden geconstateerd, talrijk genoeg om reden te geven tot de vraag, of hierin niet voorzien moet worden. De Minister meent, dat dit behoort te geschieden. Eerlang zal een wetsontwerp gereed zijn, dat gebreken onware aangiften door boeten strafbaar stelt.

Een besluit tot vereenvoudiging der beschrijvingsbiljetten wordt ontworpen.

Ten aanzien der beschrijvingsbiljetten voor de bedrijfsbelasting zal bepaald worden dat de ontvanger geen waarschuwing mag uitzenden buiten voorkennis van den inspecteur. Ook zal in het algemeen nog meer voorafgaand onderzoek bij het uitzenden van beschrijvingsbiljetten worden aanbevolen.

Maar de Minister kan niet medegaan met de leden, die de artikelen 13 en 14 der wet op de bedrijfsbelasting willen gewijzigd hebben in dezen zin, dat de tusschenkomst van den ontvanger kome te vervallen en de voorzitter der commissie van aanslag al het werk zal doen.

Aan den wensch naar bespoedigde uitreiking der aanslagbiljetten zal de Minister trachten te voldoen.

Personeele belasting. Het lag voor de hand, dat de toepassing eener nieuwe wet op de personeele belasting niet terstond met die nieuwe juistheid en gelijkmatigheid zou geschieden als wenschelijk was te achten. Gaandeweg zal daarin

echter verbetering komen. De Minister heeft al dadelijk instructiën gegeven, tot oogmerk hebbende om aan billijke klachten te voldoen. De wet draagt de uitspraak op reclames op aan de administratie zelve, terwijl de belanghebbende, die zijn bezwaar aldus niet of niet volkomen ziet weggenomen, in beroep kan komen bij een onafhankelijk college. Zal echter die eerste instantie waarde hebben en zullen niet de raden van beroep — tegen de bedoeling van den wetgever — van het meerendeel der bezwaren kennis moeten nemen, dan is het noodzakelijk, dat de uitspraak der administratie rust op een geheel nieuw, onbevungen onderzoek. Aan de directeuren is dit met nadruk in herinnering gebracht. Hun is voorgeschieden, dat de ambtenaren en de door ambtenaren aangewezen deskundigen ernstig werk moeten leveren. Geen oogenblik, zoo werd hun aangeschreven, mag er sprake van zijn, dat zonder veel nadere overweging de betwiste schatting wordt gehandhaafd. Ten gevolge van deze aanschrijving hebben vele verlagingen plaats gehad. Men mag hopen, dat reeds op die wijze aan de meeste rechtmatige klachten is of zal worden tegemoet gekomen.

De klachten omtrent ongelijke en overdreven schattingen van het meubilair, met name te 's-Gravenhage, zijn ten deele gegrond. Zijn oordeel over de werking der wet zou de Minister liever opschorten tot later. Toch meent hij te kunnen verzekeren, dat ontheffing van den middenstand wel degelijk is verkregen, en wel op ruime schaal.

Dat in het eerste jaar der werking van de nieuwe wet op de personeele belasting de aanslagbiljetten niet zoo spoedig uitgereikt konden worden als wenschelijk is, laat zich gereedelijk verklaren uit den tijd, die de eerste maal voor het tot stand komen der kohieren gevorderd werd. In volgende jaren zal de uitreiking spoediger kunnen geschieden.

Grondbelasting. Een herziening der wet op de grondbelasting ligt in de bedoeling van den Minister, zoodra hem de tijd daarvoor gegund zal zijn.

Successiebelasting. Afschaffing van het recht van overgang op effecten en rentegevende schuldvorderingen zal te eeniger tijd behooren te geschieden. De Minister doet echter geen toezegging.

Wetgeving op de registratie. Doelbetreffende herziening dezer wetgeving is slechts mogelijk met groote geldelijke opofferingen, waartoe de middelen thans ontbreken. Partieele herziening, waardoor een aantal kleine, maar toch zeer nuttige verbeteringen worden verkregen, behoort tot de wenschen van den Minister.

Indische financiën. Het geraaude tekort op de Indische begrooting van f 11.068.891 (zie October-kroniek), is bij memorie van antwoord teruggebracht tot f 9.744.726. De uitgaven in Nederland zijn verhoogd van f 28.559.715 tot f 29.308.934, de uitgaven in Indië van f 117.751.379 tot f 120.158.696. De verhooging is voornamelijk het gevolg van verhooging der raming van de in te koopen hoeveelheid koffie van 385.000 tot 470.000 picol en door vermeerdering van het crediet voor irrigatiewerken met 1 miljoen, alsmede door uitzending van meer benodigdheden voor den tramaanleg op Atjeh. Hiertegenover kan de raming der middelen verhoogd worden, nu de koffie-oogst, op 362.000 picol gesteld, gebleken is 471.000 picol te bedragen. Dientengevolge zijn de middelen in Nederland geschat op f 26.042.404 (tegen f 21.558.708) die in Indië op f 113.680.500. Deze cijfers hebben gedurende de mondelinge behandeling geen verandering ondergaan.

Inmiddels zijn drie nog niet behandelde wetsontwerpen ingediend waarvan de aanneming invloed op deze cijfers zal hebben. De eerste moet strekken om, in verband met de afschaffing der gedwongen koffiecultuur in de Minahassa, Menado te schrappen van de lijst der vrijhavens en de noodige voorzieningen te treffen tot opnemng van de residentie Menado met uitzondering van Gorontalo in het tolgebied. Met de zelfbesturen van de langs de noordkust van Celebes gelegen landschappen is overeenstemming verkregen over de voorwaarden, waarop het recht tot het heffen van uitvoerrechten aldaar door het gouvernement zal worden verkregen. Het ligt in de bedoeling het algemeen tarief van in- en uitvoerrechten in Menado in te voeren. Hiervan wordt verwacht een stijging der middelen met f 155.000 en wel f 125.000 invoerrecht, f 12.000 uitvoerrecht, f 18.000 accijnzen. Hiertegenover staat een uitgaaf van f 6.200 voor aan de zelfbesturen uit te keeren

schadeloosstelling, f 23.760 voor recheerchepersoneel en een uitgaaf van f 258.000 voor eens voor gebouwen, sloepen en andere benooidgheden. Aan den anderen kant worden de uitgaven voor Europeesch bestuur en voor koffle, met de opheffing der dwangcultuur, verminderd met resp. f 2124 à f 78 000.

Een ander ontwerp strekt tot definitieve afschaffing van het uitvoerrecht op suiker, terwijl als equivalent het voornemen bestaat het tarief van de Oostkust van Sumatra en van Lombok te brengen op de hoogte van 't algemeen tarief. Hierover zie men nader de Handelskroniek.

Schatkistbiljetten. Een wijziging is voorgesteld in de wet van 4 April 1870 (Staatsblad n° 62) houdende bepalingen omtrent de uitgifte van schatkistbiljetten, waarvan de strekking is de uitgifte van schatkistbiljetten ook boven pari toe te laten. De Minister acht deze bepaling wenschelijk in verband met die, welke de vaststelling der rente vooraf bij Kon. besluit beveelt, omdat zoodoende de rente iets hooger kan worden gesteld dan in verband met den oogenblikkelijken toestand der geldmarkt strikt noodig zou zijn. Voor de schatkistbiljetten zal dientengevolge, tenzij de rentestand vóór den dag der verhooging stijgen mocht, meer dan de nominale waarde door den Staat worden ontvangen en in dezen hooger prijs zal worden teruggevonden, wat aan rente te veel mocht worden betaald. In verband hiermede wordt bepaald dat hetgeen de schatkistbiljetten meer dan hun nominale waarde opbrengen, in mindering komt van de rente.

Personeele belasting. Een wetsontwerp is ingediend, om te bepalen dat met afwijking van art. 1 der wet van 18 Sept. 1882 (Stbl. n° 177) de ontheffingen, verminderingen, afschrijvingen, kwijtscheldingen en oninbare posten wegens de oude personeele belasting, waarvoor de ordonnantiën na 31 Dec. 1896 zijn of worden uitgevaardigd, in mindering worden gebracht van de desbetreffende ontvangsten over 't jaar 1897 tot een bedrag, gelijk aan een derde gedeelte van hoofdsom en Rijks opcenten der kohieren van het dienstjaar 1896—97, terwijl het meerdere in mindering wordt gebracht van de ontvangsten over het jaar 1897.

De bedoeling is hoofdzakelijk om te voorkomen, dat de opbrengst der belasting van de nieuwe wet zou worden gedrukt door ontbellingen, teruggaven of afschrijvingen van belasting, die onder een vroegere regeling werd gevorderd. Zelfs zou de opbrengst van 1898, bij 't onveranderd blijven der regeling van 1852, worden gedrukt door non-valeurs van de oude wet, daar door de vele werkzaamheden, die van de administratie worden geëischt, de oninbare posten van den dienst 1896—97 nog niet behandeld zijn en niet alle ordonnantiën te dierzake vóór het einde des jaars kunnen worden uitgevaardigd.

Nachtarbeid der bakkers. Sints eenigen tijd is onder de bakkersgezellen in verschillende plaatsen des lands een beweging gaande om te geraken tot afschaffing van nachtarbeid. Vooral in 's Gravenhage heeft die beweging eenigen omvang gekregen. De aldaar bestaande bakkersgezellenbond, die in Januari 1895 van de patroons de Zondagsrust heeft weten te verwerven, begon in den zomer van 1896 ernstige pogingen in 't werk te stellen om thans ook langs den weg van overleg tot afschaffing van nachtarbeid te geraken. De patroons werden uitgenoodigd in Maart 1897 op een vergadering te verschijnen, waaraan eelther slechts twee gevolg gaven. Na lange en ernstige bespreking beloofden deze twee zoo mogelijk pogingen in 't werk te stellen eenige organisatie onder de patroons te verkrijgen. Herhaaldelijk aan deze belofte herinnerd, moesten zij eindigen met te verklaren, dat die organisatie niet tot stand te brengen was. Gelijk later gebleken is, hadden de patroons voornamelijk bezwaar om in overleg te treden, omdat zij bij de vorige gelegenheid, toen het de Zondagsrust gold, in de vergadering der gezellen onbehoorlijk bejegend waren. Ook beweren de patroons, dat de wensch tot afschaffing van nachtarbeid niet van alle gezellen uitgaat, dat de bond, die een 5 à 6 honderd leden telt, lang niet alle eigenlijke bakkers omvat, maar daarentegen magazijnknechts, loopers en dergelijken in zijn midden heeft, die in deze geen recht van spreken hebben.

De gezellen inmiddels, gedachtig aan de bewering van vele patroons, dat de eisch der clienteele om 's ochtends versch brood te hebben, zich tegen vervulling van hun eisch verzet, hebben den afgeloopen zomer een aantal dames uit deftigen

kring aangezocht hen te steunen bij een onderzoek naar de juistheid van dit beweren. Deze dames hebben zich tot een comité gevormd en lijsten laten circuleeren, waarop zij de handteekening verzochten van hen, die niet op 't verkrijgen van versch brood des ochtends gesteld waren. In korten tijd verkregen zij 13.000 handteekeningen. Inmiddels hadden van Juni af drie coöperatieve bakkerijen den nachtarbeid afgeschaft.

Op 22 Augustus vergaderden de bakkersgezellen opnieuw in openbare bijeenkomst en besloten toen een hernieuwde uitnoodiging tot de patroons te richten voor een vergadering op 3 Oct. De patroons verschenen wederom niet, en toen besloot de vergadering der gezellen met 172 tegen 1 stem op 17 Jan 1898 tot een algemeene staking over te gaan.

Als gevolg hiervan verscheen kort daarna een soort van manifest van de patroons, waarin opheffing van nachtarbeid onmogelijk werd verklaard en de beweging aan het drijven van coöperatoren en socialisten werd toegeschreven.

De door een en ander ontstane gisting gaf aanleiding tot een scherp optreden van den directeur van een der fabrieken, die op 6 Nov. overging tot een lock-out van al zijn werkvolk, onder verklaring, dat wie genoeg wilden nemen met de bestaande werkwijze, zich weder konden aanmelden, waarna hij zien zou, op wier aanneming hij prijs stelde. Intusschen had hij zich bij voorbaat elders van werkkrachten voorzien. Ongeveer twee derde van 't personeel weigerde terug te komen en zag zich dus op straat gezet. Toen het op die manier ernst bleek te worden, bood Mr. A. Kerdijk zijn bemiddeling aan. Hij deed daartoe in hoofdzaak het volgende voorstel aan patroons en gezellen.

Drieërlei gaf hij in overweging:

„Vooreerst kunnen vertegenwoordigers van beide partijen, door deze aan te wijzen ter bespreking van de wenschelijkheid en mogelijkheid van geheele of gedeeltelijke afschaffing van nachtarbeid samenkomen, onder' voorzitterschap van iemand, die buiten het geschil staat. Deze zou dan slechts tot taak hebben, de bespreking met onpartijdigheid te leiden.

„In de tweede plaats — en dit ware m. i. verkieslijker — kan een commissie worden samengesteld, die de kwestie van bedoelde afschaffing onderzoekt, ook door vertegenwoordigers

der beide partijen, afzonderlijk of te zamen te hooren; en die daarna in het openbaar haar oordeel uitspreke met geen andere dan zedelijke kracht. Zoodanige commissie zou dienen te bestaan uit buiten het geschil staande personen, beiderzijds in gelijken getale aan te wijzen, door elk der partijen een of twee, alsmede uit nog een, door die aangewezenen te zamen gekozen.

„Eindelijk — en dit ware volgens mij het verkieslijkst — kan een commissie, als voren omschreven, de opdracht krijgen een uitspraak te doen met bindende kracht, bijaldien beide partijen te voren zich verplichten aan die uitspraak zich te onderwerpen.“

Hij stelde daarna als voorwaarde, dat de uitsluiting van de werklieden der Brood- en Meelfabriek werd opgeheven.

De gezellen antwoordden hierop:

„Daar in den geheelen loop der beweging van nachtarbeid der bakkersgezellen een streven is uitgekomen naar overleg en samenwerking, meenen wij u te kunnen verzekeren, dat ook thans nog uw bemiddelingsvoorstel gunstig zal worden ontvangen.

„Zonder daarmede uw tusschenkomst te willen bemoeilijken, neigt het comité het meest tot het laatste voorstel, alleen onder voorbehoud, dat dit letterlijk worde toegepast, zoodat niet, als vaak, den voorzitter een beslissende stem worde toegekend.

„Wanneer de loop der onderhandelingen er toe leidt, dat de door u gestelde voorwaarde (de voorwaarde nl. dat de uitsluiting der werklieden van de brood- en meelfabriek worde opgeheven) komt te vervallen, behoudt het comité zich het recht voor een nadere beslissing omtrent deze voorstellen te nemen.“

De patroons noodigden in antwoord den heer Kerdijk uit tot een conferentie, waartoe hij zich bereid verklaarde, mits daar alleen besproken werd den inhoud van zijn schrijven. Het bescheid hierop luidde:

„In beleefd antwoord op uw brief, gericht aan heeren patroons en directeuren van broodfabrieken, deelen wij u mede, dat wij om diverse motieven, die wij desverkiezende gaarne mondeling uiteenzetten, uw voorstellen niet in overweging kunnen nemen.“

Na dit antwoord beschouwde de heer Kerdijk zijn taak als afgedaan.

Eenige dagen later brak een partieele staking uit bij een der patroons, toen deze een gezet ontsloeg. Het bleek ook

echter weder, dat deze staking geen ander gevolg had dan dat eenige knechts broodeloos werden, maar de patroon in zijn bedrijf nauwelijks belemmerd werd.

Tegenover deze feiten, waaruit bleek van solidariteit der patroons en gebrek aan solidariteit onder de arbeiders, besloot het comité der gezellen van de voorgenomen staking op 17 Jan. af te zien. Het vraagstuk van afschaffing van nachtarbeid is dus geen stap nader tot oplossing gekomen, tenzij men mag aannemen dat de publieke belangstelling is wakker geworden en de publieke opinie langzamerhand de hervorming zal weten door te drijven. Meer en meer wint intusschen de ondervinding veld, dat de tusschenkomst van den wetgever noodig zal zijn.

De Engelse werkstaking. Eindelijk, op het laatst van November, hebben de bemoeiingen van den President of the Board of Trade of misschien wel de uitingen der publieke opinie ten gevolge gehad, dat in den strike der Engineers, patroons en werklieden beiden, zich tot een conferentie bereid hebben verklaard. Twee vertegenwoordigers van elk der partijen zijn 't nl. zonder officieele medewerking onder elkander eens geworden over zulk een conferentie, die zou samengesteld zijn uit 14 patroons en 14 werklieden en zonder onafhankelijken voorzitter. Van de 14 werklieden zouden er 8 behooren tot de Amalgamated Engineers, 6 tot de verwante in de staking betrokkene bedrijven. De patroons hebben er in toegestemd dat de quaestie van den werkdag op de agenda zou komen. Deze is trouwens de oorsprong van het heele geschil. Overigens zou de conferentie beslissen over de beste middelen om practische toepassing te verzekeren aan 't besluit van de patroons om zich niet in den werkkring der Trade Unions te mengen maar ook om geen inmenging in de regeling van 't bedrijf toe te laten. Een voorts over de middelen, om in 't vervolg geschillen te vermijden en regelingen te treffen, ten einde vraagpunten, bij welker oplossing beide belang hebben, behoorlijk toe te lichten. Was men 't over deze punten in beginsel eens geworden, de practische uitwerking schijnt, nu de conferentie bijeen is, op nog al wat bezwaren te stuiten.

Bij het sluiten van deze Kroniek staat de kans op overinstemming zeer slecht.

Landbouw-warrants. Een wetsontwerp is voorgesteld in de fransche Kamer om pachters in staat te stellen leeningen te sluiten onder verband van hun oogst door middel van landbouw-warrants. Zij zijn verplicht den grondeigenaar kennis te geven van grootte en waarde van den oogst, die tot onderpand dient, en van 't bedrag der leening, ten einde den eigenaar, die nog pacht te vorderen heeft, in staat te stellen verzet aan te teekenen, wat binnen 10 dagen moet geschieden. Zij zijn verplicht den oogst te verzekeren, met het gevolg dat de geldschieder dezelfde rechten erlangt op de assurantiepenningen als op het product. De leeningen moeten ter griffie worden ingeschreven en de geldschieder heeft recht op een afschrift alsmede op een certificaat, dat op denzelfden oogst nog geen gelden zijn verstrekt. De geldopnemer kan te allen tijde aflossen onder aftrek van rente over den nog loopenden termijn minus tien dagen. De warrants kunnen door bankiers worden gediscoteerd, terwijl de Bank het warrant zelf aanmerkt als in de plaats tredende van een der vereischte handteekeningen. Bij gebreke van betaling krijgt de geldschieder het recht na opzegging over een week beslag te leggen op den oogst en dien publick te verkoopen. Hij heeft daarop recht van voorrang boven alle schuldeischers, na den fiscus en de kosten van uitwinning. Vervreemdt of beschadigt de pachter den oogst ten nadeele van den geldschieder, dan is hij strafbaar.

Spoorwegen in Zwitserland. De Bondsvergadering heeft de wet betreffende de naasting der Zwitsersche spoorwegen aangenomen. Artikel 1 luidt:

De Bond zal die Zwitsersche spoorwegen, die wegens hun staathuishoudkundige of militaire beteekenis de belangen van den staat of van een groot deel daarvan dienen, en die zonder onevenredig groote kosten te naasten zijn, aankopen en onder den naam Zwitsersche Bondsspoorwegen voor zijne rekening exploiteeren. Met een spoorweg kunnen ook de daarbij behorende bijbanen, en andere ondernemingen (stoomvaartlijnen, enzoo voort), worden genaast.

Art. 2 luidt:

Het naasten van spoorwegen geschiedt door aankoop, overeenkomstig de bepalingen van de Bondswetgeving en van de

concessies. De Bondsregeering moet op dezen grondslag de naasting binnen den eerstvolgenden naastingstermijn aankondigen aan de besturen van de spoorwegen, die op den datum, waarop deze wet wordt afgekondigd, behooren tot: 1°. de Jura-Simplon-Spoorwegmaatschappij; 2°. de Zwitsersche Centraal Spoorwegmaatschappij, met haar aandeel in andere lijnen, 3°. de Zwitsersche Noord-Ooster-Spoorwegmaatschappij, 4°. de spoorwegonderneming Wohlen-Bremgarten, 5°. de Vereenigde Zwitsersche Spoorwegen, 6°. de Gotthard-Spoorwegmaatschappij.

Voor zooverre de naasting van alle lijnen der Noord-Ooster-Spoorwegmaatschappij op grond van de voor haar centraal net geldende bepalingen onbereikbaar is, kan de Bondsregeering die lijnen, waarvoor een bijzondere concessie is verleend, bij den aankoop uitsluiten, indien deze slechts met onevenredig groote offers te verkrijgen zijn, en haar bezit niet voor een rationeele exploitatie van de Bondsspoorwegen onontbeerlijk is.

De Bondsregeering is gemachtigd, met toestemming der Bondsvergadering, genoemde spoorwegen ook onderhands aan te koopen, waarbij echter voor het bepalen van den koopprijs de bepalingen van de Bondswetgeving en van de concessies moeten worden in acht genomen.

Een Art. 2 bis: De Bondsregeering is bovendien gemachtigd, met toestemming van de Bondsvergadering en onder de in art. 2 genoemde voorwaarden, ook andere Zwitsersche spoorwegen, vooral die met internationale aansluiting, te naasten, als de aankoop van nationaal belang is, — werd verworpen.

De artikelen 3 tot en met 7 werden zonder wijzigingen aangenomen. Zij bepalen in hoofdzaak: dat de Bondsregeering gemachtigd is, met toestemming van de Bondsvergadering, de exploitatie der zijlijnen over te nemen en wijziging te brengen in de dienstregeling tusschen de genoemde hoofdspoorwegen en zijlijnen; dat speciale wetten noodig zijn om andere spoorwegen aan te koopen, of nieuwe aan te leggen; dat het geld voor den aankoop en de exploitatie door de uitgifte van obligatiën wordt verkregen, dat deze leening volgens een vast amortisatieplan binnen hoogstens 60 jaar geamortiseerd moeten zijn; dat de administratie der spoorwegen van de overige staatszaken van den Bond moet zijn gescheiden, en dat de financieele stand daarvan elk oogenblik met zekerheid moet kunnen worden

vastgesteld: dat de opbrengst van de exploitatie der spoorwegen alleerst moet worden gebruikt voor de betaling der rente en de amortisatie van de spoorwegleening, dat wat dan overblijft uitsluitend in het belang der Bondsspoorwegen wordt gebruikt, en wel speciaal tot vereffening der uitgaven, tot het verbeteren en vergemakkelijken van het verkeer, in het bijzonder door verlaging van personen- en goederentarieven, zoowel als tot het uitbreiden van het net; en dat, wanneer de inkomsten niet strekken tot dekking van uitgaven, rentebetaling en amortisatie, het ontbrekende deel uit het reservefonds wordt geput.

Het referendum over de wet is aangevraagd. Zij vindt veel verzet in de Romaansche cantons en bij de belanghebbenden bij andere dan de vijf hoofdlijnen, waarvan de naasting in de lucht hangt.

Volgens de berekening der Bondsregeering zal aan de maatschappijen moeten betaald worden 964.384.769 fr., waarbij komt 42.680.000 fr. als bijdrage in de aanvullingswerken, totaal 1.007.064.769 fr. Berekend wordt dat hierdoor een jaarlijksche rente van fr. 35.753.569 en aan amortisatie fr. 4.846.599 zal moeten betaald worden. De tegenstanders beweren, dat de kosten hooger zullen loopen, zoodat het geraamde jaarlijksche exploitatiesaldo ad fr. 42.468.250 niet voldoende zal zijn het benoodigde te dekken. Bovendien wordt dat exploitatiesaldo te gunstig geacht, waar unificatie en verlaging der tarieven wordt voorgespiegeld.

HANDELSKRONIEK.

AFSCHAFFING VAN HET UITVOERRECHT VAN SUIKER IN NEDERLANDSCH INDIE. —
GOEDKEURING VAN EENE OVEREENKOMST BETREFFENDE OVERNEMING VAN DE
NEDERLANDSCHE GEDEELTEN VAN EENIGE IN NEDERLAND EN BELGIE
GELEGEN SPOORWEGEN. — TELEGRAAFOVEREENKOMSTEN VOOR HET
VERKEER MET RUSLAND EN NOORWEGEN. — PERSOONLIJKE
ONGELUKKEN OP DE SPOORWEGEN IN GROOT-BRITTANNIE. —
HANDELSBETREKKINGEN MET PERZIE. — CONSULAIRE
VERSLAGEN. PEKING; PRETORIA

Afschaffing van het uitvoerrecht van suiker in Nederlandsch-Indië. Bij Koninklijke Boodschap van 15 November is bij de Tweede Kamer ingediend een wetsontwerp tot definitieve afschaffing van het uitvoerrecht van suiker in Nederlandsch Indië. Zooals men zich herinneren zal is dit recht herhaaldelijk geschorst geweest om aan de moeilijkheden, waarmede de suikercultuur in Indië te worstelen heeft tegemoet te komen. Bij de wet van 25 December 1886 werd het geschorst voor het tijdvak van 1 Juni 1887 tot 1 Juni 1892. Die termijn werd verlengd eerst tot 1 Juni 1893, en vervolgens tot ultimo December van datzelfde jaar bij de wet van 30 December 1892. Art. 1 dezer laatste wet bevat tevens onder de middelen tot goedmaking van de Indische uitgaven voor 1893 eene nieuwe belasting ter vervanging van het uitvoerrecht op suiker. De Indische begrooting voor 1894 hield eerst eene nieuwe belasting in, genaamd suikerbelasting, doch bij Nota van wijziging werd deze weder vervangen door de in 1893 gegeven „tijdelijke belasting ter vervanging van het uitvoerrecht op suiker.“ Deze werd echter door de Tweede Kamer verworpen en met 1 Januari 1894 werd het uitvoerrecht weder gegeven. Daarna is het op nieuw gedurende één jaar van 1 Juni 1895 tot 1 Juni 1896 geschorst geweest, totdat het nu sedert 1 Juni 1896 weder wordt gegeven.

De Minister stelt nu voor het uitvoerrecht voor goed af te schaffen. De suikercultuur op Java voert gedurende de laatste jaren een zwaren strijd om het bestaan, die voornamelijk te wijten is aan de bescherming, die op het vasteland van Europa aan de beetwortelindustrie wordt verleend. Op afschaffing dier bescherming kan niet worden gerekend en de Minister acht daarom het tijdstip gekomen voor eene definitieve regeling, waarbij tevens kan worden uitgezien naar een aequivalent voor de schatkist.

Een bezwaar der telkens wederkeerende schorsing is ook dat deze een toestand van onzekerheid tengevolge heeft, terwijl, daar een dergelijke wet eenigen tijd van voorbereiding noodig heeft, zich soms het verschijnsel voordoet dat, terwijl de prijzen vrij gunstig zijn, het uitvoerrecht geschorst is, en dat het recht geheven wordt, terwijl de meeste fabrieken met verlies werken.

De opbrengst van het uitvoerrecht van suiker is in de begrooting voor 1898 geraamd op f 782.000. De Minister wil hiervoor een aequivalent vinden in eene verhooging van de op de Oostkust van Sumatra en op Lombok geldende tarieven van invoerrechten tot het peil van het algemeene tarief.

Het tarief voor de oostkust van Sumatra is het laatst herzien bij een Indische ordonnantie afgekondigd in het Indisch Staatsblad 1895 N^o 273; voor Lombok is een speciaal voorloopig tarief vastgesteld bij eene Indische ordonnantie, die afgekondigd is in het Indisch Staatsblad 1895 N^o 188.

De Minister verwacht van herziening dier tarieven eene meerdere bate voor de oostkust van Sumatra van f 370.000 voor Lombok van f 30.000, te zamen f 400.000. Hierdoor komt men dus nog niet aan het zoo even genoemde bedrag, waarop de opbrengst van het uitvoerrecht van suiker geschat werd. Daarbij moet echter in het oog gehouden worden dat al werd in principe tot behoud van het uitvoerrecht besloten, dit voor 1898 toch geschorst zou moeten worden, zoodat de Indische schatkist die som dan, zooals reeds zooveel jaren, ook dit jaar toch feitelijk zou moeten derven.

Goedkeuring van eene overeenkomst betreffende overneming van de Nederlandsche gedeelten van eenige in Nederland en België gelegen spoorwegen. Bij Koninklijke

Boodschap van 1 November j.l. is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden een wetsontwerp tot goedkeuring van eene den 23^{en} April 1897 tusschen Nederland en België gesloten overeenkomst tot overneming van de Nederlandsche gedeelten van eenige in Nederland en België gelegen spoorwegen, en van eene 29 October 1897 met de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen aangegaan, waarbij deze de exploitatie dier aldus overgenomen lijntjes verkrijgt.

Zooals bekend is wordt in België een uitgebreid spoorwegnet (3332 kilometer) tegenwoordig door den Staat zelve geëxploiteerd. Daarnaast bestaat echter de Grand Central Belge, die, hoofdzakelijk in België, maar mede in Nederland, Frankrijk en Pruisen een net heeft van ruim 600 kilometer. De Belgische Regeering nu is van oordeel dat aan dien tweeslachtigen toestand, waarvan zij ruimschoots de nadeelen ondervond, een einde moet komen en heeft daarom de noodige stappen gedaan om de lijnen van den Grand Central Belge te naasten. Daarvoor moest zij zich echter van te voren wenden tot de Regeeringen van bovengenoemde drie landen om zich te verzekeren of deze eventueel bereid zouden zijn hare medewerking te verleen tot aankoop der lijnen, voor zoover die over haar grondgebied loopen. Het gaat toch niet aan dat de Belgische Staat zou exploiteeren een spoorweglijn loopende over het grondgebied van een vreemden Staat.

In Nederland nu worden door den Grand Central Belge de volgende lijnen geëxploiteerd:

Van Lanaeken naar Simpelveld (het Nederlandsche deel der lijn Hasselt—Aken) groot 31.984 Km.

Van Budel naar Vlodrop (het Nederlandsche deel der lijn Antwerpen—Gladbach) groot 48.244 "

Van Tilburg naar Baerle Nassau (het Nederlandsche deel der lijn Tilburg—Turnhout) groot 21.133 "

Te zamen. 101.361 Km.

Onze Regeering toonde zich in het algemeen niet ongeneigd hare medewerking te verleen, doch meende deze gelegenheid te mogen en moeten aangrijpen om tegelijkertijd eene andere zaak te regelen.

De Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen is tengevolge van in 1864 en 1867 gesloten kontrakten belast

met de exploitatie van de voor een klein deel in Nederland en voor het grootste deel in België gelegen spoorwegen van de Luik-Limburgsche Spoorwegmaatschappij. Die exploitatie levert jaarlijks een belangrijk verlies op, dat de S. S. in eene mededeeling van 15 Juli 1895 gemiddeld op niet minder dan f 350.000, raamde. Reeds in 1876 had de Exploitiatiemaatschappij getracht van die overeenkomsten bevrijd te worden, dit werd toen echter vrijdeld door een votum der Belgische Kamer.

Wanneer zij niet met wederzijdsch goedvinden ontbonden worden, blijven de Luik—Limburgsche overeenkomsten tot 1956 van kracht en onze Regeering is van oordeel dat daaruit ook voor den Nederlandschen Staat moeilijkheden zouden kunnen geboren worden, ingeval deze tot naasting verplicht wordt of wenscht over te gaan. Immers de Staat moet dan ook die overeenkomsten over nemen, maar de Luik—Limburgsche Spoorwegmaatschappij zou wel eens kunnen weigeren genoegen te nemen met de overneming door den Nederlandschen Staat van de rechten en verplichtingen, die de Exploitiatiemaatschappij heeft uit kracht der overeenkomsten van 1864, en ook de Belgische Regeering zou kunnen weigeren den Staat der Nederlanden toe de laten als exploitant op haar grondgebied van bedoelden spoorweg. En al de daaruit voort-spruitende moeilijkheden en kosten zouden komen ten laste van den Staat, daar deze zich bij art. 76 2° der overeenkomst van 1890 verbonden heeft de Exploitiatiemaatschappij te vrijwaren voor alle schadevergoeding, welke zij wegens het niet verder nakomen van de verplichtingen aangegaan bij door den Staat over te nemen overeenkomsten zal verschuldigd zijn.

En daarbij komt dat bij naasting bij de bepalingen van den naastingprijs geen rekening zou mogen gehouden worden met den uit bedoelde overeenkomst jaarlijks terugkeerenden verliespost. Als die verliespost verdwenen is door het eindigen van de onvoordeelige exploitatiecontracten zal de naastingsprijs niets meer bedragen dan in het geval dat de contracten bleven voortduren en dus door den Staat zouden moeten worden overgenomen.

Eindelijk deelt zooals men weet volgens de meergenoemde overeenkomsten van 1890 de Staat in de winsten der maat-

schappijen boven 4 pCt., en heeft dus ook als zoodanig belang er bij dat de Exploitatiemaatschappij ontheven worde van een jaarlijks terugkeerenden verliespost van f 350.000, zijnde 2 pCt. van haar kapitaal.

Onze Regeering nu verklaarde zich bereid tot medewerking ter bereiking van het door België beoogde doel, onder voorwaarde dat de Belgische Regeering op haar beurt zou medewerken tot terugkoop van de aan de Luik—Limburgsche Spoorwegmaatschappij verleende concessien. De Belgische Regeering had hiertegen geen bezwaar, mits zulks gepaard zou gaan met aankoop van de lijn Luik—Maastricht, waarmede onze Regeering zich verenigde.

België is met den Grand Central en de Luik—Limburgsche tot overeenstemming gekomen omtrent den prijs, waarvoor die lijnen zullen kunnen worden overgenomen. Daarna is te Brussel tusschen Nederland en België eene overeenkomst gesloten, waarbij aan België wordt toegestaan de Nederlandsche gedeelten van de Spoorwegen der Grand Central en Luik—Limburgsche aan te koopen, met de verplichting deze over te dragen aan Nederland tegen betaling van frs 13.000.000 voor de Nederlandsche lijnen van de Grand Central Belge en voor die van de Luik—Limburgsche en Luik—Maastricht Spoorweg-Maatschappij elk frs. 3.000.000.

Al deze lijnen worden aan de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in exploitatie afgegeven tegen betaling van 3 pCt van den door den Staat te betalen koopsom.

De Raad van Administratie der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij heeft zich naar aanleiding van het in deze bedoelde wetsontwerp gewend tot de Tweede Kamer der Staten Generaal om zijn bezwaren daartegen kenbaar te maken, te weten, het ontbreken van eenige bepalingen omtrent het vormen van tarieven en de leiding van verkeer over de verschillende Belgische grensstations. De lijnen Lanaeken—Simpelveld en Budel—Vlodrop zijn schakels voor het verkeer van België met Duitschland en de adressant meent dat België deze niet op voordeelige voorwaarden aan Nederland zou afstaan, indien de Belgische Regeering niet op de een of andere wijze zekerheid had verkregen, dat de exploitant van die spoorweggedeelten het doorgaand vervoer naar Antwerpen door hooge tarieven als anderszins niet zal bemoeilijken.

Die exploitant wordt de Exploitatie Maatschappij en de H. IJ. S. M. tracht aan te toonen dat deze tegenover haar medewerking voor het verkeer België—Duitschland, van België heeft weten te verkrijgen dat voor het regelen van de leiding van het verkeer een stelsel wordt aangenomen, waardoor de H. IJ. S. M. geheel of althans grootendeels van dat verkeer wordt uitgesloten.

De adressant ziet hierin eene onbillijkheid en een gevaar voor handel en nijverheid.

Wij meenen dat het voorzichtig is een oordeel thans over deze zaak niet uit te spreken, doch te wachen tot het voorloopig verslag in de Memorie van Antwoord hieromtrent meer licht zal hebben verspreid.

Telegraafovereenkomsten voor het verkeer met Rusland en Noorwegen. Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal is mededeeling gedaan van telegraafovereenkomsten 13—1 Mei 1897 met Rusland en Duitschland, en op 15 Mei 1897 met Noorwegen en Duitschland gesloten. Ingevolge die overeenkomsten wordt voor gewone telegrammen gewisseld tusschen Nederland en Rusland, in doorzending over Duitschland de taks per woord bepaald als volgt:

Nederland 6 centimes eindtaks.

Duitschland 6 centimes transittaks.

Europeesch Rusland met inbegrip van den Caucasus 25 centimes eindtaks.

Voor gewone telegrammen gewisseld tusschen Nederland en Noorwegen, in doorzending over Duitschland wordt de taks per woord bepaald:

Nederland 5½ centimes eindtaks.

Duitschland (met inbegrip van den transittaks van den Duitsch-Noorweegschen kabel) 12 centimes transittaks.

Noorwegen 8 centimes eindtaks.

Dit wordt dus voor Rusland 32 centimes per woord, voor Noorwegen 25½ centimes per woord:

Deze taksen zullen worden toegepast te rekenen van den datum der in werkingtreding van het Internationaal Reglement herzien te Budapest.

Persoonlijke ongelukken op de Spoorwegen in Groot-Brittannië. Het verslag aan den Board of Trade over de ongelukken op Spoorwegen gedurende 1896 geeft de onderstaande cijfers:

	Gedood.	Gewond.
Passagiers		
tengevolge van spoorwegongelukken enz.	5	388
tengevolge van andere oorzaken, ook eigen onvoorzichtigheid enz.	88	1.198
Personen in dienst der maatschappijen		
tengevolge van spoorwegongelukken enz. .	3	153
tengevolge van andere oorzaken, ook eigen onvoorzichtigheid enz.	444	3.833
Andere personen		
tengevolge van spoorwegongelukken . .	—	8
tengevolge van andere oorzaken als het passeeren van den weg, zelfmoord enz.	468	297
totaal . . .	1.008	5.877

Het totaal passagiers vervoer, niet gerekend de abonnementskaarten, was in 1896 980.339.677, of 50.568.768 meer dan verleden jaar. De verhouding voor passagiers was dus dat gedood werd 1 op 10.541.287, en gewond 1 op 618.121. In 1895 was die verhouding respectievelijk 1 op 11.202.059 en 1 op 838.387.

Handelsbetrekkingen met Perzie. De Consul-Generaal der Nederlanden te Teheran, de heer W. L. Bosschart, heeft een belangrijk schrijven gericht over de handelsbetrekkingen van Perzië met Nederland en Nederlandsch Indie, die zich naar zijne mededeeling gaandeweg uitbreiden. Bedroeg eenige jaren geleden de direkte aanvoer van Nederland bijna niets, in de laatste drie jaren is die ongeveer met f 400.000 waarde toegenomen, hoofdzakelijk tengevolge van den invoer van Nederlandsche prints, shirtings, cambries, Turkey red twills, bont, geweven goederen, dekens, kaarsen, jenever, sigaren, kaas, provisien enz., terwijl Tilburgsch laken, damast, gemaakte kleeren, schoenen, hoeden, parapluies, wollen ondergoed, enz. door Nederland met goed gevolg in Perzie zouden kunnen worden van de hand gedaan. De Consul-generaal

meent dat de direkte aanvoer van Nederland nog veel aanzienlijker kan worden, en dat die van Nederlandsch-Indië voor reusachtige uitbreiding vatbaar is. Daarbij constateert hij echter dat het verkeer met de Nederlandsche kolonien geheel is verwaarloosd, en alleen nog schijnt te worden bewaard voor geheelen ondergang door enkele op Java gevestigde Armeniers.

Als twee machtige factoren, die het verkeer van Nederland en Nederlandsch Indië met Perzie zouden kunnen bevorderen noemt de heer Bosschart eene maandelijksche stoomvaartverbinding tusschen Java en de Perzische golf en een Nederlandsch Indische Bank in Perzie. Omtrent het in het leven roepen eener dergelijke stoomvaartlijn wordt verwezen naar de artikelen in dit Maandschrift van den heer Hotz, voorkomende in de afleveringen van October 1896 en Februari 1897. Dat de lijn casu quo „dadelijk“ winstgevend zal zijn durft hij niet te verzekeren, en als men er even spoedig mede ophoudt als met de lijn op China is volgens hem de zaak spoedig beslist. Als men zich echter in de eerste jaren eenig verlies wil getroosten kunnen de volgende alles goed maken. Dit mag, zooals de Consul zegt, bij de Hamburgsche lijnen het geval zijn geweest, wanneer de te voorziene verliezen in de eerste jaren al te groot worden, terwijl daartegenover slechts een toch altijd onzekere kans staat dat de zaak later te recht zal komen, dan zal het dunkt ons niet gemakkelijk zijn het noodige kapitaal te vinden.

De groote vraag is naar het oordeel van den consul-generaal of er kans is dat de lijn op den duur voldoende uit- en thuislading zal hebben, en of zij werkelijk dienstbaar zal zijn aan het Nederlandsch-Indisch verkeer met Perzie. Met den heer Hotz gelooft hij dat dit wel het geval zijn.

Wat de door hem gewenschte Nederlandsch-Indische Bank voor Perzie betreft, haar hoofddoel zou z. i. moeten zijn:

1°. Bevordering van het handels- en scheepvaartverkeer van Nederlandsch-Indië en Nederland met Perzie en voor zooveel mogelijk omliggende landen door moreelen steun aan eene geregelde stoomvaartlijn tusschen Nederl. Indië en de Perzische golf en bevordering van den goederen en productenhandel door voorschotten op cognossemten enz.

2°. Bevordering van openbare werken in Perzie en omlig-

gend gebied door Nederlandsche ingenieurs en industrie en het in het leven roepen van daartoe noodige syndicaten. Onder openbare werken zouden dan verstaan worden 1°. spoorwegen en tramlijnen (die men na afloop der Perzisch-Russische conversie in 1900 zal kunnen aanleggen), 2°. zeehaven- en rivierwerken, 3°. irrigatiewerken. De consul-generaal meent dat het gebied voor diverse bankzaken in Perzie groot genoeg is om de zaak rendabel te maken en haar levensvatbaarheid te verzekeren. Zij zou gevestigd moeten zijn te Teheran en filialen moeten hebben op de hoofdplaatsen van Perzie, alsmede een hoofdagent met sub-agenten in Nederlandsch-Indie en Nederland en Londen en correspondenten te Hamburg, Bremen, Triest, Moskou, St. Petersburg, Odessa, Constantinopel, Bagdad, Bassorah, enz. Terecht wordt er ten slotte op gewezen dat veel aankomt op den man, die aan het hoofd der Bank zou komen te staan. De heer Bosschart meent dat daarvoor een in alle opzichten geschikt persoon te vinden is.

Consulaire verslagen. PEKING (N° 46). In zijn verslag over 1896 schrijft de leerling-consul, waarnemend secretaris tolk van harer majesteits gezantschap in China W. J. Oudendijk, dat van geen land de handel op China zoo ten achteren is als van Nederland. Van de 672 vreemde firma's in China zijn slechts 4 Nederlandsche, waaronder nog huizen, die bestierd worden door Nederlandsch Indische Chineezeezen, terwijl er slechts 69 Nederlandsche onderdanen, waaronder ook Chineezeezen, in China woonachtig zijn.

Belgie heeft 5 firma's en 72 onderdanen, Duitschland 99 firma's en 870 onderdanen, Japan 87 firma's en 852 onderdanen en Engeland 363 firma's en 4362 onderdanen.

De invoer van Nederlandsche goederen in China is moeilijk in cijfers te geven omdat er geen direkte stoomvaartlijn van Nederland op China is. Misschien zal hierin eenigermate te gemoet gekomen worden daar volgens het verslag de Deutsche Dampfschiffs Rhederei zu Hamburg op aanvraag van vele exporteurs in Rijnland en Westfalen voornemens is de schepen, die den dienst op China onderhouden, voortaan Rotterdam te laten aandoen.

Omtrent den invoer alleen van katoenen goederen geeft het

verslag eenige cijfers over 1895 en 1896, die op eenige verbetering wijzen.

PRETORIA. In No. 47 is opgenomen een uitvoerig verslag van den Consul-generaal te Pretoria F. A. Domela Nieuwenhuis. Daaruit blijkt dat de handelsbetrekkingen van Nederland met de Zuid Afrikaansche Republiek steeds toenemen. Verschillende Nederlandsche jongelieden uit den handel kwamen in 1896 in de Republiek en vonden over het algemeen in betrekkelijk korten tijd plaatsing op handelskantoren, in winkels, op banken of bij de Zuid Afrikaansche Spoorwegmaatschappij. Naast de reeds in 1895 bestaande, vestigden zich in 1896 7 nieuwe firma's te Pretoria. Het verslag vermeldt eenige bijzonderheden omtrent den invoer uit Nederland van boter, margarine, kaas, gecondenseerde melk, verduurzaamde levensmiddelen, kaarsen, zeep, bier en jenever en andere gedistilleerde dranken. Wat de landverhuizing betreft, kwam in het afgelopen jaar uit Nederland een groot aantal personen, waaronder vele handwerklieden. Over het algemeen vonden zij spoedig werk. Door de Directie der Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij werden 415 Nederlanders voor den spoorwegdienst uitgezonden. In het geheel schat de consul dat de Nederlandsche bevolking in de Zuid-Afrikaansche Republiek in 1896 met circa 2000 personen is vermeerderd.

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERICHTEN.

Aan de Engelsche Economist van 16 October l.l. en bijbehoorend Supplement zijn ontleend de navolgende bijzonderheden betreffende de Engelsche Deposito-banken.

In de twaalf maanden, verlopen van 1 Juli 1896 tot 30 Juni 1897, heeft de beweging der amalgamatie van verschillende banken, die in de laatste jaren zeer sterk aan de orde was, nieuwe vorderingen gemaakt. Vijf instellingen hebben weder hun zelfstandig bestaan opgegeven, zich in grootere banken oplossende. Nochtans worden op die wijze de bank-faciliteiten in den lande niet verminderd, want waar aldus kleine bank-instellingen verdwijnen, worden ze vervangen door een bijkantoor der grootere banken, en de vestiging van bijkantoren neemt bovendien ook in groote mate toe.

Het gezamenlijk kapitaal der bank-instellingen op aandeele (de joint-stock banks) in het Vereenigd Koninkrijk bedroeg op 30 Juni l.l. 75.886.000 pd. st., waarbij nog komt het reservekapitaal, dat voor allen te zamen 39.112.000 pd. st. beliep, makende een totaal kapitaal van, in ronde cijfers, 115.000.000 pd. st. Men weet dat volgens het Engelsche systeem het reservekapitaal niet een afzonderlijk fonds vormt, maar in de zaak zelve wordt gebruikt; het heeft op die wijze een tweeledig doel t. w. 1°. dat waartoe ook de reservefondsen, op de nederlandsche wijze beheerd, dienen, 2°. om uitbreiding der zaken te bevorderen. Bij gemelde totaal-som voegende het kapitaal en reserve-kapitaal der particuliere banken, komt The Economist tot een gezamenlijk kapitaal van 127 à 128 millioen pd. st. als dat waarmede de banken in het Vereenigd Koninkrijk werken.

De totaalsom der deposito's en rekening-courant-saldo's bij al de banken te samen bedroeg op 30 Juni l.l. exclusief die van de Bank of England 730 à 740 millioen pd. st., inclusief deze 780 à 790 millioen pd. st. zegge in Nederlandsch courant ongeveer 9.500 millioen gulden.

Hoogst belangrijk als deze som op zich zelf is, zoo is het niet

minder merkwaardig na te gaan hoe aanzienlijk de vermeerdering in de allerlaatste jaren geweest is. De totaal-sommen waren:

	exclusief Bank of England. in millioenen	Bank of England. in millioenen	inclusief Bank of England. ponden sterling.
Einde Juni 1886	550 à 560	33	580 à 590
" Dec. 1892	650 " 660	34	680 " 690
" Juni 1897	730 " 740	57	780 " 790

Welke zijn nu de activiteiten die tegenover deze obligo's staan? Tengevolge der onvolledige opgave van een aantal banken — zegt The Economist — is het niet mogelijk hiervan een volkomen juiste opgave te doen. Ten aanzien van de banken in Engeland, dus met uitsluiting van die in Schotland en Ierland, maar inbegrepen de Bank of England, heeft het blad echter de volgende samenstelling kunnen vormen:

	Juni 30. 1897.	Juni 30. 1896.
	in duizendtallen pd. st.	
Cassa en "money at call and notice "	124.000	124.736
Beleggingen	118.426	117.930
Disconto's en voorschotten	340.856	332.220
Divers (Gebouwen, enz.)	21.595	25.905
te zamen	604.877	600.791

Het blijkt hieruit, dat terwijl de disconto's en voorschotten eene vermeerdering ondergingen van 8.636.000 pd. st., de cassa en de als dadelijk opvorderbaar of op korten termijn uitgezette gelden met 736.000 pd. st. afnamen.

De verdeeling tusschen disconto's en voorschotten wordt slechts door een betrekkelijk gering aantal banken opgegeven. Als bekend, ook niet door de Bank of England. Voor zooveel die twee posten afzonderlijk worden gemeld, geeft The Economist de navolgende vergelijking:

	Juni. 30. 1897.	Juni. 30. 1896.
	in duizendtallen pd. st.	
Disconto's	40.900	45.600
Voorschotten	137.300	125.700

dus disconto's, vermindering: 4,700.000 pd. st.; voorschotten, vermeerdering: 11.600.000 pd. st.

Het zou belangrijk zijn te weten welke de reële metallieke dekking is, die bij de banken staat tegenover hunne obligo's. Bij deze, zooals opgegeven door The Economist, komen ook nog de uitstaande bankbiljetten, die, inclusief de biljetten

van de Bank of England, een totaal vormen van 42 miljoen pd. st. En eindelijk zou ook nog in aanmerking genomen moeten worden het bedrag der deposito's bij de Spaarbanken, die ongeveer 150 miljoen pd. st. beloopten. Alles te zamen genomen komt men dan op een totaal van ongeveer 975 miljoen pd. st. obligo's, zegge 11,700 miljoen gulden Ned. Crt.

Houden wij ons echter aan de eigenlijke bank-obligo's, die — deposito's, rekening-courant-saldo's en uitstaande biljetten — een totaal bedragen van 825.000.000 pd. st.

Volgens eene berekening opgemaakt door den heer James Dick, medegedeeld in eene voorlezing in Maart 11. gehouden in het Londensche Institute of Bankers, stonden per einde 1896 hiertegenover en tegenover het eigen kapitaal der banken de volgende activiteiten:

	pd. st.
Voorschotten . . .	381.652.000
Disconto's . . .	128.544.000
Beleggingen . . .	228 526.000
Gebouwen . . .	17.352.000
„Cassa„ . . .	195.602.000
te zamen . . .	951.676.000

Deze opgave is zeer belangrijk omdat zij die van The Economist completeert.

Maar in dezen zoogenaanden cassa-post zijn dan weer begrepen: zoowel eigenlijke kas als de gelden bij andere banken en bij de bill-brokers enz. uitgezet „on call“ en op korte termijnen.

Voor een deel — tot een gezamenlijk bedrag van 164.330.000 pd. st. heeft de heer Dick tot de volgende onderscheiding kunnen komen:

Reële kasmiddelen en saldo's bij de bank

of England en bij andere banken . . 92.818.000 pd. st.
Op deposito „at call“ en op korte termijnen 71.512.000 „ „

Waarbij men indachtig zij, dat onder eerstgenoemd bedrag ook begrepen is de voorraad munt- en muntmetaal van de Bank of England.

Voorts geeft de schrijver de volgende specificatie van de totale zoogenaamde „cassa“ van 195.602.000 pd. st. zooals die in de staten of jaarverslagen der verschillende banken voorkomt:

	ponden sterling. duizendtallen.
Munt en muntmetaal (inclusief 34.159.000 pd. st. bij de Bank of England)	35.130
Munt, bankbiljetten en saldo's bij de Bank of England	48.656
Als voren, plus saldo's bij andere banken . . .	21.934
Als voren, plus bovendien deposito's at call . .	8.755
Als voren, en nog daarenboven inbegrepen depo- sito's op korte termijnen	18.956
Uitsluitend deposito's at call en op korte termijnen	59.332
Alle vorige items, plus Consols en disconto's . .	2.838
te zamen	195.601

Maar hoeveel munt, of ook slechts munt en bankbiljetten te zamen, er begrepen is onder de laatstgenoemde min of meer samengestelde hoofden van rekening, is weder niet na te gaan.

Het antwoord op de vraag, welke de werkelijke totale metaaldekking is van de gezamenlijke bank-obligo's, moet men schuldig blijven.

De totale voorraad gemunt geld in het Ver. Koninkrijk aanwezig zou intusschen, volgens de Foville's jongste Muntverslag, bedragen 90 millioen pd. st. goud en 21 millioen pd. st. zilver. Hier is dan bij te voegen de voorraad muntmetaal der Bank of England. Welk deel dit is van haren totalen voorraad munt en muntmetaal, is echter weder onbekend. G. M. B.

Productie van boter en kaas in Nederland in 1895.

Aan eene becijfering van het Nederlandsch Landbouwcomité danken wij onderstaande belangrijke opgaven.

Gemaakt in fabrieken:

11.198.121 KG. roomboter en 16932 KG. weiboter.

9.727.339 " kaas (vette, half vette en magere kaas).

Gemaakt op de boerderijen:

30.504.362 KG. roomboter en 1.638.130 KG. weiboter.

38 165.655 KG. vette kaas en 7.422.986 KG. half vette en magere kaas.

Bij deze cijfers zij opgemerkt dat, naar wordt medegedeeld, de gegevens over 1895 nog niet geheel volledig zijn. Eerst over 1896 zullen de opgaven compleet wezen. Het tekort der thans medegedeelde cijfers wordt echter niet zoo groot geacht, dat het in de millioenen zou loopen.

Kunstaboter en -kaas zijn in de cijfers niet begrepen.

U of Chicago

* REQUEST *

5

Patron Name

Google

Transaction Number

2834031

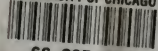
Patron Number

Item Number

66295783

Title

UNIVERSITY OF CHICAGO



66 295 783